

Suvi aias

500 roosi koduaias

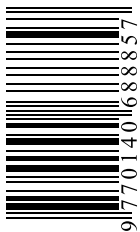
Muru kallakul

Permakultuur
aiamaal

Kalad kodutiiki
koristamas

- Meeste väliköögid ja kuursaal
- Aiatööde ja Thunide kalender
- Samblaaiad Jaapanis ja Tartus
- Helmikpööris, tiarell, pisipööris

ISSN 1406-8885

91770140688857

AL-KO AIATRAKTORID - JÕUDLUS, TEHNOLOOGIA, ERGONOMIKA

AL-KO PAKUB ERINEVAID AIATRAKTOREID, ET IGA AEDNIK LEIAKS JUST TEMA VAJADUSTELE VASTAVA MASINA.

TRAKTORITEL ON SUUR JÕUDLUS JA PARIM TÖÖ KVALITEET, TÄNU SELLELE ON NIITMINE PUHAS RÕÕM.

AL-KO traktorite nelja aastaaja kontseptsioon võimaldab neid kiirelt muuta universalseteks abilisteks igal ajal.

Saate mitte ainult niita vaid lükata lund või koristada aeda kasutades järelkäru.

Toote kõrge kvaliteet tagab rahuliku töö ja kõigi mehhanismide pika eluea.

Eriti vastupidav ja väändekindel raam garanteerib masina optimaalse stabiilsuse ja hea juhitavuse ka rasketes tingimustes ning kallakutel.

SIA "AL-KO Kober", Viskaļu iela 11, Rīga, LV-1026

Tālr.: +371 67627326

Sisukord

48

18

6

126

16

76

84

- 4 Kirjad ja lugejamäng
- 6 Tamme talu kadakasel karjamaal
- 16 Kuurist kuursaaliks
- 18 Jahimeeste ja muidu lustijate väliköök
- 24 Püstkojaga suveköök saarel
- 26 Lagunevad laudad ootavad oma saatust
- 29 Aiatööde ja Thunide kalender
- 40 Roosiaed heinamaa süles
- 48 Pinnakatteroosid – õierikkad hea tervisega kaunitarid
- 54 Kuidas sobitada kokku mitu elulõnga?
- 58 Lehtiludus helmikpööris ja tema kaunid sugulased
- 70 Õrnad ja haprad linad
- 76 Samblad sobivad hästi ka aiataimeks
- 84 Jaapanlaste samblalembuse viljad
- 92 Muruga üles- ja allamäge
- 96 Kes selles tiigikeses elab?
- 102 Permakultuur aias ehk oskus luua kasulikke suhteid
- 108 Sarvikud kasvuhoones
- 112 Ringmäng köögiviljaaias ehk viljavaheldus
- 116 Õunamähkur ahistab aednikku
- 120 Kallis, kuid möödapääsmatu tee-ehitus
- 122 Väge täis ilu koduaiast
- 126 Värvimängud taimedega
- 130 Kalakohvik soolases meretuules
- 136 Teadmata kadunud
- 142 Kevade- ja suveüritused 2013
- 146 Ristsõna

24

116

58

70

122

120

96

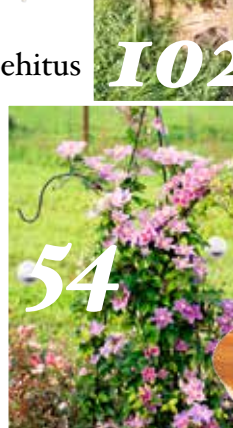
108

102

136

54

130

Soovime ehedat suve

Märts pani uskuma, et väike jääaeg võib jälle käes olla, ja suveigatsus kasvab iga päevaga. Loodame, et juba 11. korda ilmuv erinumber "Suvi aias" toob suve lähemale ja jagatud soovitudustest on teil kasu terve hooaja. Nagu ikka, meenutame siin aianduse raudvara, kuid kirjutame ka erilisematest asjadest nagu näiteks muru hüdrokülv, permakultuur või samblaaiad.

Kõike ei pea muidugi ise proovima, mõnd asja võib uurida lihtsalt huvi pärast. Eks nii ole ka meie eelmise lugejamängu teema Facebookiga. Arbuusi- ja meloniraamatu võitis Ene Raudkats, kelle kiri kinnitab, et ka küpses eas lugejad ei pelga uusi võimalusi.

Ristsõna õige vastus oli: "Pudeliket keset kõnnumaad. Kalju pudelpuu. Bidwilli pudelpuu. Pappel-pudelpuu". Selle eest saab "Maalehe maasikaraamatu" Aili Koosa. Teie lemmiklugu oli "Lepiku-Mardi roheline aardeaegas".

Suvel võiksid kõik Facebookile ikka elavat suhtlust ja ehedaid lõhnu, värve, maitseid ja loodushääli eelistada – usun, et ka kõige suuremal sõltlasel oleks siis talvel teistega rohkem jagada.

Mina ootan päris suve või kahe lihtsa asja pärast. Tahan verandale teha ühe suure suvise kimbu, kus on kellukad, kakrad ja angervaksad. Natuke tahan olla ka oma lemmikpaigas, kus saavad kokku mere ja metsa hääled ning kus korraga lõhnavad männid, nõmm-liivatee ja muulukad.

Kiirel kevadtööde ajal pole teil mahti pikalt kirjutada, sestap on lugejamänguks nüüd mõistatus. Mis see on, mis "Õösel sünnib ja päeval sureb"?

Õige vastus on samuti üks ehe suvemõnu, mis meil kõigil täitsa tasuta nautida.

Auhinnaks on Bob Flowerdew "Seltsilistaimed. Maheaedniku käsiraamat".

Ootame teie kirju hiljemalt 17. aprilliks ja ärge palun unustage lisada, mis oli selles numbris kõige huvitavam lugu.

Meeli Müüripeal,
Maakodu
peatoimetaja

Tere!

Minu lemmiklooks oli "Orhideed pudelis". Olen ise õnnelikult kasvama ja õitsema saanud ühe juure jagamise teel paljundatud orhidee ja kolm õievarrel kasvama hakanud orhideed. Tegu oli ühe ja sama kuukinga emataimega.

Olin siis 61aastane, kui see orhidee mulle kingiti, nüüd aga 66. Selle aja jooksul on lill puhanud igal aastal vaid ühe kuu. Olen selle üle väga rõõmus!

Aime Meelis Raplamaalt

Koluvare loss

Lemmiklooks oli "Valguse- ja veemängud Koluvare lossis". Koluvare lossi muudab salapärasemaks otstarve, milleks seda uhket maja enne hotelliks muutmist kasutati. See on nagu süngel legend, mida Läänemaa rahvas kindlasti mäletab – Koluvare "hullumaja". Enamasti ei teatagi, kui kaunis see loss ülaltpoolt vaadatuna paistab. Ja ei teata kuigi laialt sedagi, mis seal praegu sünnib. Hullumajalegend on tugev ja lossist käiakse kaarega kaugemalt mööda...

Lugupidamisega Merje Kask

Vajalik info Facebookis

Facebook on siiski hullutaja. Pead suutma säilitada rahu ja ainult rahu! Samas saab iga aia- ja lemmikloomasõber seal vajalikku infot edastada. Käsitööhuvilised vahetavad ja jagavad Facebooki abil materjale ja ideid. Saan endale lähiaegadel näiteks kotitäie koeravilla, teiselt lambavilla ning Äksi villavabrikust saan tellida sokilõnga. Ja see on vaid murdosa põhjustest, miks olen sellega liitunud. Elagu Facebook!

Ene Raudkats Kuremaalt

Tere, Maakodu!

Ikka endises headuses ja kaunite fotodega, päevaga sai seekord läbi loetud! Meeldis lugu Koluvare lossist. Imeilus asukoht ja loss ise muinasjutuline. Jaksu renoveerimiseks ja heade ideede teostuseks! Toredad olid koduköögid, kõik oma perenaiste nägu ja mõnusalt sisustatud. Neid ei ole võimalik võrrelda, saab ainult kiita tublisid tegijad. Toiduretseptide valik on huvitav.

Gastronoomiatalu jättis väga sooja tunde. Tore, et ka tipptegijad saavad oma talenti just talus arendada. Loen ja imestan, mida kõike inimesed suudavad välja mõelda, et maal edukalt hakkama saada. Väga meeldis orhideelugu. Proovin orhideesid ületalve pidada mitte just ideaalses temperatuuris. Aga õied ikka tulevad külge, ju siis saab taim ka jahedamas hakkama.

Facebook on minu jaoks uus koht, kus uidata, aga eks see annab laiemaid võimalusi näha oma sõpru. Kindlasti on hea mõte jagada Facebookis lugejareiside ilusaid fotosid ja ehk saab jagada isegi rohkem lugusid. Tahaks näha veel rohkem pilte ja nippe iluaedadest.

Päikest tärkavasse kevadesse!

Reet Sauelt

Hubased köögid

Seekord meeldisid kõige rohkem kuue köögi nipid. Tore, et leidub peresid, kes tahavad ise teha ja luua. Nende loodud ümbritsev hubane ja õdus õhkkond paistis välja ka piltidelt. Olen ise hingelt taaskasutuse pooldaja ja püüan seda joont ka oma kodus hoida.

Svea Sokka

Vabandus

Maakodu palub vabandust Koluvare aerofoto ebakorrekse kasutamise pärast. Märtsinumbris ilmunud foto autor on Joel Tammet, OÜ CopterCam, www.estonia360.com.

MAAKODU

Toimetuse aadress:
Narva mnt 13, 10151 Tallinn.

Levi ja tellimine 680 4444, klienditugi@lehed.ee
Peatoimetaja Meeli Müüripeal
661 3370 meeli.myyripeal@maakodu.ee
Tegevtoimetaja Kristel Kirss
661 3373 kristel.kirss@maakodu.ee
Toimetajad
Kaja Kurg 661 3374 kaja.kurg@maakodu.ee
Jaan Mettik jaan.mettik@maakodu.ee
Jana Rand 661 3375 jana.rand@maakodu.ee

Keeletoimetaja Ene Leivak 661 3311
Korrektoer Merike Järvlepp 661 3372
Kujundaja Merike Arbet
Reklaam Helen Lehismets 661 3312
helen.lehismets@lehed.ee, faks 669 8174

Väljaandja AS Eesti Ajalehed
Trükk AS Printall
Kaanefoto Sven Arbet

Neil ei ole GAASIGRILLI

Meil on, ja meil on grillgaasi ka.
Gaasigrilli lihtsalt kontrollitav
temperatuur tagab hõrgutavalt
maitsvad road igas olukorras.
Ja käed jäävad puhtaks!

Parimad gaasigrillid ja mugavad
grillgaasi balloonid leiad suurematest
ehituskauplustest!

Tamme talu

Tekst **Kristel Kirss**
 Fotod **Sven Arbet**

kadakasel karjamaal

*Perekond Vestberg sättsis endale
 Hiiumaal sisse kena suvituskoha.
 Suvekodu muutus aga nii armsaks,
 et nende õuele kerkis ka uus elumaja.*

Kaido ja Mare Vestberg pole oma Hiiumaa maakodus suviti pea-aegu kunagi omapäi. Lisaks tütardele Kädi ja Kerri Gert-rudile ning Kädi ja lastele Ken Oskarile ja Kristjanile ning abikaasa Mihklile on neil veel sõbrad, kes tahaksid kaunis kodus veidi aega veeta.

Algul pani Saul elav pere Hiiumaal suvitamiseks püsti väikese sauna.

“Me ei olnud üldse kindlad, kui kaua viitsime nii kaugele sõita. Saunas oli päris kena elada, puhkasime sedasi seitse suve. Koht hakkas aina rohkem meeldima. Võtsime jõuvarud kokku ja

otsustasime, et ehitame maja ikka ka,” meenutab Kaido.

Maja valmis 2010. aastal. Ehituspalgid on pärit Röpina kandist. Esialgu mõeldi küll liimpuidule, arvates, et merele üsna lähedal paikneval krundil oleks selline maja ilmastikukindlam. Kuid siis ei saanud nad mõtet käsitsi töödeldud palkmajast enam peast välja. “Kui iga palk on omamoodi, siis tuleb kodu ikka kordades omamöölisem,” põhjendab Kaido.

Majapalgid ja ehitustöö telliti OÜst Hobbiton. Maja panid nad talvel kokku mõne päevaga. “Tööd oli kõrvalt tore vaadata: kõikjal olid suured hanged ja üks mees kraanaga müttas,” meenutab Kaido. “Hiljuti mõõtsime: võin öelda, et maja tuulekindlus on lähedane Saksa standarditele – meie kodu on hea soojapidavusega!”

Kenasti tormituultki pidavad aknad on ASist Viiking Window. Pärast mitmeaastast kasutamist soovib peremees nende tööd teistelegi.

Kaido hinnangul sobib sellise majatüübiga kõige paremini roo- või kivikatus. “Ümberringi

Mare ja Kaido Vestberg eelistasid käsitööpalgist kodumaja. Selle ehitas Röpina ettevõtte Hobbiton OÜ.

Tellisvundamendil lubikrohviga kaetud ahi annab sooja mitu päeva. Ahjupuude tarbeks ehitas meister eraldi sopi, mis ei lase puusülemil laiali veereda.

Eeskojas täiendab kummutit ja vana töökorras telefoni sisekujundaja Monika Kaska soovitatud suur peegel.

on kadakad, kivikatus on hea juba tuleohutuse pärast. Palkmajal peabki raske katus olema, sest siis vajuvad palgid paremini kokku,” märgib peremees.

Maitsekad lahendused

Kodu sisekujundus sobib maja välisilmega väga hästi kokku. Nii mööblivalikus kui ka pisidetailides on siin korraga suurejoonelisust, saareroantikak ja nostalgiahõngu.

Kodust hubasust tunned juba kivipõrandaga esikus. Suvel õhkub põrandast mõnusat jahe dust. “Meil on suur šveitsi valge lambakoer – temaga elades on kivipõrand parim lahendus.”

Ruumikas esikus kohe välisukse kõrval on armas hobuserauast võtmenagi. Lisaks võtmete hoidmisele püüab see õigetpidi seinale asetatuna kindlasti ka õnne. “See on hiidlasest sepa tehtud,” märgib peremees.

Sepised passivad ideaalselt kokku pere teiste lemmikasjadega, millest paljud on leitud vanavara hulgast.

Üks esikuseintest on valgeks krohvitud, heledal taustal pääsevad kaunilt mõjule heas korras kummut, hiiglasuur vanutatud raamiga peegel ning vana, täiesti töökorras telefon. Kunagisest

• INFO ANTIIGI- JA RESTAUREERIMIS- HUVILISELE ÜHEST KOHAST •

Antiigiveeb
www.antiigiveeb.ee

• Restauraatorid • Antikvariaadid • Materjalid ja tööriistad • Foorum • Koolitus- ja õppematerjalid • Kuulutused • Üritused • Mõisamajutus •

Info tel 520 8233, info@antiigiveeb.ee

Armsas ja põnevate detailidega kööginurgas saab korraga askeldada mitmekesi. Kardina-puu asemel on pikk nag, mille külge riputati ka riiul.

Vanavarast peetakse siin lugu – pilku püüab taldrikuriivul.

tihedast kasutamisest kulunud kalavõrk on kavala dekoratiivkardina rollis, see varjab nüüd elektrikilpi. Ajalooga asjad teevadki uue maja armsalt koduseks.

Üleriiete paigutamiseks on palkseinte vahele loodud orv, kuhu saab ka jalanõud ritta sättida. Uutele palkseintele anti veidi vanutatud ilme karnaubavahaga, lagi aga võõraste üle heleda õlle-lasuurvärviga. Samasugune sein- ja laekate on ka köök-elutoas.

Puhkamise ja nautimise tuba on nii avar ja õhurikas, et seda võiks isegi saaliks nimetada. Ühte tiiba jääb puhkeala, teise söögitoaosa ja kööginurk. Sisustama kutsuti appi sisekujundaja Monika Kaska.

Monika käis paar korda kohal ning andis perele hulga ideid ja vihjeid, kust ja mida hankida.

Kööki eraldab toast riulitega töösaareke, mis on tehtud vanutatud liimpuidust. Mare ei mõelnudki seal algul väga hakkima hakata, hoopis nõudele oli vaja lisaruumi. Elu on aga näidanud, et külalisi kostitades on tööpind aina vajalikum. Nagu öeldakse – praktika on tõe kriteerium. Kui mööblit saaks uuesti tellida, siis tahaks Mare töösaarele laiemat katteplaati. Praegu on tööpind täpselt samas moodsus kapiosaga. Selle külge ei saa keerata hakklihamasinat ja ka purusid on kehvem laualt pihku pühkida.

Laetala küljes püüab pilku tore sepistatud kruusinagi, sedagi soovitas sisekujundaja. Esmalt piiluti üht kruusinagi küll Mustri kauplusest, aga

HONDA
The Power of Dreams

NÜÜD ON NIJ, ET ÜKS AIATÖÖRIIST TEEB ÄRA KÕIK TÖÖD. **HONDA** VERSATOOL™

Algava hooaja tootevalikus on uudisena Honda Versatool ehk multifunktsionaalne aiatööriist 9 kombineeritava lisaseadmega. Versatool pakub ülimat mitmekesisust, säästlikkust, mugavust ja mitmeid neljataktilise mootori eeliseid: kõik seadmed on väga vaiksed, lihtsasti kasutatavad ja usaldusväärsed. Lisaseadmete valikusse kuuluvad lehepuhur, trimmer, kultivaator, oksasaag, peenaserva-, võsa- ja hekilõikur ning 2 pikendusmehhanismi, tänu millele on Versatool aedniku parim abiline pea terve aasta.

Uuenduslik ühendusotsik

Uudne ühendusotsiku lukustussüsteem on disainitud minimaalset pingutust nõudvaks ja maksimaalselt lihtsaks. Lihtsalt lükka soovitud liseseade klõpsuga paika.

Honda aiatehnika esindused:

Catwees Tallinn, Pärnu mnt 139, tel 650 3300, **Tartu**, Narva mnt 3, tel 730 0385, **Pärnu**, Ehitajate tee 2, tel 447 6176

Agdeck-Auto Jõhvi, Pargi 39, tel 332 1430, **Narva**, Võidu 19, tel 356 3311, **LX Motors Viljandi**, Tallinna tn 86, tel 435 5421

ML Autoservice Kuressaare, Auriga Kaubanduskeskus, Tallinna tn 88, tel 452 2550

www.honda.ee

HONDA
POWER EQUIPMENT

Elutoa puhkenurk kena tiikpuupakust lauaga.

kuna eelistati sobivamate mõõtudega käsitööd, sellise tegi valmis kohalik sepp.

Köögi seinale, aknast kõrgemale sättis Monika Kaska pika nagide rea. Vahva nagi tarbeks on tellitud ka riul, mis ripub seinal nagu maika. Sinna paigutatakse joogitopse ja kannukesi. Riputusplgad on aga leidlikult ära kasutatud köögi kalavõrgust kardinate kinnituseks.

Söögilaua kõrvalt avanevad kahe poolega ukсед terrassile. Jahutavad ja karastavad suvejoogid maitsevad just seal kõige paremad.

Koduste meistrite väärt asjad

Elu- ja söögitoa keskmes on võimas tugipalk, selle sisse on nutikalt peidetud elektrijuhtmed. Majaehitajaga oli küll algul kokku lepitud, et suur köök-elutuba tuleb ilma tugipostita. Ent tööde käigus selgus, et posti on ikka vaja.

“Siis otsustasime puudusest kujunduselemendi teha: ühendasime tugiposti veskikiviga,” meenutab peremees.

Oma talu maadelt leitud uhke veskikivi, mille keskmest tugipalk kõrgustesse tõuseb, on lambanahaga kaetult mõnus istekoht. Kunagi oli siin vana veskikoht, nimeks Kansiveski. Kui uusasunikud tulid, olid sellest säilinud vaid kaks veskikivi ja veskitiiva tükk, mis aastaid tiigis vedelenud, kuid imekombel veel alles. Vana puit on

Magamistuba sisustati armsa heleda puitmööbliga.

dekoratiivne, tiivatükk sätiti maja teisele korrusele pennide ehteks.

Suure toa tõeline pilgupüüdja on lühter. Kaido ütleb, et nende kodus on nii hiidlaste kui ka saarlaste sepakoolkonnad esindatud. “See lühter on saarlase Sven Kokkota tehtud!” märgib ta.

Hiidlaste sepistatud on aga kardinaapu koos riuliga, kuhu on ritta seatud kirjandusklassika. Enamik raamatuist on juba mitu korda läbi

TULE REISIMA COMTOURIGA

24. hooaeg

12.–13.04 **Rahvusvaheline aiandusmess Riias, Baltezersi puukool. H: 120 €.**

Hotell****, buss, taimetark A. Aaspõllu. Kell 19 ooperiteatris ballett „Carmen” (piletid ettetellimisel u 18 €).

25.–28.04 **Eestlus Peterburis.**

Giid O. Sandrak. H: 220 €. Hotell*** südalinnas, buss, giid + Vene viisa 62 €.

03.–11.05 **Georgia. Tbilisi, Signaghi, Gurjaani, Uplistsikhe, Kutaisi, Batumi.**

H: 1050 €. Lend, hotell***, 8 hommiku- ja 6 öhtusööki, buss, sissepääsud, giid. **2 vaba kohta!**

31.05.–01.06 **Läti liigirikkad puukoolid, aiad ja käsitöölaad Riias. H: 140 €.** Hotell***,

buss, taimetark A. Aaspõllu.

23.–25.08 **Abruka, Vilsandi. H: 225 €.**

Tahula külalismaja, 2 hommiku- ja 3 lõuna-sööki, giidid, üleveod.

12.–13.07 **Kihnu merepäevad. H: 175 €.**

Praamid, 1 öö kámpingus, 4 sööki, ringsõit.

18.–25.07 **Iirimaa. Giid O. Sandrak. Grupp**

25 inimest. H: 1150 €. Lend Dublinisse, hotell*** hommikusöökidega, 5 sissepääsu, buss. **6 vaba kohta!**

02.–04.08 **Ruhnu. H: 200 €.** Laev, 2 ööd

taludes, 2 hommiku-, 2 lõuna- ja 2 öhtusööki, pääsmed.

06.–10.08 **Loode-Inglismaa kaunid**

pargid ja aiad. H: 900 €. Lend, hotell***, 4 hommikusööki, buss, taimetark A. Aaspõllu. **2 vaba kohta!**

07.–14.09 **Maakodu 8päevane reis**

Ungaris. Giid O. Sandrak. H: 1070 €. Lend, hotell***, 7 hommiku- ja 5 öhtusööki, 7 sissepääsu, buss.

KULTUURI-, PUHKUSE- JA TELLIMUSREISID TEIE SOOVIL!

COMTOUR
REISIBÜROO

Info ja registreerimine: tel 645 5925, 522 0009 • e-post comtour@comtour.ee
Comtour OÜ • Lauteri 7c, Tallinn

Töölaua taga saab arvutist silmi puhata, kui suunata pilk aknast kadakalatvadele. Suuri aknaid ehivad Reeda Kardinad & Disani OÜ aknakatted. Teisel korrusel on need eriti põnevad – romantilise võrguga kaetud ja kihilised.

loetud. Köidete kättesaamiseks tuleb aga minna maja teisele korrusele.

Aknakatted telliti Reeda kardinaarist, pehme mööbel aga leiti Bellus Furnituri valikust. “Küsitati, kas soovime lõsutamise või istumise diivanit. Eelistasime lõsutamist. Siin on tõesti väga mõnus vedeleda,” kinnitab Mare.

Avara ruumi kütab soojaks tellisvundamendil vahvate orvakeste ja üksikute tellistega kaunistatud lubikrohviga kaetud ahi. Selles saab isegi leiba küpsetada. Ahju tegi kohalik meister Veiko Martin.

Kaido kiidab meistrit ning märgib, et küttekeha akumuleerib soojust. “Kütmine võtab küll üksjagu aega: talvel lähed magama külmas, aga ärkad soojas toas. Ja see soojus püsib mitu päeva!”

Teisel korrusel on ahju kohal ruumid laste ja külaliste majutamiseks.

Kaido teab, et Mare unistustes magavad kõik lapselapsed üheskoos ja kõrvuti põrandale laotatud madratsitel. “Lapsed tahavad ikka koos magada. Heintega täidetud lakka meil küll ei ole, aga siia mahutame vajadusel palju madratseid ära,” räägib Mare.

Teisel korrusel on laste ootel paar Etno.ee muhutriibulist kott-tooli. Samas, kui lapsed õues möllavad, saavad täiskasvanud just siin segamatult arvutiga asju ajada. Akna alla on sätitud armas nurgake neile, kel tarvis aeg-ajalt

LaCasa lainelise servaga parkett • Põrandaõli

Safrani müügisalongid Tallinnas ja Tartus pakuvad looduslikke viimistluslahendusi nii kaasaegsetele kui ka traditsioonilistele interjööridele

Salong Tartus
Näituse 22-21
tel 55 566 986
tartu@safran.ee

Salong Tallinnas
Lõõtsa 2, Ülemiste City
tel 55 566 989
tallinn@safran.ee

kodu lugu

Kaido hoiab oma pere lemmikloomadel silma peal. Krundile satub sageli rebaseid ja metssigu, isegi ilvese jälgi on nähtud.

Sobiv õuemööbel leiti Kaido lapsepõlvemaalt – Võrumaa kuplite vahelt firmast Palkmööbel.

Suvepuhkuste ajal on pere koos ja süüakse enamasti õues. Kaido ja Marega liituvad siis tütred Kerri Gertrud ja Kädi koos poegade Ken Oskari ja Kristjaniga. Suvised söögikorrad mööduvad pika laua taga.

arvutis tööd teha. Siit avaneb kena vaade rohelisele kadakatihnikule. Rüperaali lauake leiti Skano toodete hulgast.

Suvised hetked terrassil

Mõnusat mereõhku saab nautida katusealusel terrassil. Seda igatsesid Mare ja peretütred endale juba maja planeerimise ajal.

Suviti roomab nende maja ümber nimelt madusid. Kord kui Kerri Gertrud tekiga murul päevitas, roomas rästik tema jalast üle. Prisket nastikut näeb pere oma hoovis peaaegu iga päev. “Nastik läheb õnneks alati inimese teelt ise ära, aga rästik ajab pea püsti ja jääb ootele. Mina enne Hiiu-maad madusid ei tundnudki. Võru kandis, kust ma pärit olen, neid eriti ei olnud,” mainib Kaido.

Ilusat terrassi kaunistavad jämedast tamemepalgist sambad. Need tuletavad meelde, et Tamme talu krundil kasvab ka oma tammik.

Et vihmaveele soovitud suunda anda, paigaldati vihmaveerenni lehmakett. Nüüd on vaiksama saju ajal terrassil istudes kena vaadata, kuidas vesi ketiaasades mängib.

Terrassil kohvitades näeb pere mõnigi kord ka oma šoti mägiveiseid. Neli looma toodi Taanist. “Hakkasime loomapidajaiks pragmaatilistel põhjustel. Keegi ju peab seda kümnet hektarit maad hooldama ja pügama. Samas on nad ka kõige sõbralikumad elukad, keda mina tean,” räägib Kaido.

Kui karvased sarvilised olid Tamme talus juba mõnda aega elanud, selgus, et šoti mägiveised hakkasid siin meeldima ka ühele herefordi tõugu lehmale. Kaido ütleb, et nad on võõrast looma korduvalt tema kodusele karjamaale tagasi viinud. Ent peagi kõnnib hereford jälle nende loomade kannul. See paneb pere muigama: nad mõistavad hästi lehma kiindumust – šoti mägiveised on ju nii armsad. ✨

KATUS LÄBI? TEEME ÄRA!

Tuleme kohale ja mõõdame. Valmistame ning paigaldame. Üle Eesti.

AS TOODE KATUSEABI:

TELEFON: 659 9400, 800 7000

* 2013. aasta jooksul AS Toode paigaldatud katustele TASUTA 1-aastane lisagarantii!

www.toode.ee/katuseabi

e-kiri: toode@toode.ee

Kuurist kuursaaliks

Tekst ja fotod Villu Baumann

Mõnusa õuetoa võib ehitada ka puukuuri pikendusena.

Mie pere vajas õues nurgakesest, kus juua hommikukohvi, veeta aega, kuhu peitu pugeda lõõmava päikese eest või kus nautida vihmasadu. Aias ringi vaadates tuli mõtte ehitada katusealune. Parima koha leidsime puukuuri naabruses ja nii otsustasimegi õuetoa ehitada vana puukuuri pikenduseks.

Üks otsasein oli olemas – oli, kust alustada. Ehitamine võttis aega kaks suvekuud. Kuuri esiots ja tagasein jäid avatuks. Esiküljeks aga sobis kunagi teiseks otstarbeks ostetud pankrotivarast korrusmaja trepikoja sissepääsu ukse-akna plokk. Ukseavasse said tehtud sama jaotusega aknaraamid ja kogu esikülg ära klaasitud.

Looduslähedasest kooritud
puitmaterjalist

TARAD
ROIGASAIAD
VÄRAVAD
AIAPOSTID
LATID
LIPID

VALMISTAMINE
JA
PAIGALDUS

Peagi leidsime, et ruum jääb väike-
seks, eriti kui suvel tuleb kokku kogu
pere. Ei jäänudki muud üle, kui kuurist
lisaruumi võtta.

Esimeseks tööks oli kuuri korrasta-
mine – aja jooksul kogunenud mittevaja-
jalik kola sai välja roogitud. Edasine ehi-
tamine oli lihtne – katus ju pea kohal
ja seinad olemas.

Raskeim töö oli pinnase kõrvalda-
mine, et põrandad saaks ühele tasapin-
nale. Vaheseina tuli saagida kaht ruumi
ühendav ava.

Otsaseinana läksid käiku kunagi
muretsetud siledapinnalised ukсед.
Need värvisin üle valge mati akrüül-
värviga. Puidust välisuks sai aknaalu-
seks seinaks, esikülje moodustavad aga
ühe asutuse vanad metallraami ja klaa-
siga paraaduksed. Akna ja uste kohale
tegin veel kitsad riulid kogutud keraa-
miliste pudelite eksponeerimiseks.

Vanad toolid värvisin kollaseks, need
mõjuvad suviselt ja dekoratiivselt. Kaks
uksetahvli oma “krokodillinahaga”
passisid valgele seinale pildiks. Seina-
nišši sobis ammupest ajast alles hoitud
mõisaegne ahjupott.

Täispuidust söögilauad on taaskasutuses,
need nühhkisime puhtaks. Sinna
mahub istuma ligi paarkümmend ini-
mest.

Ostma pidime ainult terrassi põran-
dalauad, paar purki värvi, naelad ja kru-
vid. Osa seinapindu pintseldasin üle
läbitöötanud mootoriõliga. Selle ise-
loomulik lõhn kadus tuulega kiiresti.
Ja oligi suur muutus toimunud – kuu-
rist sai kuursaal. ✱

Mobiil: 5 200 204
www.kepivabrik.ee

Allika küla, Kuusalu vald, 74601 Harjumaa
kepivabrik@kepivabrik.ee

Jahimeeste

Tekst **Kristel Kirss**
Fotod **Mari Peterson**

ja muidu lustijate väliköök

Piirioru väliköök, kus toimuvad pannkoogi- ja ometihommikud ning jahimeeste koosviibimised.

Piirioru häärberi juures on koguni kaks ukket välikööki. Üks on kasutuses peamiselt varakevadadel, teises saab süüa teha iga ilmaga ja isegi sõltumata aastaajast.

Lõuna-Eesti kungaste ja tihedate metsatukkade vahel on kenasti korda tehtud Piirioru taluhäärber. Alles mõni aasta tagasi kõssitasid hoovis räsitud moega vana laut ja küün, mille palkseinad kohati lausa läbi paistsid. Seesugune hoone ei sobinud aga sugugi elumajaga – paksude metsade keskel kõrgub künka otsas rohkem kui saja aasta vanune valge villa. Isegi lauda vägevatest maakividest müürid ning vundament olid häirivalt väsinud moega ja vajasisid korrastamist.

Teine väliköök lauda asemele

“Esialgu ei olnudki kindlat plaani, mida lauda asemele teha. Eesmärk oli vabaneda vanast sarast, mis rikkus hoovi välimust,” tunnistab perenaine Terje.

Esimeses järjekorras lammutati lauda palkosa. Seejärel parandati vundament ja paigutati maakivimüüri.

Aastaid varem oli pere õuealal vooderdanud ühe künkanõlva maakivimüüri. Selle võimsa müüri sisse ehitati siis suitsuahi, väike pliit ning tehti ka paar kaarjat orva, kuhu toit asetada ja küttepuud valmis tuua. Seda rajatist soojendab keva-

Kõige kuumemas nurgas on pliit ja kamin. Kõik maakivid, mis kamina ja seinte ehitamiseks kasutatud, on pärit taluümbruse pinnasest.

del kõige eredam päike. Ja sageli algab grillihooaeg juba aprillis, kui künkad on osaliselt veel lume all.

Kui ilmataat aga halvast tujust oli, polnud kellelgi mõnus lageda taeva all grillida ega süüa.

“Suvel küttis päike kivimüüri liigagi palavaks – kui õhtupoolikul grillima hakkasime, õhkus kividest ikka nii palju sooja, et nõrke või palavuse kätte ära,” räägib Terje.

Nii tuligi ajal, mil endise laudahoone ülesehituseks palgimaterjal koguti, mõtte ehitada sinna uus korralik väliköök. Jahimehest peremees kohendas

Vajadusel saab pliidi suppi keeta, kaminas aga liha või kala grillida. Mõlemat küttekiha ehivad kelmikad kaunistused.

Suurim ja parim valik eestimaiseid ahjupotte .. ahjude, kaminade, kaminahjude, pliitide ja soemüüride ehitamiseks.

Saviton

Laevastiku 3g,
10313 Tallinn
tel 662 6350
info@saviton.ee
www.saviton.ee

Vanaema köögipuhvet lisab väliköögil õdusust.

poole uusehitisest endale liha- ja nahatöötlemiseks. See osa majast jääb plekk-katuse alla, on hästi maskuliinne ja askeetlik.

Raskeid puidust välisuksi ehivad nägusad sepsitatud hinged, käepide ja hüüglasliku võtmega avatav lukk.

Jahedust hoidvate kivimüüride ja valatud põrandaga ruumis on kõik tehtud selleks, et jahisaagi jagamine oleks lihtne. Pärast liharaiumist koonduvad jahimehed välikööki.

Väliköögil on valgust läbi laskev kihtplastist katus, palkseinad on kolmest küljest vaadetele

Väliköögi küttepuud on kenasti hoitud.

Jahimeeste naha- ja lihatöötlemisruumi lõhnad pakuvad tiibeti mastifist majavalvurile Kustile suurt huvi.

avatud. "Suvel ei taha ju keegi pimedas toas olla," ütleb Terje.

Söömise ajal saab nautida kaunist vaadet alla orgu, kus on järve mõõtu tiik. Isegi vihmapiisad ei häiri kedagi, kenasti on näha, kuidas nad katusel kukuvad.

"Kui väliköök valmis sai, hakkasime igal õhtul siin sööma," märgib perenaine. "Oleme siin isegi jõuluõhtuid veetnud."

Isegi kui õues on jahe, pole väliköögis olijatel külm. Kui kaminasse tuli teha, läheb varsti soojaks. Peremees, kes paljude ehitustöödega ise

Säästlikud infrapuna- ja halogeensoojuskiirgurid koduaeda, kohvikusse, terrassile, baari või siseruumi.

Soojuskiirgur (riputatav)
ZHQ-1538 (0,65-1,5 kW)
messihind 99 €
119 €

Soojuskiirgur (riputatav)
ZHQ-2125 (1,2-3,0 kW)
messihind 139 €
169 €

Soojuskiirgur
ZHQ-3036 (1,2-3,0 kW)
messihind 179 €
209 €

Disainlamp-soojuskiirgur
max võimsus 1500 W
messihind 129 €
159 €

Küsi soodsaid messipakkumisi!

www.soojuskiir.ee

**Külastage meid ehitusmessil 03.-06.04.2013 ja aiandus-
messil 26.-28.04.2013 Eesti Näituste messikeskuses.**

Soojuskiirgur (termostaat reg)
ALF 14 (1,4 kW)
messihind 99 €
119 €

Soojuskiirgur (termostaat reg)
UFO L-12 (1,2 kW)
139 €

Soojuskiirgur (puldist reg)
UFO UK-LINE ja UK-STAR
(1,8-3,0 kW)
messihind 229 €
269 €

Soojuskiirgur (termostaat reg)
ALF 18 (1,8 kW)
messihind 129 €
139 €

Soojuskiirgur (termostaat reg)
UFO L-18 (1,8 kW)
179 €

Soojuskiirgur (termostaat reg)
ALF 30 (3,0 kW)
189 €

Soojuskiirgur
(ECO mudel, roostevaba korpus)
UFO Inox (1,2 kW)
messihind 119 €
139 €

UTS jalg UFO ja ALF
kiirguritele
messihind 39 €
49 €

Messipakkumisi saab tellida otse ka meie kodulehelt www.soojuskiir.ee

Vägeva kivimüüri sisse ehitatud esimene väliköök suitsuahju ja pliidiga. Siin tehakse süüa varakevadel, kui päike kivipõranda lumest puhtaks sulatab.

Esimese väliköögi suitsuahjul on imetlusväärsed välisüksed.

hakkama saab, kutsus pliidi ja kamina ehitamise juurde appi parimad kohalikud meistrid. Kõik küttekehad tõmbavad hästi ja on nägusad. Vana ahju uks päästeti vanarauaks viimsest ning sätiti kaminasuu ehteks. Teised kamina ja pliidikubu metallist kaunistused, aga ka ahjuroobi, pliidi-raua ja kubu selle kohale tegi sepp Raivo Pauskar firmast Nõuni Metall.

Et ei peaks nõudega pidevalt elumaja ja väliköögi vahet jooksuma, koliti välikööki Terje vanaema puhvetkapp. Selle kapi oli Põlulas elanud vanaemale teinud naabrimees, kes elu jooksul jõudis oma küla kõikidesse kodudesse kapid meisterdada.

Mõnuses ja õhurikkas väliköögis meeldib viibida ka peretütarde sõpradele, siin on korraldatud peo- ja klassiõhtuid ning peremehe jahiseltskonna koosviibimisi.

“Tegelikult nad helistavad mulle juba metsast, kui looma kätte saavad. Mina panen kohe pliidi ja kamina küdema, et soe oleks. Siis teevad mehed oma jahisaagist ise süüa – küpsetavad väliköögis kaminatulel või praevad pliidil. Mina keedan ainult kartulid juurde,” vahendab Terje. Kui söök valmis, on meestel mõnus toidulauas jahimuljeid jagada. Kes väga ära väsib, saab pööningukorru-sele pikali visata. Seal on koguni kaks tuba vooditega. ✨

LOODUSLIKUD MATERJALID väärtustavad teie kodu

Pakume tooteid **paekivist**, **graniidist**, **marmorist**.

Külastage meie vast avatud müügiesindust Pärnus Karja 4,
tel 5349 4247, parnu@ungrukivi.ee.

Ungru Paekivi OÜ Kivikoda, Väike-Ahli, 90446 Ridala vald, Läänemaa
E-R 8-17
tel 518 8350, 526 4682
raul@ungrukivi.ee

HAAPSALU PÆKIVI
www.ungrukivi.ee

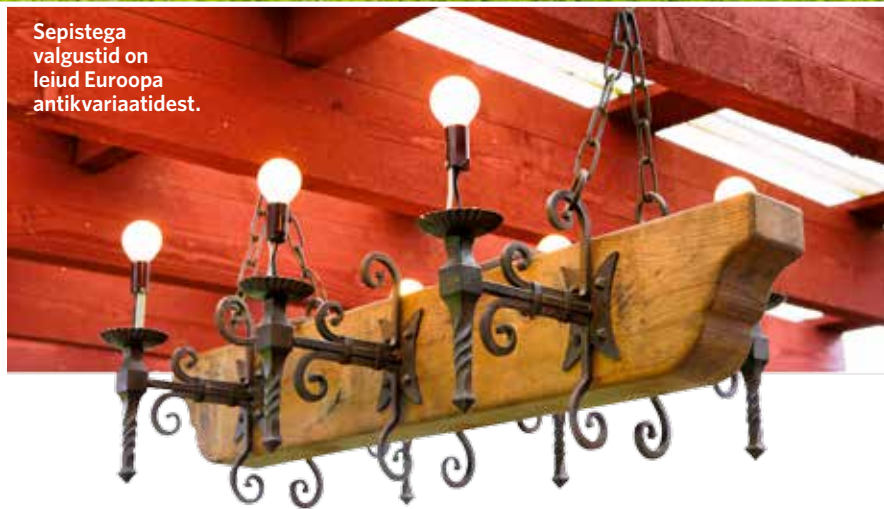
Püstkojaga

suveköök saarel

Väliköögil on kaks osa – püstkoja all asuv söögivalmistamise ruum ning sõrestiku all olev söögiruum.

Tekst **Jana Rand** / Fotod **Sven Arbet**

Manija talu avaral õuel seisvat õuekööki ilmestab püstkoda meenutav katus. Heledale püramiidile pakub seltsi rootsipunaseks värvitud puidust sõrestik, mis muudab ehitise kergeks ja õhuliseks.

Sepistega valgustid on leitud Euroopa antikvariaatidest.

“**M**eil on nii kaunis ümbrus, võrratu vaade merele ning Sorgu saarele. Väliköögi ehitamise mõte sellest tuligi, et saaks suviseid söömisi vaate nautimisega ühendada,” arwab Manija talu peremees Raimond Pärn.

Algul plaanis Raimond koos abikaasa Signega teha väliköögi lihtsa varjualusena, kus oleks pliit, grillahi ja lauad-too-

lid istumiseks. Kuid tulevase köögi asukoht oli silmatorkav ning ümbrusest sõltuvalt, otsustas pererahvas nõu pidada arhitekt Kristjan Kullerkannuga, kes on ka elamu ja kõrvalhooned projekteerinud.

Raimond teadis väliköögi mõtet mõlgutades juba sedagi, et selles võiks kehastuda õueköökide arhailine idee. Nimelt kuulus õueköök saartel iga talumajapidamise juurde ning suviti

kolis perenaine sinna nii pere kui loomade söögikeetmise.

Seetõttu plaaniti algul, et väliköögi võiks ehitada ümarpalkidest, kuid arhitekt Kristjan Kullerkannul oli hoopis huvitavam idee. Nimelt soovis ta õueköögi arhitektuuris kasutada püstkoja motiivi.

“See mõte mulle meeldis, sobis ka see, et Kristjani kavand on kaasaegne

Vana tellis sobib nii küttekollete kui mööbli materjaliks ning on interjööris ühendavaks motiiviks.

ning arvestab hästi meie vajadusi, looduslikke tingimusi ja heitlikke ilmasid,” selgitab Raimond.

Tellised mööbliks

Ehitust alustati puitsõrestiku püstipaneeliga ja sellega liideti hiljem püstikoda.

See katus varjab tuule ja vihma eest, kuid on ühtlasi ka ruumi keskel asuva grillahju korstnaks.

Peremehel oli kindel soov, et õueköögis oleks korralik pliit, kus saaks keeta ja küpsetada ning loomulikult ka grillahi. Pliit on laotud punastest tellistest, samast materjalist on ka grillahju alus ning köögikappide korpused. Massiivpuidust ja kaheksakanaga kaunistatud kapiuksed meisterdas peremees ise.

Köögiosa katab heledaks värvitud laudvooder, põrand on kiviplaadidest. Pliit ja köögmööbel paiknevad püramiidja katuse all oleva söögivalmistamise ruumi ühes seinas.

Istumisnurk jääb puitsõrestikust ossa. Tuule- ja vihmavarjuks on seinad ja lagi kaetud läbipaistva makrolooniga, et miski ei piiraks lauas istujate vaateid.

Maalähedust rõhutavad ka sepistega kaunistatud valgustid. Omapärase aktsendi annab aga sepistatud ornamendiga uks. Seegi rõhutab õueköögi õhulisust ja seotust ümbritseva loodusega.

Sepisuks on tegelikult pärit Kesk-Euroopast ning esialgu plaanis Raimond selle panna veinikeldrile. “Veinikelder jääb esialgu vist tegemata, ja kui õuekööök valmis sai, siis leidsin, et see uks on siia justkui loodud,” arwab peremees. ✱

 ARU GRUPP · AKNAD · UKSED · TREPID ·
alustati 1993

2013 uus tootesari!

NORDIC

oluliselt soojapidavamad aknad ja ukssed

4 ENERGY

www.arugrupp.ee

Lagunevad laudad

Tekst ja fotod
Jaanika Mirka

Toetuste abil saab tondilossina seisva vana lauda kas lammutada või uuele elule äratada.

Seda lugu ajendas mind kirjutama koduküla tondiloss – kolhoosiaegne loomapidamishoonete kompleks. Mulle kui fotograafiatudengile pakub see huvitavat pildistamismaterjali, kuid samas on lagunevad hooned ohtlikud. Oma uurimisretkel olin üpris ettevaatlik, kohta, kuhu astuda, tuli hoolega valida ning hooned uurides oli mul sees kerge kõheduse tunne.

Mahajäetud ja ohtlikud

1990ndate alguses oli Eestis veel igas rajoonis umbes 20 kolhoosi-sovhoosi. Majandid ja farmihooned olid suured ja loomi peeti palju.

Põllumajandusreformiga kadusid majandid oma senisel kujul. Nüüd on sellest möödas 20 aastat, ja kuigi paljud hooned läksid erakätesse ning neid kasutavad siiani põllumajandusettevõtted, on osa unustatud hooned amortiseerunud ja eluohtlikud.

Valvs peremeheta jäänud hooned rüüstati ruttu või läksid need kulu põletusest vm põlema. Eterniit võeti katustelt maha ja veeti laiali, torustikud, uksehinged jm metall lõigati lahti ning toimetati kokkuostu, mõnel pool lammutati silikaatkivide saamiseks isegi lautade seinu.

Loodus tühja kohta ei salli, ning seal, kuhu pääseb ligi vesi ja niiskus, hakkab arenema taimestik. Nüüd kasvab mõnel hoonel juba lausa puid.

ootavad oma saatust

Kunagistes suurlautades on loomakasvatusest enamasti saanud mälestus.

Olukord on parem suuremate linnadega piirnevates valdades, tunduvalt kehvem aga maakondade äärealadel.

Põneva mängupaigana meelitavad tondilossid ligi lapsi, millegi väärtusliku otsinguil liigub neis ka muid uudishimulikke. Sellised paigad on aga lausa eluohtlikud, katkisest katusest võib midagi pähe sadada, lagunenud põrandal võid kukkuda ja jala murda, vedelevas rägus on end kerge vigastada. Ripakil võib olla ka keskkonnohtlikke ained. Teadaolevaid õnnetusi pole küll veel palju, kuid lahtiste settekaevudega seotud juhtumid olgu kõigile hoiatuseks.

Lammutaja võib saada toetust

Tondilossid rikuvad loomulikult ka meie üldist maastikupilti. Lõuna-Eestis on peaaegu igas vallas kolm kuni seitse ohtlikus seisus hoonet, mis vajaksid lammutamist või uuesti ülesehitamist.

Sageli pole hoone omanikul selle lammutamiseks raha või on ta kaugel ja tal polegi huvi asjaga tegelda. Osa hooned kuulub vanuritele, kellel pole jaksu selliste tööde korraldamiks. Keskkonnainvesteeringute Keskuselt (KIK) sai mullu jäätmekäitluse programmi raames taotleda lammutamistoetust, et sedasi vabaneda maastikupilti kahjustavatest ja kasutusest välja langenud ehitistest. Programm toetab nii hoonete lammutamist kui jäätmete käitlemist, sh taaskasutuse ja ringlussevõtu soodustamist ja maaala koristamist.

Huvi selle toetuse vastu on olnud väga suur: 2013. aasta alguseks oli toetatud juba 31 lammutusprojekti kokku 3,1 miljoni euroga. Nii näiteks sai Laheda vald toetust sigalakompleksi ning Misso vald Luhamaa väetiselao lammutamiseks. Toetus on jõudnud enamikusse Eesti maakondadesse

Laste jaoks on laudavaremed tulvil põnevust ja ohte.

Katuseta jäänud laudas võtab rohelus peagi võimust.

Varemes võib naela jalga astuda.

ning ka tänavu saab seda taotleda (vt www.kik.ee/et/taotlejale/keskkonnaprogrammist).

Toetuse saamine pole aga lihtne. Seda saavad taotleda juriidilised isikud, äriühingud-ettevõtted, omavalitsused, MTÜd, keskkonnakaitsega seotud teadus- ja haridusasutused. Füüsilise isiku maal asuva hoone lammutamiseks saab taotluse esitada aga hoopis kohalik omavalitsus ja seda omaniku kirjalikul nõusolekul.

Toetuse nõutamiseks peab teil olema ka omavalitsuse hinnang, et hoone rikub maastikupilti ja on kasutusest väljas. Toetus ei kata ettevõtjal lammutamise kulusid 100%, ise peate panustama vähemalt 50% ulatuses. See on ka põhjus, miks tondilosside lammutamine mühinal ei edene: suurte hoonete lammutamine ja jäätmekäitlus on väga kallis, lammutamiseks ja ehitamiseks on projekte vaja jne.

Teisalt on avalik-õiguslikel juriidilistel isikutel, sh ka valdadel, õigus saada toetust 90% ulatuses. Omafinantseeringut ei nõuta üldse, kui omavalitsus korrastab riigi maal või omandis olevaid objekte.

Vald saab eluohtliku hoone ka näiteks sundvõrandada ja siis KIKi toetusega likvideerida. Kinnisasja sundvõrandamise seadus lubab seda näiteks siis, kui osutub vajalikuks ümbrust või maastikupilti tunduvalt kahjustava ehitise muutmise või kõrvaldamine ja omanik ise ei ole seda ettenähtud ajaks teinud. Seda võimalust on mitu omavalitsust ka kasutanud.

Vutifarmist sai Vudila

Osid tondilosse loodavad nende omanikud tulevikus siiski millekski kasutada. Kõige keerukam on lugu aga siis, kui hoone omandisuhe ei ole selge.

Loomulikult pole asi päris lootusetu – osa lagunenud hooned saab

Sinu lähedased väärivad sinu tähelepanu, mitte sääsed, parmud ja puugid!

Mõnusate suviste hetkede nimel

DIFFUSIL

TOOTED KOGU PERELE!

- Kolm ühes: hävitab ja peletab sääsed, puugid, parmud
- Pikaajaline toime ja parim kaitse putukahammustuste vastu
- Meeldiv lõhn inimesele, eemaletõukav putukale
- Eritooted beebidele ja lastele

DIFFUSIL www.diffusil.ee
REPELENT

SÄÄSETÕRJEVAHENDID
VARAKEVADEST HILISSÜGISENI

Saadaval kõigis hästivarustatud kauplustes ja apteekides üle Eesti!

Selteret OÜ

AIAKAUPADE HULGIMÜÜK TALLINNAS ja TARTUS
info@selteret.ee / www.selteret.ee

OÜ Suwem
sisekujunduse on
teinud kunstnik
Gea Taimla.

OÜ Suwem puidutöökoda
kunagises suurlaudast.

on nüüd elektriautode sõidurada, söögikoht ja mängutuba. Ehitusabi taotleti PRIA maaelumeetmeist. Aastas külastab mängumaad u 20 000 inimest. Koos Elistvere loomapargi ja Äksi Jääajakeskusega loodetakse ligi meelitada ka välituriste.

2004. aastal Laheda valla Himma küla farmikompleksi kolinud lastemööbli tootja Suwem OÜ muutis hallid laudahooned värviliseks ja rõõmsaks. Kompleksi kohendati kaks aastat, hoonetele aitas värviküllase ilme anda kunstnik Gea Taimla. Osa varisemisohhtlike hooneteid ka lammutati.

Allesjäänud hoonete paigutus sobis uuele ettevõttele hästi, vasikalaudast sai madratissehh ning lüpsilautadest tiseritöökoda. Laiad ühenduskoridorid lasevad aga mugavalt toodangut ühest punktist teise transportida.

Suwem on tänu maal tegutsemisele saanud mitmeid maaelu arengutoetusi. Oma 67 töötajaga on ta nüüd piirkonna tähtsamaid tööandjaid. 2012. aastal õnnestus mööblit eksportida Hiinasse ning see laseb kõik hooned tootmis- ja laopindadena kasutusele võtta.

Pole kuulda, et ettevõtte praegu vanu laudakomplekse rekonstrueeriks – lihtsam ja soodsam on ehitada uued hooned hea infrastruktuuriga kohta. Lammutustoetus muutub aga seega üha olulisemaks. ✖

tasapisi ka uue sisu ja kuue. Lõuna-Eestis on näiteks mitu vana majandihoonet ümber ehitatud lastega seotud tegevusteks. Nii näiteks lammutati Jõgevamaal maha kunagine vutifarm ning asemele kerkis praegu väga populaarne laste mängumaa.

Valgemaal Öru vallas taastati ühe laguneva lauda müürid, nende vahele on loodud universaalne spordiväljak, kus saab mängida tennist, korv- ja võrkpalli. Ka mitmel teisel vallal on lähimal ajal plaanis sundvõõrandatud objekte huvi- ja sporditegevuse arendamiseks ümber ehitada.

Kunagisse Eesti suurimasse vutifarmi rajatud Vudila mängumaa saab aega veeta kogu perega. Farmile otsustati uus sisu anda tänu heale asukohale – hooned asuvad looduslikult kaunis kohas Kaiavere järve ja Elistvere loomapargi lähedal.

Algul mõtlesid hoonete omanikud ka eliitvanadekodu rajamisest, kuid et neil endal on väikesed lapsed, leiti, et Eestis on eriti puudus toredast mängumaa. Selle avamiseni kulus neli aastat. Mitmest hoonest asja ei saanudki, ka kompleksi suurim hoone tuli maha lammutada, selle asukohal

Thunide kalendris kasutatud tingmärkide seletused*

Päike

Kuu

Päikese tõusud ja loojangud Tallinnas 2013. aastal.

♋ - Kalad	♍ - Neitsi
♊ - Jäär	♌ - Kaalud
♏ - Sõnn	♍ - Skorpion
♎ - Kaksikud	♎ - Ambur
♏ - Vähk	♏ - Kaljukits
♑ - Lõvi	♑ - Veevalaja

- M** - Maavärina kalduvus - seda mõistet kasutame sellise konstellatsiooni märkimiseks, mis paiskab segi Maa magnetvälja ning põhjustab nõrgemaid või tugevamaid maavärinaid. Seismiliselt väheaktiivsetes piirkondades võib esineda sademeid ja tormist ilma.
- T** - Tormikalduvus - tegu on planeedikonstellatsiooniga, mis mõjutab Maa õhkkonda ning põhjustab halvemal juhul marutuult ja laastavat tormi.
- V** - Vulkaaniline kalduvus - sel ajal hoogustub Maa vulkaaniline tegevus, üldiselt toob kaasa muutliku ilma.
- Ä** - Äikesekalduvus - tegu on planeedikonstellatsiooniga, mis toob kaasa jõulise soojusimpulsi ning laheneb tihti äikesena. Sel ajavahemikul on ilmne viljapäeva karakter.
- Lk** - Liikluskriitiline - me ei leidnud paremat mõistet, et märkida planeetide teatud nurkasenditest põhjustatud mõju, mis avaldub eelkõige inimeste juures. Igatahes on selgelt näha, et neil päevil esineb kõige enam õnnetusjuhtumeid nii liikluses kui loomadega tegelemisel. Inimeste tähelepanu on hajunud või endale suunatud. See viide kutsus üles suuremale tähelepanelikkusele ümbritseva suhtes, rohkem teadlikule ärkvelolekule.
- S** - Sajukalduvus.
- H** - Halva ilma soodumus.
- Kõikideks töödeks ebasobiv aeg.

*Thunide kalendri tähtsad päevad ja märgid on lisatud suviste aiatööde kalendrisse lk 30-39.

Terves pinnases terve taim

KASVUTURVAS TOMATILE, KURGILE, ISTIKUTELE JA TOALILLEDELE.

Saadaval kõigis suuremates kauplustes.

AS EESTI TURBATOOTED

Ramsi, Viljandimaa

tel 434 0243, 506 0576

faks 434 0231

e-post tiit@estpeat.ee

1. Esmaspäev

☀️ 06.47 ☀️ 02.00
20.04 ☀️ 09.07

Vesi, leht, V T

Naljapäev,
Karjalaskepäev
Ülestõusmispühade
2. püha

2. Teisipäev

☀️ 06.44 ☀️ 02.59
20.07 ☀️ 10.10

Vesi/Tuli, leht 5ni, 6–24 vili

Ülestõusmispühade
3. püha

3. Kolmapäev

☀️ 06.41 ☀️ 03.44
20.09 ☀️ 11.24

Tuli, vili 7st

Kuu viimane
veerand kell 07.37

4. Neljapäev

☀️ 06.38 ☀️ 04.17
20.11 ☀️ 12.46

Tuli/Maa, vili 8ni, 9st juur

Kaduneljapäev

5. Reede

☀️ 06.36 ☀️ 04.42
20.14 ☀️ 14.10

Maa, juur

6. Laupäev

☀️ 06.33 ☀️ 05.01
20.16 ☀️ 15.33

Maa/Õhk, juur 8ni, 9st õis, M

7. Pühapäev

☀️ 06.30 ☀️ 05.18
20.19 ☀️ 16.56

Õhk, õis

8. Esmaspäev

☀️ 06.27 ☀️ 05.33
20.21 ☀️ 18.17

Õhk/Vesi, õis 5ni, 6st leht

9. Teisipäev

☀️ 06.24 ☀️ 05.48
20.23 ☀️ 19.36

Vesi, leht, Lk V M T

10. Kolmapäev

☀️ 06.21 ☀️ 06.04
20.26 ☀️ 20.54

Vesi, leht, T

Noorkuu
kell 12.35

11. Neljapäev

☀️ 06.18 ☀️ 06.22
20.28 ☀️ 22.09

Vesi/Tuli, leht 4ni, 5st vili

12. Reede

☀️ 06.15 ☀️ 06.44
20.31 ☀️ 23.20

Tuli, vili 11ni ja 19st

13. Laupäev

☀️ 06.12 ☀️ 07.11
20.33 ☀️ --:--

Tuli/Maa, vili 3ni, 4st juur, Ä

14. Pühapäev

☀️ 06.09 ☀️ 07.46
20.35 ☀️ 00.25

Maa, juur, T

Künnipäev

15. Esmaspäev

☀️ 06.06 ☀️ 08.29
20.38 ☀️ 01.20

Maa, juur 15ni, 16st õis, Lk

*Suveajale
üleminek ja
varasem tõusmine
valjult rõkkava
linnukoori saatel
teeb reipaks.
Päikesekiired
paisutavad pungi
ja meelitavad õue.*

Säilinud lumehangele puistake turbapuru või kompostmulda. Lompidel purustage jääkoorik.

Iluaed

Külmakohrutusest mullapinnale kerkinud väikestele sibullilledele puistake kompostmulda.

Kui mulla temperatuur on alles 0° lähedal, ärge kiirustage igihaljastelt taimedelt talvekatet eemaldama. Nende juurestik ei tööta veel õieti ja varjutuse taimedel tekib heleda päikese käes füsioloogiline põud.

Koristage peenrailt kulu. Väetage tulpe-nartsisse (ammooniumnitraati kulub 10–20 g/m²). Kindlasti vajavad täidisõielised sordid rohkem toitaineid, neid väetage veel kord enne õitsemist. Liiliapeenrale võib puistata puutuhka.

Suvel ja sügisel õitsevaid põõsaid, kelle õiepungad tekivad samal aastal kasvanud võrsetele, lõigake varakevadel. Neil harvendage eelmise aasta oksid ja järelejäävad oksad lõigake tagasi 2–3 pungale. Enne lehtimist õitsevatel põõsastel tekivad õied üksnes eelmise aasta võrsetele ja neid ei tohi enne õitsemist puutada.

Muru hooldamist alustage siis, kui enamik murutaimi on roheliseks värvunud ja maapind tahenenud. Sügisel külvatud noort muru riisuge ettevaatlikult, et rehaga taimi mitte välja rebida. Kamardumata muruala võib kergelt üle rullida. Kindlasti tehke seda ka kergel mullal esinevate külmakergituse korral. Vanemat muru rehitsege raudreha või muruluuga, see õhustab kamara pealiskihiti. Pärast kamara läbitorkimist on aeg jõudsat kasvu alustanud murutaimikut väetada.

Kui ühtlase muruvaiba on mutid või – mis veel hullem – metssead ära rikkunud –, vajab see remonti. Tekkinud

lohud ja mutimullahunnikud tasandage ning külvake seeme peale. Metssead lükkavad vihmaussijahil murukamara kokku. Enne kui kamaratükid läbi kuivavad, kannatab need looduslikuma ilmega maa-aias ehk tagasi laotada ja kinni tallata.

Õhu soojenedes vähendage taimele järk-järgult talvekatet – eemaldage multsikiht ja asetage restid või kuuseoksid veel tagasi. Kui lükkate taimede täielikku kattedest vabastamist nädalate viisi edasi, siis hiljem koristades vigastate juba tekkinud noori võrsid-võrseid. Varjuresid ja oksid eemaldage pilvealuse ilmaga.

Marja- ja puuviljaaed

Marjapõõsastelt kõrvaldage murdunud ja risti-rästi kasvavad oksad. Vigastatud, kuivanud oksad ja peenemad asendusoksid võtke ära võimalikult maapinna lähedalt. Ainult tipmist osa lõigates tuleb palju lühikesi põõsast risustavaid võrseid. Jätke kasvama vaid neli viis jämedamat oksa. Tihedas põõsas levivad haigused ja kahjurid kiiremini ja saak kannatab.

Sügisel lõigatud vaarikad vaadake üle ja eemaldage vigastatud varred. Külmast kahjustatud varred ja kõrgkasvulised sordid tahavad nüüd lõikamist. See ei vähenda oluliselt saaki, küll aga arenevad varre keskosas tugevamad külgvõrsed, mis kannavad rikkalikumalt kui kärpimata varte sama osa külgvõrsed. Kui olete kasutanud vaarikate multsimiseks õlgi või sae-

Aprill

puru, siis nende kõdnemine seob mullalämmastiku, seepärast andke neile taimedele lämmastikväetisi rohkem kui multšimata või kilemultšiga istanduses.

Viljapuu- ja marjaaias on kevadine väetamine tähtis. Esimene intensiivne kasvuperiood kestab maist juuni keskpaigani ja just siis omastavad juured toitaineid.

Maasikataimi pritsige seenhaiguste ennetamiseks (vaskkloriidi kulub 100 g/10 l kohta) kohe pärast lume sulamist.

Jätkake märtsis alustatud viljapuude lõikamist, et parandada rikutud võra seisundit. Esmajärjekorras korrastage luuviljalised puud, et lõikehaavad korralikult kinni kasvaksid. Hilisema lõikamisega võib neil kaasnededa taastumist pärssiv kummivoolus. Kuid suurema külmakahjustusega puu lõikamine jätkake hoopis suveks, siis taastuvad niigi nõrgestatud puu haavad kergemini.

Kui soovite marjapõõsaid ja viljapuid pritsida, uurige hoolega pungade arenemist. Esimese pritsimisega on vaja kiirustada ajal, mil õunapuu pungad on võtnud hõbedase jume, aga pirn on muutunud punge kirjuks. Ploomi- ja kirsipuid pritsige siis, kui nende pungad on roheline koonuse moodustanud. Üleöö saabunud soojalaine tõttu võite pritsimise aja mööda lasta. Pritsige kiival tulevaiksel õhtupoolikul.

Hoolas aednik kaevab läbi marjapõõsaste alused ja multšib maa.

Puude-põõsaste istutamiseks on paras aeg siis, kui pinnas on soojene-

nud ja tahenenud. Väga varajane istutus pole taimedele hea, samas ei tohi ka viivitada, kuni muld on liiga kuiv.

Köögiviljaaed

Väetage-kobestage püsikköögiviljade (rabarber, hapu oblikas, talisibul, murulaug) ümbruses maapind ja katke nad varajast saaki lootes kile või kattelooriga. Külvikorda silmas pidades kavadage, kuhu tänavu mingi peenar teha.

Kergel liivmullal, kus niiskus kiire kaduma, alustage mullaharimist niipea, kui maapind on tahenenud. Raske märja mullaga peenramaal oodake töödega seni, kuni muld kaevamisel enam panka ei kleepu, vaid pudeneb hargiharudelt kergelt lahti. Maad harides andke mulda ka põhiväetis ja kompost. Kulunorm sõltub mullast, kuid keskel läbi võib ruutmeetrile arvestada 100 g mineraalväetist ja pangetäie komposti.

Avamaakülve võib alustada siis, kui vihmaussid on juba liikvel ja palja käega mulda sõrmitsedes näppudel külm pole. Varajasi külve tehke kõrgpeenrale või istutuskottidesse kasvahoones, külvata saate salatit, redist, tilli jt maitsetaimi.

Selleks et muld rutem külvikõlblikuks soojeneks, võib eelmisel sügisel korralikult üles kaevatud peenramaa katta mõneks ajaks kilega.

Mõnikord ei saa kasvahoonesse kohe külvata, sest on vaja veel mulda vahetada või tuleb kogunisti terve vana ehitis põhjalikult desinfitseerida. Sel juhul on abi lavakastist.

Muid toimetusi

Koristage õu talvega kogunenud rägust ja puhastage talveks tühjaks lastud veesilmad. Vaadake üle aiateed. Servake need vajadusel ja eemaldage sillutise vahelt umbrohujuured.

Kontrollige üle puude ja põõsaste toetused, liiga tihedad sidemed laske järele.

Tooge seemnekartul keldrist välja valguse kätte idanema. Kasutage tuntud varajasi sorte ja terveid mugulaid ning hoiduge juhuslikust seemnest. Hoolitsege ka ületalve hoitud juur- ja mugullilled eest. Pange need pottidesse kasvama. Toas talvitunud lilledest tehke pistikuid. Neid on hea hiljem rõdukasti või amplisse istuda (pelargoonid, balsamiinid, kirinõgesed ja mitmed begoonialiigid). Istutage ümber toataimed.

Külvake ettekasvatatavate suvelilled seeme. Nautige kevadlilled õitsemist ja tarvitage looduses tärkavaid taimi. Pange kodumetsas mahlakask jooksmas.

16. Teisipäev

☀️ 06.03 09.22
☀️ 20.40 ☀️ 02.06
Maa/Õhk, õis, M T

17. Kolmapäev

☀️ 06.00 10.23
☀️ 20.43 ☀️ 02.43
Õhk, õis, M

18. Neljapäev

☀️ 05.58 11.30 Tuuleristipäev
☀️ 20.45 ☀️ 03.11 Kuu esimene
veerand kell 15.31
Õhk/Vesi, õis 6-12, 13st leht, T

19. Reede

☀️ 05.55 12.42
☀️ 20.47 ☀️ 03.34
Vesi, leht, M

20. Laupäev

☀️ 05.52 13.57 ♉ 01.03
☀️ 20.50 ☀️ 03.53
Vesi/Tuli, leht 5ni, 6st vili, T

21. Pühapäev

☀️ 05.49 15.15
☀️ 20.52 ☀️ 04.10
Tuli, vili, V M T

22. Esmaspäev

☀️ 05.46 16.36
☀️ 20.55 ☀️ 04.25
Tuli/Maa, vili 22ni, 23st juur

23. Teisipäev

☀️ 05.43 17.59 ♐ Jüripäev
☀️ 20.57 ☀️ 04.40
Maa, juur, Ä T

24. Kolmapäev

☀️ 05.41 19.26
☀️ 20.59 ☀️ 04.57
Maa, juur 11ni, 12-22 vili, 23st juur, M

25. Neljapäev

☀️ 05.38 20.55 ♑ Linnuristipäev
☀️ 21.02 ☀️ 05.16 Markuse-
ehk ussikingapäev
Maa, juur 21ni Täiskuu kell 22.57

26. Reede

☀️ 05.35 22.22
☀️ 21.04 ☀️ 05.40
Maa/Õhk, juur 3-5, 5-13 ja 20st õis, M

27. Laupäev

☀️ 05.32 23.42
☀️ 21.06 ☀️ 06.14
Õhk/Vesi, õis 9ni, ---, M

28. Pühapäev

☀️ 05.30 ---
☀️ 21.09 ☀️ 05.59
Vesi, ---, 10st leht, Ä T

29. Esmaspäev

☀️ 05.27 00.50
☀️ 21.11 ☀️ 06.58
Vesi/Tuli, leht 12ni, 13st vili, Lk M

30. Teisipäev

☀️ 05.24 01.42
☀️ 21.14 ☀️ 08.11
Tuli, vili 8ni ja 13st

1. Kolmapäev

☀️ 05.21 02.20
21.16 10.34

Kevadpüha
Volbripäev

Tuli/Maa, vili, M T

2. Neljapäev

☀️ 05.19 02.47
21.18 11.58

Leheristipäev

Maa, juur

Kuu viimane
veerand kell 14.14

3. Reede

☀️ 05.16 03.8
21.21 13.22

Maa/Õhk, juur 14ni, 15st õis, T

4. Laupäev

☀️ 05.14 03.25
21.23 14.44

Õhk, õis, Ä M

5. Pühapäev

☀️ 05.11 03.41
21.25 16.04

Õhk/Vesi, õis 11ni, 12t leht

6. Esmaspäev

☀️ 05.09 03.55
21.28 17.22

Vesi, vili 4ni, 5-20 leht, 21st vili, Ä V T

7. Teisipäev

☀️ 05.06 04.11
21.30 18.40

Vesi, vili 13ni, 14st leht, Lk Ä V T

8. Kolmapäev

☀️ 05.04 04.28
21.33 19.55

Vesi/Tuli, leht 11ni, 12st vili, T

9. Neljapäev

☀️ 05.01 04.48
21.35 21.07

Tuli, vili 9ni, ----, Lk Ä V T

🇪🇺 Euroopa päev
Ristipäev
ehk taevaminemispüha
Nigulapäev
Kaduneljapäev

10. Reede

☀️ 04.59 05.13
21.37 22.14

Tuli/Maa, ----

Noorkuu kell 03.28

11. Laupäev

☀️ 04.57 05.44
21.40 23.13

Maa, ----, M

12. Pühapäev

☀️ 04.54 06.25
21.42 ---

Maa, juur 3st

🇪🇺 Emadepäev

13. Esmaspäev

☀️ 04.52 07.14
21.44 00.03

Maa/Õhk, juur 6ni, 7st õis, Ä Lk M

14. Teisipäev

☀️ 04.50 08.12
21.47 00.43

Õhk, õis, Ä V T

15. Kolmapäev

☀️ 04.47 09.17
21.49 01.14

Õhk/Vesi, õis 19ni, 20st leht

Kiirelt edenev kevad ei lase hiirekõrvul puid ja kevadlilli käed rüpes nautida.

Kui soe aprill lasi osa töid ära teha, laabub kõik nüüd kergemini.

Iluaed

Istutage aiavaasidesse ja lillekastidesse öökülmale vastu pidavaid öitsevad kaheaastasi lilli – aedpriimulaid, võbrasemasid, kirikakraid, lõosilmasid jt.

Püsilillepeenardel väetage ja kobestage mulda ning katke taimede vahed multšiga, siis on suvel kergem hooldada. Suve teisel poolel öitsevad püsi- kuid saate jagada ja ümber istutada. Vananenud taimed kiratsevad ja haigestuvad kergesti. Pärast istutamist ärge unustage kasta!

Korrastage kiviktaimla. Ka padjandtaimede vahele puistake kompostmulda, varjutaimi turgutage lehemullaga. Liiliail ärge vigastage ladvapungi – siis olete suvel õiteilust ilma.

Väetage suuremaid äraõitsenud sibullilli, eriti tädisõielisi nartsisse, kui- val kevadel ka kastke. Parim nartsissi- väetis on lahjendatud virtsavesi vahe- korras 1:10.

Väetamist ja kastmist vajavad roo- sid ja öitsevad ilupõõsad. Rododend- ron tahab eriväetist juba mai alguses.

Roosidel lõigake tumenenud varre- osad tagasi terve kohani priske punga peal. Roniroosidelt kõrvaldage talve- kahjustustega oksad ja varem rohkelt õitsenud vanad oksad.

Korrastage ronitaimede tugisõrestik- kud ja kõrgete püsilillede toed. Suure- õielisi elulõngu turgutage peotäie läm- mastikväetisega.

Muruniitmist alustage siis, kui rohi on 10 cm kõrgune. Jälgige, et esime- sed niited ei võtaks muru liiga mada-

laks. Murutaimede kõrgus olgu pärast niitmist 4–5 cm. Muidu on muru nõr- gestatud, osa taimi võib hävida, tühimi- kesse aga sigineb sammal või arenevad umbrohud. Põuaga kastke korralikult, nii et muld vähemalt 10 cm sügavusel niiskub. Kerge vihmutamine ei toimi.

Kuu lõpul külvake kasvukohale lühi- kesse kasvuajaga suvikud.

Istutage ilupuid ja põõsaid. Kastke neid korralikult, niiskuse hoidmiseks multšige maapind. Okaspuude kasvu ohjeldamiseks näpistage ära okste lad- vapungad.

Marja- ja puuviljaaed

Jätkake tüvede ravi. Kinnikasvamata haavad nõrgestavad puu kasvu.

Pärast sooja vihma kaapige vana õunapuu tüvi ja jämedad harud niis- kest korbast puhtaks, kui see sügisel tegemata jäi. Koorepragudesse tekki- vad samblikud on mõnus peidupaik kahjuritetele ja seenhaigustele. Korba- puru põletage ära.

Õunapuule võiks kevadel anda 5–6 peotäit lämmastikväetist, noortele puudele natuke vähem. Väetis segage maapinda kobestades mulda.

Kuu keskel siduge üles viinapuuok- sad.

Suurema saju järel kobestage multši- mata vaarikate ümbrus, sest märg muld tiheneb kiiresti, jääb õhuvaeseks ja kui- vab tuule mõjul väga ruttu. Vähene niis- kusevaru kasvuajal vähendab saaki. Vih- mavaesel ajal kastke öitsemise eel ja marjade moodustumise ajal. Lämmas- tikväetisega pidage piiri.

Puhastamise, väetamise ja mulla kobestamise järel multšige maasika- peenar, see hoiab niiskust. Jälgige, et

multš ei satuks puhmiku keskele südamikupungale.

Valvake, et õigesti tabada õunapuude teise pritsimise aega, s.o kui õiepungad on eraldunud ja kroonlehed värvunud. Kui õitsemise eel ja õitseajal vihma ei tule, vajavad kandeeas puud tugevat kastmist. Viljalgmete varisemist ei põhjusta üksnes ebasobiv ilmastik tolmlemise ajal, vaid ka kuiv muld.

Marjapõõsaid ja puid kaitske õitseajal öökülma eest kattelooriga.

Köögiviljaaed

Raskel külmal mullal on taimedele hea kõrgem peenar või vagu. Kergel kui-val pinnasel võib madalakasvulisi köögivilju kasvatada vagude vahel, mitte vaoharjal. Siis on taimi lihtne kilega katta. Selle all on muld soojem ja niiskus püsivam, kui on ilma katteta tasasel maal. Kergemal mullal kasvanud juurviljad säilivad talvel paremini.

Jälgige külvikorda. Kui aiamaad on napilt ja viljavahelduse soovitusi ei saa täita, loobuge mõnest kultuurist. Juurviljadele ei meeldi ka värsket sõnnikut saanud maa. Vajadusel segage lahjasse mulda komposti või turbamulda.

Eelidandatud kartul pange maha, kui muld 5 cm sügavusel on soojenenud vähemalt 6°ni. Kergesse mulda võite kartuli n-õ istutada nõõri järgi ridadesse ja märgitud read hiljem üles mullata. Jälgige, et seemnemugul oleks mullas 8–10 cm sügavusel – suurem sügavus vähendab saaki.

Ettekasvatatud istikuid harjutage paar nädalat välisõhuga. Muidu jäävad nad pikalt põdema. Istutage pilvealuse ilmaga. Kui ajal kastke enne istutusaugud, siis istutage ja kastke uuesti. Kui vesi on mulda sisse imbutunud, kobestage pind ja multšige taimetahed. Niiskuse säilitamiseks kobestage külviridade vahed, see hoiab ära

mullakooriku tekke. Kooriku teket ennetab kerge turbakompost.

Üheaastasi maitsetaimi saate kasvatada ka aiavaasides.

Tomati- ja paprikaistikuid ärge istutage kile alla või kütteta kasvuhoonesse enne kuu teist poolt. Kui taimed on aknalaul pikaks sirgunud, toestage nad esialgu pulkadega, et temperatuuri languse korral saaksite kaitseks katteloori kasutada.

Peenramaale saate esmalt külvata porgandi, sibula, kaalika, naeri, redise, rõika, tilli, salati, mustjuure, spinati, mis idanevad ka jahedamas mullas. Kui külvate liiga tihedalt, tuleb kõvasti harvendada. Tippisibulad pange maha kohe, kui öökülmaoht on möödas. Varasel külvil ärge aedherne ja põldoa seemet parem leotage – külma mulda sattudes ei pruugi nad siis tärgetagi. Paras külvisügavus on vaos 5–6 cm kergel mullal ja 4–5 cm raskel mullal – siis ei kerki hernes idanedes mulla pinnale.

Mai esimesel poolel võib välja istutada varajase kapsa taimed, kuu teisel poolel hilise kapsa.

Kuu lõpul külvake istikute saamiseks topsidesse aeduba, kurk, kabatšokk ja kõrvits.

Muid toimetusi

Tooge välja aiameöbel ja sättige üles päevavari – siis on tööde vaheajal mõnus jalgu puhata. Istutage pottidesse toas juurdunud lillepistikud ja viige nad lavasse või kasvuhoonesse. Ka jahedate ja vihmaste ilmadega on tarvis kasvuhoonet tuulutada. Ilusal soojal päeval istutage toalilled ümber õues, pärast kastmist viige nad tagasi majja.

Paigutage päikeselisse kohta 1–2 suuremat anumad, milles kastmisvesi saab soojeneda. Samuti leidke kaanega nõud, milles taimseid väetislahuseid kääritada.

Sööge hoolega karulauku, murulauku, rabarberit, naati, nurmenukulehti. Nõgeseid ja võililli pruukige ka pritsimisvedelike valmistamiseks. Rabarbilehekäärítésega valage üle tigude pesitsusalad. Teomürgi graanuleid välja riputades olge väga ettevaatlik – see mürk võib teise ilma viia hoopis pere lemmikloomal!

Kaevake ümber kompostihunnik. Aiatööde ajaks kraapige küünthe alla seepi, käed saate aga hästi puhtaks rabarbrivarrega nühkides.

Nautige noori rediseid, murulauku, talisibulat ja rabarbrit. Rediselehtedest kõlbab ka suppi keeta.

16. Neljapäev

☀️ 04.45 ☀️ 10.27
☁️ 21.51 ☁️ 01.38
Vesi, leht, Ä

17. Reede

☀️ 04.43 ☀️ 11.39
☁️ 21.53 ☁️ 01.58
Vesi/Tuli, leht 13ni, 14st vili

18. Laupäev

☀️ 04.41 ☀️ 12.54 ☀️ 02.15 Eerikupäev
☁️ 21.56 ☁️ 02.15 Kuu esimene
Tuli, vili, M Ä V T veerand kell 07.35

19. Pühapäev

☀️ 04.39 ☀️ 14.11 ☀️ 02.30 Suvistepüha
☁️ 21.58 ☁️ 02.30 ehk 1. nelipüha
Tuli, vili, T

20. Esmaspäev

☀️ 04.37 ☀️ 15.31 ☀️ 02.45 2. nelipüha
☁️ 22.00 ☁️ 02.45
Tuli/Maa, vili 7ni, 8st juur, Ä V T

21. Teisipäev

☀️ 04.35 ☀️ 16.54 ☀️ 03.00 3. nelipüha
☁️ 22.02 ☁️ 03.00 II 00.10
Maa, juur, T

22. Kolmapäev

☀️ 04.33 ☀️ 18.21 ☀️ 03.17
☁️ 22.04 ☁️ 03.17
Maa, juur, Ä M T

23. Neljapäev

☀️ 04.31 ☀️ 19.49 ☀️ 03.39
☁️ 22.07 ☁️ 03.39
Maa/Õhk, juur 14ni, 15–22 õis

24. Reede

☀️ 04.29 ☀️ 21.15 ☀️ 04.07
☁️ 22.09 ☁️ 04.07
Õhk/Vesi, ----

25. Laupäev

☀️ 04.27 ☀️ 22.32 ☀️ 04.46 Täiskuu kell 7.25
☁️ 22.11 ☁️ 04.46
Vesi, ----

26. Pühapäev

☀️ 04.25 ☀️ 23.32 ☀️ 05.40
☁️ 22.13 ☁️ 05.40
Vesi/Tuli, ----, M Ä V T

27. Esmaspäev

☀️ 04.24 ☀️ --- ☀️ 06.49
☁️ 22.15 ☁️ 06.49
Tuli, vili 16ni ja 21st, Ä Lk

28. Teisipäev

☀️ 04.22 ☀️ 00.18 ☀️ 08.11
☁️ 22.16 ☁️ 08.11
Tuli/Maa, vili 21ni, Ä Lk

29. Kolmapäev

☀️ 04.20 ☀️ 00.50 ☀️ 09.38
☁️ 22.18 ☁️ 09.38
Maa, juur 3st

30. Neljapäev

☀️ 04.19 ☀️ 01.14 ☀️ 11.05
☁️ 22.20 ☁️ 11.05
Maa/Õhk, juur 20ni, 21 õis

31. Reede

☀️ 04.17 ☀️ 01.33 ☀️ 12.30 Kuu viimane
☁️ 22.22 ☁️ 12.30 veerand kell 21.58
Õhk, õis

1. Laupäev

☀️ 04.16 22.24 ☀️ 01.49 13.52 Lastekaitsepäev
 Õhk/Vesi, õis 16ni, 17st leht, V T

2. Pühapäev

☀️ 04.14 22.25 ☀️ 02.04 15.11
 Vesi, leht, Ä T

3. Esmaspäev

☀️ 04.13 22.27 ☀️ 02.19 16.29
 Vesi, leht 15ni, 16-24 õis

4. Teisipäev

☀️ 04.12 22.28 ☀️ 02.35 17.44 Eesti lipu päev
 Vesi/Tuli, leht 16ni, 17st vili

5. Kolmapäev

☀️ 04.11 22.30 ☀️ 02.54 18.57
 Tuli, vili

6. Neljapäev

☀️ 04.10 22.31 ☀️ 03.17 20.05 Kaduneljapäev
 Tuli/Maa, vili 7-16, 17 juur, T

7. Reede

☀️ 04.09 22.32 ☀️ 03.46 21.06
 Maa, juur 7ni, 8-18 õis, 19st vili, V

8. Laupäev

☀️ 04.08 22.34 ☀️ 04.23 22.00 Noorkuu kell 18.56
 Maa, juur 3st, T

9. Pühapäev

☀️ 04.07 22.35 ☀️ 05.08 22.43
 Maa/Õhk, juur 14ni, 15st õis

10. Esmaspäev

☀️ 04.06 22.36 ☀️ 06.04 23.17
 Õhk, õis

11. Teisipäev

☀️ 04.05 22.37 ☀️ 07.06 23.44
 Õhk, õis, T

12. Kolmapäev

☀️ 04.05 22.38 ☀️ 08.14 ---
 Õhk/Vesi, õis 1ni, 2st leht, Ä

13. Neljapäev

☀️ 04.04 22.39 ☀️ 90.25 00.05
 Vesi/Tuli, leht 19ni, 20st vili

14. Reede

☀️ 04.04 22.40 ☀️ 10.39 00.23 Leinapäev
 Tuli, vili

15. Laupäev

☀️ 04.03 22.40 ☀️ 11.53 00.38 Viidipäev
 Tuli, vili, Lk V Ä T

Kuigi ööbik laksutab toominga otsas, võib päikesetõusu eelne hiliskülm veel aias palju paha teha. Selle tõrjumiseks olge alati valvel!

Öökülmad võivad meil erandjuhul kesta isegi jaanipäevani. Tavaliselt võib soojalembesed kultuurid siiski maha panna juuni esimese kümme päeva lõpul.

Iluaed

Kui igihalja lehestikuga madalad padjandtaimed on rammusal mullal liiga lopsakaks muutunud, pügage neid pärast õitsemist. See parandab ka talvekindlust. Tagasilõikus 2-3 cm kõrguselt noorendab taimi ja muudab hõreda padjandi kauniks.

Pärast õitsemist lõigake püsikute näotud õisikud ära kuni ilusa terve lehestikuni. Sedasi väldite rohket isekülvi, mitmed lilled õitsevad ka uuesti. Lillepeenrail kobestage mulda ja kookige välja juurumbrohud. Kosutuseks andke ka lilledele mõne taimekäärtsise nõrka lahust.

Lõigake ilupõõsastelt ära närtsinud või kuivanud õisikud. Rododendroni õisikuid on kerge ära näpistada.

Kuu algul võiks ilupõõsaid veel väetada-kasta, hiljem piisab kastmisest. Pärast õitsemist võite vanemaid oksid ära lõigata deetsial, ebajasmiinil, lodjapuul ja mitmetel enelatel.

Niites pidage meeles, et madalam muru vajab elus püsimiseks enam väetisi ja suuremat mullaniiskust. Sageli niites võib lühikese rohu multšiks maha jätta. Vihmaga korjake see ära. Puude-põõsaste varjus jätkke muru kõrgemaks, kuid väetage ja kastke sama hoolsalt kui lagedal maal.

Pärast jaanipäeva ei tohi enam lämmastikväetisi anda. Kuival ajal niitke kõrgemalt ning kastke sama regulaarselt kui niidate.

Istutage või viige välja külmaõrnad ettekasvatatud lilled ning leidke toailledele suvitamiseks sobiv nurgake.

Õitsemiseks valmistuvaid roosipõõsaid väetage korralikult, kastke ja kobestage mulda, vajadusel tõrjuge jahukastet ja lehetäisi. Väetage ka sordisireleid jt rikkalikult õitsejaid. Pügage lehtpuuhekke, liigist sõltuvalt ootavad need hekid lõikust 2-4 korda suve jooksul.

Marja- ja puuviljaaed

Kui peate vajalikuks õunapuid veel kolmandat korda pritsida, tehke seda kohe pärast õitsemist, mil kroonlehed on varisenud. Sel ajal paistab juba välja, kuidas tolmenamine õnnestus. Viljas-

tumata õiepõhjad kolletuvad ja varisevad oksa kergelt puudutades.

Juunis on viljapuul mitu ülesannet täita: on vaja välja arendada tugev lehestik, hoolitseda juurestiku ja võraokste kasvu ning viljade arenemise eest. Pärast jaani kasv vaibub, siis algab õiealgmete areng järgmise saagi jaoks. Kui nüüd on mullas vähe toitaineid, eriti lämmastikku (niiskusepuudusel pole võimalik olemasolevaid varusid omastada), jäävad õiealgmed loomata. Koormuse vähendamiseks viskab puu ka väikesed viljahakatised maha. See põhjustab saagikande perioodilisust. Saate seda vältida, andes juurte piirkonda vedelväetist. Lööge võraaluse välispiirdele kangiga 50 cm sügavused augud vahedega pool meetrit. Veel parem on tulemus kahekordse augureaga.

Marjapõõsad vajavad kastmist-väetamist. Ohusooja võiks kastmise ajal olla vähemalt 10 kraadi, head ei tee jääkülmal vesi. Maasikaväetiseks sobib kloorivaba karbamiid või naatriumsalpeeter. Maasikate valmimise eel pange välja linnupeletid ning katke maapind multšiga. Taimedelt eemaldage võsundiväädid. Maasikaid on hea korjata varahommikul, kui nad on ööst veel jahedad. Ka vaarikaid väetades vältige kloori- kasvatim on selle vastu tundlik.

Kasvuhoos viinapuid võib väetada virtsaveega. Enne õite puhkemist murdke ära üleaurused viljatud võrsed. Esimeste õite avanedes näpistage ära viljuvate võrsete ladvad ja ennakvõrsete tipud.

Köögiviljaed

Külvake säilitusporgandit ja maitsetaimi ning tehke salati, tilli, lill- ja spargelkapsa korduskülve. Toestage kõrgema kasvuga herned ja oad.

Istutage kilehoonesse ettekasvatatud kurgitaimed. Väga külmakartliku paprika võib kasvukohale istutada siis, kui esimesed õied hakkavad avanema.

Kurgi- ja tomatitaimi toestades andke neile kastes ka vedelväetist.

Avamaale külvake kurki ja aeduba esimesel dekaadil. Aeduba on valgus- ja soojanõudlik kultuur, ent ei talu põuda ega tuult, samuti mullakoorikut. Kobestamist vajab ainult pindmine kiht, sügavam harimine rikub juuri. Kaunte teket pidurdab ka õiste ja päevaste temperatuuride suur kõikumine. Suurele niiskusevajadusele vaatamata kannatab ta rängalt üleujutuse all, eriti kui kaasneb jahe ilm. Kui kurgipeenar võib kauemaks katteloori varju

jääda, siis aeduba seda ei kannata valgusepuuduse tõttu. Aedoale õhtul pandud kate eemaldage kindlasti päevaks.

Õökülmaohu möödumise järel istutage maha ettekasvatatud ja välisõhuga harjutatud kõrvitsa-, kabatsoki- jt taimed.

Köögiviljapeenrad ootavad kitkumist ja kobestamist – viimane aitab tõrjuda umbrohtu ja hoida mulla niiskusevaru. Kobestades õhustate mulda ja hävitate ka kahjureid. Tõusmete tiheda seisu puhul on harvendamine vältimatu.

Mullake kartulit, hernest, punapeeti, porrut, kaalikat ja kapsaliike. Kasvuhoones äranäpistatud tomati külgvõrsed kääritage tigude tõrjeks.

Koristage maitsetaimede esimene saak enne, kui nad täielikult õitsemist alustavad – siis saate kuivatades kvaliteetsema ürdi. Lõikamine ergutab kasvu, taimed on nägusamad ja annavad veel teist korda saaki.

Muid toimetusi

Tuulutage panipaiku ja keldrit. Desinfitseerige puuvilja- ja juurviljakaste ning viige need õue päikese kätte.

Pange üles aiategk, et vihmahood ei rikuks pidu. Traumade ennetamiseks paigaldage batuudile turvavõrk. Sulistamiseks-värskendamiseks laske ajutine aiabassein vett täis.

Valmistage saunavihtu ja pange aknale sääsevõrk, mis hoiab eemale ka kärbeid ja herilasi. Kaevake kompostihunnik ümber, kuival ajal kastke seda ja katke niidetud rohuga. Välja viidud köögijäätmed katke iga kord turba- või mullakihiga.

Jaanipäevaks lõpetage rabarbri hoidistamine, viimastest varrest tehke võidupühaks mahla ja kalja.

16. Pühapäev

☀️ 04.03 22.41 ☀️ 13.10 00.53
Kuu esimene veerand kell 20.24
Tuli/Maa, viili 15ni, 16st juur, T

17. Esmaspäev

☀️ 04.03 22.42 ☀️ 14.30 01.07
Maa, juur 19ni, ----, Ä M

18. Teisipäev

☀️ 04.03 22.42 ☀️ 15.52 01.22
Maa, ----, T

19. Kolmapäev

☀️ 04.03 22.42 ☀️ 17.17 01.41
Maa, juur 8-17 ja 21-24, M

20. Neljapäev

☀️ 04.03 22.43 ☀️ 18.44 02.05
Õhk, õis 1-8 ja 16st

21. Reede

☀️ 04.03 22.43 ☀️ 20.5 02.37
Suve algus 08.04 ☾ 08.04
Õhk/Vesi, õis 6ni, 7st leht,

22. Laupäev

☀️ 04.03 22.43 ☀️ 21.14 03.21
Vesi, leht

23. Pühapäev

☀️ 04.04 22.43 ☀️ 22.09 04.23
Vesi/Tuli, ----
Jaanilaupäev Võidupüha
Täiskuu kell 14.32

24. Esmaspäev

☀️ 04.04 22.43 ☀️ 22.48 05.40
Tuli, viili 6st, T
Jaanipäev

25. Teisipäev

☀️ 04.05 22.43 ☀️ 23.16 07.07
Tuli/Maa, viili 7ni, 8st õis

26. Kolmapäev

☀️ 04.05 22.43 ☀️ 23.38 08.38
Maa, juur 14ni, 15-24 õis

27. Neljapäev

☀️ 04.06 22.42 ☀️ 23.56 10.07
Maa/Õhk, juur 4ni, 5st õis, T M
Seitsmemagajapäev

28. Reede

☀️ 04.07 22.42 ☀️ -- -- 11.33
Õhk, õis, T

29. Laupäev

☀️ 04.07 22.41 ☀️ 00.12 12.56
Vesi, leht
Peetri- ja paulipäev

30. Pühapäev

☀️ 04.08 22.41 ☀️ 00.28 14.15
Kuu viimane veerand kell 07.54
Vesi, leht

1. Esmaspäev

☀️ 04.09 00.44
☀️ 22.40 15.32
Vesi/Tuli, leht 22ni, 23 vili, T

2. Teisipäev

☀️ 04.10 01.01
☀️ 22.39 16.46
Maakodu sünnipäev
Heinamaarjapäev
Tuli, vili

3. Kolmapäev

☀️ 04.12 01.23
☀️ 22.39 17.56
Tuli, vili 2ni ja 10–22, 23st leht

4. Neljapäev

☀️ 04.13 01.49
☀️ 22.38 19.00
Kaduneljapäev
Maa, juur, Ä T

5. Reede

☀️ 04.14 02.23
☀️ 22.37 19.56
Maa, juur, Lk M Ä T

6. Laupäev

☀️ 04.15 03.5
☀️ 22.36 20.43
Maa, juur 20ni, 21st õis

7. Pühapäev

☀️ 04.17 03.57
☀️ 22.35 21.20
Õhk, õis 20ni, 21st leht

8. Esmaspäev

☀️ 04.18 04.58
☀️ 22.33 21.49
Noorkuu kell 10.14
Õhk, leht 6ni, 7–12 ja 17st õis

9. Teisipäev

☀️ 04.20 06.04
☀️ 22.32 22.13
Õhk/Vesi, õis 7ni, 8st leht

10. Kolmapäev

☀️ 04.21 07.14
☀️ 22.31 22.32
Seitsmევნაპაევი
Vesi, leht

11. Neljapäev

☀️ 04.23 08.27
☀️ 22.29 22.48
Vesi/Tuli, leht 1ni, 2st vili, V T

12. Reede

☀️ 04.25 09.41
☀️ 22.28 23.02
Tuli, vili, M T

13. Laupäev

☀️ 04.26 10.57
☀️ 22.26 23.16
Maretahk karusepäev
Tuli/Maa, vili 21ni, 22st juur, T

14. Pühapäev

☀️ 04.28 12.14
☀️ 22.25 23.31
Maa, juur, T

15. Esmaspäev

☀️ 04.30 13.33
☀️ 22.23 23.48
Maa, juur

Valmivad marjad ja esimesed aedviljad, lilleaias on liblikatel lõbu laialt.

Kuival juulikuul aednik muudkui kastab, vihmadega aga kobestab mulda ja võitleb umbrohuga.

Iluaed

Amplitaimed ootavad kastmist, väetamist ja närbumud õite eemaldamist – muidu jääb nende kasv soiku ja uusi õisi tuleb vähe juurde.

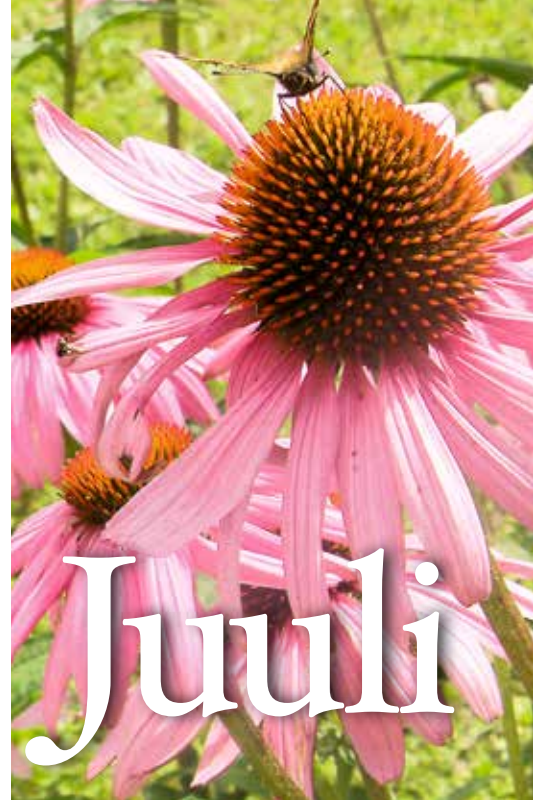
Kui peenraroosid lõpetavad esimese õitsemise, lõigake õisikud ära. Kõrvaldage ka aluselt välja kasvanud metsikud võrsed, muidu lämmatavad nad kultuurosa. Kibuvitsast alusel kasvavaid põõsaid kontrollige sagedasti, sest mida väiksemalt võrse kõrvaldada, seda vähem jõuab ta õitsevat põõsast kurnata. Omajuursetel (pistoksast kasvatatud) roosidel niisugune oht puudub. Roos vajab väetisi ja sagedast kastmist. Roniroosi väetades ärge lämmastikuga liialdage. Kloorivaba kaaliumväetis teeb õievärvi erksamaks ja mõjub hästi põõsa talvitumisele. Jahukaste ja lehttäide tõrjeks proovige vereurmarohu-, tubaka-, koirohu- vm taimset leotist.

Daaliate väetamisel pidage lämmastikuga piiri – selle liig vähendab õite arvu. Kõrvaldage osa nõrgemaid kasve, jättes alles vaid 4–5 tugevamat. Eemaldage vanad õied.

Suurema mugulsibulaga gladioolidel on tugevam juurestik ja nad ammutavad toitu sügavamalt. Väetage neid harvem kui väiksema mugulsibulaga taimi, tipikuid ja varase õitsemisega sorte, sest kastmisvesi viib toitained nende juurtepiirkonnast allapoole. Kerge muldamine ja multš parandavad pinnase õhustatust ning taimede seisukindlust. Kõiki liiliaid ei saa ühtmoodi väetada. Väetage sombuse ilmaga või õhtul. Õitsemise eel ja ajal vajavad liiliaid palju vett, kastke nii, et lehed ei märgu.

Kuivaga kastke hoolsalt kevadel istutatud puid, põõsaid ja püsililli. Vett ja väetisi vajavad ka juba õieilu kaotanud pojengid. Lehtpõõsahekki pügasdes jätkke noorest kasvust alles 3–5 cm.

Ilusa ilmaga võtke üles nartsissi- ja tulbisibulad. Alustage nartsissidest! Kui nende koristamine hilineb, saavad tekkinud uued juured kahjustada. Kuiva-

tage ja sorteerige sibulad suuruse järgi, haiguskahtlased ning vigastatud sibulad hävitage.

Külvake kaheaastaste lillede ja püsikute seemneid, paljundage põõsaid ja püsikuid pistikutega. Juurdumiseks kulub 3–4 nädalat.

Marja- ja puuviljaaed

Viljapuudel on talvine külmakahjustus selgesti näha – nüüd on paras aeg puud korda teha. Soojal ajal paranevad lõikehaavad küll kergesti, ent varitseb teine oht – õhus levib hulgaliselt haigusetektajaid. Niiskel ajal saastub haav juba lõikamisel, seepärast desinfitseerige lõikepinnad kohe. Kõige sobivam on selleks 80% viin. Eriti vajalik on see juhul, kui lähikonnas kasvab tüvevähikahjustusega ravimata puid. Hiljem kasutage haavapeitsi või puupalsamit.

Hea hoolitsus paneb noored puud mähinal kasvama. Selleks et lopsakad võrsed jõuaksid talveks puituda ja pungad karastuda, tuleb neid pintseerida – liigne pikkuskasv peatada. Järelejäänud osa jõuab siis puituda, paraneb ka allpool asuvate pungade toitumine, okste harunemine ja viljaokste kujunemine. Juhtoksa liigset kasvu on ka õigem suvel pintseerida, mitte kevadel kärpida.

Kirsipuid ja punase sõstra põõsaid kaitske lindude eest võrguga. Kui kuiva ilmaga korjate marju üle päeva, siis vihma korral tehke seda iga päev. Kõrvaldage peenralt ka kõik mädad maasikad. Riknenud marjad kaevake sügavale mulda. Pärast saagikoristust kosutage maasikataimi nitroammofoska ja puutuhaga.

Ussitanud vaarikad koguge eraldi nõusse. Maapinnal levitaksid nad seenhaigusi. Puhtaid maasikaid-vaarikaid ärge kuhjake sügavasse nõusse, et vältida alumise kihi muljumist. Lõigake maasikataimedelt ära võsundi-väädid ja vanad lehed ning väetage, põuaga kastke korralikult, see tagab järgmise aasta saagi. Vaarikatealune maa hoidke umbrohupuhas, kobe ja õhurikas. Multšiga harjunud taimed vajavad multšikihi täiendamist.

Kord nädalas eemaldage viinapuu- delt viljatud võrsed, kobarate ümbert võtke lehti vähemaks – siis saavad viinamarjad õhku ja päikest.

Köögiljajaed

Aiast saab juba herneid, varajast kartu- lit, esimesi porgandeid, naereid, nui- ja spargelkapsast. Kui nuikapsa jämenen- nud varre läbimõõt on 6–8 cm, lõigake see ära nii, et alumine juurepoolne osa jääb kasvama. Sellest kasvab kaks kuni kolm uut varsvilja, mis on mõeldult esi- mesest väiksemad, ent mitte kogukaa- lult. Samamoodi koristage spargelkap- sast. Kui lõikate keskmise õisiku 15 cm pikkuse mahlaka varrega ära, hakka- vad 2–3 nädala pärast uinunud punga- dest kasvama uued õisikud. Neid võib saada korduvalt, kuni esimeste öökül- madeni. Spargelkapsast kimbutavad taimekahjurid ja -haigused vähem kui lill- ja peakapsast.

Varane peakapsas võib üleväetamise ja vihmaga hakata lõhenema, väetisega ei tohi liialdada. Ka säilitusporgandile on vihmad nuhtluseks, sest tihene- nud märg muld on õhuvaene, juurika

värv jääb kahvatuks ning kasv pidur- dub. Porgandimaa tahab eriti hoolsalt kobestamist.

Veel võib külvata spinatit, salatit, naerist, nuikapsast ja tilli. Talisibulat ärge enam tarvitage, see vähendaks nende kevadist kasvuvõimet.

Peenrakurgid, nagu kurgid ikka, vajavad kasvuajal palju niiskust. Muld peab olema parasniiske õiehakatiste ilmumiseni. Sealt edasi teeb lühiaegne mullaniiskuse nappus head (suurendab saagivõimet).

Tomatitaimedelt eemaldage väike- sed külgvõsud. Liigniiskus ja kuivus ei soosi õite viljastumist. Kastest ärge uhtuge juuri paljaks.

Rabarbrilt kõrvaldage vastu maad vajunud varred, nüüd antud kiiretoi- melise vedelväetisega saab taim uuel kevadel kasvuhoo sisse.

Muid toimetusi

Korjake ja kuivatage lõhnavaid roosi- õielehti, maitse- ja ravimtaimi. Kui- vatatud õied sobivad ka lõhnakoti- keste ja -anumate täiteks. Suvelõhn on parim talvine aroomteraapia. Suve lõngu talletage ka hoidistades. Heri- lased hoiab köögist eemal see, kui panete neile akna taha siirupitilgaga plastpudeli.

Kasutage rikkalikult värskeid aed- vilju. Päikeselisel suvel kasvanud marjadest tehke komme asendavaid krõpse.

Jälgige, et lindude jooginõus oleks vett. Vihmaveetünnil hoidke kaas peal. Kui põuaga kompostihunnikut kas- tate, kõdunevad taimejäänused rutem.

16. Teisipäev

☀️ 04.32 22.21 ☀️ 14.55 --:--

Maa, juur, Lk

Kuu esimene veerand kell 6.18

17. Kolmapäev

☀️ 04.34 22.20 ☀️ 16.18 00.08

Maa/Õhk, juur 9ni, 10–13 ja 21st õis

18. Neljapäev

☀️ 04.36 22.18 ☀️ 17.39 00.35

Õhk/Vesi, õis 15ni, 16st leht, V T

19. Reede

☀️ 04.38 22.16 ☀️ 18.53 01.12

Vesi, leht

20. Laupäev

☀️ 04.40 22.14 ☀️ 19.54 02.03

Vesi/Tuli, leht 9ni, 10–24 õis, Ä T

21. Pühapäev

☀️ 04.42 22.12 ☀️ 20.41 03.11

Tuli, vili 3–11, ----, MT

22. Esmaspäev

☀️ 04.44 22.10 ☀️ 21.15 04.33

Tuli/Maa, vili 11–17, 18st juur

Madlipäev

Täiskuu kell 21.16

♂️ 18.56

23. Teisipäev

☀️ 04.46 22.08 ☀️ 21.41 06.02

Maa, juur

24. Kolmapäev

☀️ 04.48 22.06 ☀️ 22.01 07.34

Maa/Õhk, juur 14ni, 15st õis

25. Neljapäev

☀️ 04.50 22.04 ☀️ 22.19 09.04

Õhk, õis

Jaagupipäev

26. Reede

☀️ 04.52 22.01 ☀️ 22.35 10.31

Õhk/Vesi, õis 18ni, 19–24 leht

Annepäev

27. Laupäev

☀️ 04.54 21.59 ☀️ 22.51 11.54

Vesi, vili 2–14, 15st leht, Ä M T

28. Pühapäev

☀️ 04.57 21.57 ☀️ 23.09 13.14

Vesi, leht

29. Esmaspäev

☀️ 04.59 21.55 ☀️ 23.29 14.31

Vesi/Tuli, leht 3–5, 6st vili

Olevipäev

Kuu viimane veerand kell 20.43

30. Teisipäev

☀️ 05.01 21.52 ☀️ 23.54 15.43

Tuli, vili 4ni ja 12st

31. Kolmapäev

☀️ 05.03 21.50 ☀️ --:-- 16.50

Tuli/Maa, vili 4ni, 5st juur

1. Neljapäev

☀️ 05.05 00.25
21.47 17.49
Maa, juur, Ä M T

Kaduneljapäev

2. Reede

☀️ 05.08 01.04
21.45 18.39

Maa, juur

3. Laupäev

☀️ 05.10 01.53
21.43 19.20

Maa/Õhk, õis 3st

4. Pühapäev

☀️ 05.12 02.50
21.40 19.52

Õhk, õis 11ni, 12-21 leht, 22st õis

5. Esmaspäev

☀️ 05.14 03.54
21.38 20.18

Õhk/Vesi, õis 13ni, 14st leht

6. Teisipäev

☀️ 05.17 05.03
21.35 20.39

Vesi, leht 12ni, ----

7. Kolmapäev

☀️ 05.19 06.16
21.32 20.56

Noorkuu
kell 00.51

Vesi/Tuli, ----, M V T

8. Neljapäev

☀️ 05.21 07.30
21.30 21.11

Tuli, vili, T

9. Reede

☀️ 05.24 08.45
21.27 21.26

Tuli, vili

10. Laupäev

☀️ 05.26 10.02
21.25 21.41

Lauritsapäev

Tuli/Maa, vili 2ni, 3st juur

11. Pühapäev

☀️ 05.28 11.20
21.22 21.57

Maa, juur, M T

12. Esmaspäev

☀️ 05.31 12.40
21.19 22.16

Maa, juur

13. Teisipäev

☀️ 05.33 14.01
21.17 22.40

Maa/Õhk, juur 15ni, 22st õis, V T

14. Kolmapäev

☀️ 05.35 15.20
21.14 23.12

Kuu esimene
veerand kell 13.56

Õhk/Vesi, õis 22ni, 23st leht

15. Neljapäev

☀️ 05.38 16.36
21.11 23.55

Rukkimaarjapäev

Vesi, leht

August

Sumedaid õhtuid täidab tirtsude ja ritsikate sirin, öötaevas helgivad tähed, rohused hiilgavad jaaniussikesed.

Kui lõikuskuu algus on kuum ja suvi tundub veel paljutootavalt kaunis, võib augusti viimane dekaad üllatada juba varajase öökülmaga.

Iluaed

Õitsemise tippajal täiendavad aias lilleilu puishortensia ja mõned enelaliigid. Jätkake närtsinud õite eemaldamist, kastmist ning kobestamist. Üheaastastelt lilledelt saate juba seemet. Kui kasvatate talveks kuivilli, siis neid lõigake keskpäeval ja pooleldi avatud õitega.

Kuu keskpaiku istutage maha nartsissisibulad. See on soodne aeg ka väikeste sibullilledele ning valge liilia mahapanekuks. Viimane peab sügiseks jõudma kasvatada lehekodariku, millega jääb talvituma. Augustis saate istutada ka kevadkrookused, kirgaslilled, märtsikellukesed, siniliiliad, püvililled ja puškiiniad.

Roose kastke vajadusel augusti teise pooleni. Roosidele võib veel anda fosfor-kaaliväetisi. Võrsed peavad jõudma korralikult puituda, muidu ei saavutata vajalikku talvekindlust.

Kauaks ühele kohale kasvama jäänud pojengid jagage ja istutage uude paika, sama tehke teiste kevadel ja suve hakul õitsevate püsikutega. Istutamiseks valige pilves ilm või õhtune aeg,

et taimed ei saaks närtsida juba enne mulda jõudmist.

Ilupuudele ja -põõsastele kuu lõpul antud sügisväetis soodustab võrsete puitumist ja talvitumist.

Põua korral, kui võite kastmisega hätta jääda, lükake kõik istutused soodsamale ajale, samuti viivitage korrapäraste hekkide pügamisega. Hulgaliised lõikepinnad suurendavad taimede veetarvet.

Muru niitke nüüd harvem ja kõrgemalt, vajadusel kastke. Raskel pinnasel torkige tihe või vildistunud kamar läbi. Niidet ärge enam maha jätke. Muru on nüüd hõlbus vajadusel parandada korduskülvi, aianurgast lõigatud mätta või siirdmuru tükiga.

Marja- ja puuviljaaed

Kuu alguses ootavad väetist suure saagi all ägavad õunapuud. Toestage õunapuud varakult, et raske saak oksa ei murraks.

Kandmiseelikuist õunapuid ärge enam kastke ega väetage, ärge harige nende ümbert ka mulda. Küllaldase niiskuse korral ei taha juurdekasv peatuda. Kui noore puu alune maa on multšitud, siis eemaldage multš ja tallake muld kinni. Nii soodustate vee auru- ja niiskuse aktiivsust peatada ning võrsed hakkavad puituma. Ka

juurdekasve võite veel pintseerida, kui juulis kuivaga kasvu lõpetanud võrsed vihmaperioodi järel uuesti kasvu jätkavad. Sellega sunnite puud talveks ette valmistuma.

Suvisordid poetavad maha esimesi söögikõlblikke õunu. Ärge jätke neid sinna vedelema. Koguge kokku teisedki maas riknevad viljad ja matke maha – sellega ennetate haiguste ja kahjurite levikut. Ploomidelt ja kreekidelt korjake ära mädanevad viljakägarad.

Kui teete kompotti ja tarretist, korjake musti sõstraid paar päeva enne nende täisküpsust, mil nende kestad on tugevamad ega purune kergesti. Kõpseid marju mahla aurutamiseks korjake koos kobaravarrega. Nii ei vaju marjad tihedalt kokku ja annavad mahla paremini välja. Mahla jaoks ärge kiirustage punase sõstra korjamisega. Kuu lõpul saate pisut ülevalminud marjadest magusama mahla. Nägusa garneeringu saate, hoidistades kobarvartega korjatud küpseid marju kokkuseotud kimpu.

Karusmarju sööge põõselt valikuliselt. Kui pärast kuivaperioodi järgnenud vihmale tikuvad marjad lõhenema, korjake põõsast korraga tühjaks.

Võite leida veel üksikuid maasikaid-vaarikaid, need annavad sama naudingut kui esimesed marjad. Maasikataimi jõuate uuele peenrale istutada septembri keskpaigani. Kuivanud ja varrepõletikuga vaarikaoksid lõigake välja ning põletage. Vaarikamardika tõrjeks riputage vaarikareala alla tubakatolmu ja pritsige pinnast tubakaleotisega.

Köögiviljaeed

Jälgige sibulapeenart. Kui üks kolmandik lehtedest on veel rohelised, aga sibulad täisküpsed, võtke nad üles. Pealsed eemaldage pärast nädalapikust eelkuivatamist varjualuses, seejärel hoidke sibulaid järelkuivatuseks kümme päeva soojuses 30–40°. Suve algul külvatud talisibulatelt ärge veel pealseid võtke. Saaki korjake neilt järgmisel aastal.

Kõrvitsale jätke külge 3–5 vilja, tühi-väädid ja viljadega varte ladvad lõigake ära. Paisuvate kõrvitsate alla pange lauatükk. Kabatšokki koristage sageli – noored viljad on maitavamad.

Aeduba võib saaki anda külmadeni, kui mullas oli parajalt niiskust. Põua ajal soiku jäänud kasv elavneb vihmaga uuesti. Herned tõmmake peenralt üles ja viige ulualla järelvalmima.

Kõrgekasvulistel tomatitel kärpige latvu, et viljad ülemistes kobarates jõuaksid täis kasvada. Kastke ja väetage, aga hoidke mullapind kobestamisega võimalikult kuivana. Õhustage kasvuhoonet, et kaitsta valmivaid vilju öösel koguneva niiskuse eest. Kurgitaimedelt eemaldage kuivanud lehed ja liiga tihedalt kasvavad harud.

Paprikate väetamine lõpetage kuu keskel, siis väldite asjatut kasvu ja viljad valmivad ühtlasemalt. Kurke korjake üle päeva.

Mullake üles kerkinud porgandeid, muidu muutub lehtedealune osa roheliseks.

Noorendatud maitsetaimedelt lõigake veel kord saaki hoidistamiseks ja aroomiäädika jaoks.

Muid toimetusi

Seadke isteplatsti ümber aiavalgustid, siis saate väljas pimedani saaki puhastada või mõnusalt aega veeta.

Kui igihaljas hekk jäi kevadel lõikamata, tehke see töö nüüd ära. Käige metsas seenel ja marjul. Õppige ära sibulavaniku punumine.

Keldrit tuulutage ööjahedusega, päeval ja vihma korral ärge keldrit parem lahti tehke. Kontrollige, kas panipaika viidud hoidisepurkid on kaaned korralikult peal. Taimējätmeid ärge jätke aeda ripakile, tühjaks jäänud peenrakuppe ärge laske umbrohtu mattuda.

Istutage ümber aias suvitavad toataimed. Paljud neist eelistavad varju asemel juba päikesepaistet – tõstke nad põõsa alt välja.

Ärge laske tühja minna sumeda suvelõpu ilusatel hetkedel! ✨

16. Reede

☀️ 05.40 17.40
☁️ 21.09 ---
Vesi, ----, V Lk T

17. Laupäev

☀️ 05.42 18.32
☁️ 21.06 00.53

Vesi/Tuli, leht 3ni, 4–20 vili, V T

18. Pühapäev

☀️ 05.45 19.11
☁️ 21.03 02.07

Tuli, vili 16ni, ----

19. Esmaspäev

☀️ 05.47 19.40
☁️ 21.00 03.30

Paasapäev

Tuli/Maa, ----, juur 17st, Ä T

20. Teisipäev

☀️ 05.49 20.04
☁️ 20.58 05.00

Taasiseseisvumispäev

Maa, juur

21. Kolmapäev

☀️ 05.52 20.23
☁️ 20.55 06.31

Täiskuu kell 4.45

Maa/Õhk, juur 1ni, 2st õis, Ä Lk V T

22. Neljapäev

☀️ 05.54 20.40
☁️ 20.52 07.59

Õhk/Vesi, õis 18ni, 19st leht

23. Reede

☀️ 05.57 20.57
☁️ 20.49 09.25

Kommunismi ja natsismi ohvrite mälestuspäev

Vesi, leht

02.02

24. Laupäev

☀️ 05.59 21.14
☁️ 20.46 10.49

Pärtlipäev

Vesi, leht

25. Pühapäev

☀️ 06.01 21.34
☁️ 20.44 12.09

Vesi/Tuli, leht 14ni, 15st vili

26. Esmaspäev

☀️ 06.04 21.58
☁️ 20.41 13.24

Tuli, vili 7ni ja 14st, Lk T

27. Teisipäev

☀️ 06.06 22.27
☁️ 20.38 14.35

Tuli/Maa, vili 12ni, 13st juur, T

28. Kolmapäev

☀️ 06.08 23.03
☁️ 20.35 15.37

Kuu viimane veerand kell 12.35

Maa, juur 7ni, 8–21 vili, 22st juur

29. Neljapäev

☀️ 06.11 23.48
☁️ 20.32 16.32

Kaduneljapäev

Maa, ----, Ä T

30. Reede

☀️ 06.13 ---
☁️ 20.29 17.16

Maa/Õhk, ----, 18st õis

31. Laupäev

☀️ 06.15 00.42
☁️ 20.26 17.52

Õhk, õis

Roosiaed

heinamaa süles

Nii uhkeid roosivärvavaid kui Aili Linroosi aias vist polegi mujal Eestis, tema eriline armastus on aga pargiroosid – neid leidub kogus juba üle paarisaja sordi.

ROOSID JA
PÕÕSAD
SINU AIAS

Eksklusiivsed ja unikaalsed roos
Austin, Delbard, Kordes

Põnevad ja haruldasemad põõsad

*Tellimise peale
ja koju kätte*

Vaata www.garden.ee • Lisainfo: 372 56 51810 • info@garden.ee

Valgeõeline roosivärv juhatab pargiroosiaeda. Paremalt rohkeõeline kibuvits, vasakul 'Venusta Pendula'. Jüülist noored kasvud ehk "hundid" on järgmisel suvel õite all lookas. Mida rohkem neid on, seda uhkem õitseng.

Iga roosiaed on eriline ja omamoodi. Linrooside maakodu jääb Padise kloostri taha metsade vahele. Sepa talu otsides keerame külateelt kogemata veidi varem ära. Sõidame heinamaa vahel ja korruga leiame end õitest lokkavate roosipõõsaste keskelt. Üleminek rahulikust loodusmaastikust värvidest küllastunud roosiaeda on ootamatu ja jahmatav.

"Roosid on minu elu. Kogu suve ma elangi vaid aias. Roosid on põhjus, miks ma hommikul tõusen ja tegutsema hakkan," räägib Aili. Suure aia hooldamine on meeletu töö, seda kroonivad aga võrratud elamused.

"On nii eriline tunne, kui lähen maikuu hommikul aeda, ükski roos veel ei õitse, aga juba on tunda imelist magusat aroomi," kirjeldab naine.

Meeldivat lõhna levitavad näärmeka kibuvitsa hübriidi 'Manning's Blush' lehed, seda on tunda juba mitme meetri pealt. See sort on pärit XIX sajandi algusest. "Aroomi tunded kohe, kui põõsas lehte läheb, ja nii kuni sügiseni. Vahepeal lisandub ka õite lõhn, aga lehtede oma on minu jaoks palju tähtsam. See on tõeline roositeraapia!"

Või hetk juuni algusest. "Vaatan, et oi, üks suur liblikas istub 'Ristinummi' põõsal. Lähen uurima ja märkan, et hoopis esimene õis on puhkenud! Küll on ta võluv roos, tipp hetkel on põõsas üleni roosa, ja siis on üksikuid õisi lumeni." See näarelehise ja kurdlehise kibuvitsa tunnustega Soome

rahvaselektisioonisort ongi aia esimene õitseja. Tema roosad lihtõied on hiigelsuured, 10cm läbimõduga.

Iluaiast saab roosiaed

Kui su nimi on Linroos, siis sa lihtsalt pead roose kasvatama. Ailil on oma roosipäevikus täpselt kirjas isegi kuupäev, millal tema roosihullus algas: 6. august 2003.

Sel ajal töötas ta veel ämmaemandana Tallinna keskhaiglas, kus korraldati väljasõit Põltsamaa roosiaeda. Aili ostis siis oma elu esimese roosi: "Roosiaia peremees Rein Joost rääkis tookord niivõrd kaasakiskuvalt roosidest, et ma lihtsalt pidin ühe ostma." See oli põõsasroos 'Pampas'.

Sepa talu on Aili abikaasa Einu sünnikodu ja Linrooside suguvõsa häll. Kui mehe ema ja tädi veel elasid, laiusid ümber maja põllud, nüüd on seal heinamaa. Pere tarbeks on väike kartulimaa ja köögiviljaaed.

Noor 'Paul Ricault' ei suudaks ilma toeta õite raskust kanda. Õnneks on tal ruumi, kuhu langeda.

Vanad roosid ja vanad kivid. Magusalt lõhnava damaskuse roos 'Ispahan' on oma rasked õiekobarad laotanud kivile.

'Rose Morden Centennial' otsib tuge kividelt.

Kümmekond aastat tagasi hakkas Aili elumaja ette söötis kartulipõllule iluaeda rajama. Ühte serva istutas elupuudest tuulemüüri, teise murelid. Pani kasvama kõiksuguseid põnevaid taimi, mis aiaärides silma jäid: äädikapuid, budleiasid,

kuradipuid, parukapuid, astelpajusid... Aga enamik hukkus. Õnneks jõudsid siis juba Aili ellu roosid ja iluaiast sai hoopis roosiaed. "Millegipärast tahavad ainult roosid minu aias kasvada," muiab ta nüüd.

Suured peenrad teehübriidide ja põõsarossidega on pärit aia algusajast. Siis armus Aili aga põhjalikult pargiroosidesse. Saatustikuks sai juuli alguse külaskäik Põltsamaale. Pargiroosid olid just õitsema hakanud. "Õitesse mattunud suured põõsad olid nii kaunid, et tegin pika nimekirja, milliseid sorte ma tahan."

Õnneks polnud muret, kuhu uusi lemmikuid istutada: heinamaal oli ruumi lõputult. Aili kirjutab oma roosipäevikus aastal 2006 nii: "Põltsamaalt tõi taas kohutava hulga istikuid." Roosikogu täienes tormiliselt, igal aastal lisandus 80–90 uut taimet. Praegu on aias umbes viissada põõsast, aga keldris ootavad istutamist juba järgmised mõnikümneid taimet.

Suure roosiaia mõlemal osal on Aili sõnul ka oma teema. Vanem pool võiks kanda silti "Vanad kivid ja uued roosid", uuem ja suurem pargirooside ala aga "Vanad kivid ja vanad roosid".

Ajaloo hõng

Pargirooside hulgas on väga palju XVIII ja XIX sajandist pärit ning vanemaidki oiavalise lõhnaga damaskuse, näärelehiseid ja kurdlehiseid roose.

Näiteks karminpunaste õitega prantsuse roos 'Duc de Fitzjames' on aastast 1837. Teist nii tiheidalt täidetud õitega ajaloolist pargiroosi aias vist polegi. Õied on nõnda rasked, et lausa ripuvad. Huvitav on see, et kui tavaliselt pleegivad vanemad õied heledaks, siis temal lähevad need aina tumedamaks, suitsulillaks.

"Kahju, et ta õitseb vaid ühe korra juulis," kurvastab Aili, kuid siis tunnistab, et ühekordsed õitsejad talle samas ka meeldivad. "Vahel on lausa valus vaadata, kuidas mõni põõsas end õiekoorma all nädalate kaupa kurnab. Kui ta siis lõpetab, on mul lausa hea meel, et nüüd sa said puhkusele."

Suvel tuleb iga päev närbunud õisi lõigata, et põõsad näeksid ilusad välja, ühtlasi ergutab see uute õienuppude kasvu. Õitsemise tippaegadel on tavaline, et päevas koguneb kaks 20-liitrist ämbritäit õiepudi. Kõik läheb lõkkesse, nagu ka

Meie aiandist leiame väga hea valiku istikuid ja seemneid!

Külastage meid kindlasti ka 24. ja 25. augustil, huvitaval nädalavahetusel.

- Anname nõu ja tutvustame arbuusi-, meloni-, kõrvitsa- ja muid köögiviljasorte.
- Retsepte jagab ja köögiviljatoite tutvustab Sinu Cartering OÜ Saaremaalt.

KONTAKT: Harri Poom • tel 522 8413 • <http://e-aiand.com>

Augusti alguse küllus roosiaias. Roosivärava ehteks on 'Climbing Queen'.

kõik mahalõigatud oksad. Nii suure roosikogu puhul on see ainus võimalus, et piirata haiguste ja kahjurite levikut.

Peaaegu iga põõsa juures õhkab Aili, kui võrnatult kaunis õitseja see on. Mis on ka tõsi, sest oma kollektsiooni ongi ta ju kogunud roosimaailma koorekihi.

Seisatame fuksiaroose damaskuse roosi 'Rose de Rescht' juures. "Vaadake kui intensiivne õievärv ja kui tihedad täidisõied! Ning lõhn on haruldaselt hea," räägib perenaine vaimustunult kaunitarist, kes laseb oma õieilu nautida lumeni.

Näärelehise kibuvitsa hübriid 'Aïcha' võlub vaatajat oma "pikaripsmeliste" õitega: suurte (läbimõõt 10 cm) kreemide lihtõite keskel on pähmakas pikki tumepuune tolmukaid. Aili: "Ei tea, et ühelgi teisel oleks selliseid tolmukaid. Kuidas mesilastele meeldib nende õite sees möllata!"

Heleroosa 'Conrad Ferdinand Meyer' on üks vanemaid kurdlelise roosi sorte, aretatud 1899.

Tulevikusort 'Turbo'. Massiliselt on juurde tulemas uusi õienuppe ja nii õitsebki ta külmadeni.

Pikaripsmeline 'Aïcha' õitseb juuli algul ning seejärel näitab üksikuid õisi sügiseni.

aastal. Tema õied on suured nagu pojengil ning jämedad varred kohutavalt ogalised. Selle sordi, nagu palju muudki, sai Aili Rein Joostilt, kelle sõnul vanemad inimesed teavad 'Conrad Ferdinand Meyerit' hästi. Taluaedades oli see üsna levinud.

Valgeõieline 'Madame Plantier' on pärit aastast 1835, roosade õitega ja meeletult hästi lõhnav 'Comte de Chamboard' on samuti väga vana (1860).

Uue aja kaunitarid

Ajalooliste pargirooside kõrval näitavad oma uhkeid õiekuhilaid ka uuema aja aretised, mis õitsevad enamasti korduvalt ja väga rikkalikult, on vanadega võrreldes haigus- ja külmakindlamad.

Tõeline tulevikusort on näiteks roosaõieline 'Turbo': tal on tugevad jämedad oksad, paksud läikivad lehed ja tohutult õisi. Uusi õienuppe on aga massiliselt juurde tulemas ja nii õitsebki ta juulist külmadeni. Lisaks on ta ka üks tervemaid roose.

Compoga on rooside kasvatamine nauding!

Aili ja Einu maalilise 'Lykkefundi' all.

'Duc de Fitzjamesi' õiekobaras näeb lillade toonide kauneid üleminekuid: mida vanem õis, seda tumedam.

Üllatavalt tilluke, vaid 30–50 cm kõrgune on pargiroos 'Audru' (Audruga pole nimel midagi pistmist, ta on aretatud Lätis), mille õied on nagu nõöbid. See on väärt sort, mis sobib eriti hästi surnuaeda: külmakindel, õitseb jaanipäevast hilissügiseni ning õilmitseb ka varjus.

Läti pargiroose on paarkümmend, juuli algul õitsevad võrratu 'Ritausma', 'Lydia Freimane', 'Abelzieds', 'Guna'.

Terve hulk on Soome rahvaselektiooni baasil saadud sorte: juba eespool nimetatud 'Ristinummi', pisikeste roosade topeltõitega 'Tarja Halonen', helepunane 'Iitin Tilttu', roosa 'KSM3', karmiinroosa 'Mimmi', valge 'Pohjantähti' jt.

Oma sünnipaigast Lääne-Virumaalt on Aili toonud palju vanaaegseid taludes kasvanud pargiroose, mille nimesid ta kahjuks ei tea. Valged mairoosid ehk näärelehised kibuvitsad 'Plena' kasvasid Sepa talu aias juba vanasti, neile on lisandunud Eesti eri paikadest saadud sama liigi roosadid,

Roosimuld:

- ✓ stabiilse struktuuriga
- ✓ kvaliteetne istutusmuld
- ✓ pestitsiidivaba
- ✓ toitained 8 nädalaks
- ✓ tagab juurdumise ja terve taime

Väetis:

- ✓ tark väetis – jagab toitained 6 kuu jooksul
- ✓ tagab õiterohkuse ja kirkad värvid
- ✓ tagab tugeva taime
- ✓ lihtne doseerida

Agrosil:

- ✓ tagab kiire ja efektiivse taime juurdumise
- ✓ tagab tugeva ja terve taime
- ✓ kaitseb seenhaiguste eest
- ✓ parandab mulla struktuuri

Saadaval aiakeskustes!

SCHETELIG
LOOME KASVU

www.schetelig.ee

☎ 6512950

punaseid ja kollaseid esindajaid. Väga eriline on üks roosade täidisõitega näärelehine kibuvits: tal pole nimelt üldse ogasid!

Lopsakad roosiväravad, kohevad õievaibad

“Roosiväravad on minu nõrkus,” tunnistab Aili. Uhkeid roosikaari moodustavad õitseajal roosa ‘Climbing Queen’, lumivalged ‘Venusta Pendula’ ja rohkeõieline kibuvits (*Rosa multiflora*), kreemjas ‘Honugsrose’. Kaugel aia lõpus raamib roosipinki kreemvalge ‘Lykkefund’.

Juuli lõpus lööb karminpunaselt särava ‘Excelsa’, olles siis kauniks taustaks mustale Veenuse kujule, mis on ühtlasi ka purskkaev. ‘Excelsa’ naabriks on üks vähestest sirelililladest ronijatest, sort ‘Veilchenblau’. Eemalt vaadates tundub, nagu õitsekski aias suve keskel kõrge sirel. Ridamisi on siin teisigi roniroose.

Rein Joost kiidab väga seda kompositsiooni: “Siin on hästi näha, kui võimsaks võivad roniroosid kasvada. Neil on siin ruumi oma ilu täiel määral näidata. Toetus on ka tagantpoolt vaadeldav, seal on see samamoodi õisi täis. Sellist pilti pole ma näinud kusagil mujal Eestis.”

Üks põnev punaste õitega roniroos kõrgub muruplatsi keskel. See on Jaapanis aretatud käabusroniroos ‘Momo’, mis kasvab paari meetri kõrguseks. Tal on isemoodi okkad, nagu konksud. Kui talle tugesid ei pane, ei suuda ta oma õiekoormat kanda ja siis saab temast kaunis pinnakatja.

Jaapani sort on ka lõheoranžroosa (nüi kirjeldatakse värvi kataloogi) ‘Ferdy’, mis sobib hästi meetrikõrguseks madalaks hekiks.

Kaunis kompositsioon ronirooside ja aiakujuga. Kaarel lokkab õitseda ‘Excelsa’, temast paremal on üks vähestest sirelililladest ronijatest ‘Veilchenblau’.

Jaapanis aretatud käabusroniroos ‘Momo’ sobib hästi ka pinnakatterroosiks.

Roosiaia serva ääristab pikalt värvikas pinnakatterrooside vaip, mis näeb välja nagu kohev õietort. Siin õilmitsevad punase eri toonides ‘Red Fairy’, ‘Satina’, ‘Charming Cover’, ‘Rody’, suure roosa laigu lisab sügavroosa ‘Palmengarten im Frankfurt’.

Mini-pargi roos 'Audru' on väärt sort, mis sobib eriti hästi surnuaeda: ei vaja talvekatet, õitseb ka varjus ning teeb seda jaanipäevast hilissügiseni. Kõrgus vaid 30–50 cm.

Lisaks roosivärvavatele on võimas pilgupüüdja ka põllukividest laotud 2,5 m kõrgune “õnnekivi-hunnik”, nagu Aili seda nimetab. Idee sai ta ühest legendist, ning kuna talu maadel oli palju kive, siis kerkiski roosiaia servale efektne aiakujunduselement-maamärk. Soojaks köetud kivil on õhtul mõnus istuda ja aeda imetleda.

Ma ei saa riskida

Õitesse uppunud põõsad naudivad oma elu avaras aias lageda välja keskel. Neil on külluslikult hingamise ja olemise ruumi, nad saavad end siin igast küljest näidata. Kui paistab päike, kumbleb roosiaed kogu päeva selle soojuses, tugevad tuuled hoiavad vaos haiguste ja kahjurite tegevuse.

Ka toidulaud on külluslik: igal sügisel toob Einu naabri juurest mitu koormat herefordisõnnikut multšiks, kevadel saavad põõsad spetsiaalset roosiväetist ja ammooniumnitraati, juuli lõpus sügisväetist.

Ag tegelikult pole siin soode ja rabade vahel roosikasvatuseks üldse sobiv koht, kuna talved on väga külmad ja kevaded hilised. See oligi põhjus, miks Aili pargiroose kasvatama hakkas: “Igal pool räägiti, et nad on külmakindlad ja neid ei pea katma. Aga tuli välja, et asi polegi nii lihtne. Üle-eelmisel talvel, kui oli üle 30 kraadi pakast, külmusid lume piirini isegi ‘Lydia Freimane’, kõik ‘Grootendorstid’, ‘Pohjantähti’ ja osa ‘Ritausma’ harusid.”

Noori äsja istutatud taimi on Aili katnud alati, nüüd paneb aga ka igale täiskasvanud põõsale katte peale, välja arvatud mõned kõige külmaskindlamad. Suure aia katmine on meeletu töö, aga see on ka põhjus, miks tema roosid igal aastal nii rikkalikult õitsevad.

“Me elame nii külmas kohas, et pakaseline talv on ohtlik isegi pargiroosidele. Maapealsed osad saavad ränki külma- ja päikesekahjustusi. Põõsad hakkavad küll uusi võrseid kasvatama, aga suvel õisi pole. Ma ei saa sellega riskida, tahan, et mul oleks igal aastal lopsakad põõsad ja palju õisi,” selgitab innukas roosikasvataja, kes ilu nimel ei pelga näha ränka vaeva. ✨

Nutikas väetis proffidelt!

UUDIS!

Substral® Osmocote® ROOSIDE, PÜSILILLEDE jt õitsvate põõsaste väetis

Roos on Aia Kuninganna. Oma kasvuks ja rikkalikuks õitsemiseks vajab ta head mulda ja korralikku väetamist. Tavaliselt on lämmastik väetistes kiirelt kättesaadav ja võib hävitada toitu otsivad narmasjuured nõrgestades nii taimede vastupanu kahjuritele, haigustele, põuale ja talvekülmale. Osmocote® väetab roose jt taimi ühtlaselt ja tasakaalustatult kasvuperioodi lõpuni, tuues esile sordiomase värvikirkuse.

Roosi väetist võib kasutada ka aia üldväetisena kõikide puude, põõsaste, püsi- ja suvelillede väetamisel.

Pinnakatteroosid –

Tekst ja fotod **Mart Ojasalu**,
Rosmakori roosiaed

õierikkad hea tervisega kaunitarid

Roosivaip annab aiakujunduses palju võimalusi, kuid kaunite pinnakatjate vastupidavus on veelgi tähtsam.

Mullune tujukas ja jahe hoovihmadega suvi oli Eesti roosikasvatusele tõeline eksam. Jahedad sajused ööd mõjusid trendikatele suureõielistele inglise roosidele ja ka teehübriididele nii, et õied tohletusid ja õienupud läksid massiliselt mädanema.

Augustis lisandus hädasid veel: suureõielised roosid haigestusid järjest tahmlaiksusesse ja lehed varisesid roosipõõsailt.

Sageli kurdeti ka ohtliku roosirooste levimise üle – selle tõve üheks allikaks võisid olla mujalt sisse veetud roosiistikud. Roosirooste eosed on istiku kudedes kevadel peidus. Oranžid tolmu- ja võrselehtedele enamasti suve teisel poolel. Selle häda vastu

küsitati hästi tihedalt nõuandeid. Samas püsis meie Rosmakori roosiaed Harjumaal kuni oktoobrini lopsakas kasvus ja hea tervise juures.

Haiguskindlus järjest tähtsam

Eeltoodud hädade korral soovitasime roosisõpradele: kasvatage parem haiguskindlaid pinnakatte- ja kobarroose.

Euroopa roosikasvatuses on haigusresistentus järjest olulisem suund, sest roosipõõsad peavad kaunid olema hilissügiseni. Haiged lehtedeta roosid teevad palju tuska ja rikuvad meie roosikultuuri mainet.

Seega kaaluge hoolega, millised sordid oma aeda valite. Üsna hea indikaator on näiteks see, kas sort on läbinud rangete nõuetega Saksa ADRi roosikatsed. Kuid ka kõik Saksas ADR-märgise saanud roosisordid pole Eesti tingimustes vigadeta. Olulisi puudusi esineb just mõnel vanemal sordil, mida pole ADRi nimestikust kustutatud, kuid tavaliselt on see märgis üsna usaldusväärne.

Madal
roomav
'Charmant'

Jõulise ja madal-laiuva kasvuga 'Palmgarten Frankfurt' Kadriorus.

Kaarjate võrsetega 'Rody' Raba talus.

Paraku esitavad Inglise ja Prantsuse roosiaretusefirmad ADRi testkatsetesse vähe aretisi, kuna nende uhkete õitsejate vastupidavus lehaigustele pole eeskujulik. Haigustele on vastuvõtlikud eeskätt suureõielised roosid, nende seas ka paljud väänroosid. Näiteks David Aus-

tini aretisi kritiseerivad ka Venemaa roosikasvatajad, sest nendegi lemmikuil tuleb hakkama saada külmade talvede ja jahedate suvedega.

Lõikus ergutab taasõitsemist

Enamik hea tervisega ja isepuhastuvatest roosidest kuulub pinnakatte- ja kobarrooside (floribundide) hulka. Isepuhastuvad on need roosid, mille kroonlehed varisevad pärast õitsemist ise maha. Varisenud õied pühitakse siis muruluuaga kokku ja segatakse multsi sisse.

Osa isepuhastuvaid roose kipub õite variseses vilju kasvatama, õisikujäänused tuleb siis koos viljaalgmetega maha lõigata. Kui seda ei tee, peatub uute võrsete kasv ja hilissuvine õitsemine jääb kesiseks. Äraõitsenud õisikute lõikus kiirendab ja ergutab hilissuvist õitsemist.

Pinnakatterooside kirkad õied on enamasti lihtsad, keskmiselt või vähe täidetud. Meie kliimas kestab nende ülerikkalik õitsemine juuni algusest ligi kaks kuud järjepanu, nõrgemat järelõitsemist saame aga imetleda veel augusti lõpust oktoobrini. Uuemate pinnakatjate lehestik on väheldasem kui suureõielistel roosidel, kuid enamasti läikega. Selle rühma roosid on hea vihmakindluse ja talvetaluvusega, madalama kasvutõttu on neid ka lihtsam katta.

Ebamugavusi tekitab pinnakatjate puhul ainult umbrohtumine, sest tihedalt kasvavate rooside vahelt on tõesti tülikas rohida. Oma elu saate kergemaks teha, kui katate pinnakatjate aluse vett läbi laskva aiatekstüliga ning puistate sellele koorepuru või hoopis sobivad graanulid. Kuid piisab ka korralikust koorepurumultsist.

Roosiala pakub uhkemat vaatepilti, kui istutate roosid tihedalt ja lasete võrsetel ära katta kogu põõsastevahelise maa.

Väike segadus kasvutüübiga

Pinnakatteroosid ei kuulu muidugi bioloogiliselt eristuvasse omaette roosirühma, kaubandusliku nimetuse on nad saanud madala laiutava kasvukuju järgi. Esimesed pinnakatjad olid mööda maad roomava kasvuga lihtõielised roosid nagu näiteks 'Immensee'.

Aiakujunduslikust kasutusvõimalusest lähtuva kaubandusliku saksakeelse nime *Bodendecker*

Meie loome uusi roose!

ROSMAKOR
ROOSIAED HARJUMAAL
tel 5647 0163

Tellimine:
info@rosmakor.eu
Vt kataloogi: www.rosmakor.eu

KRISTIINE AIAKESKUS

müüb roosiistikuid,
püsi- ja suvelilli, ilupuid ja -põõsaid,
okaspuid, hekitaimi, viljapuid,
marjapõõsaid, maasika- ja
vaarikataimi ja palju muud.

Linnu tee 39, Tallinn
avatud iga päev 9-19
tel 677 3426
www.kristiineaiakeskus.ee

Madal-laiuv
pinnakatja
on ka
'Mörsjaroos'.

Jõulise
kasvuga
'Lumivalgeke'
lõhnab
imeliselt.

Rosen andis neile aretusfirma Kordes Söhne. Hiljem lisandusid pinnakatjate hulka ka kõrge-
mad ja kuhikjad peente kaarjate või tugevamate
võrsetega roosid.

Selliste rooside aretus sai hoo sisse 1970. aastatel ja kestab siiani, eesmärk on saada sorte, mis lasevad katta terved istutusala tiheda roosimassiga.

Tihedalt istutatud ja üleni õitega kaetud roosivaibad on eriti atraktiivsed eemalt vaadates. Seepärast sobivad pinnakatjad hästi just parkidesse.

Roositootjad kasutavad istikuid müües pakendil pisut erinevat pinnakatterooside tähistust. Kõige lihtsam on eristada madalaid-roomavaid ja kõrgemaid kuhikja kasvuga pinnakatjaid. Madala kasvuga pinnakatjate kõrgus piirdub 20–40 cm-ga, kuhikjate kõrgus on 40–60 cm.

Saksa firma Noack Rosen osa uusi kuhikja kasvukujuga sorte on juba 60–90 cm kõrgused ja meenutavad põõsarrooside rühma. Eriti pikade võrsetega pinnakatterooside nimetatakse nende võrsete kaarduva-rippuva kuju järgi ka kaskaadroosideks.

Palju kasutusvõimalusi

Aiakujunduses on pinnakatterooside tähtsaim omadus kasvukuju, kuid nende õite värvuse ja täidetuse varieerumine annab aednikule palju kasutusvõimalusi. Oma roosivaipa laotades saate eksperimenteerida ja fantaseerida, kõrgeid põõsarrooside istutades on võimalusi palju vähem.

Roosi lõhn pole madalas tihedas roosivaibas enamasti kuigi oluline. Meeldiv erand on siin aga vana Eesti sort 'Lumivalgeke', mille tihedad valged õietupsud eritavad mesimagusat aroomi. Ka vana roosakasvalge laiuv 'Audru' polüantroosike hülgab imelise lõhnabuketiga.

Pinnakatjate seas on palju lihtõielisi sorte roosa eri toonides. Nende avalil õied on suureks ahvatluseks mesimummidele. Punased ja

→ lk 52

Pinnakatterooside kasvukujutüübid

I
Madal-roomavad pinnakatjad. Sortidest näiteks 'Gärtnerfreude' (väikesed tumepunased täidetud õied), 'Charmant' (roosad täidetud õied), 'Knirps' (väikesed täidetud tumeroosad õied), 'Sommerabend' (kirkad punased vähetäidetud õied), 'Swany' (valged täidisõied).

II
Kuhikja kasvuga pinnakatjad. 'Aspirin' (valged täidisõied), 'Bonica' (roosad keskmiselt täidetud õied), 'Fleurette' (roosad lihtsad silmaga õied), 'Lavender Dream' (helelillad vähetäidetud õied), 'Mirato' (tumeroosad keskmiselt täidetud õied).

III
Jõulised madal-laiuvad pinnakatjad. 'Immensee' (valkjasroosad lihtõied), 'Lumivalgeke' (valged tihedalt täidetud õied), 'Palmengarten Frankfurt' (tumeroosad vähetäidetud õied).

IV
Kaarjate võrsetega kaskaadroosid. 'Heidekönigin' (roosad pooltäidetud õied), 'Mozart' (roosad lihtsad valge silmaga õied), 'Rody' (vaarikaroorosad keskmiselt täidetud õied), 'Sorrento' veripunased keskmiselt täidetud õied).

Allikas Mart Ojasalu "Roosiaed", Maalehe Raamat 2006.

NAD ON TALV LÄBI TOAS PASSINUD NING OOTAVAD NÜÜD PÄÄSU SINU ÕUELE!

ELLY

SOFIA

BOSS 3

MATHIAS

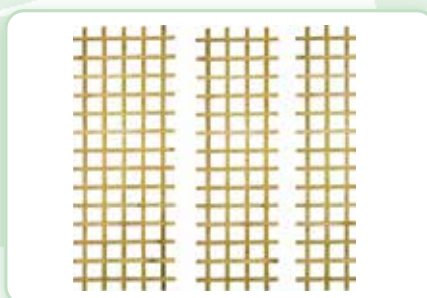
KAANEGA LIIVAKAST

LASTELAUD

LILLEKASTID

LILLEVÕRED

PEENRÄÄRISED

VÕREGA AIAPANEELID

AIAPANEELID

MINILIIPRID

 IMPREST[®]
YOU WILL BE IMPRESSED!

Kuhikja kasvutüübiga 'Mirato' on kujundatud vanikpiirdeks.

kollased sordid on enamasti hilisema aretusajaga. Meie tähelepanekute järg on kollaste õitega pinnakatteroosid väiksema talvekindlusega kui roosade, valgete või punaste õitega sordid.

Pinnakatteroosidega saate kujundada väga efektseid ja mõjusaid peenraid, klumpe ja äärisid. Peenraääriseks või kiviktaimlasse sobivad madalad minipinnakatjad. Ühe õietooniga peenrad, grupid või read mõjuvad paremini. Kodu-aias võib pinnakatterooside kasvatada ka murus väiksemate 5–6 taimega ühevärviliste klumpidena. Lääne-Euroopas on vähenõudlikud ja õierohked pinnakatteroosid väga levinud just kõnneteede äärses haljastuses.

Pinnakatteroosid on väga kaunid ka nõuistikutena. Näiteks suures 5–15-liitrisel potil või kastil terrassil, välistrepil või rõdul. Osa väheldasi sorte sobib ka 5–8-liitristesse amplitesse.

Lihntne hooldus

Peenart või klumpi planeerides arvestage ühe ruutmeetri kohta neli istikut, sellest piisab, et katta kogu pind nii võrsete kui õitega. Potti mahub aga ainult üks istik ja talle on kasvuks vaja vähemalt 4–5 liitrit roosimulda või väetatud freesturvast. Eriti sobivad on kaheaastased omajuursed istikud, kuna nad taastuvad ka väga raske talve järel üsna jõudsalt.

Tähtsaim hooldustöö on varakevadine väetamine: siis segage ümber iga roosipõõsa mulda 25–50 grammi graanulites täisväetist.

Kastke õhtuti varakult, kuid seda on vaja teha vaid kuivemal perioodil. Rooside lehti ja võrseid rikkuvad kahjurid ilmuvad juba maikuuks. Jälgige eriti võrsete otsi, kuhu munevad lehetäid ja kär-

Kaarjate võrsetega 'Sorrento' on imeilus ka kasvunõus.

sakad. Lehtede keerdudes või lehetäide ilmudes tehke kohe tõrjet.

Hilissügisel lõigake pinnakatjate võrsed tugevalt tagasi, õige on jätta need 20–25 cm pikkusteks. Jäägid komposteerige. Hoolsalt tagasi lõigatud roose on teil kevadel mugav väetada.

Anumais kasvavad pinnakatjad hoidke ületalve keldris, kus temperatuur ei tõuse üle +2 kraadi. Liiga soojas keldris potiroosid kas hukkuvad või saavad suuri kahjustusi. Kui teil sobivat talvitusruumi pole, võtke oma pinnakatteroos sügisel koos juurepalliga kasvunõust välja ning kaevake sobivas kohas maa sisse, et nad saaksid talvituda nagu peenraroosidki. ✨

AKE 30 S kettsaag

Uskumatult kiire.

Elektriline kettsaag AKE 30 S võimaldab lihtsat ja tööriistavaba kokkupanekut ja keti pingutamist. Tagasilöögidur rakendub vähem kui 0,1 sekundiga, toimides peaaegu viivitusega. Laiad terasestlõikehambad annavad hea jõudluse ja täpse lõiketulemuse ning vähendavad tagasilöökide ohtu.

Tehnilised andmed:

mootori võimsus - 1800 W, laba pikkus - 30 cm, keti liikumiskiirus - 9 m/sek, kett-kroomitud pinnaga kett, lüli paksus - 1,1 mm, Boschi SDS +, seadme kaal - 3,9 kg.

€ 79,00

Tellimisnumber: 0 600 834 400

Tallinn: Paldiski mnt. 108a, 6747900; **Tammsaare tee 49,** 6309700; **Tartu:** Riia 140e, 7390800; **Pärnu:** Papiniidu 2a, 4470850; **Võru:** Kreutzwaldi 89, 7868900; **Rakvere:** Tõrremäe küla, Põhjakeskus, 3264400; **Kuressaare:** Auriga keskus, Kudjape küla, 4522700; **Valga:** Tartu 84, 7664900.

BOSCH

Loodud kestma

Vaikne oksapurustaja AXT 25 D

+ kettsaed AKE 30 S

Suurepärane purustustulemus.

Idealne põõsaste ja okste purustamiseks.

Vaikne oksapurustaja AXT 25 D kuni 40 mm läbimõõduga okste purustamiseks, sobib hästi ka kõvalepuidule, vanadele hekkidele ja okaspõõsastele. Freesvaltssüsteem lõikab ja muljub samaaegselt, tulemuseks on bioloogiliselt kõrgväärtuslik mass.

Tehnilised andmed AXT 25 D:

lõikesüsteem - freesvalts-lõikesüsteem, mootori võimsus - 2500 W, lõikevõimsus - Lähimõõt 40 mm, materjali läbilase - ca 175 kg/h, tühikäigupöörded - 41 p/min, töördemoment - ca 650 Nm, pinge - 230 V, iseeneslik sissetõmme +, kogumismahuti - 53 liitrit, kaal - 31,3 kg.

€ 399,00

Tellimisnumber: 0 600 803 100 AKE

Kuidas sobitada kokku mitu

elulõnga?

Tekst ja fotod
Taavi Kivistik,
Roogja aiandustalu

Elulõngu oskuslikult kokku pannes saate aeda luua nurga, kus elulõngaõisi jätkub maikuust esimese lumeni.

Nähes mõnes aias uhkeid murusse istutatud või seinääri kaunistavaid elulõngu, tekib paljudel tahtmine selle erakordse õiteiluga lähemalt tutvuda. Oma õiterohkusest ületavad elulõngad ju isegi roose.

Parim viis tutvust sobitada on see, kui ostate mõne elulõngataime endalegi ja leiate neile koduaias esindusliku kasvukoha. Algul on istutatud taimeke väga habras. Kuid ka pärast paar aastast kasvatamist on mõni algaja elulõngasõber meie käest uurinud, mis ta valesti teeb. Oma aeda tahaks saada sama võimsaid elulõngu, kui on Roogja talus.

Ilus tulemus mitme taimega

Võimalusi on mitu. Kuid kõige parema tulemuse annab see, kui istutate kohe alguses lähestikku mitu taime, jättes nende vaheks 50 cm. Ka looduses kasvavad elulõngaliigid ju koosluses teiste taimedega: ronivad mööda maapinda ja haaravad kinni puudest-põõsastest, et end nende toel kõrgemale ja päikesevalguse kätte upitada.

Elulõngaistik areneb täiskasvanud põõsaks viie-kuue aastaga. Iga suvega tuleb ikka paar vähti juurde. Seega – nii nagu roose, gladioole, iiriseid ja paljusid teisi lilli on ka elulõngu mõistlik kasvatada klumpidena.

Roogja talu aias istutame sorte ikka vähemalt kahe-kolme kaupa. Soovitame septembri lõpus teha kahe taime vahele ka väikesed ca 5 cm sügavused kraavid, kuhu saab painutada elulõngade võrsed, millelt olete lehed enne eemaldanud. Kraavikesed katke seejärel mullaga. Kui talv on pehme ja ka õige sordi valik asjale kaasa aitab, täitub see vahemik järgmisel aastal uute taimedega. Nii on teil juba aasta pärast istutamist ühe hapra taime asemel kena väike põõsas.

Pange kokku mitu sorti

Julgustan teid proovima elulõngasortide koos kasvatamist. Nii tekitate endale kirju põõsa, mis õitseb eri värvi õitega.

Mitmesordilise elulõngapõõsa teevad huvitavaks sortide erinevad õitseajad. Näiteks kui istu-

Hästi sobivad kokku 'Viola' ja 'Jubileinõi 70'.

Madal 'China Purple' näitab oma hüatsindõisi alles augusti lõpus.

tada kokku sordid 'Piilu' ja 'Ristimägi', alustab esimesena 'Ristimägi', pärast nädalast soleerida laskmist liitub temaga 'Piilu'. Koos õitsemine võib kesta terve kuu. Üksinduses võib seejärel õilmitseda ka 'Piilu'. Nii saate põõsa, kus õisi juuli lõpust kuni lumeni välja. Tihti küsitakse sellise jutu peale, et kas värvid aastate jooksul ei segune. Kuna aastast aastasse kasvavad mul- last välja needsamad kaks taime ja Eestis suure- õielise elulõnga seeme õues ei valmi, ei ole vär- vide segunemine kuidagi võimalik.

Eri sorte kokku sobitades peate lisaks õievär- videle jälgima ka taimede kasvutugevust. Muidu võib juhtuda, et tugevam võtab nõrgemalt ruumi ja jõu.

Elulõngade sortiment on väga suur ja igal sor- dil on oma iseloom. Taimede suurus sõltub ka kasvukohast ja aastast. Sageli näeme madalasse kasvurühma kuuluvat sorti 'Piilu' 250 cm pik- kusena.

Selles artiklis püüdsin jagada suureõielised elulõngad gruppidesse paljude aastate keskmiste

'Piilu' ja 'Ristimägi'
rooside keskel.

kasvukõrguste järgi. Kirjude elulõngakoosluste kujundamisel soovitan kasutada samasse gruppi kuuluvaid sorte.

Meie tingimustes kasvab suurimaks põõsaks Fargesi elulõnga sort 'Paul Farges'. Tema õied on

küll ainult 3-4cm läbimõõduga, efekti annab aga nende rohkus.

Üheaastased kasvud võivad ulatuda 5-6 meetrini. Soojematel talvedel võivad need väädid ka talvituda ja see muudab taime veel suuremaks. Ajapikku võib juba üks taim ära katta väikese maja või püstkoja. Samuti sobib ta tugevamate piirete katmiseks.

Tugevakasvulised on ka siberi, alpi ja tanguutia elulõngad. Neid liike ja nende sorte saate kasvatada ka mõnele keskmise kasvuga õunapuule, kasele, männile, kuusele vm suunatult.

Kõrged ja tugevad

Järgmise grupi moodustavad suureõielised jõulise kasvuga sordid. Siia kuuluvad kõige tumedamate õitega elulõng 'Romantika', sinistes toonides 'Viola' ja 'Semu'. Kõige kõrgem sinine elulõng meie aias on juba aastaid olnud 'Uno Kivistik', kes sai nime oma aretaja auks. Tema õiteilu ulatub ligi 3,5 meetrini. Sort sobib hästi värvate kohale, varikäigu katteks ja sambana murusse.

Punastes toonides õitega on tugeva ja jõulise kasvuga sordid 'Vostok', 'Jubileinõi 70', 'Kommereri'. Valgetest suureõielistest sortidest soovitame tugevate, nagu vahast õiega sorti 'Huldine' ja valkjaroosakat 'Entelit'.

Hästi sobivad kokku 'Viola' ja 'Jubileinõi 70', 'Huldine' ja 'Romantika', 'Uno Kivistik' ja 'Kommereri'.

Kõrgeid sorte kasvatades arvestage, et põõsast saaks vaadelda ka kaugemalt. Elulõng on nii kõrge, kui kõrge on tema toetus, seega saate kõiki neid tugevakasvulisi elulõngu kasvatada ka madalama, just teile sobiva kõrgusega toel. Põnevaid kooslusi annab luua pehkinud kännu ja puurondi, sammaldunud kivi, puit-, kivi- või võrkaiaga.

Kuna enamasti paiknevad õied siiski põõsa ülaosas, siis rohkema võrsete arvu korral võiks pooled võrsed umbes poole kõrguse pealt maa suunas tagasi keerata. Sedasi saavutate mulje, et õied algavad juba maapinnalt.

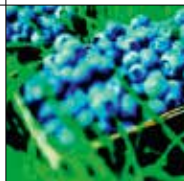
ROOGOJA TALU müüb kohapeal, laatadel ja e-poes suures valikus kodumaiseid elulõnga- ja viinapuustikuid.

Täpsem info:
www.roogoja.ee

3. AUGUSTIL kell 10-18 toimub **Karla küla aiandustaludes „Lilleralli 2013“**. Ürituse raames saab nautida lilleilu Roogoja talus, Sadevälja talus ja Tõnise puuköolis. Info tel 5665 4018. Täpsem info: <http://aiandustalud.weebly.com>

Metsamarjad õeda!

Kultuurmustikas
ja -pohl
Jõhvikas
Mesimurakas
Roheline sõstar
Vampel
Rododendronid

Istikute müük ja
metsamarjakasvatuse
alane nõustamine
Kultuurmustika
marjade müük

WWW.TAIMED.EE • WWW.MUSTIKAD.EE

METSA TALU Tartumaa, 62001 Kambja vald, Reolasoo küla.
Tel 503 6506, 507 2788. E-post: kollaneroos@hotmail.com

Elulõngade kõrgus sõltub aias muidugi ka toe kõrgusest. Esiplaanil 'Marmor' ja 'Valge Daam'.

Tugevama kasvuga sorte sobib istutada teiste suuremate taimede lähedusse. Nende elavaks toetuseks võivad olla nii sirel kui ploomi- või õunapuu.

Keskmiised ja madalad

Suureõieliste elulõngade keskmine kasv on meil u 180–200 cm. Sellise kõrguse juures jääb õitsemistsoon enam vähem inimese silmade kõrgusele.

Enamik keskmise kasvuga elulõngasorte õitseb rikkalikult, ka nende üksikõied on väga ilusad. Punase tooniga sortidest on väga kenad 'Rüütel', 'Ville de Lyon', 'Huvi'; roosadest sortidest 'Marmor' ja 'Comtesse de Bouchaud'. Päril sinist elulõnga veel ei ole aretatud, saame rääkida ainult sinisest toonist. Head sinise õietooni ja keskmise kasvuga sordid on 'Jacmanii', 'Minister', 'Teksa', 'Negus', 'Juuli'.

Valgetest sortidest sobiksid nende hulka 'Valge Daam', 'Roko-Kolla' ja meie kõige uuem sort 'Vetka'.

Selle kasvurühma sorte võiks kasvatada näiteks koos pojengide, pargirooside, enelate ja keskmist kasvu okaspuudega. Pärast pojengi või pargiroosi õitsemist saab elulõng kasutada toetuseks nende varsi-oksi ja põõsas kattub jälle õitega.

Natuke madalamasse suureõieliste elulõngade gruppi kuuluvate taimede kõrgus ulatub kuni 180 cm. Nõrgema kasvuga sortidel on tavaliselt ka väiksemad õied.

Need taimed sobivad väga hästi suurematesse pottidesse ja amplitesse. Kuid neid saab kasvatada madalal toetusel ka kiviktaimlates või lastes elulõngadel lausa maa peal roomata, sest nende õied on suunatud üles. Murus klumbina kasvades on elulõngad igast küljest hästi vaadeldavad.

Sellesse rühma kuuluvad meie kõige kuulsam roosakas sort 'Piilu', lilla 'Miniseelik', sinine 'Ristimägi', 'Arabella', valge 'Saalomon' ja punane 'Rituaal'. Eriti hea tulemuse andis meie aias 'Piilu' ja 'Ristimäe' ühis põõsas roosipeenra keskel.

Päril madalasse kasvurühma kuuluvad kuni 1 m kõrgused elulõngad. Meie aias esindab seda rühma hüatsint-elulõng 'China Purple'. Tema madal põõsas ei vaja tuge, lisaväärtuseks on omapärased karuputke meenutavad ja veidi punakad lehed. Väikeste hüatsinti meenutavate õitega rõõmustab ta kasvatajat augusti lõpus. Samasse rühma kuuluvad ka madalad tervelelise elulõnga sordid ja hübriidid. Üks madalamaid on 'Hakuree'.

Tihti küsitakse meilt laatal elulõnga, kes õitseks suvi läbi. Sellist sorti on peaaegu võimatu leida. Ühe sordi õitseage võib kesta kahest nädalast kahe kuuni. Õitseaja kestus oleneb sordi omadustest, ilmast, kasvukohast ja taime vanusest.

Kombineerides kasvukõrgusi, õitseage, toetus- ja kasvatusviise, saate aga endale kujundada nurgakese, kus pidevalt õitseb mõni elulõng, ja seda mai keskpaigast kuni esimese lumeni.

Tulge Lillerallile

Kõige võimsam elulõngade õitsemine on meie aias augusti algul. Ka sellel aastal korraldame oma elulõngaaias 3. augustil 2013 traditsioonilise lillepäeva. Igal täistunnil on giidiga ekskursioon elulõngaaeda ja viinamarjakasvuhoonesse. Korraldame võistlusmänge ja -viktoriine. Talust saab kaasa osta aias välja valitud elulõnga-, viinapuu- ja roosiistikuid.

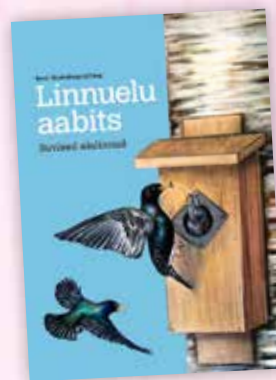
Tänavu on meiega liitunud ka teised Karla küla aiandustalud – koos kutsume teid üritusele Lilleralli 2013. Siis on avatud ka Sadevälja talu näidisaed ja puukool ning rikkaliku ilupõõsavalikuga Tõnise puukool. Toimuvad õpitoad ja koolitused. Täpsema info ja päevakava leiate Karla küla aiandustalude kodulehelt <http://aiandustalud.weebly.com>. Üritus on kõigile tasuta.

Kõige rikkalikum elulõnga müügisortiment on meil kevadel. Just nüüd on õige aeg neid valida ja osta. Seda on mugav teha interneti teel meie kodulehel olevast e-poest. Taimed saavad teile koju postiga. Vt www.roogoja.ee. ✨

MERCEDES MERIMAA

ÕITEST HINGENI

Taimetarga ja õieterapeudi Mercedes Merimaa teine raamat räägib taime õitest ja nende seosest inimese hingega. Oleme harjunud kinkima lilli nii rõõmsate kui ka kurbade sündmuste puhul. Õis on sõnatu sõnumitooja, öeldes seda, mida me ise ei oska või ei julge. Ajal, mil oleme sisenemas Veevalaja ajastusse, on inimesed järjest rohkem valmis võtma vastu peenema võnkesagedusega õie-energiat. Õisi võiks tuua oma ellu märksa julgemalt. Õitega saab kaunistada toitusid, neist saab segada kokku värvikireva salati või valmistada ravimteed. Toit, millele on lisatud õisi, toidab ühtviisi hästi nii keha kui ka hinge. Hinge harmoniseerimiseks võib appi võtta õieteraapia. Raamatust leiab Frantsila ja Bachi õietilkade tutvustused. Lisaks avaldab Mercedes Merimaa oma maitsvate taimetoitude retsepte.

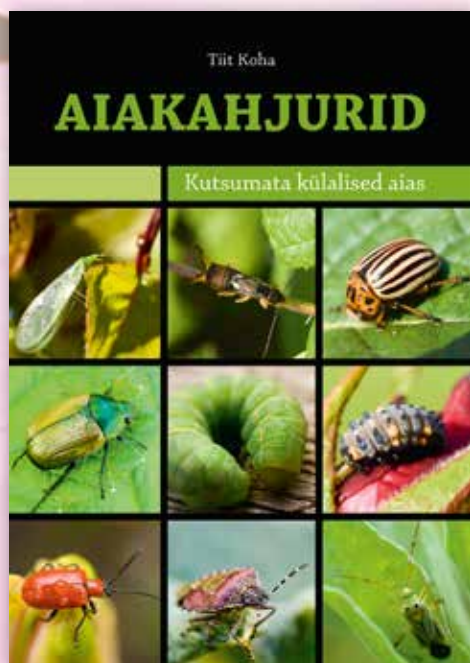

Riho Kinksi koostatud raamatust „**Linnuelu aabits. Suvised aialinnud**” saab teada, kuidas linnud pesakohta valivad ja kuidas kulgeb nende pesaelu; kuidas meelitada oma aeda rohkem sulelisi; kuidas ehitada, paigaldada ja hooldada pesakasti või pesaalust.

Koduümbruse linnurikkuse suurendamiseks saab iga inimene tublisti kaasa aidata. Kõige lihtsam on meisterdada pesakast, kuid on veel hulk muid nippe, kuidas lindude elu mõnusamaks teha.

Helgi Erilaiu kuuks „**Aja jälg kivis**” kutsub lugeja iidsete müütide maale Kreekasse. Teeme rännaku Olümpiasse, tutvume Artemise templi, Halikarnassose mausoleumi, Rhodose kolossi ja Ateena iidse Parthenoniga. Uudistame kunagist Apolloni templi Delfis, kus tegutses jumalike tarkuste vahendaja oraakel Pythia, ning peatume Mückeene tsitadellis ja Epidauruse teatris. Üks fantastilisemaid paiku Kreekas on Meteora, kus veel praegugi seisab ligi 400 meetri kõrguste siledate kaljusammaste peal kuus ammust kloostrit.

TIIT KOHA

AIAKAHJURID.

Kutsumata külalised aias

Meist paljudel on aed, kus kasvavad kaunid lilled, põõsad, puud ja muud kasulikud taimed. Kõik on kena seni, kuni ühel päeval avastame, et meie aeda – ja mitte ainult aeda, vaid ka kasvumajja – on saanud kutsumata külalised, kelle olemasolust meil varem õrna aimugi polnud. Taimed näruvad, langetavad lehti, viljad mädanevad... Mida peale hakata?

Raamatus on üle 50 kahjuri, keda on autor oma aias paari viimase aasta jooksul märganud. Raamatust leiab kahjurite lühikirjelduse ja foto ning info, milliste looduslike tõrjevahenditega nendest tüütute tegelastest lahti saab.

Raamat ilmub 15. aprillil.

Räpina aianduskooli õpetaja **Reti Randoja-Muts** seletab raamatus „**Peenar sinu aias. Kujundamise põhimõtted, nädispeenrad, taimesoovitused**” lihtsas keeles aiakujunduse kompositsiooni aluseid ning mahtude, vormide, värvuste ja proportsioonide paikapanemist. Samm-sammult saab lugeja oma tulevase peenra läbi mõelda ja ka paberile joonistada. Lõpuks tuuakse loetelu taimedest, mis sobiksid oma kujult ja värvuselt joonistega.

Lehtiludus

helmikpööris

Tekst **Elle Ahse**

Fotod **Elle Ahse, Sven Arbet, Krista Kukkk, repro**

*ja tema
kaunid sugulased*

Sellist värviküllust, nagu on helmikpöörise lehtedel, pole kõrvale panna ühelgi teisel püsilillel. Talle on aga tihedalt kannule astumas tiarellid ja pisipöörised.

Mood leiutab uute aiarendide loomiseks kord mingi põneva lisandi, siis aga leiab vanade lemmikute hulgast äraunustatud lille ja kuulutab selle uueks hitiks. Mõnikord näeb ta kõvasti vaeva, et äratada uuele

elule kaua tuhkatriinu seisuses püsinud taimeke. Just nii on juhtunud helmikpöörisega (*Heuchera*).

Esimesed helmikpöörise kirjeldused on aastast 1601. Prantsusmaal kasvatati neid XVII sajandi esimesel poolel, üle Euroopa levisid aga alles XIX sajandi lõpuks.

Vähesed teavad, et viimased kümmekond aastat aiahuvilisi hullutanud helmikpööriseid kasvatati Eestis juba sajand tagasi, Tartu aiaäri Erika pakkus neid esimest korda 1913. aastal. Veel paarkümmend aastat tagasi kasvatati meil vaid väikeste helkivpunaste õitega verevat hel-

mikpöörist (*H. sanguinea*) ja hübriid-helmikpöörist (*H. x hybrida hort.*). Neidki leidus vaid üksikutes kiviktaimlates.

Oma ladinakeelse nime sai taim helmikpöörise klassifitseerija, kuulsa saksa arsti ja botaaniku Johan Heinrich Heucheri (1677–1747) mälestuseks.

Peadpöörivad muutused

Helmikpöörised kuuluvad kivirikuliste sugukonda, teatakse u 70 liiki. Oma kodumaal Põhja-Ameerikas kasvavad nad niisketes varjulistes metsades või hoopis kuivematel rannikualadel. Viie liigi looduslik leviala jääb Mehhikosse, kuid neil pole soojalembuse tõttu areetuses erilist tähtsust.

Helmikpöörised on madalad kuni poolkõrged jämeda tumeda risoomi ja pindmise juurestikuga mitmeaastased talvehaljad püsikud. Pikarootsulised lehed on liikidel väga varieeruva kujuga: ümarsüdajad, hölmised, täkilised, hambulised.

Õied on õhulistes hõredates pööristes või kobarates ja paiknevad paljudel 20–60 cm kõrgustel paljastel õisikuvartel. Pisikesed, veidi rippuvad kellukjad õied on rohekad, valged, roosad või punased. Siit pärineb nende ingliskeelne nimetus *coral bells*. Õitseage on juunis–juulis.

Uued aretustehnoloogiad on toonud peadpööritavaid muutusi. Saadud sordid on väga keerulised liikidevahelised hübriidid ning erinevad oma esivanemaist nagu öö ja päev. Lehtede uskumatute mustrite, jooniste ja värvipaleti tõttu on nad saanud lehtilusate taimede superstaarideks.

Sügiskülmad ei riku kauneid lehti. Lausa vastupidi, helmikpöörised muutuvad pärast esimesi öökülmi veelgi värvikamaks, pakkudes hallis sügises värvirõõmu lume tulekuni.

Lehtede värvigamma on meeletu. Ranget jaotust värvide järgi pole, tinglikult võib eristada punase, purpursed, pruuni ja lilla põhitooniga sorte, kollaseid ja oranže, rohelistekirjusid ning hõbemustrilisi.

Üks tume-damaid helmikpöörise sorte 'Prince'.

'Caramel'.

'Miracle'.

Helmikpöörise uskumatud lehevärvid kirjus pinna-kattevaibas. Sadevälja aiandustalu eesaed.

>> ISTIKUTE MÜÜK

>> HALJASALADE
PROJEKTEERIMINE,
RAJAMINE JA
HOOLDUS

Roheline Aed OÜ
Võru, Rāpina mnt 7
Tel 517 5620, 506 5849
www.rohelineaed.ee

Istikuāri avatud:
kuni jaanipāevani pārast jaanipāeva:
E–R 9–18 E–R 9–18
L 8–15, P 9–14 L 9–14

Tõnu Talu Puukool

Tapurla küla, Kuusalu vald,
74721 Harjumaa
Telefon 654 0825, 506 2465
tonutalupuukool@hotmail.ee
www.tonutalupuukool.eu

- istikute kasvatamine
- istikute jae- ja hulgmüük
- konsultatsioonid
- haljastuse kavandamine
- istutustööd
- muru rajamine

Rõõmus värvilaik peenral: vaarika-roosa salatirohelisega. Sort 'Marmelade'.

On nii paksude sametiste kui õrnade siidjate lehtedega sorte. Lehed erinevad suuruselt, kujult, gofreeringutelt ja lainetustelt. Värvus ja mustri intensiivsus sõltub nii kasvukohast, valgusoludest kui pinnasest. Nõnda muutuvad lahjas mullas tugevamaks hõbedane toon ja mustrid, viljakal mullal löövad särava aga punane ja violetne.

Noored lehed on tavaliselt pastelsemad kui täiskasvanud. Kuna neid kasvab puhmiku südamikust pidevalt juurde, muutub taim suve jooksul aina kirjumaks.

Kuna sorte on väga palju ning neid lisandub igal aastal üüratu hulk, pole neid siin mõtet isoleomustada. Iga huviline leiab oma lemmikud kergesti kataloogidest ja aiaäridest.

Ei olegi nii leplikud

Kuigi sageli väidetakse, et helmikpöörised on väga vähenõudlikud ja lihtsalt kasvatatavad, pole see nii – nad võivad olla üsnagi pirtsakad.

Kasvatajal tasub teada, millisest looduslikust piirkonnast on pärit sordi esivanemad. Viimasel ajal on aga päritolu keeruline tuvastada, sest taimi müüakse enamasti ühise nimetusega

hübriid-helmikpöörise (*Heuchera Hybrida hort.*). Asja muudavad veel segasemaks ameerika (*H. americana*), väikeseõielise (*H. micrantha*) ning vahtralehise helmikpöörise (*H. villosa*) vahelised ristandid, kes moodustavad nn ameerika hübriidide grupi (*Heuchera x americana*).

Väri-helmikpööristeks (*H. x brizoides hort.*) nimetatakse ameerika ja vereva helmikpöörise (*H. sanguinea*) ristandeid.

Helmikpöörise istutamiseks on parim aeg varakevad, sobib ka varasügis. Nad naudivad jahedat ilma ja jahedamat niiskemat pinnast. Sellistes oludes saavutavad ka parima värvuse.

Sobilikum kasvukoht on poolvarjus, kuhu paistab mõni tund õhtupäikest. Leidub küll sorte, kelle lehed värvuvad paremini päikesepaistel, kuid enamik helmikpööriseid tunneb end eredas päikeses halvasti. Lehed kannatavad ülekuumenemise ning veekaotuse käes, kogu taim näib närtsinuna. Eriti õrnad on vähese klorofüllisisaldusega kahvatu- ja helerohelised, karamellivärvi ja peaaegu valgete lehtedega sordid. Neile tekivad kergesti põletuslaigud, mis kahjustavad taime arengut ning rikuvad välimuse.

Kui aias pole poolvarjulisi kohti, kaitske helmikpööriseid ereda keskpäevase päikese eest. Istutage neist lõuna poole kõrgeid püsikuid, või veel parem, madalaid okaspuid. Viimased pakuvad kaitset ka varakevadel, kui päikesepõletuse oht on igihaljastele taimedele kõige suurem.

Helmikpöörised ei kasva ka täisvarjus. Seal lehevärv tuhmub, kasv pidurdub, õisikuvarred venivad välja ning lamanduvad.

Kardavad nii põuda kui liigniiskust

Pinnas, kuhu helmikpöörised istutate, olgu viljakas, aga kerge ja õhuline, sidugu piisavalt vett, aga samas lasku vett ka hästi läbi. Mulla sisse võiks segada veidi sõredat liiva. Viljakuse tõstmiseks kaevake 1 m² kohta sisse 10 kg lehekomposti koos pisikese peotäie täisväetisega.

Pindmise juurestiku tõttu taluvad helmikpöörised ühtviisi halvasti nii liigniiskust kui põuda. Neile ei sobi raske savimuld, seisev vesi ega pinnase läbikuivamine.

Metsapäritolu liigid vajavad nõrgalt happelist kuni neutraalset (pH 5–6,5), ranniku ja kaljulaade asukad aga neutraalset kuni nõrgalt aluselist mulda. Kui päritolu aga võimatu määrata, on kõige sobilikum neutraalse reaktsiooniga muld (pH 6,0–7,5). Seega tuleb liiga haput pinnast enne istutamist lubjata, tavalisele aiamaalale lisage lehtpuutuhka (u 100 g/m²).

Pikkade kuivaperioodide jooksul kastke helmikpööriseid kindlasti, eriti neid, mis kasvavad päikese käes. Kastke varahommikul või hilisõhtul. Jälgige ka suuremate puude lähedale istutatud taimi, et neil ei tekiks veepuudust.

Väga ohtlik aeg on varakevad, kui sooja päikese käes alustavad lehed elutegevust, aga juured ei saa külmunud pinnasest veel vett kätte. Selleks et täiesti terved ja elujõulised taimed ei

TAMREX

KVALITEETSED TAMREXI TOOTED MÕISTLIKU HINNAGA!

Tamrexi tööjakk

art 670-1804

HIND 59.- €

Tamrexi töötunked

art 672-1804

HIND 74.- €

Tamrexi töökindad

art 44-386

HIND 12.90 €

Tamrexi tööjalanõud

art B118T

HIND 75.- €

Hinnad sisaldavad käibemaksu ja kehtivad kuni 31.08.2013 või kuni kaupa jätkub

TAMREX OHUTUSE OÜ

Tel 654 9900 Faks 654 9901 e-post: tamrex@tamrex.ee www.tamrex.ee

TALLINN
Laki 5, Pärnu mnt 130, Katusepapi 35

TARTU
Aardla 114, Ringtee 37a

PÄRNU
Riia mnt 169a, Savi 3

RAKVERE
Pikk 2

VILJANDI
Riia mnt 42a

JÕHM
Tartu mnt 30

VÕRU
Pliir 2

VALGA
Vabaduse 39

NARVA
Tallinna mnt 19c

HAAPSALU
Ehitajate 2a, Uuemõisa

Esimene sügisene külmanäpistus muudab helmikpöörise lehed veelgi kirkamaks.

hukkuks, kastke neid sel ajal ettevaatlikult sooja veega ja varjutage kuuseokste või karkassile asetatud varjutuskangaga.

Multšist on palju kasu

Väga hästi mõjub pinnase multšimine. See aitab säilitada niiskust ega lase mullal üle kuumeneda, u 5 cm paksune multšikiht on ka talvekatte eest. Parim multš on helmikpöörisele kompost, hästi sobib ka kergkruus, mis ei märgu liigselt ja hoiab talvel sooja. Kiviktaimlas võib kasutada peent graniitkillustikku, selle taustal näevad eriti head välja väga tumedate lehtedega sordid. Kui aias pole tigused, sobib kateks ka peenema fraktsiooniga koorepuru.

Soovitatakse vältida turvast, mis sulab kevadel väga kaua ja vihmasel suvel seob liigselt niiskust. Kui turvas muudab pinnase liiga happeliseks, võib see helmikpöörised hukutada.

Kui pinnas on väga lahja või liivane, kust toitained kiiresti välja uhitakse, väetage helmikpööriseid veidi kevadel pärast maa täielikku sulamist.

Arvestage, et üleväetamine või liiga kange väetiselahus võib tugevalt kahjustada helmikpöörise pindmist juurestikku – taim võib siis isegi hukkuda. Kasutage ettenähtud normist vähemalt kaks korda väiksemaid annuseid. Augustis võib anda korra ka sügisväetist, mis aitab paremini talvituda ning annab kevadel jõulisema kasvu alguse.

Kui pinnas on aga viljakas, ärge esimestel aastatel üldse väetage. Kõik kuulsad helmikpöörise kasvatajad väidavad, et kõige ohtlikum on üleväetamine: taim muutub lohmakaks ja kaotab dekoratiivsuse, haigused tükivad kergemini ligi ning talvekindlus väheneb.

Talveks helmikpöörise lehti maha ei lõigata, küll tuleks pärast õitsemist eemaldada näotuks muutunud õisikud.

Helmikpöörised on külmakindlad püsikud ja piisava lumevaiba korral ei vaja nad mingit täiendavat kaitset. Paks ja tihe talvekate võib nad ker-

Helmikpööristel on pisikesed, veidi rippuvad kellukjad õied. Pildil hõbedaste lehtedega sort 'Rave on'.

gesti ära hautada. Halvasti mõjub helmikpöörisele hoopis talvine niiskust. Jälgige, et talviste ja varakevadiste sulaperioodide järel ei oleks kasualal seisvat vett.

Sage noorendamine hoiab ilu

Kuigi helmikpöörised on pikaealised, tuleb neid üsna sageli noorendada, sest vananedes muutuvad puhmikud hõredaks ning kaotavad ilu. Noorte taimede lehed on suuremad ja tunduvalt värvikamad kui vanadel.

Sordist olenevalt noorendatakse neid 3–7 aasta tagant. Mõnel sordil hakkab lihakas risoom mullast välja kerkima aga juba teisel aastal, ka siis tuleb kasuks ülesvõtmise, jagamise ning uuesti istutamine.

Parim aeg puhmiku jagamiseks on varakevadel, enne kui noored lehed kasvu alustavad. Seda võib teha ka augusti lõpus – septembri esimesel poolel, kuid siis on oht, et varane öökülm hukutab noored taimed.

Jagades tükeldage taim nii, et igal osal oleksid juured ja vähemalt viis hästiarenenud punga. Saadud taimehakatiseid istutage üksteisest 20–25 cm kaugusele, kastke korralikult ja vajadusel varjutage.

Minu kasvuhoone on mu kindlus.
Tomat

MILLEST TEHA KASVUHOONE?

Kui öelda sõna „kasvuhoone”, lööb enamikule meist silme ette sõrestik, mis kaetud laperdava kile või lapitud klaasidega. Sest nii on see iidamast-aadamast olnud. Kuid nagu me oleme hakanud kasutama talverehve, turvavööd, pangakaarte, mobiiltelefone ja muud, nii tasub oma eelarvamusi kaasajastada ka selles vallas.

Kihtplast on kilele ja klaasiline vääriline alternatiiv. Moodsam, praktilisem ja ühtviisi sobilik nii olemasolevate konstruktsioonide kui uute kasvamajade jaoks.

Ning loomulikult sobib kihtplast **ka muude aknasüsteemide ja varikatuste** katmiseks, kus nõudmised turvalisusele ja valgusele on kõrged.

PAINDLIK LÄHENEMINE

Kihtplasti võib paigaldada nii puit- kui metallkarkassile. On võimalik tellida terviklahendusi valmisrakistele, aga ka lihtsalt plasti kui „ruutmeetrimaterjali”. Viimasel juhul ei pea klient vältimatult ostma tervet plaati (**210x600cm, paksusega 4, 6, 8 või 10mm**), sest materjali pakume ka vastavalt soovitud mõõtudele. Olemas on kõik vajalikud lisad materjali paigalduseks.

Võime organiseerida kogu töö: karkassi mõõtmise, kihtplasti mõõtu lõikamise ja

transpordi ning kui tarvis, ka paigalduse. Tellimusi võtame vastu ja infot jagame nii telefoni kui meili teel.

TUGEV JA VALGUSKÜLLANE

Kihtplast on 200 korda löögikindlam kui klaas! Talle ei tee kahju rahe, ta ei purune lume koormuse all, teda ei murenda talvised pinnakerked, mistõttu ta ei nõua kasvuhoone alla vundamenti.

Kihtplast ei ole jäik! Teda on võimalik painutada ka kaares olevate karkasside peale (4mm kihtplasti minimaalne painderaadius on 750mm). Tehase garantii materjalile on 10 aastat. Kust te leiaste sellise kile või klaasi? Ning mis seejuures kõige olulisem: tugev materjal tagab toeka lahenduse, mis juba ise hoiab karkassi koos! Erinevalt kilest või klaasist.

Lisaks laseb kihtplast valgust läbi paremini kui kile. Klaasiga võrreldes hajutab ta ereda päikesevalguse kasvuhoones ühtlasemalt laiali. Ja selle teguri pluss pole aiapidajale vaja lahti seletadagi.

SOE JA VAIKNE

Kihtplast on soojapidavam kui klaas! Vana akn klaasi soojajuhtivus $2,8W/m^2K$ võrdub 8mm kihtplastiga, mistõttu iga sellest paksem kihtplast on oma soojajuhtivustegurilt juba

parem (väiksem). Mida väiksem on soojajuhtivus, seda vähem temperatuur kõigub ja seda ühtlasem see kogu kasvuhoones on.

Kilest või klaasist kasvuhoonega võrreldes on kihtplasti puhul tänu madalale soojusjuhtivusele võimalik taimi kasvatama hakata kuni kuu aega varem, küttega kasvuhoones saab seda teha aastaringselt.

Traditsiooniliste materjalidega võrreldes on kihtplast ka helikindlam.

TARK VALIK

Kõik, kes on valinud kihtplasti, on valikuga rahule jäänud. Nii võibki väita, et ainsaks takistuseks saab olla vaid potentsiaalse kliendi eelarvamus. Kuid siingi julgeme meelde tuletada, et ka „traditsioonilised” kile ja klaas pole sugugi midagi iseenesest mõistetavat, sest omal ajal tõrjusid nemadki uute tulijatena areenilt armsakssaanud seapõienaha.

Ning täna on taas aeg kaasajaga sammu pidada. Seda enam, et **aeg on raha**: kes juba varakevadel kihtplastist kasvamaja valmis teeb, see saab saagi teistest varem!

Parimate soovidega suvele vastu!

Tivo Lepamaa
Müügijuht

Tööstusplast

Lisainfo: 737 7824; www.tplast.ee

Puhmikuline tiarell 'Spring Symphony'.

Paljundatakse peamiselt siiski varrepistikutega. Selleks lõigake terava noaga enne öitsemist või kohe pärast seda 2–3 korralikult välja arenenud lehega varrejuppi, asetage kasvusubstraati ning katke kilega. Kui õhuniiskus on kõrge ning aurumine vähene, juurduvad nad küllalt ruttu, sellest annab märku noorte lehtede kasv. Tavaliselt võib umbes kolme nädala pärast noored taimed potistada.

Seemikud võivad üllatada

Üldiselt kultuurtaimede sorte seemnetega ei paljundata, kuid uute sortide saamiseks võib seda katsetada. Mooniseemneid meenutavad seemned külvake kohe pärast korjamist või säilitage neid kevadeni ja külvake märtsis–aprillis. Eelnev stratifitseerimine pole vajalik. Idanevus on küll suhteliselt madal, kuid kuna seemet on kupardes palju, saab lahedalt külvata ja päris palju seemikuid.

Vajutage mullapinnale riputatud peenike seeme vaid veidi kinni, külvianum katke läbi-kuivamise vältimiseks kile või klaasiga. Külv tärkab umbes kolme nädala jooksul. Kui seemikutel on 2–3 pärislehte, pikeerige nad. Noored hästi arenenud taimed istutage välja mai lõpus – juuni algul.

Kui seemikute hulgas on põnevate värvikombinatsioonidega taimi, paljundage neid jagades või pistikutega. Tavaliselt siiski seemnepaljundus häid tulemusi ei anna. Erandiks on sordirühm Dales Strain, kelle seemnest sirgunud järglased sarnanevad enamasti emataimedega, aga võivad

olla vägagi erilised. Liike paljundatakse nii seemnete, jagamise kui pistikutega.

Leheiludust võib kasvatada üksiktaimena või suurte rühmadena püsikupeenras, metsaaias ja kiviktaimla varjulises kohas, temast saab kujundada huvitava muustriga vaippeenraid. Lehed ja õisikud sobivad vaasi ning lilleseadesse.

Kuid helmikpöörise pole pelgalt ilutaim. Ta on oluline indiaanlaste rahvameditsiinis ja kuulub XIX sajandi lõpust ka USA farmakopöasse. Ameerika helmikpöörise kuivatatud juurest valmistatud pulber on tugeva põletikuvastase toimega, seda kasutatakse välispidiselt haavade raviks. Sisse võetud keedis aitab kõhuhädade jm korral. Üleannustamine võib kahjustada maksa ning neere.

Õievahused tiarellid

Helmikpöörisele on tihedalt kannule astumas tema lähisugulane tiarell (*Tiarella*), kes samuti kuulub kivirikuliste sugukonda ning on pärit Põhja-Ameerikast.

Seitsmest liigist on tuntuim täiesti külmakindel südajalehine tiarell (*T. cordifolia*). Eestis kasvatatakse teda 1931. aastast. Liik levib looduslikult põhiliselt Apalatsi mäestiku niisketes metsades kuni 1500 m kõrgusel.

Oma nime sai südajalehine tiarell heleroheliste, pisut karvaste laisüdajate lehtede järgi. Suurepärase pinnakatja (kõrgus 15–25 cm) levib kiiresti lühikeste maapealsete juurduvate võsunditega.

Hõlmist tiarelli (*T. wherry*) peavad mõned botaanikud südajalehise tiarelli alamliigiks.

Võsundiline tiarell 'Moorgrün'. Eelmisel kevadel istutatud taim on katnud aastaga pea 1,5 m².

Puhmikuline tiarell 'Pink Skyrocket'.

Taimed on väga sarnased nii lehtedelt, õitelt kui õitsemise kestuselt. Kuid hõlmne tiarell moodustab tiheda kompakse puhmiku (kõrgus u 30 cm) ning teda saab paljundada vaid jagamisega.

Eestikeelse nimeta *T. unofoliata* looduslikud kasvukohad on tiarellidest kõige põhjapoolsemad, ulatudes Alaskani. Ta moodustab väga suure 45 cm kõrguse tiheda kompakse puhmiku. Tiarellisortide esivanemaiks ongi põhiliselt need kolm liiki.

Kõige paremini iseloomustavad tiarellide olemust ingliskeelne *foamflower* ja saksakeelne *Schaumblüte*, need rahvapärased nimetused tähendavad õievahtu. Tiarellide pikk, üle kuu kestev õitsemine on tõeline ime, peenra kohal hõljub siis valge, roosakasvalge või roosa õrnalt lõhnav imekaunis õhuline õiepilv.

Tähemustriga lehed

Loodus on ülihästi suutnud ühendada tiarelli imelise õitsemise kaunite lehtedega. Liikide lehed erinevad veidi kujult: mõnel meenutavad need helmikpöörise lehti, mõnel vahtra omi, mõned on südajad. Kuid kõigile on iseloomulik kontrastne, tavaliselt punakas, aga ka pruun kuni mustjas tähekujueline muster lehe keskel.

Tiarellide uued kaunid sordid helmikpöörisele lehtede kirevuselt veel tõelist konkurentsi ei paku. Küll on aga muutunud suuremaks lehe keskosa muster, nii et mõnel sordil on lehe roheline osa vaid suure tähe raamistuseks.

VÄIKE KASVAB SUUREKS!

Kiiretoimelised VILMORINI väetised tagavad: rikkaliku õitsemise, taimede tugeva kasvu, läikivad terved lehed.

Suurepärase maitsega rikkalik saak!

VEDELVÄETISED

nii toataimedele kui õuetaimedele

Käepärane kork-doseerija

GRANULEERITUD VÄETISED

Erinevatele aiakultuuridele

PIKAAJALISE TOIMEGA VÄETISED

Floriperle märgistusega – väetada 1 kord kasvuperioodil.

Pakendis kaasas kinnas.

KVALITEETVÄETIS

Saadaval hästi varustatud aianduskauplustes üle Eesti!

www.selteret.ee
www.facebook.com/selteret

Millised lehemustrid! Veinpunased rood helehallil taustal, kogu leheserva ääristamas roheline rant. Värvipaletti täiendavad erkrohelised õisikuarred. Sort 'Green Spice'.

Tiarelli peenrassa või kiviktaimlasse istutades tasub teada, kas sort on võsundiline või puhmikuline. Inglisekeelsed sordituvustused kasutavad selleks järgmisi sõnu:

- *clumping, clumper* – sort on puhmikuline;
- *running, runner* – laieneb kiiresti suhteliselt pikkade võsunditega;
- *creeping, creeper* – laieneb aeglasemalt lühikeste sõlmiliste juurduvate võsundite abil;
- *trailing, trailer* – eelmisega sarnane, kasutatakse põhiliselt amplitaimede kirjeldustes.

Kõik tiarellid on väga ilusad pikaealised igihaljad püsikud. Kui võsundilise tiarelli lisaväärtuseks on tema kiire pinnakatmisvõime – teda saab kasutada isegi muru asendajana varjulistes kohtades –, siis puhmikulised sor-

Levimas on helmikpöörise rooste

Paabulinnuna kirevad ning kõigis vikerkaarevärvvides uhkeldavad helmikpöörise uued sordid, mis on vallutanud kogu maailma taimegurmaani südamed, on aretatud sel sajandil USA firmas Terra Nova Nurseries. Igal aastal jõuab müügile küllaga sorte, mille välimus ja lehtede täiesti ebataimelikud värvitoonid ületavad kujutlusvõime piirid.

Näib, et see protsess on lõputu. Kuid tundub, et inimtegevusse hakkab sekkuma loodus, sest mida enam kaugeneb taim oma looduslikest eelastest, seda nõrgemaks, õrnemaks, lühiealiskemaks ja haigustele vastuvõtlikumaks ta muutub.

Kogu maailmast kostab ärevust: lisaks hahkhallitusele, mis tekib halbades kasvutingimustes, nakatub järjest enam taimi ka helmikpöörise roostesse. See tõbi rikub kaunid lehed, nõrgestab taimi ja lühendab tema eluiga.

Algul arvati, et lehtedele tekkivad pruunid laigud on seotud lehe vananemisega, kuid selgus, et tegelikult on see seene *Puccinia heucherae* kahjustus. Eriti hästi on seene olemasolu nähtav lehtede alumisel pinnal. Nakkuse algul tekivad sinna pisikesed, veidi kõrgemad punakaspruunid mügarikud, kus pesitsevad seeneeosed.

Nakkuse algul tekivad lehe alumisele pinnale pisikesed mügarikud.

Helmikpöörise rooste kahjustus lehtedel.

Kui avastate roosteseene kahjustuse, lõigake kõik vanemad lehed maha, aga nii, et kodariku südames oleval noorte lehtede algmed viga ei saaks. Haigestunud lehed põletage. Seeneeosed levivad tuulega. Kui kahjustusele tähelepanu ei pöörata, on varsti nakatunud kõik aia helmikpöörised. Teisi püsikuid helmikpöörise rooste ei kahjusta. Pärast nakatunud lehtede eemaldamist võib noori lehti pritsida haigestumise vältimiseks mõne roosteseeni hävitava fungitsiidiga.

Nakkuse leviku vältimiseks uurige taimi ostes selle vanemaid lehti. Avastades nende alumisel pinnal pruunikaid laike, jätke taimed ostmata.

Kui kevadel on näha noorte lehtede tärkamist, lõigake kõigil puhmikutel vanad talvitunud lehed ära ning ilmingimata põletage. Kompostimine roosteseeni ei hävita. Pärast taimede puhastamist tasub profülaktikaks neid pritsida. Ühe taimi juurest teiseni liikudes desinfitseerige alati kääd, noad jm tööriistad, samuti käed.

Kahjuritest võivad helmikpööriseid kahjustada teod ning lehenematoodid.

did muutuvad vananedes järjest lopsakamaks, ilusamaks ja kohevamaks ega vaja noorendamist. Võsundilisi sorte saab kasvatada ka ampelis ja konteineris.

Head kaaslased hapulembidele

Metsaalade taimedena vajavad tiarellid poolvarjulist või varjulist kasvukohta. Mõne sordi lehed värvuvad siiski valguse käes paremini, need istutage varju- ja metsaaias sinna, kuhu paistab mõne tunni jooksul õhtupäike. Eredas päikeses kaotavad tiarellid oma ilu.

Külmakindlad tiarellid ei vaja talvekatet, küll meeldib neile aga pinnase multšimine komposti ja koorepuruga, hapulembidele võib panna ka turvast.

MAAKODUGA UNGARI AEDADESSE!

Eriprogrammina just Maakodu jaoks kokku pandud lugejareisi loosimisel osalevad kõik, kellel on 20. maiks sõlmitud kas otsekorraldusleping või vormistatud vähemalt kuuekuuline Maakodu tellimus.

Tänavuse suvelõpu reisi teeb Maakodu Ungarisse. Vaatame Gödöllo, Nagycenki, Fertödi, Sarospataki, Sarvari jt uhkeid losse ja parke, külastame mitut koduaeda ja Vacratoti botaanikaaeda, väisame Budapesti, Egeri kindlust ja mitut kuurorti Balatoni ääres, kosutame end termaalveejärves ning naudime Tokaj piirkonna veine ja Ungari maitsvat kööki.

Uurime, kui sarnased või erinevad me oma sugulasrahvaga siis õieti oleme.

Koduaedu soovitas meile tuttav ungarlasest maastikukujundaja, ajaloo ja kultuuriloo vallas töötab reis tulla aga parim võimalikest. 8päevase reisiprogrammi koostas ajaloolasest **giid Ott Sandrak**. Reis toimub **7.–14. septembril 2013** koostöös firmaga Comtour.

Reisiteave ja broneerimine: tööpäeviti toimetuse telefonil 661 3370 või e-postil meeli.myyripeal@maakodu.ee. Lugejareisi võitja nime avaldame juulinumbris.

Tellides soodsam!

Maakodu kuue kuu tellimus maksab **13,20 €**, aastatellimus **25,20 €** ning otsekorraldus **2,20 € kuus**. Tellides on Sinu **hinnavõit kuni 10,20 €** (hinnavõit Maakodu aastatellijale võrreldes 12 üksiknumbri hinnaga poes)!

Tellimine: telefonil 680 4444, e-postil klienditugi@lehed.ee,
veebilehel www.maakodu.ee/ungari

Praegu üks võimsama kasvuga pisipööriseid 'Kimono'. Pikalt ühel kohal kasvanud täiskasvanud taime kõrgus võib olla üle 50 cm.

Pisipööris 'Sweet Tea'.

Kõik tiarellid armastavad kerget, viljakat, happelist ja niiskemat pinnast. Seega on nad suurepärased kaaslased rododele ja hortensia-tele. Kuna tiarellid on kirjulehised, ei sobi nad teiste kirjulehiste taimedega. Parimateks naabriteks on kuutõverohud, ülased, sinililled, sõnajalad jpt metsaia taimed.

Ka tiarellid ei talu seisvat vett ega pinnase läbikuivamist, halvasti tunnevad nad end nii kerge toitaminetevaeses liivapinnases kui ka raskel õhuvaesel savimaal. Teadaolevalt ei ole neil ühtki haigust, ka pole täheldatud kahjureid, isegi teod ei hooli neist.

Tiarellide lehti sügisel maha ei lõigata, nad säilivad kaunina kevadeni. Varakevadel hoolitsege nende eest nii nagu kõigi igihaljaste taimede eest: kui pinnas on veel sulamata, kastke sooja veega, et ärganud ja auruma hakanud lehed saaksid juua, ning kaitske kõrvetava päikese eest.

Kui tiarellidele on valitud õige kasvukoht ja ka pinnas õigesti ette valmistatud, on nad väga

vähenoõudlikud ja leplikud. Ühel kohal kasvavad aastakümneid, vajades vaid oma kasvataja imetlust.

Pisipööris = helmikpöörise lehed + tiarelli õisikud

Pisipöörist me loodusest ei leia. Tema on nende inimeste kätetöö, kes soovisid ühendada helmikpöörise kaunid lehed tiarelli imeliste õisikutega.

Esimese sellise hübriidi aretas 1912. a prantslane Émile Lemoine, kel õnnestus ristata roosade õitega väri-helmikpöörise südajalehise tiarelliga. Uue aretise nimeks pandi *Heucherella*. Kellukesena helisev nimi on saanud esivanemate ladinakeelsete nimede alguse (*Heuchera x brizoides*) ja lõpu (*Tiarella cordifolia*) liitmisest, eestikeelne nimi uustulnukale on võsund-pisipööris.

Nagu nimigi ütleb, on tegu võsunditega laieneva puhmikuga. Seda omadust on kasutatud uue, põhiliselt amplicse ja konteinerisse mõeldud Falls-seeria sortide loomiseks. Nad on ka suurepärased pinnakatjad.

1955. a õnnestus inglise aednikul Alan Bloomil ristata väri-helmikpöörise hõlmise tiarelliga, tulemuseks oli puhmikuline valgete lõhnavate õitega valge pisipööris (*Heucherella alba*). Inglise keeles kutsutakse pisipöörist vahukellukeseks (*foambells*).

Eestikeelne nimi pisipööris pole eriti täpne, sest lapsuke kipub oma vanemaid kasvult isegi ületama. Keskmiselt on valge pisipöörise sordid 30–40 cm kõrgused, aga leidub kõrgemaidki.

Pisipöörise sügavhõlmised lehed sarnanevad kõige enam vahtralehtedega. Uute sortide lehevärvid meenutavad helmikpöörise omi: neid on rohelist, hõbedasi, eri toonides kollaseid ja oranži, pronksjaid, purpurseid, violetjassiniseid ning mustjasvioletteid. Kuid erinevalt helmikpööristest on neil kõigil südamikus tiarellile omane kontrastne täht.

Külmade saabudes lehevärv intensiivistub ja olenevalt toonist võib ka muutuda. Talveärvustes on ülekaalus punased toonid, esineb ka metallroosat. Õied on valged või eri tooni roosad ja kreemid, kuid sellist õievahtu kui tiarellil pole siiski veel saavutatud.

Ka pisipöörised kasvavad kõige meelsamini poolvarjus, viljakal hea dreneaaziga niiskemapoolsel pinnasel, mille pH on neutraalne. Happelises mullas tunnevad nad end halvasti.

Uuemad sordid on veidi sallivamad päikese suhtes, kuid neil on väga nõrk juurekava. See teeb nad eriti tundlikuks pinnase läbikuivamise suhtes ja vajavad korralikku multšimist hea kompostiga. Külmakindluse tõttu pole talvekatet vaja, kuid igihaljaste taimedena ootavad nemadki varakevadel kergelt varjutamist.

Haigusi ja kahjureid pole pisipööristel teada, kuid igaks juhuks tasub aeg-ajalt kontrollida lehtede alumist pinda.

Kõik pisipöörised on steriilsed, neid saate paljundada ainult jagamise ja pistikutega. ✨

ENNEOLEMATU ETTEPANEK

10,8 ja 18 V liitium-ioonakudega tööriistakomplekt

Kampaania kehtib 12.03.2013-31.05.2013 või kuni kaup jätkub
* Soovituslik jaemüügihind koos KM-ga

Akutrell-kruvikeeraja **GSR 18 V-LI**,
akulöökkruvikeeraja **GDR 18 V-LI**, 2 x 3,0
Ah liitium-ioonakut ja akutrell-kruvikeeraja
GSR 10,8-2-LI, 2 x 1,3 Ah liitium-ioonakut,
laadimisseade, 2 x **L-Boxx** kohver

tarvikud väärtusega
200 €

€ 419,00*

Tehnilised andmed GSR 18 V-LI: tühikäigupöörded - 1/2. käik - 0-500/1700 p/min, **max pöördemoment - 67 Nm**, max puuri Ø - metall/ puit - 13/35 mm, padrun - 1,5-13 mm, kaal - 1,8 kg

Tehnilised andmed GDR 18 V-LI: tühikäigupöörded - 0-2600 p/min, max löökide arv - 0-3000 p/min, **max pöörde-moment - 160 Nm**, kruvi läbimõõt - M6-M14, padrun - 1/4 sisekuuskant, kaal - 1,7 kg

Tehnilised andmed GSR 10,8-2-LI: tühikäigupöörded - 1/2. käik - 0-350/1300 p/min, **max pöördemoment - 30 Nm**, max puuri Ø - metall/ puit - 7/19 mm, padrun - 1,5-13 mm, kaal - 0,95 kg

3-aastane garantii kõikidele professionaalseks kasutamiseks ette nähtud sinistele elektrilistele tööriistadele. 2-aastane Premium-hooldus kõikidele professionaalseks kasutamiseks ette nähtud Boschi liitium-ioonakudele ja laadimisseadmetele. Seadmed tuleb 4 nädala jooksul pärast ostu sooritamise kuupäeva registreerida veebisaidil www.bosch-professional.com/warranty

K-RAUTA

BOSCH

Loodud kestma

Tallinn: Paldiski mnt. 108a, 6747900; Tammsaare tee 49, 6309700; Tartu: Riia 140e, 7390800;
Pärnu: Papiiniidu 2a, 4470850; Võru: Kreutzwaldi 89, 7868900; Rakvere: Tõrremäe küla, Põhjakeskus,
3264400; Kuressaare: Auriga keskus, Kudjape küla, 4522700; Valga: Tartu 84, 7664900.

Õrnad ja haprad

linad

Tekst Heli Russak, Tallinna Botaanikaaed
Fotod Heli Russak, Krista Kirotar, reprod

*Hinnatud kiu- ja õlikultuuril
linal võib olla lootustandev
tulevik ka ilutaimena.*

See tore taimeperekond hakkas mulle huvi pakkuma möödunud suvel, kui olin külvanud suvelilleseemnete segu peenrale, kus kevadel õitsesid tulbid. Just linad tundsid end segupeenras väga hästi – seemned idanesid kiiresti, taimed kasvasid jõudsalt ning õige pea täitus ringikujuline peenar õrnade ja võluvate linaõitega. Eri sortide õied avanesid järk-järgult koos teiste segus olnud suvelilledega ning mõjusid looduslähedaselt ja kaunilt.

Liike üle ilma

Perekonnas lina (*Linum*), mis kuulub omaette linaliste (*Linaceae*) sugukonda, on 230 liiki ühe- ja mitmeaastaseid rohttaimi ning poolpõõsaid. Linad on levinud kõigi maailmajagude paras- ja lähistroopikavöötmes ning eriti palju on neid Vahemere maades. Kuid selle perekonna liike kasvab looduslikult isegi Ecuadoris ja Austraalias. Eesti niitudel kasvab väike valgete õitega aaslina (*L. catharticum*).

Hariliku lina õied võivad olla hele- või tume-sinised ning isegi valged.

Põllumajanduses on ammustest aegadest olnud väga tähtsal kohal harilik lina (*L. usitatissimum*). Selle ainult kultuurtaimena tuntud taime eellaseks peetakse ahtalehist lina (*L. bienne*). Kõige laiemalt teataksegi teisendi- ja vormirohket harilikku lina. Sellest kiu- ja õlitaimest on viimasel ajal aretatud ka ilusorte. Kuid kivik-

Linapõld on kõige kaunim ennelõunal.

Meie kodumaine metsik aaslina.

taimlasse ja püsilillepeenraste sobivad mitmed teisedki põnevad linaliigid. Dekoratiivtaimena on kõige tuntum üheaastane suureõieline lina (*L. grandiflorum*).

Harilik lina

See üheaastane helesiniste õitega taim on üks Euroopa vanimaid kultuurtaimi. Tema seemnetest pressitakse õli ja kiust kootakse kangast. Kuni XIX sajandi lõpuni olidki rõivad enamasti linast või villast, siis pääses võimutsema odavam puuvill.

Euroopa tuntumad linakasvatustalud on Belgia ja Holland, kuid ka endise Nõukogude Liidu aladel kasvatati lina palju. Harilik lina on Valgevene rahvustaim ning lina on vermitud ka Inglise ühenaelase mündi tagaküljele.

Meie esivanematel on lina aidanud raskeid aegu üle elada ning talude mõisalt väljaostmine algas Eestis just linakasvatustalude piirkondades. Lina-kiud oli tähtis väljaveo- ja vahetuskaup hiljemgi, Vabadussõja ajal muretseti lina eest näiteks sõjamoona. Suuremad linakasvatustalud olid meil Vigalas, Rāpinas, Vastseliinas, Rõuges, Harglas, Suure-Jaanis, Karksis jm.

Eesti rahvalauludes kutsutakse lina linalilleks, linnoks, linnuks ja sineks. Õhuline ja sinetav

ABIKS AIAS

Merilen Mentaal
AIA KUJUNDAMINE MÕTETES JA PRAKTIKAS

Heiko Hübscher
ROOSIDE LÕIKAMISE ABC

Ilmub aprilli lõpus

ABIKS MAJAS JA AIAS

Hannu Rinne
VANA MAJA AJASTUTRUU REMONT

Ilmub aprilli keskel

Sania Hedengren, Susanna Zacke
BETON. 33 ideed koju ja aeda

Ilmub mai lõpus

ABIKS LOODUSES

Tarmo Pikner
EESTI ORHIDEED

Müügil raamatukauplustes

linapõld andis inspiratsiooni kasutada seda kena taime lillemotiivina tikandites, luuleridades ja lauludes.

Kiu- või õlilina

Harilikust linast on aretatud kiu-, õli- ja ilusorte.

Kiulina on pika, peene ja peaaegu harunemata varre (kõrgus 60–120 cm) ning kitsaste lehtedega. Mida kõrgem on linavars, seda pikem on ka linakiud.

Harilik lina hakkab õitsema juuni lõpus või juuli alguses. Viie kroonlehega õisikuisse koonduvad korrapärastel siidistel õitel on kerge aroom. Üks õis püsib avatuna vaid hommikust lõunani, siis hakkavad kroonlehed varisema. Taimel puhkeb õisi mitme kuu jooksul. Viiepesalise kupra igas pesas valmib kaks pruuni läikivat seemet. Kiulina annab vähem seemet kui õlilina.

Et endale riie selga saada, oli esivanemal palju vaeva ja käsitööd. Lina kitkuti põllult, kui linavars kollaseks muutus. Kupraist puhastatud linavarred pandi veekogusse likku. Linad olid ilmast olenevalt leos 1–3 nädalat. Siis laotati need tahe-nema ja veeti rehetuppa kuivama. Järgnes ropsi-mine ehk linaluu eraldamine linakiust. Siis lina harjati ehk soeti ning alles seejärel sai kedrata linast lõnga ja kududa kangast. Nüüd tehakse neid toiminguid masinatega, kuid linase riide saamine on ikka töömahukas. Poest riidetükki ostes me sellele ei mõtle, kuid tore, et alles on vähemalt komme vastlapäeval liugu lasta, et ikka pikad linad kasvaksid. Kuna keegi ise lina ei kasvata, kipuvad lapsed juba arvama, et saavad pärast korralikku liulaskmist endale uued pikad voodilina.

Linase riide pind on läikiv ja libe ning käega katsudes tundub see kangas külmem kui puuvillane. Linasest kangast rõivad on palaval suvepäeval seljas mõnusad, kuid kortsuvad rohkem kui puuvillasest riided. Linast tehakse voodipesu, laudlinu, käterätikuid, ka purjeriie ja present, niiti, nõõri, köit jms.

Kiulina tootmisjäak takk on ehitusel kasutuses soojustus- ja tihendusmaterjalina. Lina-kiu pikkus pidi olema vähemalt 30 cm, alla selle arvati see takuks. Algajal lastigi näiteks kedrata odavamalt takku, kuigi lühema kiu tõttu oli see raskem töö.

Õlilina on lühema ja rohkem harunenud varrega. Ka seemnekupraid on rohkem, suuremad seemned sisaldavad 35–45% õli. Õlilina kasvatatakse soojema ja kuivema kliimaga maades ja palju rohkem kui kiulina.

Linaõli kuulub palju õlilakkide, õlivärvide, puidutöötlemisvahendite, linoleumi, kiti jm tootmiseks. Linaseemneõli vajab ka seebi-, paberi- ja nahatööstus. Õlitootmise kõrvalsaadus linaseemnekook on väärtuslik loomasööt.

Linaseemneid võib ka süüa, kuid enne tuleks neid kuumutada. Seemned sisaldavad mürgist linamariini, mis laguneb, kui temperatuur on

Harilik lina suvelillesegu.

1. Õlilina annab rohkem kupraid kui kiulina.
2. Kelluklina.
3. Suureõieline lina 'Red Flax'.
4. Suureõielise lina sort 'Bright Eyes'.
5. Kollane lina.
6. Austria lina.

üle +30 kraadi. Linaõli ja -jahu võib julgelt tarbida, neid on tootes kuumutatud.

Linaseemned ja linaõli mõjuvad tervistavalt nii inimestele kui loomadele. Mõlemad soodustavad seedimist, pehmen-davad valu, kergenda-vad kuiva kõha ning vähendavad südamehaiguste ja vähktõve riski. Vannivette lisatud õli pehmen-dab nahka. Tehniline linaõli muidugi raviks ei sobi.

Linaseemned ja linaseemnejahu on tervislik lisand leiva- ja saiatoodetes, küpsetistes ja jogurtis. Toiduõlina hinnatud külmpressitud linaõli võib lisada salatidele, jogurtile, pudrule, praadimiseks aga linaõli ei kõlba.

Ilulinad

Iluaiaanduses viljeldakse enamasti kiu- ja õlilina vahepealseid vorme. Sortide õied võivad olla sinised, punased, roosad või valged. Üks lihtne õrn taimeke annab meile riide selga, ravib meid ja on lihtsalt ilus.

Harilikust linast on dekoratiivtaimena siiski tuntum üheaastane suureõieline lina (*L. grandiflorum*). See Alžeerias pärit kena peenrataim on hariliku linaga üsna sarnane, vaid kasvult on ta veidi madalam (kõrgus 30–40 cm) ja tihedam.

Linad, kes sobivad püsilillepeenraste

- **Kollane lina** (*L. flavum*) on erekollaste õitega päikeselise kasvukoha püsik. Kasvab kõige paremini kuivas, vett hästi läbi laskvas mullas. Õitseb rikkalikult, ilus rühmapüsik. Levinud sort 'Compactum' on ainult 20–30 cm kõrgune.
- **Püsiklina** (*L. perenne*) on helesiniste õitega väärtuslik püsik. 60 cm kõrgusel taimel on palju varsi, moodustades õrna puhmiku, õitseb kaua. Valgeõieline sort 'Alba' kasvab kuni 25 cm kõrguseks.
- **Alpi lina** (*L. perenne* ssp. *alpinum*) on helesiniste õitega, juunist augustini õitsev 20–30 cm kõrgune puhmik. Looduslikult kasvab Püreenees ja Alpides. Sobib ka kiviktaimlasse.
- **Mägilina** (*L. dolomiticum*) on kollaste õitega 15–20 cm kõrgune püsik.
- **Austria lina** (*L. austriacum*) õitseb maist juulini, taevasiniste õite neeluosa on kollakas. Taimed on kuni 40 cm kõrgused.
- **Narbonni lina** (*L. narbonense*) sarnaneb püsiklinaga, kuid õied on suuremad. Taimed kasvavad 40–50 cm kõrguseks. Sordi 'Six Hills' õied on violetsed.
- **Kelluklina** (*L. campanulatum*) on 30 cm kõrgune ja kollaste õitega.

Linad kasvavad hästi kõikjal, kus on piisavalt valgust ja päikest ning kus pinnas vett hästi läbi laseb. Nende õitseaeg on küllalt pikk, olgugi et üks õis püsib vähest aega. Linad sobivad ka nõmmeaedadesse, maakoduaedadesse ja looduslikele aladele. Tagasihoidlikud õied lasevad lina hästi teiste taimedega sobitada. Rikkaliku õitsemise ja õrna haabituse tõttu on madalamad sordid huvitav vaheldus kiviktaimlas padjandtaimede vahel. Kõrgekasvulised sordid sobivad kokku teiste vähenõudlike püsililledega nagu idamaganud, kukekannused, raudrohud, nõianõgesed, kellukad, kurerehad jt.

Suureõielise lina karminpunased kaunid õied on kuni 4cm läbimõõduga, taimed õitsevad juulis ja augustis, sordid võivad õitseda sügiskülmadeni. Eri sortidel on kas valged, sinised, roosad või mitmevärvilised õied.

Linad ei ole head lõikelilled, nende õied on ju avatud vaid lühikest aega, kuid kuivatatud

Taimedeta õu on tühi, lilledeta pole pühi!

Nurmiko Aiandipood – pood otse aiandis!

TULE TUTVU UUENENUD AIANDIPOEGA!

Nüüd Aiandipoes ka hea valik seemneid ja külvimuldasiid.

Siin ja Lillatüki
NURMIKO

NURMIKO AIANDIPOOD

Juuliku tee 3, Saku vald, E-R 8-18, L-P 10-18
aiandipood@nurmiko.ee, www.nurmiko.ee

Pruuli-Kaska talu
müüb suures
valikus
viinapuuistikuid
õue ja kasvuhoonesse.

Võrumaa, Sõmerpalu vald, Liiva küla
tel 782 9016, 5663 1902

Püsiklina.

Koristatud linapöld.

Meie esivanemad linapöllum.

Vanarahvatarkusi lina kohta

- Küünlapäeva päikesepaiste ennustab head linasaaki.
- Kui toomapäeval kedratakse, ei kasva linad, ei sigi lambad.
- Laberedsepäiv (lauritsapäev) oll 10. augustil. Nakati ubinit süüme, kakuti linnu. (Rõuge)
- Lina külvetäs noorõkuuga hommuku, vanakuuga õdaku, ku ei paista kattõ päivä taivan kõrraga, muidu lätt lina hukka.
- Linad olgu pärtlipäevaks kitkutud, hiljem lähevad mustaks või plekiliseks, riie ei pleegi valgeks. Pärt käib tõrvapütiga linu tõrvamas. (Kaarma)
- Linakiskujad on enamiste naesterahvad, kupardajad mehed.
- Takud peavad jõuluks kedratud olema, pärast jõule hakati linu ketrama.

Linakiud.

linakupraid saab huvitavalt kasutada kuivlilleseadetes. Linakupraid kuivatage kimpu seotuna ja "pea alaspidi".

Lihtne kasvatada, hea kasutada

Harilik lina ja suureõieline lina on mõlemad vähenõudlikud kohalekülvatavad suvelilled. Neid saab kasvatada nii üksikult koos suuremas grupis või hoopis lillesegudes. Linakasvatusega koduaias saavad hakkama ka algajad ning linad sobivad ideaalselt kaunistama looduslähedase maakodu ümbrust.

Seemned külvake mais otse kasvukohale kas hajuskülvina või ridadesse. Külvisügavus võiks

olla 5 cm. Seemned idanevad kiiresti, ühe-kahe nädalaga. Noori linataimi harvendage vajadusel nii, et taimede vahekauguseks jääks u 15 cm.

Linad armastavad päikest, seetõttu võiks nende kasvukoht olla päikeseline, kuid samas taluvad nad ka vähest varju. Erinevalt paljudest teistest kultuurtaimedest ei pea muld olema toitainerikas, kuid kasvukoht võiks olla kuivapoolne. Liigniiskus linadele ei sobi.

Kenad lilled ei vaja mingit erilist hoolt – lillesegudes on nad hooldusvabad. Nii harilik kui suureõieline lina annavad isekülvi.

Linadele sobivad peenras naabreiks teised kohalekülvatavad suvelilled nagu näiteks kallis kipslill, rukkilill, harilik saialill, kukemagun, türgi mustköömen, tiivuline toonelill, harilik õlelill, kroonjas jaanikakar, nägus klarkia, harilik kosmos, jänesesaba, päikesetiib, itaalia kukeleib jpt. Seetõttu sobivadki linad väga hästi mitmesugustesse lillesegudes, mis on viimastel aastatel nii meil kui mujal maailmas moodi läinud. Isegi linnahaljastuses kasutatakse juba kohalekülvatavaid lillesegusid.

Valmis seguseemneid (nt lilleniidu, lilleaasa, lillemuru vm segu) on kaubanduses palju müügil, ostes tuleb ainult jälgida, kas tegu on ainult üheaastaste taimedega või on segus ka püsikuid.

Muidugi saate vajaliku segu ka ise valmis segada – nii nagu minagi tegin. ✨

Kindel valik aia- ja metsatehnikat parimatelt tootjalt

Reginett – alati avatud Tartu Lõunakeskuses

Reginett

Lõunakeskus, Ringtee 75 Tartu tel 734 1945 www.reginett.ee

 Husqvarna

 TORO

shindaiwa

YARD-MAN

 TIGA

 AL-KO

 McCULLOCH

Purskkaevud
teevad sammalde
elu Villa d'Estes
mõnusaks.

Samblad

Tekst **Sten Mander**

Fotod **Sten Mander, Katrin Mäeots, reprod**

sobivad hästi ka aiataimeks

Sammaldest vaadatakse enamasti lihtsalt üle, kuid kui neid märkate, avaneb väga põnev maailm.

Poleks sammalt – poleks inimest! Nii võiks paatoslikult kokku võtta nende pisikeste organismide tähtsuse. Sammaltaimede plahvatuslik levik ning mitmekesistumine ordoviitsiumi ajastul, veidi vähem kui 500 mln aastat tagasi, pani aluse kivise ning elutu maismaa muutumisele järjest rohelisemaks ning elurikkamaks. Samblad koos vetikate ja samblikega käivitasid mulla tekke ning kujundasid järjest enam atmosfääri gaasilist koostist. Sammaltaimedest on arenenud ka tänapäevane rikkalik maismaa- ja veefloora, kelle elutegevusest sõltume rohkem, kui endale aru anname.

Tillukesed kõrgemad taimed

Sammalaimed kuuluvad kõrgemate taimede hulka ning neilegi on iseloomulik keha eristumine kudedeks ja organiteks (vars, lehed). Soontaimedest on nad tunduvalt väiksemad. Üheks erandiks on karusamblalaadsete selts ja näiteks ka Eestis tavaline, harva kuni poole meetri pikkuste vartega harilik karusammal (*Polytrichum commune*). Maaailma suurim samblaliik on aga troopiline *Dawsonia superba*, omal jõul püsti seisev sporofüüt kasvab kuni 70 cm pikkuseks.

Kui soontaimi iseloomustab hästiarenenud juhtsüsteem ehk steel, siis sammalaimedel juhtkude kas puudub või esineb primitiivse algoosone kujul. Pole ka juuri. Neid asendavad ühe- või mitmerakulised varre väljakasved ehk risoidid. Ka sammalaimede lehed on algelised, enamasti üherakukihilised ja rootsuta. Paljude kõder- ning helviksammalde sporofüüt on sootuks lehtedeta ning tallusjas.

Sammalaimede hõimkond on jaotatud kolmeks klassiks: kõdersamblad, helvik- ehk mak-samblad ning lehtsamblad.

Maailmavallutajad

Samblaid leidub kõigis kliima- ja kõrgusvööndeis. Poolustelt ekvaatorini ning sügavatest järvedest kõrgmägedeni. Enamik neist eelistab niiskeid ja varjukaid kasvukohti, kuid on ka samblaid, kes kasvavad kõrbes ja eelistavad päikest.

Meil armastatakse samblaid siis, kui need kasvavad kiviaial.

Näiteks rahniku ja keeriku perekonna esindajad, kes kasvavad tihti kividel.

Enamik samblaid omastab vett ja toitaineid kogu keha pinnaga ning nende kasv sõltub vihmast või kasteveest. Vett aitavad neil kinni püüda ja säilitada tihemurujas või padjandiline kasvuvorm, nõgusad ja varrele liubuvad lehed, vettkoguvad rakud ehk hüalotsüstid jne. Omapärane füsioloogia laseb läbikuivanud sammaladel soodsates tingimustes taastada normaalse ainevahetuse.

Valguse suhtes on sammalde nõudlus erinev. Leidub liike, mis kasvavad pimedates koobastes ja mageveejärvede sügavustes. Harilik helgik (*Schistostega pennata*) on eostest arenenud pikaealise eelniidiga, mille rakud toimivad valguskiiri kloroplastidele koondavate läätседena. Osa valgusest peegeldub tagasi ning põhjustab iseloomulikkude helendumist.

Kõrbes ja mägedes peavad samblad taluma kõrgeid kiirgustasemeid. Hall rahnik (*Grimmia pulvinata*) hajutab kiirgust klorofüllitute ja läbipaistvate lehetippude abil, mis võivad olla

pikemad kui fotosünteesiv osa lehest. Need “karkakesed” aitavad ka niiskust samblapadjandi sees hoida.

Samblaaiad Jaapanis ...

Varjuliste metsasalude rahu ning vaikust on inimesed ikka hinnanud. Ringi luusides võib satuda veidi ürgsemasse metsatukka, kus samblad laiutavad vaibana maapinnal, kividel ja ripuvad puudel. Ka meie rabakooslustes on võtmeliikideks just samblad.

Sarnased paigad polnud võõrad ka Jaapani munkadele, kes püüdsid esimestena maailmas, juba enam kui 800 aastat tagasi, samblaid kodustada.

Just nii vana arvatakse olevat maailmakuulus Saihō-ji Kyotos. Poolmetsistunud kloostriaia 1,8 hektaril on loendatud üle 100 liigi sammaltaimi ja samblikke. Pehmed samblavaibad maapinnal ja puudel, vaikus, vahelduv reljeef, veesilmad, kivid ja mõni puuvõrade vahelt läbi pääsenud päikesekiir loovad müstilise atmosfääri. Külaliste vastuvõttu tuli piirata, sest õhureostuse suhtes tundlikud liigid hakkasid hääbuma ja tallamine rikkus samblavaipa. Aias domineerivad harilik valvik (*Leucobryum glaucum*) ning liigid perekonnast karusammal (*Polytrichum*). Harilik valvik on Eestis looduskaitse all. Tiheda padjandi ja erksa helerohelise värvi tõttu on ta samblaedades väga hinnatud.

Kyotos on teinegi tuntud samblaaed – Ryoan-ji. Minimalistlikku sajandite vanusesse ja tennisväljaku suurusesse aeda on taimi hoolega valitud, samblaliike esindab liiv-karusammal (*Polytrichum piliferum*), mis kruusameres rõhutab üksikute kivikamakate võimsust.

Sammalde sihipärane kasvatamine on Jaapani aiakultuurile väga omane.

... ja õhtumaades

Euroopas ja Ameerika Ühendriikides alustati sellega XX sajandi algul, kuid samblaaiad on siiani pigem üksikute fanaatikute pärusmaa.

Bayard Cuttingi arboretumisse Ameerika Ühendriikides rajati samblaaed 1920. aastal. Soisel alal on hästi esindatud niiskuselembesed liigid. Samblaid näeb ka mitmes Põhja-Ameerika Jaapani stiilis aias: Washington Park Oregonis, Briti Columbia Ülikooli park Vancouveris jt.

Savill Garden, Windsor Great Parkis Londoni lähedal, on Euroopa kuulsamaid samblaaedu, paraku on paik kaotanud suure osa oma kunagisest hiilgusest. Pöökide all laius seal ulatuslik hariliku valviku vaip. Tormid langetasid aastatel 1987 ja 1990 hulga vanu pöoke ning varjuta jäänud samblad hävisid kiirelt. Osa aiaist on küll taastatud, kuid valvikuvaiba taastumine võtab aega.

Euroopa üks lopsakamaid samblaaedu on Villa d'Este Itaalias. Arvukate purskkaevude, tehisojade ning veekaskaadidega aed on rajatud juba 1550. aastal. Niiskuselembesed samb-

Dawsonia superba – suurim harunemata ja iseseisvalt püsti seisva sporofüüdiga samblaliik.

Samblaia liiviku-osa ilmestavad üksikud maakivid.

lad on seal ammu iseseisvalt kasvanud, sihipärast tähelepanu on nad pälvinud alles viimastel aastakümnetel. Varem kraabiti ja pesti samblad maha, nüüdseks on nad vallutanud kõik vabad kivipinnad, muutes aia müstiliselt ajatuks.

Samblaaed Tartusse

Edu samblaia rajamisel sõltub, nagu iga teisegi töö puhul, ettevalmistusest ja teadmistest. Erialast materjali on vähe leida. Kuid esmalt võib katsetada mõne üksiku liigiga teiste taimede vahel ja sealt juba edasi minna, mõeldes läbi oma võimalused ning samblaia eelised ja miinused. Selgeks tuleb teha tavalisemad kodu-

Kõdunenud
palgid toimivad
veereservuaaridena.

Lubjalebestele
taimedele
on Tartu
samblaaias
laiali külvatud
paeräbu.

Euroopa osakonnas, panime põhirõhu Eestis ja mujal Euroopas kasvavatele sammal- jt eostaimedele. Valik on võrdlemisi suur, sest ainuüksi Eesti flooras on 2011. aasta seisuga 583 liiki samblaid. Hetkel on TÜ botaanikaaias samblaaias 35 liiki samblaid 13 sugukonnast. Paljundusosakonnas ootab istutamist veel umbes sama palju liike.

Samblaiaia jagasime kasvukoha spetsiifika alusel viieks sektoriks:

- varjuline salumetsa kooslus happelise ja aluselise pinnasega;
- poolvarjuline puisniidu kooslus happelise ja aluselise pinnasega;
- päikeseline liiviku-nõmmekooslus happelise pinnasega.

Mitmekesised kasvupaigad

Varjulise salumetsa alla on eeskätt veelembeste sammalde jaoks rajatud madal lodu. Sealt aaruv vesi tõstab õhuniiskust ja toetab palavaga niiskuselembeste liikide kasvu. Puude all lamavad eri lagunemisastmes lehtpuude tüved ja maakivid.

maised samblaliigid ja nende eripärad. Võimalus uusi liike tundma õppida ja samblaaias kogevat seletamatut rahu annab selliste aedade levikuks siiski lootust.

2011. aasta suvel alustasime samblaiaia rajamisega Tartu Ülikooli botaanikaaias. Idee tundus põnev, tagant kannustas ka see, et meie regioonis analoogseid samblaiaia pole.

Sobivaks paigaks ostus botaanikaaias põhjapoolne bastioninõlv. Valgusolude mitmekesisus, vahelduv reljeef, kohati umbrohuvaene ja reaktsioonilt varieeruv pinnas laseb seal katsetada mitmesuguste samblaliikidega. Kuna väljavalitud 300m² aiosa paikneb taimegeograafiliselt

Aia- ja Lillepäevad

Jänedal 25.-26.05.2013

- Iluaiaandus- ja lillelaat
- Lillenäitus
- Konsultatsioonid oma ala spetsialistidelt
- Käsitöö näitusmüük
- Puukujude näitusmüük
- Vigursaagimine
- Aiatehnika

Kultuuriprogrammid 27.-28.07 Eesti Talupäevad
14.09 Jänedal Sõgislaid

Simman Musta Täku Tallis:

laupäeval **Rock-Hotel**

Toetajad:

www.janedaturism.ee tel 384 9750 info@janedaturism.ee

Üksikpilet 2.50
Pensionär/õpilane 1.50
lapsed kuni 7a tasuta
simmanipilet 7.-

Harilik hellik (*Funaria hygrometrica*) on maapinna paari kuuga roheliseks muutnud.

Lodus kasvab mitmeid niiskuslembeseid liike. Esiplaanil harilik tüviksammal (*Climacium dendroides*), keskel harilik karusammal (*Polytrichum commune*) ja taamal teravtipp (*Calliergonella cuspidata*).

Hall rahnik (*Grimmia pulvinata*) meenutab kuivanult karvast hiirekest ja sulandub kivise taustaga kokku.

Lubjalembeste sammalde edendamiseks on aia keskossa laotud paekivimüür ning laiali külvatud paeräbu. Siin-seal paljanduvad ka tehislilikud paemurrud.

Kontrastiks jätkub aed happelembeste sammaldega. Ala piiravad maakivid ja palgid. Pinnas on töödeldud väävlipulbriga, mis aitab kaasa hapestumisele.

Omaette kasvukoht on loodud ka pioneersele samblaliikidele, see jäljendab looduslikku põlenguala.

Aia kõige päikeselisemas osas, bastioni nõlva seljal, laiutab toitainetevaene liivik, mida ilmestavad üksikud maakivid. Samblaaeda läbib mööda järsku nõlva kulgev tee, mille servi palistavad eri tüüpi rinnatised.

Kärstisest proovisin esimesed samblad paigale sättida juba maastikutööde käigus, 2011.

aasta hilissügisel. Paljud neist näitasid mullu head kasvu, kuid mõned turbasamblad ka hääbusid kevade jooksul.

Ettevalmistustööd

Samblaia istutuspind tuleb kindlasti umbrohuvabaks muuta, sest rohimine on sammalde väiksuse ja juurte puudumise tõttu raske. Koos umbrohuga tõmbad välja ka samblad. Pärast ühtlase samblavaiba moodustumist on umbrohuseemnete idanemine raskendatud ja rohimisvajadus väheneb.

Kui vaja, tuleb muuta ka mullareaktsiooni, sest paljud dekoratiivsed liigid eelistavad kindlat pH vahemikku. Arvestada tuleb mullaviljakuse ja vee kasvavate liikide puhul vee toitainetesisaldusega. Enamik samblakiike, näiteks turbasamblad (*Sphagnum* sp.), on liigsete

Niidukäharik (*Rhytiadelphus squarrosus*) murukamaras võimust võtmas.

lahustunud soolade suhtes ülitundlikud ning hää-
buvad rammusal kasvukohtal kiiresti.

Samblad on rohelised fotosünteesivad tai-
med ja vajavad siiski elementaarseid toitaineid.
Osa liike, näiteks harilik helvik (*Marchantia poly-
morpha*) ja harilik hellik (*Funaria hygrometrica*)
eelistavad aga just viljakaid kasvukohti. Mõned
autorid soovivad samblaid isegi väetada madala
kontsentratsiooniga orgaanilise väetiselahusega.
Hea oleks väetada vihmajärgselt, sest puhas vihma-
vesi peseb liigsed soolad taimedelt maha.

Ka samblaid kastes arvestage, et nad ei salli
lahustunud soolade rikkast vett. Tihti on selline
meie kraanivesi, kui see ei tule just happelisest
puhtaveelisest veekogust. Mõni kastmiskord
ei pruugi halvasti mõjuda, kuid pidev kastmine
põhjustab juba soolade kuhjumist ja hukutab
taimed.

Padjandeid moodustavate liikide puhul tuleb
enne istutamist ka maapinda tihendada, sest
samblad kinnituvad kasvusubstraadile pisikeste
risoididega, mitte aga sügavale tungivate juur-
tega. Kui maapind on kobe ja mullaosakesed saa-
vad liikuda, on nende haare palju nõrgem ning
ühtlase samblavaiba teke raskendatud.

Levikuviisid ja samblamuru

Sammaltaimed levivad eostega. Mõni selline
võib atmosfääri ülemistesse kihtidesse jõudnuna
teha tervele maakerale tiiru peale ning vihmaga
lõpuks kodukoha lähedal taas alla sadada. Eoseid
on õhus alati – kui nad leiavad sobiva kasvukoha,
siis idanevad kiiresti ja võivad elutuna näiva mul-
lapinna mõne kuuga rohelusse matta. Aednik
peab siis jälgima, et umbrohud võimust ei võtaks
ning vajadusel ka kastma. Sedasi tekib tugev ja
kasvukohale sobiv liigiline koosseis.

Kollektsiooniaeda eostele lootes siiski kujun-
dada ei saa. Järgmisel kevadel võib suurem jagu
pinnast taas mullane olla. Mitmed liigid on
nimelt lühiealised, nemad panustavadki eoste
valmistamisele ja pidevale ringirändamisele.
Tõenäoliselt kukub suurem jagu eoseid ema-
taimede lähedusse ning kevade edenedes läheb
pilt taas roheliseks. Mõne aastaga võtavad aga
võimust mitmeaastased samblad ja lühiealised
liigid surutakse kooslusest lihtsalt välja.

Muru niites olete kindlasti näinud võimust
võtvaid samblalaike. Murukamarasse ilmunud
samblad vihjavad sellele, et murukooslus ei sobi
antud kasvukohta. Pikas perspektiivis oleks ehk
hoopis tulemuslikum samblapopulatsiooni kas-
vutingimuste parandamine. Vastupidava sambla-
vaiba loomine nõuab muidugi sihikindlust ning
kannatlikkust, ja pidevat tallamist taluvad vaid
üksikud tugevamad liigid.

Üks vastupidavamaid murusamblaid on päi-
keselembene ja põuakindel niidukäharik (*Rhy-
tidiadelphus squarrosus*). Varjulises ja niiskes pai-
gas võiks aga kesta lainjas lehiksammal (*Plagiom-
nium undulatum*). See liik ei talu erinevalt niidu-
käharikust tallamist, kuid sobib kiire kasvu ja

Miracle Gro® – Tagab saagi!

Substral® Miracle Gro® on vees lahustuv ja taimede poolt täielikult
omastatav väetis, mida kasutatakse seemnest kuni suure taimeni.
Miracle Grow® abiga taastad kiirelt ka hooletusse jäetud taimed.

Sarjast leiad aia universaalväetise ja eriväetised suvelilledele,
roosidele, okaspuudele, happelimestele, maasikatele, tomatitele,
kurkidele, elulõngadele, viinamarjadele, mustikatele ja murule.

www.substral.ee

moodustuva tiheda polstri tõttu hästi vähemkaidavatesse aiaosadesse.

Koht, kuhu igatsete samblamuru, olgu umbrohuvaba, tärkavad umbrohud eemaldage kohe. Algmaterjaliks rehitsege oma murult sammalt kokku ja laske sel kuivada. Kuivanud sammalt on lihtne purustada ning hiljem laiali külvata. Pisikesed samblatükid arenevad soodsates tingimustes kiiresti, ühtlast samblavaipa näete mõne aasta pärast. Samblavaipa rajamist on mõistlik alustada sügisel, mil vihmad ei lase arenevatel taimedel liialt kuivada. Kevadel alustades peate samblamuru suve jooksul korduvalt kastma, te ei pääse ka võitlusest umbrohuga.

Väljakujunenud samblamuru ei vaja niitmist ega väetamist, kastma peab seda vaid pikema põua korral. Sügisel hoidke rehitudes samblal hellemat joont.

Samblamurud ei sobi kindlasti igasse aeda, kuid probleemsetes kohtades, mis tulevad haljama esile just siis, kui muud rohelist napib, tasub seda katsetada.

Istutus ja külv

Kiire tulemuse annab puhta, üheliigilise samblakamara lausistutus. Selline meetod sobib ennekõike kollektsionaeda, kus samblakolonniad on piiritletud ja oluline on liigiline koosseis. Ühtlase vaibana istutatud samblad kohanevad aeglaselt ja neid on vaja pärast istutamist tihti kasta.

Looduses näeb üheliigilisi samblavaipu harva. Sealt sammalt korjates jätke suurem osa alles ja katsetage vähesega. Enne samblaotsinguid uurige, millised liigid on looduskaitse all või muidu haruldased. Muidu on tulemuseks see, et toote harulduse tema kasvukohast ära ja aias läheb see samuti välja.

Lünkistutus tähendab 20–30 cm² suuruste samblakamara tükkide istutamist u 10cm vahedega. Selle jaoks kaevake kamar üles 2–3 cm pakuse huumuse- või varisekihiga ning istutage sama sügavalt uude substraati. See meetod ei anna küll kohe visuaalselt efekti, kuid taimed kohanevad paremini. Vahed täituvad olenevalt liigist 1–3 aastaga ja uued võrsed kinnituvad substraadile palju paremini kui laamistutuse puhul.

Üsna tõhus ja kiire paljundusviis on kuivatatud ja purustatud samblataimede külv. See sobib vegetatiivselt hästi paljunevatele liikidele, kellel on siginiidid ja lehekaenla risoidid. Sellised on näiteks kaksikhambaliste (*Dicranaceae*) sugukonna esindajad. Mida tihedam on külv, seda kiiremini kujuneb ühtlane samblavaip.

Epifüütsed ehk teistel taimedel kasvavad samblad saate substraadile kinnitada võrgu ja klambripüstoli abil. Tulemus on kohe efektne, kuid paljudel liikidel võtab kohanemine pikalt aega. Sammal katab kasvades võrgu ning mõne hooaja möödudes võrk enam ei paistagi. Võrk muudab samblakogumiku palju tugevamaks ja kaitseb samblaeda ka lindude rünnaku korral. Säätke elusaid puid ning kasutage juba surnud

Lünkistutuse näide. Paremäl harilik lehviksammal (*Ptilium crista-castrensis*) ja vasakul harilik laanik (*Hylocomium splendens*).

Lainjas lehviksammal (*Plagiomnium undulatum*) on muruliiblel lämmatanud.

Purustatud lainja lehviksambla külv.

tüvesid või oksa, pikapeale pehkides muutuvad need omamoodi veereservuaarideks. Vettinud palgid ja oksad talletavad niiskust ja parandavad mikrokliimat.

Kivipindu ja puutüvesid on kõige parem samaldada viskoosse samblapüreega pintseldades. See segage kokku samblajahust, veest ja viskoosetest lisaiinetest, sobivad õlu, keefir, riisijahu, kanamunad jne. Põhiline, et valmiv puder oleks piisavalt vedel ja kleepuv, et seda saaks pintseldata ja see püsiks substraadil.

Kandke segu soovitud kohta sügisel, kui tugevad äikesevihmad on möödas, kuid ilm püsib piisavalt niiske ja jahe.

Samblaedniku tööd

Aednikud võitlevad pidevalt tuuleveskitega ja üritavad looduse tahte vastu hakata. Jaapani samblaaias rohimine oleks meile suur privileeg, kuid sellest tööst ei saa mööda ka kodus samblaaias.

Samblaedniku peamised tööd on lehe- ja risukoristus. Suurte puude otsast langeb ikka

Samblad
Tartu Ülikooli
botaanikaiaia
paljundus-
osakonnas.

Suur tuhmik
(*Anomodon
viticulosus*)
on katvast
võrgust juba
läbi kasvanud.

Palgi paikaseadmise järel eostest arenenud ja kahe aastaga 10 cm laiuseks laiguks valgunud harilik lühikupar.

midagi, samblal võimendub iga kaseseeme ja vahtraõis. Koristamist jätkub terveks hooajaks. Suureks abiks on lehepuhur, tihedakasvuliste liikide pealt saab sellega lehed lihtsalt ära puhuda.

Keerulisem on risuga, mis ei taha tuult alla võtta, ja kohevate sammalde puhastamine. Sel juhul aitab vaid rahulik näputöö. Jaapanlastel on suurte samblavaipade puhastamiseks olemas ka harjased ja rehad.

Kastmine on oluline istutusajal ja aia esimesel aastal. Hiljem tuleb sobivas kohas kasvavaid samblaid kasta vaid põuaga. Päikeselembesed kividel kasvavad litofüüdid eelistavad põuaga hoopis puhata, pidev niisutamine ja kuivamine võib taime hukutada. Põud võib samblaaias korralikku laastamistööd teha, kuid vihmaga asustavad samblad kaotatud alad kiiresti.

Samblaaias teevad kurja ka uudishimulikud hakid ja muusträstad, nad võivad kogu sambla vääramatu järjekindlusega hetkega pahupidi keerata. Linnud otsivad suupoolist ja pesamaterjali ning lahutavad meelt. Selle eest kaitseb

sentimeetrise silmaga võrk, mis aitab ka samaldelt paremini lehti koristada.

Muttide, mügride ja oravatega pole mul veel kogemusi. Toiduotsingul vihmaussid võivad aga terved samblakolooniad maa alla kiskuda või katta madalakasvulise sambla väljaheidetega.

Teod samblaid ei puutu, mõnikord leiab samblatuttide vahelt ainult limase munakurna. Maksasammaldelt on eraldatud lausa tigused peletavaid ühendeid.

Kuigi sammaltaimi leidub igas aias, on nende ilu hinnatud ja rõhutatud vaid vähestes paikades. Usin rohija peletab minema hariliku helviku (rahvasuus maksasammal), mis laiutab kivide või sillutise vahel ja kipub oma kiire kasvuga kivitaimlaski domineerima. Ka hauaplatsi hooldajad kaebavad, et sammal võtab võimust – tihti on tegu samblaaias väga hinnatud liikidega.

Sambla võiks hävitamise asemel aias hoopis enda kasuks tööle panna. Osake hinnata nende pisikeste ürgsete organismide saladuslikku ilu ja hindamatut väärtust meie kõigi jaoks ja leidke tee sammaldeni! ✨

Jaapanlaste

samblalembuse viljad

Tekst Jaan Mettik

Fotod Tiit Simo,

Jaan Mettik, reprod

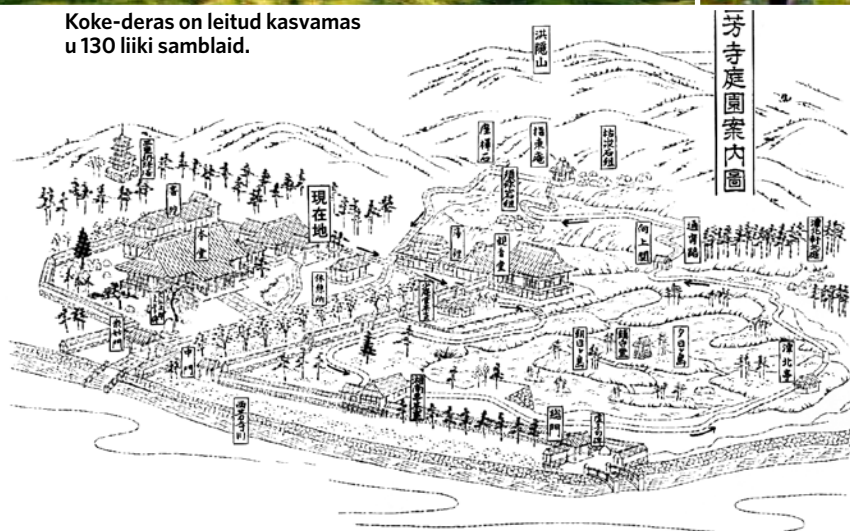

Koke-deras on leitud kasvamas
u 130 liiki samblaid.

Samblatempel
on ümbrusest
eraldatud
inimesekõrguse
kivimüüriga.

Samblatempli
plaan.

Jaapanlased oskavad samblaid hinnata ka armastatud aiataimedena.

Õhtumaal on samblad aias tülik. Vist kõik Euroopa aiataimearmastajad ja õpetavad, kuidas sammaldest vabaneda. Esmalt soovib sammalt mürgitada ja välja rehitada peatükk "Muru": ikka selleks, et ilmselgelt ebasobival kasvukohal, nt puude all, saaks siiski kasvada kolm hõredat kõrt. Teist korda tõrjutakse samblaid peatükis "Puuviljandus": tüvedele kasvanud samblad ja samblikud kästakse hoolega maha nükkida, sest kahjurid poevad tüvel kasvavate sammalde alla peitu.

Sootuks erinev suhtumine

Jaapanis seevastu õpetavad paljud teosed, kuidas sammalt oma aeda tuua ning mida teha, et see end aias mõnusalt tunneks.

Ka ilukirjandus näitab eurooplaste ja jaapanlaste suhtumiserisusi.

Kuna samblad ei talu tallamist, püütakse neid aedades igati hoida - laudtee ühe Kyoto templi siseõues.

Tänuväärse töö on ära teinud Briti samblauurija Sean R. Edwards. Teoses "Samblad inglise kirjanduses" (*Mosses in English Literature*) vaatlleb ta, millises kontekstis mainitakse samblaid inglise kirjanduses.

Euroopa kultuuriruumis seostuvad samblad eelkõige millegi pahaendelisega ja sageli isegi surmaga. Lisaks sellele töötab sammalde mainimine kirjanduses ka üksindust, hüljatust, kaduvikku ning kummitusi, kuna samblaid kohtab sageli surnuaedades. Paremas valguses laseb autor samblal paista ainult kui viimase lootuse andjal täiesti lootusetus olukorras.

Jaapani kultuuri kohta on sellise ülevaate teinud Hisatsugu Ando. Jaapanikeelsel sõnal *koke* (sammal) on mitmeid, kuid palju leebemaid alltähendusi. Ando jagab need nelja rühma: kõrge iga, antiiksus ja pühadus; ilu, vaikus ja elegants; eraklikkus, lihtsus ja üksindus. Euroopale on ehk kõige lähedasem neljas tähendusterühm – kõledus, mineviku meenutamine ja surm, kuid Ando lisab sinna positiivse noodina ka valmisoleku muutusteks.

Paik seab piirid

Jaapani budistlikud mungad mainisid oma kirjutistes samblaid juba enam kui 1000 aastat tagasi. Samblaiad ning sammal aias tulid aga Jaapanis tõeliselt moodi alles XV ja XVI sajandil. Toona muutusid aiad üha väiksemaks ning tillukeste taimedega sai luua avaruse illusiooni. Mida väiksem oli aed, seda hinnatum oli sammal. Pole ime, et eriti menukaks muutusid samblad sisehoovides, kus lisaks väiksusele tuli kasuks ka nende varjutaluvus.

Funktsiooni ja kujunduse järgi jaotuvad Jaapani samblaiad kolme rühma: tasased aiad mõtisklusteks ja meditatsiooniks, teetseremoonia aiad ning kõige vanemad ja populaarsemad – mägede ja tiikidega aiad.

Ka need viimased on pigem väikesed. Üksikud kivid markeerivad mägesid, kruusaalad veekogusid, jõgesid ja järvi, ning samblavaip puid ja põõsaid. Sageli kasutatakse samblaid ka kruusamerre saari kujundades. Selliste võtetega oskavad jaapanlased manada mõne ruutmeetri suurusesse eesaeda tõelise metsiku looduse.

Eriti populaarsed on samblaaiad Kyotos ning selle ümbruses. Traditsiooni toetab seal ka soe ja niiske kliima, mis on sammaltaimede kasvuks eriti soodne.

Templiaia lugu

Kyoto lähistel asub ka ilmselt maailma kuulsaim samblaaiad - Saihō-ji, enamasti öeldakse lihtsalt Koke-dera, mis tähendab tõlkes samblatemplit.

Saihō-ji aed on samal kohal olnud juba u aastast 600, mil seal asus prints Shotoku residents. Templiaia sai paik aga Tempyo perioodil (729–749), mil imperaator Shomu laskis preester Gyokil rajada sinna budistliku templi. Esiagne tempel, klooster ja aed olid pühendatud läänekaare valitsejale Amitābha-budale ning see pidi sümboliseerima tema loodud paradiisi. Aja jookkul vajas tempel unustusse ja hävis.

Pärimuse järgi sai Saihō-ji uue elu 1339. aastal, kui Matsunoo pühakojaja preester Fujiwara Chikahide sai vana templi varemetel ilmutuse. Selle mõjul olla preester veennud kuulsat Jaapani munku, mõttetarka ja aiakujundajat Musō Sosekit pühasse paika uut templi rajama ja aeda kujundama. Musō Soseki võttis pakkumise vastu, kuid tema käe all sai Amitābha-budale pühendatud templist hoopis zen-budistlik klooster ning see hakkas kandma nime Saihō-ji.

Kuigi Jaapanis on Musō Sosekile omistatud mitmeid aedu, mis tõenäoliselt polegi tema kujundatud, siis Saihō-ji autorluses ollakse üsna kindlad. Samblatempli kõige vanemas osas on kasutatud kujundusvõtteid, mis meeldisid Musō Sosekile, ka ehitusmeetodid on ajastutruud.

Kuigi tänapäeval ei teata, kuidas aed täpselt välja nägi, pidi tulemus olema väga muljetavaldav. See inspireeris mitmeid valitsejaid. Saihō-ji oli šogun Ashikaga Yoshimitsu (1358–1408) armastatuim mediteerimispaik. Aias oli vaimustuses ka tema pojapoeg šogun Ashikaga Yoshimasa (1435–1490), just siit saadud inspiratsiooni ajel laskis ta rajada Jaapani kuulsaima templi ja aiakompleksi Ginkaku-ji, mille keskmeks on Hōbedane paviljon. Samblatemplile viitab seal kas või see, et puudealune maapind on valdavalt kaetud samblavaibaga, üks väljapanek tutvustab ka samblaaeda sobivaid ja mittesobivaid samblaid.

Zen-aiast samblaaiaks

Ükski hiilgus pole igavene, kannatasid ka šogunite lemmiktempel ja imeline aed. Ōnini sõjas (1467–1477) põletati maha tempel, Edo perioodil (1603–1868) tabasid aeda mitu võimsat ületust.

Samblatemplis pole midagi juhuslikku, isegi bambused on püütud.

Selleks et turistid samblavaibale kahju ei teeks, on teed ääristatud köitega.

Samblatempli ülemise osa kuiv aed.

Ehitised küll taastati, kuid munki oli kloostriks iga aastaga ühe vähem, ning aed, mille eest oli suurima pühendumisega hoolitsetud, jäi unarusse. XIX sajandi keskel hooldas seda üks munk. Aed võsastus ja kunagi hoolikalt püütud puud sirgusid suureks.

Saihō-ji tempel ja klooster said uue võimuluse 1862. aastal, kui aadlikust poliitik Iwakura Tomomi sinna erakuna elama asus. Aeda puhastades selgus, et Musō Soseki loodust pole peale põhiplaani kuigi palju alles. Suurte puude aluses hämaruses olid hukkunud pinnakattetaimede koha üle võtnud samblad. Need olid tunginud isegi aia liiva- ning kruusaaladele.

Vaade tiigile ning sammaldunud sildadele.

Helgik –
*Schistostega
pennata.*

Ooper helendava samblaga

Jaapanis on isegi samblaoper! Ikuma Dani kirjutatud ooper "Helendav sammal" põhineb Taijun Takeda traagilise sisuga romaanil.

Ühe laeva meeskond uhutakse tormiga asustamata saare rannale. Nad otsivad varju kaljukoopast, kus kasvab iseäralik, rohelist valgust kumav sammal. Et elus püsida, muutuvad mehed kannibalideks. Saarelt pääseb eluga vaid kapten, kelle üle siis kohut mõistetakse. Kapten ütleb, et kõikide kannibalina käitunud inimeste peade ümber kumab roheline halo, kuid see on nähtav vaid neile, kes pole kannibalid. Ta viitab igapäevastele julmusele, mida teevad inimesed selleks, et ühiskonnas hakkama saada.

Helgik (*Schistostega pennata*) on põhjapoolkera parasvöötmes küllalt laialt levinud sammal ja teda on leitud ka Eestis. Helgikut ei kasva kusa-gil palju, kuna taim on nõudlik ja talle meeldivad püsivalt niisked mineraalmullaga alad. Taimede konkurents sellistel aladel on väga tihe, kuid helgik pole kuigi konkurentsivõimeline. Õnneks aitab tal ellu jääda võime hakkama saada minimaalse valgusega, seetõttu võib helgikut leida näiteks tormiga üles kistud puude juurte vahel, loomaurgude suudmetes või keldrites. Ta võib kasvada isegi koopa laes, kui selle põrandal on vett, millelt lakke veidi valgust peegeldub. Helgikule iseloomulik helendumine ongi tema võimalus niisuguses pimeduses ellu jääda ja fotosünteesida. Ta nimelt koondab oma rakkudega kokku kogu vähese taimele langeva valguse ning peegeldab selle siis otse kloroplastidele.

**Mullad
lillede soove
arvestades!**

Matogard OÜ
Tori vald, Pärnumaa
www.matogard.ee

KASTMISGEEL

- tagab vee kiire imendumise
- tagab vee ühtlase jaotumise substraadis

PERLIIT

- parandab mulla vee- ja õhurežiimi
- seob vett
- takistab mulla kuivamist

KONTROLLITUD LAHUSTUVUSEGA VÄETIS

- kindlustab taimedele ühtlase toitainetega varustamise kogu kasvuajal
- väldib toitainete väljauhtumist mullast

Eesti tootjalt Eesti tarbijale

ISTUTUSMULLAD:

- **toalilledele**
- **kaktustele**
- **orhideedele**
- **köögiviljadele**
- **suvelilledele**

KOMPOST

- suurendab mulla bioloogilist aktiivsust
- kiirendab taime arengut
- leevendab kasvustressi

Hispaania samblamehed

Kuigi Euroopas on samblal pigem halb maine, leiame Hispaania ajaloost ka ühe vastu-pidise näite. XIII sajandil käis Hispaanias sõda mauride ja kristlaste vahel. Kindluslinn Béjar oli veel moslemite käes, kuid ümbruskond kuulus juba kristlastele. Legend räägib, et 1209. aasta 18. juunil kogunesid kristlased ühte kõrvalisse orgu Bitina pühale Marinale pühendatud missat pidama ning otsustasid Béjari tagasi vallutada. Mehed mähkisid end kividel kasvavasse samblasse ja hiilisid sellise maskeeringu abil märkamatuks jäädes linnamüürideni. Kui valvurid viimaks "samblamehi" märkasid, arvasid nad,

et mingid loodusvaimud on ellu ärganud. Kristlastel õnnestus "samblameeste" juhtimisel linn moslemitelt tagasi vallutada.

1379. aastast mälestatakse seda sündmust Béjari linnas Corpus Christi pühal rongkäiguga. Traditsioon on siiani suures aus, igal aastal kulub kuue mehe üleni samblasse mässimiseks üle 200 m² sammalt.

Koke-deras tunnevad end hästi ka paljud sõnajalad – puutüvedel ronib miniatuurne *Lemmaphyllum microphyllum*.

Õnneks osati looduse loomingut hinnata ning laialdasi kruusaalasisid ei püütudki enam taastada: Saihō-jist sai Koke-dera – samblatempel.

Huvilistele avati Koke-dera 1928. aastal. Erakordsest paigast sai ruttu turismimagnet. Külalisi lausa tulvas kohale siis, kui avaldati aias tehtud botaaniline analüüs. Selgus, et kuigi kõrgemate soontaimede liigirikkus on Koke-deras küllalt väike, kasvab sellel tillukesel ala u 130 eri liiki sammaltaimi.

Saihō-ji kompleksi keskmes paiknev peasaa-liga tempel renoveeriti 1969. aastal. Kolmekor-ruselise pagood püstitati 1978. Templikom-pleksi täiendavad kolm teemaja. Vanim ehitati juba XIV sajandil, teine lisandus 1920 ja kolmas kingiti templile 1928.

Samblaaed jääb templitest ida- ja põhja-suunda. Musō Soseki loodud põhiplaan koosneb kahest osast. Idas, templitega samal tase-pinnal, on maastikuaed, see ümbritseb südant tähendava Hiina kirjamärgi *kokoro* kujulist tiiki. Vees on kolm saart ning ümber tiigi kulgeb jalgrada.

Mõnevõrra eraldi, peatemplist põhja pool ning ülejäänud aiast tublisti kõrgemal, asetseb kuivanud jõesängina kujundatud zen-aed. Oma põhiplaan ja kivide asetusega on just see väga mõjutanud Jaapani aiakunsti. Seda peetakse üheks esimeseks *kare-sensui* tüüpi aiaks ning seega ka kuulsaima kividest ja kruusast aia, Ryoan-ji eelkäijaks. Esmapilgul ei näi neis kahes kuigi palju ühist olevat. Erinevalt Ryoan-jist on siinsed kivid massiivsed ja sammaldunud.

Välimus on aga petlik. Suur osa Jaapani aiakunstist põhineb ju õigel hooldusel. Kuna Saihō-ji kloostrikompleksi aed oli aastasadu peaaegu hooldamata, arvatakse, et kunagi oli ka Koke-dera kuiv aed lahendatud vaid kividega. Näiteks Prantsuse ajaloolase François Berthier' arvates oli isegi aia madalam, tiiki ümbritsev ala kunagi kaetud liiva ja kruusaga. Samblal laskis aeda tungida alles õige hoolduse puudumine.

Tänapäeval Koke-dera hoolduse puuduse all ei kannata, kuid samblaaia eest hea seismine vajab erilisi isikuomadusi. Ühe Jaapani aiatar-kuse kohaselt sobivad samblaaedu hooldama

Üks väheseid Koke-dera sambla-vaibal kasvavaid põõsaid on täkiline ardiisia.

Koke-deras, nagu enamikus Jaapani aedades, ei pöörata erilist tähelepanu lilledele, iirised ja pojengid on erand.

Head ja pahad samblad

Kõik samblad pole Jaapanis sugugi ühtviisi hinnatud. Osa neist on kas välimuse või kasvu-kuju tõttu eriti väärtuslikud, teisi aga peetakse samblaaeda sobimatuteks taimedeks. Järgnevalt mõned näited sammaldest, keda võib ka Eestis kohata.

Jaapani samblaiaia väga olulised samblad

- Kaunis karusammal (*Polytrichum formosum*)
- Palu-karusammal (*Polytrichum juniperinum*)
- Harilik karusammal (*Polytrichum commune*)
- Harilik laanik (*Hylocomium splendens*)
- Punakas barbula (*Barbula unguiculata*)

Ebasoovitavad samblad

- Harilik helvik (*Marchantia polymorpha*)
- Harilik koonik (*Conocephalum conicum*)
- Harilik pellia (*Pellia epiphylla*)
- Tüve-ehmik (*Thuidium recognitum*)
- Roheline kaksikhammas (*Dicranum viride*)
- Kivi-lõhiskupar (*Andreaea rupestris*)

Sambla kasvatus ühes Jaapani bonsaiiaias.

Jaapani aedadele iseloomulikud alt laienevad tugimüürid peaksid maavärinatele vastu pidama.

Samblaaed vajab pidevat õrna hooldust.

vaid väikesed poisid ja vanad mehed. Põhjus on väga lihtne: naised on liiga korralikud ja täisjõus mehed liiga tugevad.

Samblad tunnevad end hästi, kui aeg-ajalt jäävad sinna kõdunema mõned lehed, kui samblavaipa ei käida ilmast ilma pühkimas ja riisumas, ning mis kõige olulisem – kui seda tehakse, siis sünnib see kergel käel. Liiga jõuline hooldus saku- tab õrnad taimed maast lahti ja neid ähvardab siis kuivamine.

Raskesti ligipääsetav aed

Ka jalutajad ei tohi samblavaipa häirida, kuid kahjuks ei püsi nad alati jalgradadel. Seetõttu kehtestas Saihō-ji kloostri eestseisus 1977. aastal Kokedera külastamiseks ranged reeglid.

Esmalt tuleb pühamusse saata oma sooviga kiri ja lisada sellele tasutud postimaksuga kaart vastuse jaoks. Vastuseid saadetakse aga vaid Jaapanis asuvatele aadressidele.

Soovitava külastuskuupäevaga kiri peab jõudma kloostrisse 10 päeva kuni 2 nädalat enne visiiti. Tulekusoovist ette teatamise minimaalne tähtaeg on nädal, maksimaalne 2 kuud. Iga päev lastakse pühamu territooriumile vaid üks rühm külastajaid, teistele öeldakse ära. Arvestage ka, et grupil lubatakse iga päev siseneda eri ajal. Kui teil on õnne külastusaeg siiski saada, siis kuupäeva ja kellaaega hiljem muuta ei või.

Külastuspäeval minge templi juurde juba 20–30 minutit enne määratud aega ja võtke kindlasti kaasa kloostrist saadetud jaatava vastusega kiri.

Lisaks tuleb teil lunastada pääs aeda (3000 jeeni ehk u 25 eurot), võtta osa meditatsioonist ning palvusest ja kirjutada lehekülg suutraid. Neid kirjutate mõnekümne sentimeetri kõrguse lakitud puust lauakese ääres põlvitades, kirjutusvahendeiks on pintsel ja tušikivi. Ainus vastutulek teisi kirjamärke kasutavate kultuuride esindajatele on see, et paber pais- tab läbi ja ümberkirjutamist vajavate suutra- tega lehe saab panna selle alla.

Alles siis, kui olete suutrate kirjutamise lõpetanud, saate vaadata kuulsat Kokedera sambla- aeda – selleks on aega 90 minutit. Siis palu- takse külalistel lahkuda. Sedasi austate tegu- seva budistliku kloostri Saihō-ji kodukorda ja säilitate aia habrast ilu ka tulevastele põlvedele. Saihō-ji ehk Kokedera kuulub 1994. aastast UNESCO maailmapärandi nimistusse.

Kui arvate, et selline pingutus ühe aia külasta- miseks on liiast, siis julgen vastu vaielda. Minul õnnestus 2009. aastal koos Maakodu reisilistega seda ebamaist paika külastada ja see käik kuulub siiani mu ehedaimate aiaelamuste hulka.

Kui siiski kahtlete ja arvate, et Kokedera on tore paik vaid edasijõudnud aiandusfriikidele, siis näiteks üks Samblatempli austajaid, kes seda või- malusel oma Jaapanis käikudel alati külastas, oli ka Apple Inc.-i üks asutajaid ja kauaaegne peadi- rektor Steve Jobs. ✨

Loodus raviks

Onycor

**Kas teie varba- või sõrmeküüs on traumast kahjustatud?
Kas soovite ergutada küünte kasvu või soodustada tallanaha elastsust?**

Onycor sisaldab tõmmiseid järgmistest looduslikest komponentidest: agaav, sirel, pune, valge sinep, Cayenne'i pipar, kadakas. Lisaks: taruvaik ja etüülalkohol.

Küünekahjustuste ja/või -kasvu kiirendamiseks tilgutage mõned tilgad küüne alla ja küünevallile. Liigsarvestunud tallanaha pehendamiseks või jalanaha hoolduseks hõõruge nahale piisav kogus 2–3 minuti jooksul pärast jalgade pesemist ja kuivatamist.

PAPS-20

**Kas tunnete, et olete oma lihastele või liigestele liiga teinud?
Või häirivad teid nahamarrastused ja -kriimustused?
Ehk on teid hammustanud mõni putukas?**

Paps-20 koosneb looduslikest preparaatidest: agaav, sirel, taruvaik ning etüülalkohol. Ülitundlikkuse korral üksikomponentide suhtes tuleb pidada nõu arstiga.

Kandke PAPS-20 õhukese kihina vastavale kehapiirkonnale kuiva naha peale, soovitatavalt 3–4 korda päevas.

Klux

**Kas teid vaevavad mao ülehappesusest tingitud probleemid ja kõrvetised?
Või olete oma kõhu liiga täis söönud? Ehk on stress tekitanud seedehäireid?**

Klux koosneb looduslikest preparaatidest: lagrits, kardemon, ingver, samuti glütseriin, etüülalkoholi sisaldus kuni 18%.

Manustage 2 korda päevas enne sööki 40 tilka puhtalt või lahustatult 50 ml leiges (toasoojas) vees. Ennetamiseks söögitoru limaskesta kahjustuste tekkimist, on soovitatav mao ja söögitoru hoolduskuuride tegemine 1–2 korda aastas ühe kuu vältel.

Sobib kasutamiseks koos ravimitega. Ei soovitata kasutada raseduse ja imetamise ajal. Sapikivide kahtluse korral kasutada ettevaatusega.

Lisainfo: www.massuno.ee

Küsi Massuno loodustooteid apteekidest. Apteeker annab ka teavet, millises apteegis toodet parajasti saadaval on.

Muruga

Tekst Jaan Mettik

Fotod Larix Grupp, reprod

üles- ja allamäge

Nõlv aias on ühtaegu nii õnn kui ka õnnetus.

Paljud aednikud annaks palju, et saada oma koduaeda looduslikku nõlva. See pakub ju lugematuid kujundusvõimalusi ja loob kasvukohti väga erinevatele taimedele.

Kuid osa aiapidajaid on oma aia nõlvaga hädas: küll kipub see ära vajuma, küll ei taha nõlval miskit kasvada. Tegelikult käivadki need mured käsi käes – lagedal nõlval algab erosioon.

Nõlv või terrassid

Kõige efektselt saate nõlva kindlustada, jagades selle tugimüüridega astanguteks. Sedasi võite aeda kujundada põnevaid peenraid – igale astangule isesuguse. Astangutele sobivad ka rippoksalised põõsad nagu pärgenelas ning taralõng, mille kogu ilu ei pääsegi tasasel maal esile.

Tugimüüridevahelistel astangutel on aga kahjuks ka suur puudus: nende ehitamine on keeruline ja kallid. Tugimüüre ehitatakse tavaliselt siis, kui toestatav ala pole kuigi suur ja kõrguste vahe ei ületa 1,5–2 meetrit. Erandjuhul kasutatakse tugimüüre ka väga järskudel nõlvadel.

Kõige kiiremini saab nõlva haljaks, kui katta see siirdmuruga. See töö paistab imelihtne: rullite rohelist vaiba lahti, ja ongi valmis.

Eesti muruteaduse ja OÜ Murumari eestvedaja Marianna-Heleene Saare sõnul pole see sugugi nii hõlbus. Enne peab nõlva hoolikalt ette valmistama ja tasandama, seejärel siirdmuru rullid väga tihedalt üksteise kõrvale sättima ning lõpuks u 30 cm pikkuste puutikkudega aluspõhja külge kinnitama. Lahtirullimist tuleb alustada nõlva alaosast, nõnda saate gravitatsiooni enda kasuks tööle panna. Muruvaip libiseb paratamatult veidi alla ja seda tihedamalt vajuvad vaiba-siilud üksteise vastu. Ka puutikkudega kinnitamisel on oma nõksud – tikk peab olema piisavalt kõrgel, et vaipa kinni hoida, kuid samas piisavalt sügaval, et tulevikus muruniitmist mitte takistada.

Paigaldatud siirdmuru tuleb väga korralikult läbi kasta, piisavalt on kastetud alles siis, kui niiskunud on nii murumatt kui ka pinnas selle all. Muruvaip nõlva ülaosas kipub hiljemgi

ruttu läbi kuivama ja siis pole kaunist rohelist muru loota.

Ka murusegu valige kaldpinnale hoolega. “Nõlvadele ja murukatusetele sobivad kõige paremini aeglasemas kasvulises kõrrelises. Neid ei pea sageli niitma ja siis pole tarvis ka nõlval käia. See omakorda vähendab erosiooniohtu,” selgitab Saar.

Kõige paremateks peab ta puhmikulisid kõrrelisi ning nende sorte, mis ei moodusta kuigi palju generatiivvõrseid. Hea nõlvamuru võiks koosneda punasest ja lamba-aruheinast või nende sortidest, millele on täiteks ja sidujaks lisatud veidi aasnurmikak.

“Sellist muru ei tasu esimesel aastal niita,” soovib Marianna-Heleene Saar. “Kui see annabki pähikuid, jätke need seemnete kasvatamiseks alles. Täiendav isekülv teeb taimiku järgmiseks aastaks tihedamaks.”

On muidki töid, mille võib nõlva siirdmuruga kattes tegemata jätta. Siirdmuru aluspõhja nõlval ette valmistades ei tasu seda väetada ega ka mattide või geotekstiilidega katta. Esimesel juhul kipub muru liiga hoogsalt kasvama, vajab tihedat pügamist ja võib muutuda põuatundlikuks. Teisel juhul varitseb aga oht, et kõrreliste

Kõige stabiilsem on kallak, mida hoiavad kinni nii puujuured kui taimed.

Siirdmuru paigaldamist nõlvale alustage alt üles.

juured ei suuda end aluspõhja kinnitada ning pärast puutikkude mädanemist hakkab muruvaip libisema.

Mättad ja matid

Vanasti soovitati nõlvade murukatte alla saamiseks mätastamist. Siis kaetakse nõlv vaid osaliselt. Mätastevahelised tühimikud täidetakse mullaga, sinna külvatakse muruseeme ning tihendatakse. Nüüd mätastatakse harva ja tavaliselt siis, kui pinnad pole suured ja eelarve on piiratud. Mätastamiseks sobivad siirdmuru- ja murumättad. Neid lõigatakse tükkideks ja ka murumättad. Neid lõigatakse tükkideks rohumaalt, mättad võiksid olla ruudu- või ristkülikukujulised ning kindlasti ühepaksused.

Mättad paigutatakse nõlvale kas malelaudmustris või ribadena. Malelaudmustris korral katke maa-ala 50%, ribad korral 40% ulatuses mätastega.

Kui mättaid ega siirdmuru kusa- gilt võtta pole, tuleb nõlv murukülvi- ga haljendada saada, see on aga kal- lakul keeruline. Kui mõtlete muru- seemne lihtsalt nõlvale laiali puistata, võite selle samahästi ka kohe prügi- kasti visata. Esimese vihmahoo või kastmise järel on enamik külvatud seemnetest nõlva alla uhitatud ja kal-

lakul tähtsavad vaid mulla seemnepan- gas olevad umbrohud.

Selle kao tõkestamiseks on välja mõeldud erosiooni tõkestavad õhemad ja paksemad võrk- jms matid. Neid valmistatakse nii biolaguneva- test kui sünteetilisest materjalidest.

1–2 cm paksuse mati “haljastami- seks” külvatakse seemned juba pai- galdatud võrkmati sisse ja seejärel kaetakse see kasvumullaga. Kui nõlv katta aga õhukese, nt ühekordse bio- laguneva võrguga, tuleb muru külvata enne erosioonitõkkematerjali paigal- damist, võrke hiljem mullaga ei kaeta.

Biolagunevaid võrke on nii lühi- kui pikaealisi. Esimesed koosnevad toot- jate sõnul 100% ulatuses põhust, tei- sed aga kas põhu ja kookoskiu segust või puhtast kookoskiust. Kuid väljen- did “puhas põhk” ja “kookoskiud” on siiski suhtelised. Mattide kooshoidmi- seks kasutatakse veidi ka sünteetili- si materjale, kuid needki peaksid loodu- ses päikese toimel lagunema.

Kahjuks ei sobi püsivad võrgud ega ka biolagunevad erosioonitõkkematid kuigi hästi paikadesse, mis nõuavad väga hästi hooldatud ilumuru. Muru- kõrreliste juured kipuvad paksemaid matte üles kergitama, ning kuigi sün-

teetiline osa on biolagunevates mat- tides väike, lendab iga muruniitmise ajal õhus ikka nii matitükke kui pee- nikesi kileribasid.

Hüdrokülv

Nõlva haljastades võib katsetada ka hüdrokülviga. See suhteliselt uus asi leiutati USAs möödunud sajandi kes- kel, Euroopas kasutati seda esimest korda Suurbritannias 1960ndatel. Eestis hakati sellega tegelema küm- mekond aastat tagasi.

Hüdrokülvil segatakse kokku muruseeme, vesi, multš, liimaine, väe- tis ja vastavalt pinnasele mõned lisa- ained, näiteks pH regulaator. Oluline komponent on ka värvaine, mis laseb ebaühtlast külvi märgata juba töö käi- gus, vead saab siis kohe parandada.

Multšina kasutatakse eri tingimus- tes vanapaberit, põhku, puudu fiiber- kiudu jne. Eriti raskete olude jaoks on spetsiaalsegud, nt BFM, mis toimivad väga hea erosioonitõkkematina

Märg segu laotatakse maapinnale ühtlase kihina. Sedasi moodustunud kate kaitseb muruseemet tuule, päikese ja erosiooni eest. Kuna multš hoiab ka

NIIDUKID

VARI

POWERED by HONDA

www.krkmoigu.ee

KÕRGELE ROHULE

KRK

MÕIGU

Tel/fax: 607 0048
505 5661

www.vari.cz
www.secogroup.cz

Parem hoida kui ohata

Ükskõik kui kindel nõlv ka ei näi, on mitmeid asju, mida stabiilsuse säilitamise pärast on nõlval targem mitte teha.

- Ärge koormake nõlva üle – ärge plaanige nõlvale või selle kohale suuremaid rajatisi.
- Ärge kaevake nõlval või selle jalamil, kasutage nõlval liikumiseks alati teid või treppe.
- Sajuveekahjustuse vältimiseks võib nõlva ülaossa ja ka selle pinda kaevata rennid, kruusa või killustikuga täidetud rennid suunavad sajuveed nõlva kahjustamata alla.
- Ärge kunagi rutake nõlva lagedaks raiuma – taimede juured tugevdavad pinnast.

niiskust, kiirendab see muruseemne idanemist ja taimede juurdumist. Mõne aja pärast hakkab multš aeglaselt lagunema ja lisab mulda järk-järgult toitaineid. See, kui kaua multšikiht püsib, sõltub kasutatud hüdrokülvisegust. On segusid (nt vanapaber), mis lagunevad kolme kuu jooksul, ja neid, mis lagunevad kaks aastat.

Viimane segu on küll mõeldud eriti rasketesse tingimustesse, kus on väga järsk nõlv, suur erosioonioht jne. Tavalised segud lagunevad 3–6 kuu jooksul, ja tugevamad segud, mis mõeldud nõlvadel kasutamiseks, aastaga.

Larix Grupi kogemused

Esimeste seas hakkas Eestis muru hüdrokülviga tegelema OÜ Larix Grupp, nende viimaste tööde hulgas on näiteks 24 100 m² hüdrokülvi Kaarepere viaduktil. Nad on töötanud ka Koidula piiripunktis, Valga raudteel, Kostivere, Täpal ning Tallinnas Männiku teel.

Martin Nõmmann Larix Grupist peabki hüdrokülvi peamiselt mooduseks, kuidas murustada probleemseid paiku. Koduaias ja tasasel maal soovib ta seda siis, kui on tarvis katta muruga nõlva ja lohke või kui on vaja teha ülekülvi – muru on saanud päiksepõletusi, on muutunud laiguliseks või pole lihtsalt piisavalt tihe.

Traditsioonilisest külvi viisist on hüdrokylv muidugi tublisti kulukam.

Samas leiab Martin Nõmmann: “Hüdrokylv on siledal pinnal mõttekas ka siis, kui umbrohist muidu jagu ei saa. Hüdrokülvisegul on see hea eelis,

Hüdrokülvi saab teha ka väga suures mahus, maailmas on seda tehtud isegi helikopteritelt.

Põhuga BFMi hüdrokülvisegu lähivaates.

Hüdrokülviga kaetud teeperv.

Sellised nägid välja Männiku kergliiklustee liivanõlvad viis päeva pärast BFMi seguga katmist.

et ta pärsib umbrohu teket ja aitab muruseemnel kiiresti areneda.”

Koduaias ähvardab hüdrokülvi talumise oht. Esimesed 5–8 päeva ei tohi sellele sattuda ei lapsi ega loomi, sest nõnda võib segusse tekkida n-ö musti auke, kus muru ei kasva. Segus on liimainet, ja kui sellel jalutada, kleepub segu jalanõude külge.

Kuigi hüdrokülvi multšikiht säilitab hästi niiskust, võiks sedasi tehtud murukülvi siiski kasta. “Kasta tuleb siis, kui tahate ruttu ilusat tulemust,” räägib Nõmmann, “Kui kasta iga päev, on tõenäoline, et muru tärkab 3–5 päeva jooksul. Kastke parajalt – tärkava muru kastmisenorm on 10 l/m². Rusikareegel on see, et kasta tuleb siis, kui on näha, et hüdrokülvi

multš on täiesti kuiv. Multš imeb endasse 10 korda rohkem vett ja suudab seda seal ka säilitada.”

Hüdrokülvi meetodil külvatud muru peaks niitma u 4 nädalat pärast tärkamist. Kehtib 1/3 reegel, s.t tuleb lõigata 1/3 muru kõrgusest. Esimesel ja teisel muru kasvuaastal lisaväetamist pole vaja, kuna segus on üldjuhul väetis olemas ja toitaineid vabaneb ka multši lagunemisel. Väetama peaks siis, kui külv on tehtud liivale. Siis tahab muru teisel aastal toitaineid juurde.

Ükskõik kui palju nõlvade kindlustamise ja taimestamise viise ka poleks, kinnitavad kõik seda tööd teinud inimesed, et ühte õiget ja kõige paremat meetodit polegi. Kõik nõlvad on erinevad ja ootavad oma lähenemist. ✨

Miski ei ole parem kui juhtmevabadus.

Boschil on täiskomplekt juhtmevabu aiatööriistu, mis muudavad aia hooldamise nii lihtsaks ja mugavaks kui võimalik. Juhtmevabad tööriistad ei vaja elektriühendust ja võimaldavad seega vaba liikumist kartmata, et juhe võib sassi minna või katkeda. Lisaks on juhtmevabad tööriistad kütusel töötavate mudelitega võrreldes kergemad, lihtsalt käivituvad ega tooda kahjulikke gaase.

Liitium-ioon-tehnoloogial põhinevatel uutel akutoitega aiatööriistadel on arvukalt eeliseid:

- tööriistad on kompaktsemad ja kergemad kui harilikud juhtmeta tööriistad;
- liitium-ioon-akudel puudub mälu efekt ja isetühjenemine, nii et tööriistad on alati kasutusvalmis;
- lisaks on ka akude laadimisaeg lühike.

Akumuruniiduk Rotak

Kerge käsitsemine ja juhtmeta vabadus.

Osana erinevate lõikelaiustega akumuruniidukite tootesarjast on Rotak 43 LI suurepärase valik avarate aedade tarbeks. Sellel on 43 cm pikkune lõiketera ja kaks uuenduslikku liitium-ioon-tehnoloogial põhinevat akut. Rotak 43 LI on sama võimas kui elektriline või bensiiniga töötav muruniiduk, kuid eelis on toitejuhtme puudumine, alaline kasutusvalmidus ja vaikne töö. Samuti on see harilikest niidukitest 40 % võrra kergem. Niiduk ei lõhna bensiini järele, ja kuna energiatarve on väike, tekib ka CO₂-heitmeid bensiinil töötavate niidukitega võrreldes kümme korda vähem. Ühtlasi on Rotak LI-ga kerge manööverdada tänu ergonoomilisi ja kohandatavaid käepidemeid sisaldavale nutikale «Ergoflex»-süsteemile. Nii säilitate vaatamata oma pikkusele või kehaehitusele kontrolli ja normaalse kehahoiaku.

Tehnilised andmed:

Aku	Rotak 43 LI	Rotak 37 LI	Rotak 34 LI
«Efficient Energy Management»	36 V / 2,6 Ah	36 V / 2,6 Ah	36 V / 2,6 Ah
Soovituslik pindala	+	+	+
Lõikelaius	300–600 m ²	150–300 m ²	150–300 m ²
Lõikesüsteem	43 cm	37 cm	34 cm
Murukamm	Sirp-lõiketera	Sirp-lõiketera	Sirp-lõiketera
Kogumisanuma maht	+	+	+
Lõikekõrgus	50 l	40 l	40 l
Niitmiskõrguse reguleerimine	20–70 mm	20–70 mm	20–70 mm
Käepideme tüüp	10 astet, tsentraalne «Ergoflex»-süsteem	10 astet, tsentraalne «Ergoflex»-süsteem	10 astet, tsentraalne «Ergoflex»-süsteem
Integreeritud kandekäepide	+	+	+
Laetuse astme näit	+	+	+
Kaal	13,7 kg	13,0 kg	12,9 kg
Tellimisnumber	0 600 881 800	0 600 881 700	0 600 881 600

Küsi kõigist Boschi tööriistadega tegelevatest kauplustest

Lisainfo 654 9564

BOSCH

Loodud kestma

Kui tiik hakkab kinni kasvama, tooge sinna valgeamuurid.

Kes selles tiigikeses elab?

Tekst Merle Kääri
Fotod Sven Arbet, reprod

Kaladega tiik on alati põnevam kui ilma kaladeta veekogu.

Kui inimesel on juba olemas maja ja maa, tahab ta endale teha ka mõne veekogu. Ja kui on juba veekogu, siis võiksid olla ka kalad... Tiikidest ja kaladest natuke juttu teengi, sest samast ainesest on paksud raamatud juba olemas – neist otsite ärganud huvi korral ise teadmisi juurde.

Suuremad tiigid on tavaliselt pinnasetiigid, kuid kõik tehisveekogudki erinevad suuruse, sügavuse ja tehniliste lahenduste poolest – näiteks kas tiiki saab veest tühjaks lasta või mitte.

Väga oluline näitaja on vee kvaliteet. See sõltub peamiselt vee päritolust. Väikest aiatiiki võib täita kraanist tuleva puurkaevuveega, kevadise sulaveega, vooluvetest või allikast. Suurem ja sügavam tiik võib täituda ka põhjaveest, kui selle tase on kõrge.

Suuremat sorti tiigi rajamise juurde sobib vanasõna “Üheksa korda mõõda, üks kord lõika” nagu rusikas silmaauku! Eelkõige mõelge, kuidas tahate tiiki kasutada. Kui soovite kastmivett või pärast sauna vees käia, on asi lihtne. Keerulisemaks läheb, kui tahate oma veekogusse kalu. Siis kuluvad ära kalakasvatavate kogemused. Teine kalakasvataja oskab nõustada ka kehtivate seaduste ja vajalike lubade koha pealt.

Parim variant on alati see, kui kalatiigil on läbivool ning seda saab täiesti tühjaks lasta. Nii-

Tiigis elavaid linaskeid näeb harva, nemad toimetavad öösiti.

sugusel juhul peaks tiigi põhi olema kujundatud veidi väljavoolu poole kaldu. Sissevool ja väljavool peavad olema planeeritud läbimõeldult – et kalad sisse ja välja ei pääseks; et voolu tugevust saaks reguleerida; et restid ära ei ummistuks; et veetaset oleks mõnus reguleerida jne. Kaldataimestik ei teki kergesti, kui tiigi servad on järsud ning vee sügavus on kohe umbes 50 cm. Tiigi sügavus võiks olla 1,5–2 m.

Igal kalaliigil on elukeskkonnale oma nõuded. Kõige tähtsamad näitajad on vee suvine maksimumtemperatuur ja hapnikusisaldus nii suvel kui talvel.

Kogred ja linaskid

Kui teil on suhteliselt madal ilma läbivooluta mudase põhjaga tiik, mis kipub talvel ummikusse jääma, saavad seal elada ainult kogred. Nemad võivad pugeda sügavale mutta, tekitada

VESI TEEB SINU AIAST PARADIISI

- ✓ Kunsttiigid igale maitsele ja interjööri
- ✓ Hea valik basseini- ja tiigikilesid
- ✓ Veepumbad väli- ja sisetingimustesse
- ✓ Tiigi- ja kosepumbad Smartline®, ECO®, Sunpower®
- ✓ Tiigiholduse seadmed
- ✓ Vee ja aia LED-valgustid
- ✓ Vee ja aia dekoratsioonid

Heissner tiigi ja liikuva vee seadmed on

- ✓ Kvaliteetsed ja vastupidavad
- ✓ Lihtne paigaldada
- ✓ Maitsekalt disainitud

Paariaastane karpkala kaalub keskmiselt 300–400 grammi.

Kogred saavad hakkama ka sellistes veekogudes, kus ükski teine kala elada ei suuda.

endale ümber paksu limakihi ning jääda talveunne – või suvel, kui vesi läheb liiga kuumaks, suveunne. Kui tingimused muutuvad heaks, ärkavad kalad üles. Kogred on keskkonnatingimuste suhtes kõige vähenõudlikumad kalad. Mõnikord saab neid nii palju, et toitu napib ja kalad jäävad väga väikeseks. Sellisel juhul võib kevadel tiiki lasta mõned röövkalad, näiteks haugid. Sügisel tuleks need haugid jälle välja püüda, sest on vähe lootust, et nad kogretiigis talve üle elavad. Arvestage, et koger sööb sama toitu mis linask ja karpkala, nad on toidukonkurendid.

Kui tiik on veidi suurem ja sügavam, võib sinna asustada linaskeid, kes on peaaegu sama vastupidavad kui kogred, kuid kasvavad ajapikku palju suuremaks. Miinuseks on, et linaskeid ei ole tiigis eriti näha, nad toituvad veekogu põhjas ja sedagi rohkem öösiti. Ka linaskid võivad tiigis paljuneda.

Karpkala

Sasaanist aretatud karpkala on üks peamisi meie kalakasvanduste kalu, teda saate hästi ka kodutiigis pidada. Karpkalad on soojalembesed, vastupidavad, kiirekasvulised ja maitstva lihaga.

Toituma hakkavad nad siis, kui veetemperatuur tõuseb 15 kraadini. Normaalseks kasvuks peab veetemperatuur olema üle kahekümne kraadi. Neid võib sööta spetsiaalse granuleeritud sööda, vilja (nisu), keedetud kartulite, saiaiga.

Karpkalamajandis püütakse talvustiigid tühjaks varakevadel ja kalad asustatakse suvettiikidesse. Sel ajal saab karpkalu majandist osta. Aastane kala on keskmiselt 30–40 g, kaheaastane 200–300 g raske. Kui suureks kalad suvega kasvavad, sõltub sellest, palju on tiigis looduslikku sööta, milline on veetemperatuur ja kas ning kui palju kalu täiendavalt toidetakse. Majesteetlik

Lisalugemist

Infot kalakasvanduste kohta saate Eesti Kalakasvatajate Liidu kodulehelt www.kalakasvatajad.ee. Läbi tasub töötada ka mõned raamatud, näiteks: Paaver, T., Kasesalu, J., Gross, R., Puhk, M., Tohver, T., Liiv, A., Aid, M. 2006. "Kalakasvatus ja kalade tervishoid"; Päck, P., 2007. "Tiigiteaduse käsiraamat".

Vikerforell vajab voolavat hapnikurikast vett.

Koha on pigem järve- kui tiigikala.

Haugi võite tiiki tuua siis, kui väikesi kalu on liiga palju.

Koid reeglina Eesti talve õues üle ei ela.

karpkalaparv tiigis aeglaselt ringi ujumas – see on uhke vaatepilt. Loomulikku järelkasvu karpkaladel teie tiigis tõenäoliselt ei ole.

Vikerforell, haug, koha, koi ja tuur

Vikerforell on peamine meil kalakasvandustes kasvatatav kala. Pikaajaline tõuaretus on teinud sellest liigist suhteliselt vastu- pidava ja kergesti kasvatatava kodulooma. Kuna aga tegu on siiski lõhilasega, vajab ta normaalseks eluks voolavat hapnikurikast (parim 9–10 mg/l) ja jahedat (15–18 °C) vett. Mõnda aega talub ta ka optimaalsetest erinevaid tingimusi. Vikerforellidele antakse tavaliselt spetsiaalset granuleeritud sööta.

Kalu on tiigist lihtne kätte saada – nad lausa võistlevad õiguse eest olla välja püütud. Neid saab kasvatada ka suuremasse läbivooluga veekogusse paigutatud sumbas. Siis ei tohiks hapnik vees langeda alla 7 mg/l ja veetemperatuur ei või minna pikalt üle 20 kraadi. Kui veetemperatuur nii kõrgeks tõuseb, tuleb kalade söötmine katkestada. Kalu sumpas asustades arvestage, et kalad kasvavad. Ilma läbivooluta veekogus ei pruugi vikerforell talve üle elada.

Järglasi vikerforell teie tiigis ilmselt ei anna.

Haug on meie vetes elav röövkala. Tiiki võib neid asustada siis, kui väikesi kalu on liiga palju ja te soovite nende ridu harvendada. Meeles tasub pidada, et haugid on kannibalid, kes söövad meeldi liigikaaslast, seetõttu tiiki lahti lastes on oluline hajutada kalad üksikult piki kallast.

Ka koha on röövkala. Elutingimuste suhtes on ta aga haugist nõudlikum ja teda on mõtet asustada pigem järve kui väiksesse kodutiiki.

Meie kodutiikide tavaliste asukate kõrval vaatame ka veidi eksootilisemaid liike.

Koid on värvilised, valge-punase-musta-oranžikirjud karpkalad. Kindlasti olete neid näinud lõunapoolsetes maades rännates – selleks tarvises vaid mõnda ilutiiki kiigata. Koide pidamine on maailmas väga populaarne, nende kohta antakse välja ajakirju ning kasvatajad on moodustanud ühinguid. Priit Päck on kirjutanud nendest raamatu “Tiigiteaduse käsiraamat”.

Hetkel Eesti kalakasvandustes koisid ei kasvatata. Kui teil on neid kauneid kalu oma aiatiiki hädasti vaja, pöörduge akvaariumipoodi. Arvestage, et meie talve nad jää all üle ei ela. Talveks tuleb kalad tuua ruumi akvaariumi või basseini.

Eestis looduskaitse all oleva atlandi tuura teadaolevalt viimane eksemplar – 136kilone Maria – püüti merest 1996. aastal. Seda liiki kalu kodutiiki tuua ei saa. Küll aga kasvatatakse tuurasid Narva lähedal Eesti Soojuselektrijama jahutusvetel. Peamiselt on tegu siberi tuuraga, kelle eri suuruses isendeid võite ka osta. Kasvataja on OÜ Störfish. Vähesel määral on siberi tuura ka teistes kalakasvandustes.

Põhjast ja lõunast

Valgeamuur, jamepea, pakslau – need imeliku nimega väga soojaveelised kalad on pärit Ida-Aasiast.

Valgeamuur on taimtoidualine kala, kes sööb nii vetikaid kui kõrgemaid taimi. Kirjanduse andmetel eelistavad nad pehmeid veetaimi – mändvetikaid, rohevetikaid, keermesvetikaid, kanada vesikatku, näki-kardheina, tähkjat vesikuuske. Aga söövad ka jõgiputke, pilliroogu ja laialehist hundinuia jms. Aktiivselt

Tuur on kuninglik kala.

Euroopa kvaliteet Sinu kodusse ja aeda!

Vajad kastmis-, vihmutus- ja veetoitesüsteeme aeda, kasvuhoonesse või katmikalale? Kõik vajalik saadaval hästi varustatud poodides!

TÜHJENDUSPUMBAD

(FP7K, FP7KV, FP14KVX, BIOX, PRIOX)

Enne lume sulamist peaks majapidamises valmis olema üks korralik tühjenduspump. Selle hankimisega ei maksa viivitada, sest nõudluse kasvu on oodata kogu Euroopas, millest suurt osa katab lumevaip.

Kõiki pumpade puhul on oluline, kui sügavalt, kui kõrgele ja kui kaugemale need suudavad vett pumpata. Sobiva pumba valik sõltub sellestki, kas on vaja pumpata puhast vett, heitvett vm. Vastavad andmed on pakendil kirjas, vajadusel võib aga nõu küsida kas müüjalt või ka otse maaletootjalt.

FLOTEC ja DELFIN pakuvad pumpi suures valikus igaks otstarbeks. Odavaima hinnaga saate plastkorpuse ja kinnise töörataga pumba lühiajaliseks puhta vee pumpamiseks basseinist, mahutist vms.

Seevastu BIOX-tüüpi roostevaba töörataga ja korpusega pump on tõsine tööriist püsikasutuseks.

FLOTEC ja DELFIN on usaldusväärsed tootjad.

Lisaväärtuseks varuosad, garantii ja hooldus kogu Baltikumis.

NB! Liiga odav hind on elektrimootoriga toodete juures pigem ohumärk, mis viitab ebakvaliteetsetele materjalidele: alumiiniummähised vaskmähiste asemel, tavaline teras roostevaba asemel, väiksemad IP indeksid, ebakvaliteetsed kaablid jne. Ettevaatlikuks peaksid tegema kõik tühjenduspumbad, mis maksavad alla 30 eur ja vibropumbad, mis alla 25 eur.

KVALITEETSED AIAVOOLIKUD

NTS – No Torsion System e. väände- ja sõlmevaba ainulaadne FITT patenteeritud süsteem, mis on maailma voolikutööstuses vallandanud tõelise revolutsiooni. Kuna eeltingestatud võrk on spetsiaalse struktuuriga, siis hoiab see ära vooliku kontrollimatu rullumise surve all ning pusade, sõlmede, voltide ja väänete tekke. Sellist voolikut on mugav kasutada, samuti aitab see kokku hoida aega, kuna ei pea tegelema sõlmede-voltide lahti harutamisega.

DCT – Double Cell Technology on hetkel voolikutööstuse tippsaavutus. Selline voolik peab vastu kuni 50-bar'isele veesurvele ning -20 kuni +60 kraadisele temperatuurile. Samal ajal säilib ülim elastsus ja voolik on sõlmevaba.

Seega – kes soovib muretut ja mugavat kastmisvoolikut, peab voolikurulli pakendilt otsima tähelühendeid NTS ja DCT. Vaatamata iseloomustavale reklaamtekstile, võib ülejäänud voolikuid võrrelda ühekordsete radiaalvõrgu voolikutega, mis suure tõenäosusega lähevad keerdude, kuna aktiivsel kasutamisel ja poolile kerimisel tekivad neisse murdekohad, sõlmed, voldid ja kitsendused.

Seoses voolikute valiku märgatava laienemisega ning odavate Aasias toodetud voolikute lisandumisega on oluline jälgida, kus on voolik valmistatud ja kes on selle tootja. Alati tasub eelistada voolikut, mille valmistaja on spetsialiseerunud ainult voolikute tootmisele ning kellel on pikk

tootmiskogemus, lai sortiment, keskkonnasõbralik materjal ja kes annab oma toodetele garantii. FITT S.p.A Itaaliast oma 40-aastase kogemusega on usaldusväärne tootja.

– PUURKAEVUPUMBAD

SUB100M- 4" (100 mm), SUB150M- 4" (100 mm), SUB 1-70 3" (75 mm)

Suvi on veesüsteemide ehitamise ja renoveerimise aeg. Maapiirkondadesse kerkivate eramajade jaoks on elutähtsal kohal korralik veesüsteem. Paljudes majapidamistes toodavad vett süvaveepumbad, mis võivad olla kahjustatud pikaajalisest ekspluatatsioonist, vee halvast kvaliteedist või voolukõikumistest.

Delfin süvaveepumbad on optimaalseim lahendus kui vajad puurkaevupumpa kas standardsesse 4" või kitsamasse 3" puurkaevu. **Delfini** süvaveepumpade pumbakorpused on roostevaba terasest, ühendused on messingist ja komplektis on ühenduskaabel ning lülitis-kaitseblokk.

www.akvedukt.ee

Müügil kõigis hästivarustatud aia-, ehitus-, ja sanitaartechnika poodides üle Eesti.

Pakslaup sööb peamiselt vetikaid.

Jämepea toitub põhiliselt zooplanktonist.

Valgeamuurid hakkavad aktiivselt toituma siis, kui veetemperatuur on tõusnud 20 kraadini.

hakkavad kalad toituma siis, kui veetemperatuur on tõusnud 20 kraadini. Kui vesi on soe ja sobilikku toitu palju, kasvavad nad väga hästi, süües päevas taimi kolm korda rohkem, kui nad ise kaaluvad. Valgeamuuri kasutatakse veekogu taimestikust puhastamiseks. Sel otstarbel võiks tiiki tuua vähemalt paarisajagrammi-seid kalu. Kui palju, sõltub veekogust. Mõistlik oleks esimesel aastal asustada 10–20 kala ning vaadata, mis juhtub taimestikuga. Järgmisel aastal võib kalade kogust muuta. Kui kalad on tiiki asustatud selleks, et taimestikust lahti saada, ei ole neid mõtet täiendavalt sööta.

Vetikatest lahtisaamiseks kasutatakse ka pakslaupa. Jämepea toitub peamiselt zooplanktonist.

Kõiki neid liike võite saada Härjanurme Kalatalust, vähesel määral ka mõnest teisest Lõuna-Eestis asuvast väiksemast kasvandusest.

Kui eelmised kolm kalaliiki on pärit lõunast, siis arktika paalia on meile sisse toodud põhja poolt. See kalaliik elab ainult väga külmas ja hapnikurohkes vees. Meil Eestis siis peamiselt allikatoitelistes veekogudes. Kui teie käsutuses on sellist vett, siis – arktika paalia on väga kaunis ning maitsev kala. Eestis kasvatab paaliaid OÜ Simuna Ivax.

Tiigiprobleemid

Nagu ei ole olemas hooldusvaba aeda, pole olemas ka hooldusvaba tiiki. Kui kokku saavad päikesevalgus ja toitained sisaldav vesi, hakkavad vees paratamatult kasvama ka vetikad. Kui see juhtub väikeses ilutiigis, võib proovida vetikaid mehaaniliselt välja korjata.

Võib kasutada ka akvaariumipoes müüdavaid preparaate vetikate hävitamiseks. Sel juhul on targem kalad töötlemise ajaks tiigist eemaldada. Kui see ei ole võimalik, olge väga hoolas aine ning õige kontsentratsiooni valikul.

Kui vetikaid kasvab täis suur soojaveeline tiik, võib proovida nende hävitamiseks kasutada kalu. Kui vesi tiigis “õitseb”, katsuge sinna asustada pakslaupa.

Kui veekogu kasvab täis kõrgemat taimestikku, võiks tiigis kasvatada valgeamuuri. Kuid ka kogred, karpkalad või linaskid puhastavad oma toiduotsingute käigus veekogu põhja ega lase taimedel hästi kasvada. Vähesel määral nad ka toituvad taimedest.

Tiigis võib hapnikuvaegus tekkida ka suve teisel poolel, mil veetaimestik on tihe, vesi soe ja ööd juba pikad ning pimedad. Kui taimi on palju, siis päeval nad toodavad hapnikku, aga öösel kasutavad seda. Lisaks lahustub soojas vees hapnikku vähem kui külmas vees (0 kraadi juures lahustub vees 14,6 mg/l, 15 kraadi juures 10,2 mg/l, 20 kraadi juures 9,2 mg/l ja 25 kraadi juures 8,4 mg/l).

Veekogu elab oma elu. Mida rohkem te selle eluga kursis olete, seda paremini mõistate, kuidas protsessid toimuvad. Kalakasvatajana soovitan teil kindlasti pidada tiigipäevikut, kus kirjas kõik tähtsamad sündmused. Aastate möödudes on seda aina huvitavam lugeda. Tiik jääb teiega ju pikaks ajaks.

Kalade ost ja asustamine

Enne kui sõidate kalu ostma, tuleb asi muidugi kalamajandiga kokku leppida. Karpkalamajandid müüvad sobilikke kalu peamiselt kevadel, seetõttu uurige varakult välja, mida ja kuna osta saab. Küsige müüjalt kohe ka kalade suuruse ja koguse, söötmise ja sööda ning transpordi kohta.

Kalade asustamisel on oluline temperatuuririski vältimine. Kui veetemperatuuride erinevus veoks kasutatavas anumask ja tiigis on üle viie kraadi, tuleks temperatuure ühtlustada vähemalt tunni jooksul. Mida lühemat aega transport kestab, seda parem. Arvestage, et kogu toiming – väljapüük, transport ja uude veekogusse asustamine – tekitab kaladel stressi, tehke oma hoolikusega elumuutus neile kergemaks. ✨

Lisan nimekirja suurematest kalamajandest, kust võib asustusmaterjali saada.

- Härjanurme Kalatalu – www.kalatalu.ee. Sel kevadel võib saada karpkala, vikerforelli, siberi tuura, koha, valgeamuuri, jämepead ja pakslaupa.
- Riina Kalda kalamajand Carpio – karpkala, linask, koha, haug, valgeamuur.
- OÜ Simuna Ivax – vikerforell, paalia.
- Störfisch OÜ – tuurlased.

KAUGREISID:

MIAMI – KARIIBI MERE KRUIIS. MAAILMA SUURIMA KRUIISILAEVAGA 04.–15.12.2013	H: 2875 €
AUSTRALIA – UUS-MEREMAA 16.11.–01.12.2013	H: 4589 €
UUS! ALASKA – VANCOUVER – KAMLOOPS – COLUMBIA JÄÄLIUSTIK 30.06.–13.07.2014	H: 3599 €
USA LÄÄNERANNIK: NEW YORK, LAS VEGAS, GRAND CANYON, SAN FRANCISCO, HAWAII, LOS ANGELES 25.05.–08.06; 15.–29.09.2013	H: 2999 €
SINGAPUR – SUMATRA SAAR – LANGKAWI – KUALA LUMPUR 23.02.–08.03.2014	H: 2890 €
HONGKONG-MACAU-TAIWAN-FILIFIPIINID 11.–25.05.2013	H: 2999 €
VIETNAM-KAMBODŽA 14.–27.11.2013; 13.–26.04.2014	H: 2899 €
SUUR INDOHIINA RINGREIS: VIETNAM, LAOS, KAMBODŽA 16.–29.03.2014	H: 2999 €
WASHINGTON – PHILADELPHIA – NEW YORK 10.–18.08.2013	H: 1999 €
KUUBA – KARIIBI MERE PÄRL – CANCUN – MEXICO CITY 23.11.–06.12.2013	H: 2999 €
ARGENTINA-BRASILIA 26.10.–08.11.2013	H: 3699 €
EKSOOTILINE LÕUNA-AAAFRIKA – VICTORIA KOSK 06.–20.10.2013; 01.–15.03.2014	H: 4299 €
SALAPÄRANE TAI JA KULDSETE TEMPLITE BIRMA 27.10.–09.11.2013; 16.02.–01.03.2014	H: 2995 €
KULDSETE TEMPLITE BIRMA 19.–29.11.2013; 01.–11.02.2014	H: 2499 €
HAWAII SAARED 16.–24.11.2013; 16.–24.03.2014	H: 2999 €
PEKING – PÖHJA- JA LÕUNA-KOREA 06.–16.10.2013; 06.–16.04.2014	H: 2966 €
EKSOOTILINE LÕUNA-INDIA JA SRI LANKA 17.–28.11.2013; 09.–20.03.2014	H: 1999 €
UUS! IISRAEL-JORDAANIA 08.–16.10.2013 NB! Kohapeal kohalik eestikeelne giid.	H: 1250 €
UUS! SINGAPUR – UUS-MEREMAA – FIJI SAARED 25.01.–08.02.2014	H: 4399 €

LÄHIREISID:

KIHNU SAAR 14.07.2013	H: 70 €
PÄIKESELINE MUHUMAA JA SAAREMAA 06.–07.07; 31.08.–01.09.2013	H: 92 €

HIUMAA VÕLUD 15.–16.06; 20.–21.07.2013	H: 92 €
SOOME JÄRVEDE VÕLU JA IMATRA KOSE VETEMÄNG 05.–07.07; 09.–11.08.2013	H: 230 €
RIIA – JURMALA JA KURAMAA HERTSOGITE LOSSID 20.–21.07; 17.–18.09.2013	H: 110 €
HISPAANIA-PORTUGAL-GIBRALTAR 29.09.–10.10.2013	H: 950 €
POOLA-VARSSAVI-KRAKOW-ZAKOPANE 14.–20.07.2013	H: al 375 €
LUMMAV ŠVEITS 20.–28.07.2013	H: al 550 €
KÜTKESTAV BAIERIMAA JA LUDVIG II LOSSID 16.–19.06; 07.–10.09.2013	H: al 560 €
INGLISMAA-ŠOTIMAA 26.06.–07.07.2013	H: al 989 €
GOTLAND – ROOSIDE SAAR 03.–08.08.2013	H: al 459 €
VIIN-SLOVEENIA-HORVAATIA 13.–22.09.2013	H: 490 €
UUS! IIDNE KREEKA KOOS PUHKUSEGA KORFU SAAREL 20.–27.08.2013	H: 890 €
UUS! PORTUGALI PÄRLID 10.–16.06; 21.–27.10.2013	H: al 894 €
UUS! SITSILIA-SARDIINIA-KORSIKA 14.–25.05; 22.10.–02.11.2013	H: al 1250 €
UUS! UNGARI VEINITUUR – DALMAATSIA 09.–18.08.2013	H: 579 €
UUS! LÄTI TAIME- JA LILLELAADA 10. JUUBELIAASTA SIGULDAS 04.05.2013	H: 22 €
VALGETE ÖÖDE PETERBURI 24.–26.05.2013	H: 185 €
UUS! VELIKIJE LUKI 05.–07.07; 26.–28.07; 23.–25.08.2013	H: 240 €

LINNAPUHKUS:

LONDON – WINDSORI LOSS 17.–21.04; 26.–30.06; 10.–14.07; 18.–22.12.2013	H: 550 €
MAAILMALINN PARIIS 25.–28.04; 03.–06.06; 28.–31.08; 23.–26.10.2013	H: al 650 €
ANTIIKNE ROOMA 05.–09.06; 23.–27.10; 11.–15.12.2013	H: al 650 €
RODODENDRONITE ÕITES HANSALINN BREMEN 18.–21.05.2013	H: al 355 €
VIIN – SUURSUGUNE UNELMATE LINN 16.–19.05; 05.–08.12.2013	H: al 650 €
UUS! KARM IMEDELINN – REYKJAVIK 10.–15.07; 02.–06.10.2013	H: 899 €
UUS! KIREV ISTANBUL 22.–26.05.2013	H: 750 €

Lõunamaa reisipaketid, soodsad lennu- ja laevapiletid, reisikindlustus. Grupireisid vastavalt tellimusele.

Permakultuur

aias ehk oskus luua kasulikke suhteid

Tekst Kaja Kurg / Fotod Andres Treial, Kaja Kurg

Kuidas rakendada permakultuuri põhimõtteid koduaias? Lilleoru koolituskeskuses jagas selleks näpunäiteid Klaudia Van Gool Inglismaalt.

Aiakursusel, mida peeti eelmisel kevadel õunapuude õitsemise ajal, tehti kolm päeva tihedat tööd. Valmisid papipeenar ürtidele, kuhikpeenar kõrvitsatele, kõrgpeenrad liigniiskele kohale, vanadest suhkrukottidest maasikatornid jm. Kursuslased said ülevaate, kuidas kujundada endale permakultuuri põhimõtete järgi loodussõbralik ja hästi toimiv aed.

Permakultuur ehk jätkuloomine on inimasutuse ja põllumajanduse/aiapidamise kavandamise viis, mis jälgendab looduses leiduvaid mustreid. (Põhjalikumalt lugege <http://et.wikipedia.org/wiki/Permakultuur>.) Siis, kui valmib Lilleoru uue õppekeskuse ümber planeeritud permakultuuri õppeaed, saavad huvilised seda kõike vaatama minna.

Lemmiktööriist - umbrohulõikur

Klaudia van Gool oli Lilleorus juba teist korda. Permakultuuri põhimõtete järgi on ta elanud üle 20 aasta, viis aastat tagasi hakkas pidama ka vastavaid koolitusi. Tal on keskkonnateaduste ja rakendusliku permakultuuri metoodika diplom.

Klaudia räägib, kuidas ta permakultuurini jõudis: "Kasvasin üles Hollandis, 25 aastat tagasi tulin elama Inglismaale Cornwalli. Maja ümber

"Kasulikud suhted" Lilleoru koolituskeskuse kasvahoones.

Klaudia Van Gooli lemmiktööriist ja üks põhilisi tegevusi aias: lõika ja multsi!

oli väike aed, algul ei osanud seal suurt midagi teha. Kuna mul olid kaks tüdart, kes nüüd on täiskasvanud, ei saanud ma minna aianduskooli. Teadmisi hankisin raamatukogust, nii leidsingi permakultuuri "isa" Bill Mollisoni raamatud. Pärast esimest permakultuuri kursust pühendusin sellele täielikult. Oma maalapil on hea väiksest tegutseda.

Juba esimene kursus muutis mu mõttemaailma. Ma ei ostanud enam ebavajalikke asju, eelistasin taaskasutatud esemeid, toidupoes valisin vähem pakendatud tooteid, et ei tekiks prügi jne.

Suurim šokk oli mulle algaja aiapidajana see, et maad ei ole soovitatav kaevata. Sügisel tegid seda ju kõik naabrid. Nüüd teen nii nagu loodus: ta ju ei kaeva, aga ikkagi kõik kasvab ja viljub. Katan peenrad rohuhakke, koorepuru, ajalehtede, papi või põhuga. Katte all algab vilgas vihmausside ja mulla väikeorganismide töö ning muld muutub kobedaks. Peenarde katmiseks taaskasutan ka basseini põhjas olnud vana katet,

Papipeenra alus on valmis. Papi all on tihe mätas varsti kõdunenud, ei mingit kaevamist.

Papi peale läheb esimeseks kihiks muruniide. See kiht ei tohi olla üle 10 cm paks, muidu tekib anaeroobne lagunemine.

Kursuse juhendaja Klaudia Van Gool näitab, kuidas papipeenra külvata.

Papipeenar saab katteks paksu põhukihi.

mida tõstan kohalt kohale. See on nii tugevast kummist, et pole paarikümne aastaga ära lagunenu.

Tõsi, permakultuuri aed näeb välja veidi metsikum oma multšide ja taaskasutatud asjadega, aga isegi klassikalises, ideaalselt korras Inglise aias saab neid põhimõtteid rakendada.”

Klaudial oli kaasas ka tema lemmiktööriist – sirbi moodi umbrohulõikur. Mõnusalt kulunud tööriist reedab, et seda on kaua ja palju kasutatud. Tüütust naadist lahtisaamiseks soovitas Klaudia: lõika maha ja jätta sinnaasasse multšiks, mis hoiab niiskust, kaitseb umbrohu eest ning muutub lagunedes väetiseks. Soovitus kehtib ka muu umbrohu kohta. Oluline on, et umbrohtu ei tohi õitsemata lasta.

Võililli peab Klaudia aga aias väga kasulikuks: nad toovad mulla süvakihtidest üles mineraalaineid, mis taimel lagunedes jäävad komposti ning teised taimed saavad neid toitaineteid kasutada.

Aga kuidas võidelda lehetäidega? Permakultuuri aluseks on ju mitmekesisuse säilitamine.

Keemilisi taimekaitsevahendeid ei kasutata, kuna need tapavad lisaks kahjuritele ka kasulikud putukad. Klaudia soovib: “Tooge aeda lepatriinud, kelle toiduks on lehetäid. Lepatriinude ligimeelitamiseks istutage-külvake lilli. Jätke talveks aeda lehti jm risu, et nad saaksid selle all talvituda. Kahjurite vastu kasutage taimeleotisi.”

Aia tsoneerimisest rääkides ütles Klaudia kena mõtte: “Permakultuur, see on kasulike suhete loomine.”

Näiteks säilitage krundil ka looduslikke alasid, kuhu te oma tegevusega ei sekku. Siis on teil kahjurite tõrjel abiks nende looduslikud vaenlased, putukad, väikeloomad ja linnud. Kui võimalik, pidage parte, et tigudest ja nälkjatest vabaneda. Rajage tiigi ette köögiviljapeenrad, sest kui pardid lähevad sealt läbi ujuma, pistavad nad ühtlasi nahka ka ettejäädav limused. Ürdipeenar rajage võimalikult köögi lähedale, sest sealt on vaja kogu aeg midagi võtta, muidu kõnnite mõttetult palju. Õppige tundma oma

Vanadesse suhkrukottidesse tehtud maasikatornid. Taaskasutus ja ruumi kokkuhoid.

Tornpeenra keskel on kruus, sinna vett valades saab torn ühtlaselt kastetud.

aia mikrokliimat ja mullastikku. Ärge võideldge loodusega, vaid leidke igale taimele õige kasvukoht.

Nutikalt tehtud peenrad

“Permakultuuri kolmeks alustalaks on hoolitsus maa ja inimeste eest ning saagi õiglane jagamine. Aeda rajades on kõige olulisem jälgendada looduslikke süsteeme: seal ei teki jäätmeid, see, mis kellestki üle jääb, kasutatakse ära teiste poolt, toitained ja energia on pidevas ringluses,” selgitab Merili Simmer, kes on end selles vallas harinud mitmel kursusel ja oli koolitusel tõlgiks.

Merili Simmer selgitab, kuidas teha samasuguseid peenraid, nagu nad Klaudia Van Gooli juhendamisel rajasid.

- **Papipeenar.** Kui teete peenra kohta, kus on tugev murukamar, tasub kasutada papipeenra tehnikat. Laotage papitükid maapinnale. Tähtis on, et need kataksid üksteist servast vähemalt 15 cm – siis ei saa umbrohi papi vahelt välja tungida. Kui valitud kohal kasvab kõrge rohi, niitke see ära ja jätke papi alla. Kui vihma pole olnud ja maapind on kuiv, tuleb pappi kasta.

Õppige oma aeda tundma

Millest alustada, kui on huvi oma aeda jätkusuutlikult harida?

Vastab **Merli Simmer**

Kogenud aiapidaja tunneb oma valdusi hästi: teab, kus on soojad, kus niisked kohad, kus vari.

Algajal tuleb uurida, mis aias toimib, mis mitte. Mõelge, miks mõni taim ei kasva või miks teda ründavad kahjurid. Hinnake, milline lahendus oleks sobivaim. Iga peenratüüp toimib näiteks ühtedes oludes paremini kui teises.

Peenarde kohta valides arvestage mulla niiskuse, päikese liikumise, valdavate tuulte ja oma liikumisteedega. Käidavas kohas on peenar pidevalt pilgu all, kahjureid ja kasvuhäireid märkate kohe ning saate midagi teha.

Kui jõuate ainult nädalalõppudel aiamaale, siis ei maksa rajada kokteilipeenart, sest osa taimi muutub seal vahepeal liiga võimukaks.

Miks pole soovitatav maad kaevata?

Kaevates ja kündes pöörame mullakihi tagurpidi. See rikub mulla struktuuri ja katkestab vee ning õhu liikumisteed, muld kuivab kiiremini.

Alumistes mullakihtides on vähem hapnikku, bakterid ja mikroorganismid on seal sellega kohanenud. Kui nad satuvad nüüd ülespoole õhu kätte, mõjub liigne hapnik hukutavalt. Ja vastupidi: pinnakihis elanud aeroobsed bakterid surevad, sattudes allapoole anaeroobsematesse tingimustesse.

Elusast mullast saavad taimed toitained kätte. Kaevates vähendame mulla elustikku, taimedel on toitained raskem kätte saada. Tuleb väetada, kuid mulda viidud toitained muutuvad kiiresti inaktiivseks. Mullas on küll piisavalt toitained, kuid kuna muld on surnud, ei saa taimed omastada enda jaoks ebasobivates ühendites olevaid toitained. Kaevamine teeb mulla ka kuivemaks, järelikult on vaja kasta. See viib taimedele kättesaadavad toitained liiga sügavale või siis uhub liigne vesi need lihtsalt välja. Taimed võtavad ainult 2,5% oma kogumassist mullast, ülejäänud valmistavad ise päikesest ja süsihappegaasist.

Mis oli permakultuurikursusel kõige huvitavam?

Näiteks see, et sügavale ulatuvate juurtega umbrohud on teiste taimede jaoks kasulikud, kuna toovad mulla sügavamatest kihtidest üles olulisi toitained. Need muutuvad kättesaadavaks, kui multšiks pandud umbrohi kodusneb, samuti kui teha vesileotist väetiseks.

Huvitav oli näha osavõtjate ahaa-hetki – arusaamist, et asjad võivad toimida nii lihtsalt, näiteks papipeenra rajamine on ülilihtne.

Istutades oled Sa õnnelik!

Uued suvelilleseeriad

Cool Wave - esimesed päris ripp-vöörasemad!
Black & White maitsekas musvalge seeria
Purpurse ja kollase tooniga Queen Bee seeria
Värvideküllane Confetti seeria

Uued maagiliselt maitavad
kauniöielised maasikasordid!

Iga kuu uued soodsad
pakkumised!

Eestis kasvatatud roosid

Lai valik vaarikapõõsaid

Meilt leiad suure valiku Eestis toodetud vilja- ja viinapuid, maitsetaimi,
mustikapõõsaid, rododendronite sorte, püsililli ja palju muud!

SUUR TAIMETURG
Maikuu saadaval
hea hinnaga
köögilija- ja
maitsetaimed
aiapeenrale
ning
aknalauale!

Taimemaailma uudised ja täpse info leiad
www.juhanipuukool.ee

Kuidas permapeenrad end õigustasid?

Oma tähelepanekuid jagab Lilleoru keskuse aednik **Marta Padrik**.

Peenrad rajasime katseks, et vaadata, kuidas need meie oludes toimivad.

- Kõige rohkem rõõmu tegi kõrvitsate kuhikpeenar. Taimed olid võimsad ja saak nii vägev, et siiani sööme kõrvitsaid. Hiiglaslikku lopsakat kuhja oli ka väga kena vaadata. Kuhikpeenar on hästi suur: umbes kuus meetrit pikk, kolm-neli meetrit lai ning 70–75 cm kõrge.

Kõrvitsad ajasid oma juured sügavale ning aina kosusid kõdunevast puidust ja lagunevast sõnnikust eralduvas soojuses ning paksu orgaanikakihi niiskuses. Kuhiku aluseks olev "patarei" osutus nii võimsaks, et ka ääretult niru, külm ja vihmane suvi ei häirinud kõrvitsate kasvu. Varem kasvasime neid mullast ja sõnnikust kuhjatud hunnikul, kuhikpeenral olid nad aga märgatavalt uhkemad.

Hakkamegi kõrvitsaid nüüd nii kasvatama. Peenra "patarei" soojust jätkub aastateks, tänavu paneme peale veidi kõdusõnnikut. Peenart rajades võiks aluskihti panna lausa jämedaid palke, mis seal siis vaikselt kõdunevad.

- Papile rajatud peenar töötab samuti hästi. Ükski püsikumbrohi ei pugenud altpoolt sisse, rammus alus muruniitest ja sõnnikust pani taimed vohama. Seda meetodit soovitan kõigile.
- Kokteilpeenar oleks pidanud olema kõögile lähemal. Aedsalat, harilik sibul ja lehtkapsas tundsid end segapeenras hästi, aga kahjuks ei jõutud neid ära tarvitada, kuna kaugele aeda polnud alati aega minna. Ilmselt lämmatasid nad ka aedoad ära, sest neid ma hiljem ei märganud, võib-olla ei meeldi aedoad ka tihe kooslus. Tootsi peenart peab hoolsalt kasutama, muidu võtavad tugevamad taimed võimust. Kindlasti sobib sinna lehtkapsas, mis algul pole suur, aga täidab peenart hiljem, kui teised aiaviiljad on juba söödud-koristatud.
- Maasikatornidesse istutasime metsmaasikad, mille õisi, lehti ja marju kasutame teesegudes ja ravimtaimena. Kuna tornid polnud silma all, jäid nad hooletusse, kuivasid läbi ja asi ebaõnnestus. Aga samasuguse torni tegime ka kasvuhoonesse basiilikutega. Seda kasteti korralikult ning basiilikud kasvasid kasvuhoone soojuses lopsakalt. Tornid on hea lahendus siis, kui ruumi vähe, aga neid peab korralikult kastma.
- Eelmine suvi andis olulise kogemuse ka kurgikasvatuses. Esimest korda kasutasime kurgipeenral põhumultši ja selgus, et niiskel jahedal suvel ei sobi see kurkidele üldse. Kurk tahab soojust, aga multš hoiab mullapinna jaheda. Kurgisaak on meil muidu alati võimas olnud, eelmisel aastal aga ebaõnnestus täiesti. Kuival suvel on põhumultš kurkidele kindlasti hea, sest hoiab niiskust, aga niiskel ja jahedal ajal tuleb see peenralt ära korjata. Maasikatele seevastu mõjus põhuga multšimine eelmisel suvel hästi.

Papi peale pange muruniide. See kiht ei tohi olla väga paks (mitte üle 10 cm), muidu tekib anaeroobne lagunemine, mis pole hea. Järgmiseks laotage kiht sõnnikut, seejärel kompostmulda, peale pange suhteliselt paks kiht põhku (veidi üle 20 cm).

Lilleorus istutasime ja külvasime papipeenrale maitsetaimi. Sobival kohal lükkasime põhju veidi eemale ja lisasime mulda, kuhu sisse panime istiku/semned. Pärast lükkasime põhju tagasi.

Lõigake maha peenra äärtes kasvavad umbrohud, pange need ja läbi põhju tungivad umbrohud peenrale multšiks.

Tihti kasutatavad või palju hoolt vajavad elemendid (nt tarbetaimed, koduloomad, rajatised) peavad permakultuuri tsoonide printsiibist lähtudes olema elumaja lähedal. Kui maitsetaimed või salatipeenar rajada maja/köögi juurde ja sealt

tihti söögi peale rohelist tuua, on peenar kogu aeg silma all ja umbrohi ei jõua võimust võtta, tärnanud rohu kitkute kohe ära. Ka saaki sööte rohkem, kui peenar on n-õ käeulatuses.

- **Kuhikpeenar.** Kõrvitsatele kuhikpeenart tehes kaevasime maalapilt kõigepealt välja mättad. Süvendi täitsime vanade puunotite, okste, risu ja muu orgaanikaga, nende peale panime kihi sõnnikut. Väljakaevatud mättad keerasime tagurpidi ja panime järgmiseks kihiks, seejärel laotasime komposti ja kõige peale põhumultši.

Kihte laotades jälgige, et lämmastikku sisaldav materjal (sõnnik, värske rohi, kompost) vahelduks süsinikurikaste kihtidega (põhk, oksad, lehed jne).

Kuhikpeenar toimib hästi kuivaga, kuna puit jm orgaaniline mass aitab hoida niiskust.

- **Kõrgpeenrad.** Liigniiskes kohas saab kõögivilja kasvatada tõstetud peenras. Kõrgpeenar soojeneb kevadel ka kiiremini. Kui peenar on multšiga kaetud, lükake see kevadel paariks päevaks eemale, et päike mulla kiiremini üles soojendaks ja saaks hakata külvama-istutama.

Kui kõrgpeenar ümbritseda piirdega (lauad vms), on juurumbrohul sinna raskem pääseda. Lapsed ja koduloomad ei jookse siis peenrast ka üle.

Peenarde vahed multšige või pange haljasväetise (nt ristik) alla. Viimast peab saama vahelt niita.

- **Kokteilpeenar.** See on segapeenar ehk n-õ Tootsi peenar, kus kasvavad eri kõrguse, kasvukuju ja valmimisajaga taimed. Kooslust kokku sobitades arvestage nii taimede maaluste kui maapealsete osade kasvuga.

Lilleoru kokteilpeenras olid mõned kõrgusesse kasvavad taimed (oad, lehtkapsas), mõned puhmikud (aedsalat, kress-salat, rukola) ja juurikad (peet). Vahele torkasime sibulat ja porrulauku.

Kuna saak ei valmi korraga, tuleb peenra juures pidevalt käia – saagikoristus ongi siin hooldus. Näiteks kui peete sai liiga tihedalt, võib osa pealseid ära süüa (sobivad hästi nt omleti sisse).

- **Maasikatorn.** Maasikataimed istutasime vanadest suhkrukottidest tehtud tornidesse. Kõrgusesse pürgiv torn on hea lahendus, kui ruumi on vähe, sinna ei pääse ligi ka umbrohi.

Vaja on vana suhkru- või kartulikotti, kive, kruusa, mulda/komposti ja torujuppi.

Kivid paigutasime koti alla, et see maaga kokku ei puutuks. Koti keskele panime toru (läbimõõduga u 20 cm). Täitsime toru kruusaga ja ümbritsesime mullaga. Kui kott sai mulda täis, eemaldasime toru. Koti külgedele tegime taimede jaoks augud.

Torni kastes valate vee keskel paiknevale kruusaringile, sealt valgub vesi mööda kive alla ja jõuab nii kõikide taimedeni. Tornis on tore kasvatada ka ürte. ✨

Liigniiskele kohale rajage tõstetud peenrad. Kõrgpeenrad soojenevad kevadel kiiremini.

MAGAZIIN

KUMMIK
MADAL PS1
nr 40-46
11 €

NAISTE KUMMIK
VÄRVILINE PS11S
nr 35-42
14 €

LASTE
KUMMIK PS8
nr 22-35
12 €

SUUR VALIK
KASTMISTARVIKUID

KALOSSID PS7
nr 36-45
4 €

AIAKÄRU KAHE
RATTAGA 75 L
36 €

AIATÖÖ KINDAD
nr 7-10
0,74 €

SUUR VALIK
KUNSTLILLI

PVC PAAT
CHEYENNE II 400
199 €

MURUREHA
METALLVARREGA
4 €

LABIDAS TERAVA
OTSAGA DY EURO
10,90 €

PÄÄSTEVEST
TÄISKASVANUTELE
nr X-XL
25,50 €

MEREMEHESÄRK
ÕHUKE
nr 40-46
10,50 €

MAGAZIIN avab kevadel uue poe Viljandis Leola 61.

KLIENDIKAART
MAGAZIIN

FISKARS

MAGAZIIN
www.magaziin.ee /kauplusmagaziin

PÄRNU, Tallinna mnt 70, E-R 9-19, L 9-16, P 10-15. VÖRU, Röpina mnt 15, E-R 8-19, L 9-16, P 10-15.
VALGA, Riia 14, E-R 9-19, L 9-16. RAPLA, Viljandi mnt 72, E-R 9-19, L 9-16.
RAKVERE, Ringtee 4, E-R 9-19, L 9-16, P 10-15.

Sarvikud

Tekst **Heli Kuusk**
Fotod **Heli Kuusk, Sven Arbet**

kasvuhoones

Eksootilist ogamelonit on isegi lihtsam kasvatada kui kasvuhoonekurki.

Ogamelon (*Cucumis metuliferus*) on minu viimaste aastate aianduslike avastuste reas üks huvitavamaid tegelasi. Ja üllatusi on see troopikast pärit üheaastane ronivate väätidega taim pakkunud südamest!

Juba see, kui kaua ta viljad võivad säilida, on olnud omaette elamus. Esimesest saagist (2011) seisis üks erkoranž ovaalne sarvik elutoas riivli peal kuni tänavuse veebruari keskpaigani, seega 16 kuud ja 15 päeva. Täiesti uskumatu lugu! Siis hakkas üks ots mädanema, märtsi teisel nädalal oli juba kõik pehme ja kõlbmatu.

Ogameloni vilja katavad hõredalt sarvi meenutavad ogad, sellepärast kutsutakse teda ka sarmeloniks. Mina hüüan teda ingliskeelse nime *kiwano* järgi suupäraselt ka kivaanoks. Heal lapsel palju ilusaid nimesid!

Ogameloniga hakkasin tutvust sobitama üleelmisel suvel. Seemned ostsin Seemnemaailma veebipoest. Esiti ei osanud ma temast midagi arvata, pildil olev taim tundus lihtsalt huvitav ja lisaks olid ka viljad söödavad. Varem polnud ma neid maitsta saanud, veelgi enam – ma polnud sellisest taimest üldse kuulnudki!

Kohe esimesel suvel, mis oli soe ja päikeseline, rõõmustasid ogameloni taimed mind tõeliselt suure saagiga – igahelkt korjasin üle 30 vilja! Lõuna pool saadakse taime kohta sadakond vilja, seega pole minu kasvuhoones kasvanud saak üldse väike, arvestades seda, et põhjamaal jääb kasvuaeg ju märksa lühemaks.

Ogamelon kuulub kurgi perekonda ja kõrvitsaliste sugukonda. Peamistes viljeluspiirkondades Lõuna-Aafrikas, Austraalias ja Uus-Meremaal kasvavadki taimed tavaliselt lihtsalt maa peal nagu meil peenrakurk. Võime samamoodi teha, aga sel juhul tuleb alla panna must kile, kuna lõunamaa taimena on ogamelon väga soo-

janõudlik. Kevadel ja suve lõpu poole läheb sooja hoidmiseks vaja kindlasti katteloori.

Peenral kasvatades sõltub saak täielikult ilmast, seda ei saa meil aga kunagi usaldada. Pii-sab, kui meenutada eelmist suve. Kõige kindlam on ogamelonit kasvatada ikkagi kasvuhoones, siis on lootust ka saaki noppida.

Kipub laiutama

Taimed kasvatan pottides ette. Seemned idanevad keskmiselt kolm nädalat (sobivaim temperatuur 22–25°). Kasvuhoonesse istutamiseks peavad taimed olema vähemalt kolme nädala vanused. Panen nad ühte ritta poolemeetrise vahega. Sel juhul on ruumi kasvada nii ette kui taha, keskelt lähevad nad nagnüü kokku.

Huvi pärast proovisin ka teist võimalust: panin kolm taimet väga lähestikku, umbes poole meetri peale, ümberringi jäi u 1,5 meetrit vaba maad kasvamiseks. Ka see sobis.

Soojalembene ogamelon vajab täispäikest. Väädid kasvavad kuni kolme meetri pikkuseks, munajad lehed on väikesed.

Soodsates oludes jõuavad taimed väga kiiresti otsapidi kasvuhoone lakke, kus on päikeselistel päevadel väga palav. Vastu kuuma kilet puutudes lehed kolletuvad ja kuivavad. Sellepärast tuleb väädid suunata veidi enne lakke jõudmist kõrvalolevatele nõõridele. Kuna nad kasvavad tohutu kiirusega, on vaja seda teha üle päeva.

Taim vohab ka laiusesse. Kui ta hakkab liiga laiutama ja kipub naabreid lämmatama, võib väate veidi kärpida, aga sel juhul jääb vähemaks ka saaki.

Nagu kurk, tahab ka ogamelon korralikult juua, muld ei tohi läbi kuivada. Kui taimedel on palav ja niiskust napib, lasevad nad lehed longu. Aga kui kohe kasta, taastuvad kiiresti.

Õitsemise ja viljumise ajal ei tohi temperatuur langeda alla 15°, siis kasv seiskub. See võib juhtuda kergesti kevadel, kui taimed liiga vara kasvuhoonesse viia. Ööseks katke nad kindlasti looriga. Kahjureid ja haigusi ei ole ma ogamelonil täheldanud.

Ettevaatust, torkab valusalt!

Ogamelonile pange toeks nõõrid või kepid, et ta saaks köitragude abil ülespoole ronida. Varred on suhteliselt haprad ja võivad hooldamisel kergesti murduda. Taim hakkab kõrvalvõrseid ajama üsna maapinna lähedalt, esimesed viljad ongi tavaliselt vastu maad. Ruumipuudusel suunake ka külgvõrseid ülespoole.

Ogamelonil tuleb pidevalt silma peal hoida, sest ta võib end väga tugevalt naabrite külge kinni kerida. Taimega tegeldes pange kindlasti kätte kindad ja kandke pikkade käistega pluusi, sest karvased lehed ja varred teevad vastu puutudes haiget.

Kuid kui taimel juba viljad peal on, ei ole sageli kinnastestki enam abi: teravad astlad ogade

Värvikas valik loo autori eelmise aasta saagist. Ogamelonid säilivad kõige paremini tavalisel toatemperatuuril.

Ogamelon septembri algul loo autori kasvuhoones.

Valge koorega ümmargune sort.

Kvaliteetsed
Juliana
kasvuhooned
Taanist.

Garantii 12 aastat

 JULIANA

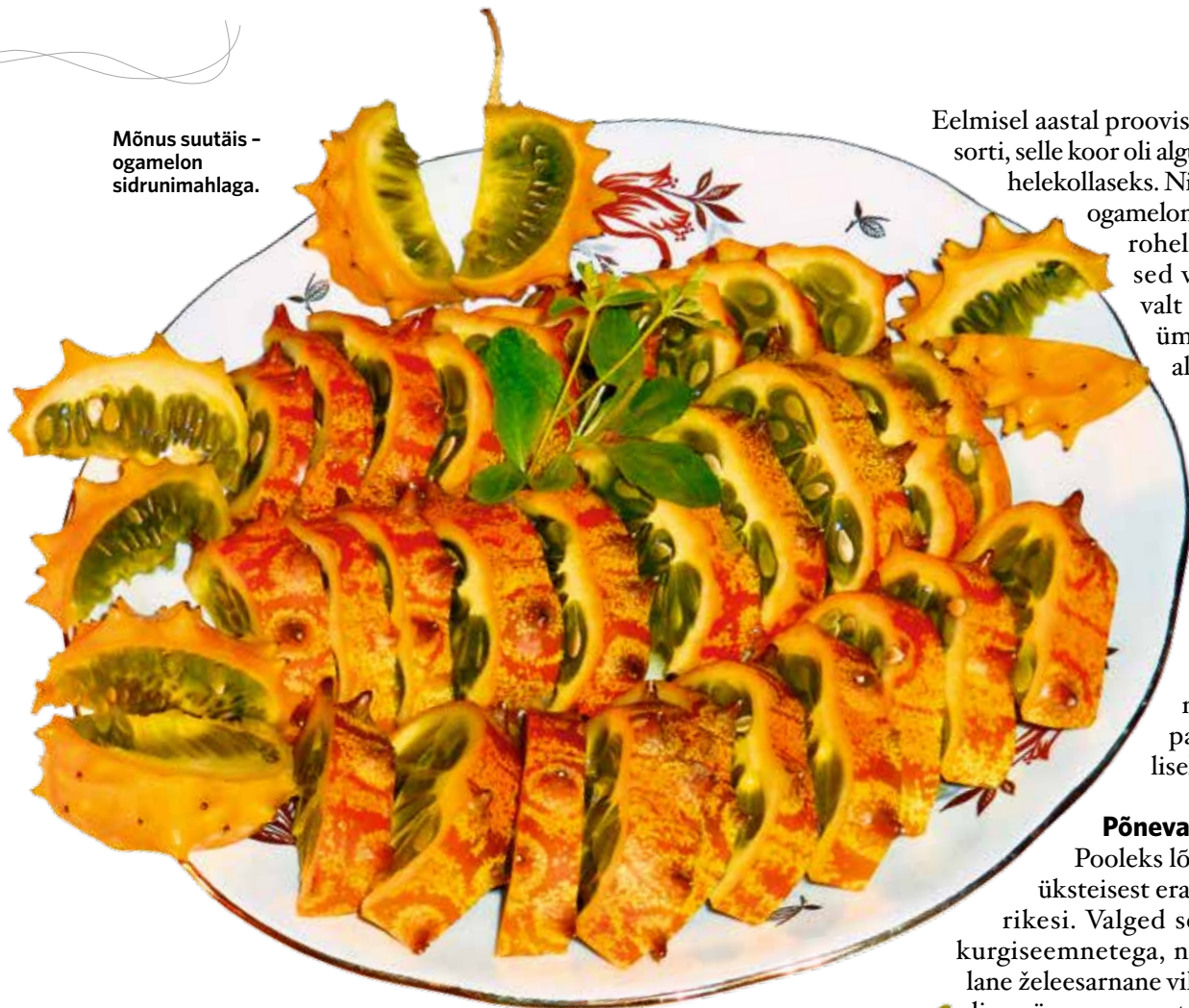

www.Kasvuhooned.ee

Maaletooja **Anu Poed OÜ**
Soola 8, Tartu | Peterburi tee 2F, Tallinn
Tel 505 1409 info@kasvuhooned.ee

Kohtume Tartus Maamessil 18.–20. aprillil!

Mõnus suutäis -
ogamelon
sidrunimahlagaga.

tipus vigastavad nii, et veri väljas. Sel põhjusel on ogamelon väikesele lapsele lausa ohtlik.

Mina naksan nopitud viljadelt astlad ogade küljest ära, siis ei vigasta nad mind ega külalisi, kes riiulile hoiule pandud põnevaid sarvikuid uudistama kipuvad. Astlad võib ka külge jätta, aga siis ei tohi viljad kokku puutuda: muidu vigastavad nad üksteist ja see halvendab säilivust.

Kurgist veidi aeglasem

Ovaalsed viljad on noorelt erkrohelised ja täisküpsuses säravoranžid. Algul on viljad imetillukesed ja kollakasrohelised, lehtedega ühte värvi. Raske on arugi saada, kas vilju on või pole. Kasvuhoonekurkidest kasvavad nad veidi aeglasemalt.

Saaki ei maksa enne augustit oodata. Täiskasvanud vilja pikkus on 10–15 cm, ümbermõõt (koos sarvedega) 20–30 cm. Koor on paks (4–5 mm) ja kõva.

Vilju võib hakata noppima juba rohelisena, kui nad alles täismõõdule lähenevad. Selline vili valmib toas paari nädalaga.

Kõige maitsvam on ogamelon siis, kui ta hakkab võtma oranžikat tooni. Seemned on siis veel pehmed. Vananedes läheb vili erkoranžiks, seemned muutuvad puiseks ja viljaliha pole enam nii hõrk, kaob ka aroom.

Ümmargused ogamelonid on ovaalsetest hulga väiksemad, sisu on aga mõlemal ühesugune.

Eelmisel aastal proovisin ka üht ümmargust sorti, selle koor oli algul valge, küpsedes läks helekollaseks. Nii ovaalsed kui ümarad ogamelonid on ühesuguse hele-rohelise viljalihaga, ovaalsed viljad on aga tunduvalt suuremad. Saagilt jäi ümar valge sort kõvasti alla rohelisele.

Lasen taimedel kasvada seni, kuni öökülmad varred ära võtavad. Suuremad viljad nopin muidugi varem ära.

Üllatus oli see, et ogameloneid ei tohi hoida külmkapis – nad läksid seal ruttu mädanema. Kõige paremini säilivad tavalisel toatemperatuuril.

Põneva välimusega amps

Pooleks lõigatud vilja sees näeb üksteisest eraldatud seemnekambrikesi. Valged seemned sarnanevad kurgiseemnetega, neid ümbritseb mahlane želeesarnane viljaliha, mille erkroheline värvus meenutab kiivi sisu. Viljaliha on seemne küljes nii tugevasti kinni, et ei eraldu täielikult isegi pärast mahlapressist läbi käimist. Kogu sisu on söödav.

Kui ma ogamelonit esimest korda maitsesin, tundus ta küll naljakas: sisu oli nagu vanaks läinud kurgil. Nüüd olen sellega harjunud ja mulle see hapukasmagus värske maitse meeldib.

Ogamelonit süüakse tavaliselt toorelt, vili lõigatakse sektoriteks nagu arbuus. Erkrohelise sisu ja ogalise koorega tükikesed on väga efektised.

Meie pere armastab ogamelonit süüa nii, et tilgutame sektoritele sidrunimahla või riputame pruuni suhkrut. Väga hästi sobib ogamelon kokku jäätisega, eriti valge plombiiriga. Teda võib lisada ka puuviljasalatile, aga soojas toidus läheb mõnus aroom ja maitse kaduma.

Soovitan ogamelonit kasvatada kõigil, kel huvi millegi põnevama vastu. Muide – see on tunduvalt lihtsam kui kasvuhoonekurgi kasvatamine! Kui kõiki vilju ei jõua parimas tarbimisküpsuses ära süüa, võib erkoranže eksootilisi sarvikuid hoida ka lihtsalt ilu pärast riiulil ja nautida Aafrika hõngu, mida nad tuppa toovad. Talvel, kui lumi maas, on see eriti tore. ✨

*Kingi oma perele
päikest ja tervist!*

Eesti suurim kasvuhoone kaubamaja

Kojutoomine
ja montaaž üle Eesti
müüme ka järelmaksuga

kasvuhooned • talveaiad
verandad • kastmissüsteemid
kasvuhoone tarvikud

www.rodoad.ee
rodoad@gmail.com
facebook.com/kasvuhooned
tel 501 6742

Rodoad

Ringmäng köögiviljaaias ehk

viljavaheldus

Tekst **Kaja Kurg**

Fotod **Kaja Kurg, reprod**

Koduaias peenramaa on enamasti väike ja iga aiaviljagi kasvab seal vähe. Kuidas pidada kinni viljavaheldusest?

Külvikordadest ehk viljavaheldusest on kuulnud iga aiapidaja, iseasi, kuidas nad seda praktikas järgivad. Kui aiad on vaid mõned köögiviljapeenrad ja väike maasikamaa, nagu aedlinnades ja põllukülades tänapäeval sageli on, siis polegi eriti võimalusi igal aastal aiavilja eri rühmadele uus plats leida.

Aga siiski tasub leidlik olla, sest viljavaheldus on mullale tervislik ning hoiab vaos haiguste ja kahjurite tegevuse. Tänu sellele on saak kvaliteetsem ning aia eest saab hoolitseda looduspärast, keemilisi taimekaitsevahendeid kasutamata.

Kui ühte ja sama kultuuri või selle lähisugulastest liike pidevalt ühel kohal kasvatada, märkate varsti, et taimed jäävad viletsamaks ja saak kesiseks. Selle põhjuseks on mitu asjaolu.

Ühte sugukonda kuuluvad liigid kannatavad sageli samade haiguste ja kahjurite all. Kui ka järgmisel aastal kasvab samal kohal taimekahjustajatele meelepärane kultuur, saavad mullas talvitunud haigusetektajad ja kahjurid seda kevadel kohe ründama asuda. Nii juhtub näiteks siis, kui ühel aastal kasvab peenral lillkapsas ja järgmisel kaalikas, kuna mõlemad kuuluvad ristõieliste sugukonda.

Eri kultuurid vajavad kasvaks erinevas koguses mineraalaineid, pikalt ühte köögivilja samal kohal kasvatades muld vaesub teatud toitainete osas. Taim ei saa piisavalt kätte seda, mida vajab oma n-ö erivajadusteks. Külvikord aitab pinnase toitainetevarusid aga ühtlaselt ja maksimaalselt ära kasutada.

Kasvukohta on vaja vahetada ka seetõttu, et taimed eritavad juurte kaudu mulda oma ainevahetusjääke. Sama kultuuri jaoks on need mürgised ning hakkavad aja jooksul tema kasvu pärssima.

Kolm tähtsamat põhimõtet

- Ärge pange sama kultuuri ja ka sama perekonnasugukonna esindajat järgmisel aastal samale kohale. Sobiv paus on 3–4 aastat. Näiteks lillkapsa järele ei sobi brokoli (ristõielised), porgandi järel till (sarikalised), kurgi järel kabatsõkk (kõrvitsalised).
- Jälgige, et ühesuguse viljaorganiga ehk juur-, leht-, kaun- ja viliköögiviljad ei satuks järjest samale kohale kasvama: kui ühel aastal tarvitaste taime

maapealset osa (nt salatid), siis järgmisel aastal kasvatage samal kohal seda, mis kasvatab oma vilja maa alla, kolmandal aastal sobib samasse paika kultuur, mille süüakse maapealseid vilju (herned-oad, kabatsõkk).

- Erinev on kultuuride orgaanilise väetise vajadus: ühed vajavad rammusat mulda, teised on maitsevamad lahjemas pinnases kasvades.

Olukord kontrolli alla

Koduaias sobib kolme või nelja väljaga külvikord, siis tekib piisav vaheaeg, enne kui mingi kultuur satub samale kohale tagasi.

Et asi oleks selgem, jagage aiamaa mõtteliselt kolmeks või neljaks osaks. Kõige mugavamalt toimib süsteem siis, kui kasvatate köögivilja korrapärase kujundusega väikestel ruutudel-ristkülikutel, millelt on omavahel sobivaid seltskondi igal aastal "lihtne järgmisse kasti tõsta".

Igal aastal kirjutage täpselt üles, mida ja kuhu külvasite istutasite ning ka see, kuidas maalappi väetasite. Väid nii püsib olukord kontrolli all, sest sageli on koduaias köögivilja sortiment väga suur – põnev on ju proovida uusi liike ja sorte ning nautida uudseid maitseid ja toite.

- **Nelja-aastane ring peenral** (vt ka lk 114)

1. aasta. Palju toitaineteid vajavad kapsad, kurgid, kõrvitsad-kabatsõkkid, porrulauk, juur- ja varseller, arbuus. Kõdusõnnikut on tänapäeval sageli väga keeruline hankida, aga mullaviljakuse suurendamiseks sobib hästi ka kompost.

Nutikas väetis proffidelt!

UUDIS!

Substral® Osmocote® Tomati, paprika, kurgi jt kõögiviljade ja maitsetaimede väetis

Nutikas väetis kõögiviljade ja maitsetaimede kasvatamiseks. Kasutage Osmocote® väetist juba põhiväetisena taimede külvamisel ja istutamisel. Osmocote® tehnoloogia piirab väetises sisalduva lämmastiku liigtarbimist – seega kasvatatud värsked kõögiviljad ja maitsetaimed ei sisalda liigseid nitraate. Kasvata kõögivilju ja maitsetaimi julgelt suuremates pottides ja kastides rõdul, terrasil või aias.

2. aasta. Mulda jäänud toitained kasutavad nüüd hästi ära porgand, kaalikas, pastinaak, peet jm juurviljad; varajane kartul.
3. aasta: Aedsalat, lehtpeet, petersell jm lehtkõgiviljad, sibulad, küüslauk, till.
4. aasta. Aedhernes ning aed- ja põlduba, mis seovad juurtel olevate mügarbakteritega õhulämmastikku ja muudavad mulla viljakamaks. Siia sobivad ka üheaastased maitsetaimed, mille aroom ja maitse on lahjemal maal kasvades tugevam.

▪ Kolmeaastane ring peenral

1. aasta. Kapsad, kurgid, kõrvitsad-kabatsõkid, porrulauk, juur- ja varsseller, arbuus.
2. aasta. Juurvili, lehtkõgiviljad, sibulad, küüslauk, till.
3. aasta. Kaunviljad ja üheaastased maitsetaimed.

Viljavaheldus maasikamaal

Kõige rohkem ja kõige ilusamaid marju annavad maasikataimed neljal esimesel aastal. Seejärel on mõistlik istutada uued maasikad, kuid mitte samasse kohta. Tuleb leida uus plats, mis jääb neljaks aastaks maasikate käsutusse. Mingil ajal jõuavad maasikad paratamatult tagasi kohale, kus nad juba varem on olnud. Kuid mida pikem on paus, seda parem.

Aga mida teha vana maasikapeenraga? Kuidas korraldada siin viljavaheldust?

Nõu annab aiandusagronoom Väino Eskla:

“Vaheaeg vanade ja uute maasikate vahel peab olema vähemalt 4–5 aastat, sest mõned haiguse-tekitajad on väga vintsked. Maasikas kuulub roosõieliste sugukonda. Üldjuhul ei soovitata maasika külvikorda ristõielisi kultuure, sest neil võivad esineda maasikaga ühesugused haigused ja kahjurid. Kui maad on aga vähe ja eri kõögivilju palju, ei saa ristõielisi alati vältida. Sel juhul tuleks need peenrale külvata-istutada vahetult pärast vanade maasikate väljakaevamist.”

Maasikamaal võib vahelduseks kasvatada aga hoopis midagi muud. Väino Eskla annab paar head ideed, mida ta on kasutanud oma istandikus, aga mis sobivad ka väikeaia peenrale.

“Soovitan oma kogemuste põhjal kasvatada maasikamaal vahepeal näiteks keerispead, tatart või kurgirohtu, mis on ühtlasi ka väga head meetaimed ja ilusad pinnakatjad. Nii mõnigi aiapidaja peab ise mesilasi või on läheduses mesinikke. Selliste taimedega külvikord annab mitu head korruga.

Kurgirohu puhul on siiski oht, et kuna külvab end ise tohutult, hakkab ta aeda umbrohustama. Muidu on kurgirohi suur tugev taim, mis tihedalt külvates lämmatab umbrohtu ja on paksult mesilasi täis. Keerispea isekülvi teel Eestis ei kasva.”

Ja veel üks tore võimalus – rukis. Tema sügavad juured kobestavad hästi maad, sügisel mulla sisse hakitud pealsed on hea orgaaniline väetis, rukis ei muutu umbrohuks. Kõigele lisaks on rukkist saanud ka trenditaim: nii mõneski moodsas aias on viimasel ajal silma jäänud lapike tuules kaunilt hõljuvaid rukkipead.

Neljaväljaline külvikord

1. Kapsad, kurk, porrulauk, kõrvits, kabatšokk, arbuus.

2. Porgand, naeris, peet, pastinaak, kartul, redis.

4. Põlduba, hernes, põld-lambalääts, aeduba, basiilik, piparrohi jt üheaastased maitsetaimed.

3. Aedsalat, harilik sibul, petersell, küüslauk, lehtpeet, till.

Järjestikku ei sobi kasvama

- **Ristõielised** (*Brassicaceae*): redis, kapsad (pea-, leht-, roos-, lill-, nui-, spargelkapsas), kaalikas, naeris, sinep, rõigas.
- **Sarikalised** (*Apiaceae*): porgand, seller, petersell, pastinaak, köömen, fenkol, till.
- **Maltsalised** (*Chenopodiaceae*): spinat, söögipeet, mangold e lehtpeet.
- **Kõrvitsalised** (*Cucurbitaceae*): kurk, kõrvits, kabatšokk, patisson, arbuus, melon.
- **Liblikõielised** (*Fabaceae*): aedhernes, aeduba, põlduba, sojauba, lilluba, lääts.
- **Korvõielised** (*Asteraceae*): päevalill, aedsalat, artišokk.
- **Liilialised** (*Liliaceae*): söögisibul, šalottsibul, rindeline sibul, porrulauk, küüslauk, murulauk, spargel.
- **Maavitsalised** (*Solanaceae*): tomat, paprika, baklažaan, füüsal, kartul.

Väino Eskla rõhutab, et ta räägib oma kogemustest, teistes tingimustes ei pruugi need abinõud sellist tulemust anda.

Külvikordade teema on üldse keeruline. Väino Eskla: "Eri allikatest maasika külvikordade soovitusi uurides selgub, et neis on teatud vastuolud: mõni välistab ristõielised ja kartuli üldse, teiste katsekogemused pole aga midagi halba näidanud. Soome uurijad väidavad, et ristik ja kartul maasika eelviljadena võivad suurendada mullas juuremädanikke tekitavate seente hulka, mitmeaastane muru külvikorras on aga hea paljunemiskoht traatussidele."*

MULTI ONE

More than one

SUUR VALIK LISASEADMEID, ligikaudu 180 tk:
niidukid, mullafreesid, tänavapuhastusharjad, silokahvlid, lumesahad jne ...

agrovaru

AS Agrovaru, Vana-Narva mnt 30/5, 74114 Maardu
tel 633 9290, 505 5344, faks 633 9292
toomas.tarang@agrovaru.ee, www.agrovaru.ee

VÕTA ÜHENDUST:
Toomas Tarang, tel 505 5344

HOOLDUS JA TEENINDUS:
Tallinn, Tartu, Viljandi ja Viru-Nigula.

Õunamähkur

Tekst **Luule Metspalu**,
EMÜ taimekaitse osakond
Fotod **reprod**

ahistab aednikku

Õunamähkur on küll ammu tuntud, kuid endiselt tülikas ja alistamata kahjur.

Iga aiaomanik tahab süüa omakasvatatud mürgi- ja kahjustusevabu puuvilju, kuid enamasti tuleb saaki jagada konkurentidega. Kõige tuntumad neist on “õunaussid” – õunamähkuri (*Cydia pomonella* sün. *Laspeyresia pomonella*) röövikud. Nemed jõuavad saagini esimesena. Väljaheidetega reostatud kaevetega õunad varisevad ja lähuvad kergesti mädanema ning meie neid süüa ei taha. Kui vastasega aga midagi ette ei võta, näppavad õunaussid neile edukal aastal meilt kogu saagi.

Tunne vaenlast

Õunamähkuri algkoduks peetakse Väike-Aasiat, aegade jooksul on ta sealt aga levinud kõikjale, kus kasvab õunapuid jt talle meelepäraseid toidutaimi. Inimesed aitasid asjale ise kaasa, vedades õunamähkuriga puuvilju üle ilma laiali. Liblikad on ise kehavõitu liiklejad, vastsed liiguvad enamasti vaid ühe puu piires.

Arvati, et õunamähkur on püsipaikne. Uuringud on aga näidanud, et igas populatsioonis võtab teatud hulk võimekamaid liblikaid ette ka pikemaid (kuni 10 km) lennuretki ning vallutab sedasi lähipiirkonnas uusi asupaiku. See putukas on eri elupaikades nii edukalt kohastunud, et moodustab lokaalseid rühmi ja populatsioone, mis mõnevõrra erinevad morfoloogiliste, arenguliste ning füsioloogiliste omaduste poolest.

Soodsas kliimas võib suve jooksul areneda mitu kahjuripõlvkonda. Meil piirduvad õunamähkurid üldiselt ühe põlvkonnaga, kuid eriti soodsate tingimuste korral esineb osaliselt teist, nn surmale määratute põlvkonda – nende areng ei jõua võiduka lõpuni.

Õunamähkuri-
rikkail aastail
ei jäta kahjurid
meile kuigi
palju õunu.

Õunamähkuri tagasihoidlik liblikas.

Vastsed otsivad eelkõige seemneid.

Isu käib roosõieliste järele

Õunamähkuri röövikud on oligofaagid – s.t nende toiduks sobivad vähesed suguluses olevad taimeliigid – õunauss tahab roosõielisi (*Rosaceae*). Nad eelistavad õunu, kuid menüüsse kuuluvad ka pirnid, ploomid, aprikoosid, virsikud, kirsid, viirpuumarjad ja kastanid. Ameerikas on ta paljudes piirkondades spetsialiseerunud isegi Kreeka pähklitele. Luuviljalisi kahjustatakse siiski suhteliselt harva, enamasti vaid siis, kui

läheduses on väga tugevasti kahjustatud õunaaed. Esimene valik pole ka pirnid. Noored viljad on ju kõvad ja “hammas ei hakka peale”, valmivad pirnid maitsevad paremini.

Õunamähkuri väheldase liblika tiibade sirulaius on kuni 22 mm. Eestis on lillaka varjundiga tumehallid, neil näeb tumedamaid ja heledamaid ristitriipe ja tipus on ovaalne punakaspruun laik. Helepruunide tagatiibade välisservad on ripsmetega. Päeval istub

Rööviku sisenemisava tunneb ära näripuru järgi.

Täiskasvanud röövik närib end õunast välja.

liblikas liikumatult oksal või tüvel, tiivad katusjalt kokku pandud ning tänu kaitsevõrusele jääb ta seal üsna märkamatuks.

Liblika muna on ümarovaalne, lapik, hõbedaselt läikiv ning kaetud õhu käes hanguva nõrega. Hilisemas arengustaadiumis kumab munakoorest läbi punane ring ja siis ka rööviku must pea. Kuna munad asuvad üksikult ja on väga tillukesed (1 mm), on neid äärmiselt raske märgata.

Äsja koorunud röövik on kuni 2 mm pikkune, valge, kergelt roosa varjundiga. Täiskasvanuna on ta kuni 20 mm pikkune, kehal on hallid, hästi märgatava karvaga käsnakesed, pea ja rindmiku kilp on pruunid. Noor nukk on alguses valkjas, hiljem kollakaspruun kuni tumepruun, 10–12 mm pikkune, tihedas valges kookonis. Emrane nukk on isasest pikem ja laiem.

Lindude talvine kõhutäide

Õunamähkur talvitub vastsediapausis täiskasvanud röövikuna kookonis ning talub üsna madalaid talvetemperatuure. Kookoneid on siis koorepragudes, viljapuude all kodus, kooremultsis, kuid ka puuvirnades, õunahoidlas ja pakkekastide seintel. Õnneks harvendavad linnud talve jooksul nende ridu tõhusalt.

Kevadel enne nukkumist närib röövik kookoni otsa augu, et nukust arenev liblikas välja pääseks. Nukkumine algab siis, kui õunapuul hakkavad värvuma esimesed õiepungad. Enamik vastseid nukkub õitsemise algul, osa aga isegi kuu aega hiljem. Esimesed liblikad ilmuvad siis, kui õunapuud õitsemist lõpetavad, isased mõni päev varem kui emased. Nende lendlust mõjutab ilmastik ja eriti pahasti mõjub madal temperatuur.

Isegi soodsate ilmadega kestab lendlus pikalt, üha uusi valmikuid ilmub 6–7 nädala jooksul. Liblikad kooruvad hommikutundidel, kuid lendlevad paar tundi enne ja paar tundi pärast päikeseloojangut, eriti meeldivad neile soojad ja niisked õhtud.

Nad munevad kohe pärast paarumist. Sobivaim temperatuur paarumiseks ja munemiseks on üle 16°, aga kui temperatuur langeb alla 15°, munemine lakkab. Püsivalt 10° juures ei hakka munad arenema.

Olelusvõitlus õunte pärast

Üks emane võib lehtedele ja hiljem viljadele muned kuni 100 muna. Munast väljunud tilluke hele röövik on suure tumeda pea ja hästiarenenud suistega. Lehtedel koorunud röövikud liiguvad viljade otsingul kärmelt ringi, ja kui sööki ei leia, siis röövik hukkub. Õnnelik viljaleidja otsib õunal sissenärimiseks sobivat paika. Kui ta satub kokku teise röövikuga, lüüakse nõrgem viljalt minema.

Sissenärimisel koort ei sööda, see tõstetakse kõrvale. Viljas toitutakse küll viljalihast, kuid eesmärk on jõuda valgurikaste seemneteni. Õunamähkuri kahjustuse reedab auk õunas, sealt on väljutatud pruuni näripuru. Röövik võib õunast mõnikord sama teed välja tulla, kuid enamasti näritakse ka väljumisava, selle juures näripuru pole. Röövikujärk kestab ligikaudu kuu aega.

Täiskasvanud röövik sõidab õunaga puu otsast alla, väljub, otsib varjulise koha, närib pesaruumi avaramaks, koob endale ümber tiheda valge kookoni ja jääb talvituma.

Noored röövikud, kes võtavad õunakoorest sobivat kaevandikohta valides proovitükke, tekitavad õunale iluvigu, kuid ei põhjusta olulist kahju. Alles siis, kui leitakse sobiv sisenemiskoht, jäetakse end vilja.

Areng viljas kestab kuni kolm nädalat, siis sünnib suur mitmeharuline kaevend, mida täidavad pruunikas näripuru, ekskrementide ja võrgendiga läbi põimunud tombukesed. Selle massiga korgitakse esialgu kinni ka sisenemiseava. Kui ekskremeente koguneb käikudesse nii palju, et ussil tekib enda mahutamise raskusi, aetakse see välja.

Kaevendid kulgevad seemnete suunas. Seemnekambrisse jõudes pistab röövik seemned nahka ja vili variseb.

KAHJURID?

Täna EI!

AIAPRITS KWAZAR NEPTUNE 15 L

- ✓ 15liitrine profi-selgprits
- ✓ sisemise survekambriga
- ✓ esmaklassiline ergonomilisus
- ✓ rõhuregulaator ja manomeeter
- ✓ kerge ja vastupidav teleskoopkäepide

- ✓ pikaajaline messingdüüs
- ✓ kvaliteetsed tihendid
- ✓ lihtne ja kauakestev kasutus

KÄSIPRITS KWAZAR MERCURY DOUBLE ACTION®

- ✓ ainulaadne kaesuunaline pritsimehhanism
- ✓ 1 vajutus – 2 pihustamist
- ✓ 2 x vähem jõupingutust
- ✓ lihtne ja kerge
- ✓ vastupidav pudel, düüs ja tihendid
- ✓ sobib ka kodu- ja autokemikaalidele

PRITSIDE VALIK

AED-PÕLV-KODU-TÖÖKODA

PROFILIT PROFILE

BIOPLANT® BIOLOOGILINE TAIMEDE TÕRJE- JA HOOLDEVAHEND. AIATAIMED JA TOATAIMED. Toodetud Eestis

Küsi Kwazar pritse aiaäridest!

www.schetelig.ee

☎ 6512950

Kui õun on väike ja vastse areng pole lõppenud, liigutakse järgmisesse õuna, mis puutub tihti eelmisega kokku. Üks röövik võib kahjustada 3–4 noort õuna.

Väljaheidetega reostatud kaevandites võivad areneda bakterid ja hallitusseened. Kui soojust ja niiskust piisab, võivad need toota inimesele väga mürgiseid aflatoksiine. Seega on tervelikum ussiaugud enne õunte söömist või töötlemist õunast laialt välja lõigata.

Õunamähkuri kahjustus on suurem vanadel paksu korbaga õunapuudel, sest nende tüved pakuvad piiramatuid talvitumisvõimalusi. Noortel siledakoorelise tüvega puudel on pesaruumi raskem leida. Meil kahjustavad õunamähkurid rohkem suve- ja sügissorte.

Tõrje - insektitsiidid

Õunaussi vastu on mürke kasutatud juba rohkem kui kaks sajandit. Algul peeti edukaid kaitselahinguid arseenipreparaatidega, kuid õige pea muutus õunamähkur nende vastu tundetuks. DDT kasutuselevõtt tõi õunamähkurile hävingu. Rõõmu ei jätkunud aga kauaks, õunamähkur vastas resistentsusega. Käiku läksid üha uued ja mõju-samad preparaadid.

Praegune tõrjevahendite nimekiri on pikk ja see varieerub, sõltudes maast või regioonist. Siin on närvimürke (fosfororgaanilised ühendid, karbamaadid, püretroidid, neonikotinoidid, spinosaadid), lihasemürke (avermektiinid, diamiidid), valgusünteesi inhibiitoreid (tetraamhappe derivaadid), putuka kasvuregulaatoreid (kitiini sünteesi inhibiitorid, juveniilhormooni analoogid).

Õunamähkur vastab aga oma relvade ning resistentsus tekib üha uute preparaatide vastu. Pealegi on selle kahjuri tõrje komplitseeritud. Ajastamine peab olema väga täpne, sest mürk saab mõju avaldada vaid sel ajal, kui noorröövikud on munast koorunud, liiguvad viljadel ja lehtedel ning pole veel vilja kaevunud – tegu on mõne tunni kuni mõne päevaga. Vilja sees on röövik välismõjude eest kaitstud.

Samas on liblikate munemisperiood pikk ja kaevumiskohta otsivaid noorröövikuid jätkub kauaks. Seetõttu tulebki õunapuid korduvalt ja sagedasti pritsida, kuid see seab löögi alla kõik aias tegutsevad elusolendid, ka inimese.

Ka mahedalt on lootust

Poes näeme ilusaid ussiaukudeta õunu – õunaussidel pole tihedas mürgisajus olnud mingit edulootust. Mida rohkem

Vastse käikudes hakkavad sageli arenema hallitusseened.

on müügis selliseid kurja kuninganna mürgiõunu, seda enam igatseme mürkideta, aga ka ussideta õunu.

Õunamähkuril pole meie mahe-dast mõtteviisist sooja ega külma, tema jätab õunad ikka auklikuks. Seega on valida, kas lepime näsitud õuntega või otsime vaenlasele koha kätte näitamiseks keskkonda ja inimest säästvaid meetodeid.

Maheaedades on õunamähkuri tõrje toidukaudselt mõjuvate preparaatidega (neem, püretriinid jm) küllalt komplitseeritud, kuna liblikad ja röövikud käituvad hoopis teisiti kui muud liblikalised. Röövikud ei söö lehti ega vilja koort ning puutuvad väliskeskkonnaga kokku väga lühikest aega.

Asi pole siiski lootusetu ka koduaias. Vaatame, kuidas õunamähkurit mürkida taltsutada.

Feromoonpüünised

Paarumise katkestamine sünteetiliste feromoonide abil on keskkonnasäästlikus tõrjes paljutõotav meetod. Mängu tuleb saatuslik veetus. Suguküpsed emasliblikad eritavad isaste ligimeelitamiseks suguferomooni. Selle koodi muukis inimene lahti juba eelmisel sajandil ja õppis ka neid lõhnaaineid sünteesima. Ka Eestis toodeti nõukogude aja lõpus õunamähkuri feromoonpüünised nii valmikute aktiivsuse hindamiseks, arvukuse prognoosiks kui ka isaste väljapüügiks. Praegu on feromoonpüünised kasutusel kõikjal,

kus õunamähkur probleemiks. Eestigi on mõnast üle saamas, nüüd on need püünised jälle tootmises.

Püüniseks on väike kartongist või grafoplastist majake, milles asub mittekuivava liimiga sisepõhi. Sellele paigutatakse emaste suguferomooni lõhnakapsel. Lõhn on tugevam kui iga üksiku emase lõhn ning erutatud isasliblikas tuleb kohale lootusega osaleda ahvatlevates armumängudes. Paljutõotava emase asemel leiab ta eest liimimere, kleepub ja sureb.

Mida rohkem isaseid jääb liimile, seda enam vähenevad emasliblika võimalused viljastuda – uusi “õunausse” ei tule. Püünis riputage u 2 m kõrgusele õunapuu võra läänepoolse külje välimisele oksale siis, kui õitsemine hakkab lõppema. Seal on vähem päikest ja liblikad lendlevad puukrooni ülaosas.

Püüniste hulk aias sõltub eesmärgist, miks nad üles riputate. Kahjuri prognoosiks kulub 1 ha aia kohta 2–3 püünist. Kord nädalas vaatate püünised üle, loendate liimile jäänud isased ja teete sõjaplaani. Kuna liimile satub juhukülalisi, tuleb plaat vajadusel asendada, kord kuus vahetage ka lõhnakapslit.

Kui tahate isaseid massiliselt välja püüda, võtke iga suure või 2–3 väikese

Välja püütud isasliblikad.

Feromoonpüünis.

puu kohta üks püünis. Kui lendlus venib pikale, võib püünise vahetada uue vastu. Väljapüük võib tulemusi anda ainult siis, kui see on järjepidev ja seda teevad ka lähedal asuvad naabrid, vastasel korral hõivatakse vabanenud alad kiiresti. Meetodi olulisim puudus on see, et veetlus saab saatuslikuks vaid isastele, emasliblikate käitumist need ei mõjuta. Praegu töötatakse paljudes laborites ka emaseid ligi meelitavate lõhnaainetega.

Integreeritud tõrjes on uus suund nn atraktiivide väljatöötamine, mis toimiks süsteemina "meelita ja tapa" ning koosneksid sünteetilisest feromoonidest ja insektitsiididest.

Koduse vahendina võib liblikate lendluse ajal puude alla nõudesse panna ka meelitisi. Näiteks meeldib liblikatele kali, melassi lahendus. Vedelikule maandudes nende tiivad märguvad ja liblikad upuvad.

Püünisvööd, õunad ja hooldus

Ligikaudu 30 cm kõrgusele ümber viljapuu tüve võib mitmekordselt mähkida paarikümne cm laiuse paksemast paberist või papist riba, mis seotakse ülemisest servast nõoriga kinni. Selline püünis töötab põhimõttel, et talvituskoha otsingul ronivad röövikud mööda õunapuu tüve ringi, seavad end sisse paberilehtede vahele ning valmistavad talvituskookonid. Kahjureid koguneb sinna tähelepanuväärne hulk. Püünisvöö meelstab tal-

vekorterisse muidki kahjureid. Pärast saagikoristust tuleb püünis eemaldada ja põletada. Paremini töötavad sellised püünisvööd noorematel, siledama kooraga puudel.

Varisenud õunad tuleb kohe koristada, sest siis on pahategijad veel viljas. Ussiga õunu võib ka puult maha raputada. Kompostihunnikule neid aga kallata ei või, röövikud tulevad välja, talvituvad ja on kevadel aias tagasi.

Kindlaim vastsete hävitamise viis on ussitanud õunad purustajast läbi lasta. Purustusjäädid tuleb katta mullaga. Ussidega õunu võib ka nõusse koguda ja veega üle valada.

Aiast ja selle ümbert katsuge kõrvaldada õunamähkuri võimalikud talvituskohad: puuriidad, kastid, toestused, redelid. Ka vanemate puude tüvedelt metallharjaga lahtist korpa maha kraapides vähendate kahjuri talvituskohi. Puualuste läbikaevamine viib kookonid sügavale mulda ja kevadel ei suuda liblikad mullast väljuda. Lehtede ning jäätmete koristamine hävitab talvituma läinud röövikud. Hooldusloikus aitab kujundada valgust ja õhku läbi laskvad puuvõrad. Hoidlaakende võrguga katmine takistab seal talvitunud pahalaste kevadist väljalendu.

Looduslikud vaenlased

Õunamähkurite suurimad vaenlased on linnud: rähnid, tihased, puukoristajad, kes uurivad läbi iga prao, leidmaks talvituvaid kookoneid. Kui rahn jaole saab, võib ta hävitada kuni 90% õunapuu tüvel talvituvatest röövikutest. Õunamähkuril on muidki looduslikke vaenlasi (entomopatogeenid, röövtoidulised ja parasitoidid), kuid nende osa kahjuri vaoshoidmisel pole suur.

Õunamähkurist leitud granuloosivirust on paljundatud ja katsetatud vastsete tõrjes. Kuna tegu on liigispetsiifilise viirusega, siis ühegi teise kahjuri tõrjeks ta ei sobi. Viiruspreparaat oli mõjus siis, kui puud pritsiti vähemalt neli korda. Ka entomopatogeen *Beauveria bassiana* on andnud röövikute tõrjes positiivseid tulemusi.

Maailma eri paikades on vahelduva eduga kasutatud ka õunamähkuri munaparasitoidi *Trichogramma evanescens*. Kuivõrd arenguks on sobivaimad 20–25°, siis Eestis on tema aias tööle saamisega raskusi. Mõne mahe tootja arvates on kasu isegi küüslaugu kasvatamisest õunapuude all: usutakse, et küüslaugulõhn maskeerib suguferomoonide lõhna. *

Väike kasvab suureks!

Päris elus pole tegemist vahvate multifilmikangelaste, vaid tüütute tegelastega sinu aias.

Tigude graanulid

Väga efektiivne ja vihmakindel tõrjevahend tigude ja nälkjate tõrjeks.*

Sipelgapulber

Kiire ja tõhus vahend sipelgate tõrjeks hoonetes, teedel, terrassidel ja sipelgapesade puhul.

Brody vesiroti mürk

Eriti tõhus ja ilmastikukindel vesiroti mürk.

* Kasutage taimekaitsevahendeid ohutult. Enne kasutamist lugege alati läbi märgistus ja tootekirjeldus.

Saadaval hästi varustatud aianduskauplustes üle Eesti!

www.selteret.ee

www.facebook.com/selteret

www.viimsiaiaakeskus.ee

www.facebook.com/viimsiaiaakeskus

Kallis, kuid möödapäasmatu tee-ehitus

Tekst **Jana Rand**
Fotod **Sven Arbet**

Kevadine teedelagunemine näitab ära teede nõrgad kohad. Kuidas ehitada oma maakoduni sõidetavat teed ja palju see maksma läheb?

Tee kuulub enesestmõistetavalt iga elamu juurde. Kui tee on sõidetav ja käidav ja alati lumest lahti aetud, siis ei pane selle olemasolu peaaegu et tähelegi. Kui aga teede lagunemise ajal muutub juurdepääs teie kodule läbimatuks või kui täiesti uude kohta ehitatud elamu juurde tuleb teha ka tee, on majaomanik vastamisi üpris suure ja kuluka ettevõtmisega.

“Õigupoolest tulebki hoone ehitamist sageli hoopis tee ehitamisest alustada, et raske tehnika ja ehitusmaterjalid ülepea krundile pääseksid,” selgitab asja ehitusfirma Collester OÜ juht Paavo Aavik.

Enne seda soovib Aavik uurida ehitamise tingimusi. Tee kuulub nii teeseaduse kui ehitusseaduse mõistes ehitiste alla ning selle rajamist reguleerib üldiselt ehitusseadus.

Ehitusseadus defineerib teed järgmiselt: tee on maantee, tänav, metsatee, jalgteed ja jalgrattateed või muu sõidukite või jalakäijate liiklemiseks kasutatav rajatis, mis võib olla riigi, kohaliku omavalitsuse või muu juriidilise isiku või füüsilise isiku omandis.

Nii nagu iga ehitise puhul, tuleks seega ka tee rajamiseks taotleda omavalitsuselt ehitusluba.

Samas ei ole selle ehitusloa taotlemine seadustes väga täpselt fikseeritud. 1999. aastal vastu võetud teeseadus seab küll ehitusloa taotlemise nõude vaid avalikult kasutatavale teele, kuid jätab eratee ehituse tähelepanuta. 2003. aastal jõustunud ehi-

tusseadus reguleerib aga igasugust ehitustegevust, ja kuna erandeid sealt ei tulene, peaks ka eratee ehitamiseks taotlema ehitusluba.

Kui aga seadus pakub võimalusi asju erinevalt tõlgendada, on ka eratee ehitusloa nõue paljuski omavalitsuse maitse küsimus. Ehitusluba ei nõuta enamasti vana tee taastamiseks või remontimiseks, kuid päris uude kohta tee rajamisel oleks korrektne omavalitsust teavitada.

Kindlasti vajab tee-ehitus kooskõlastust siis, kui tee läbib teisi maaomandeid. Sel juhul tuleb teele seada servituut ning selle jaoks on vaja hankida kooskõlastused kõikidelt maaomanikelt, kelle krundi tee läbib, ja ka omavalitsuselt.

Tee vajab vundamenti

“Nii nagu korraliku maja saab ehitada tugevale vundamendile, vajab ka tee püsimiseks korralikku aluspõhja. Väga palju sõltub sellest, millised on looduslikud tingimused tulevase tee all,” on Paavo Aavik veendunud.

Tee laius kujuneb üsna pragmaatiliselt – nimelt kasutatava tehnika suurusel sõltuvalt. Selleks et suur tehnika teed tegema mahuks, peab selle laius olema vähemalt 3–3,5 meetrit.

Kas tee rajamine vajab ehitusluba?

Kohalikuks liiklemiseks ette nähtud tee projekteerimise nõuded kehtestab valla- või linnavalitsus. Projektee- rimisnõuded esitatakse tee omanikule (teeseaduse § 19 lõige 3).

Uue tee ehitamisel koostatakse teeprojekti esimese etapina tee eelprojekt, millega määratakse kindlaks tee asukoht. Eelprojekti koostamise käigus küsib tee omanik puudutatud isikute arvamust ja vastuväiteid, millega eelprojekti koostamisel võimaluse korral arvestatakse (teeseaduse § 19 lõige 1).

Allikas: ehitusseadus

Kui rajatav tee asub kõrval paepinnal, piisab ka sellest, kui ekskavaatorikopaga pinnasekiht pealt ära lükata ning killustik peale tuua. Kui aga tee rajatakse paksu mullakihi piirkonda, tuleb alustada selle pinnase koorimisest ja äraveost. Kui tehnika mulla äraveoks on kohal, peab tulevase tee jaoks kaevama ka kraavid. Äravõetud mulda on pärast söelumist võimalik kasutada haljastuses.

Kas tee ehitamiseks saab küsida PRIA toetust?

Tee ehitamise kohta toetuse taotlemine

Tulenevalt määrusest peab tee ja parkla ehitamine vastama kõigile järgmistele tingimustele.

- Teed ja parklat saab ehitada ainult siis, kui tee ja parkla on ehitise ehitamise või hoone parendamise osaks.
- Tee ja parkla on eratee teeseaduse § 52 tähenduses.
- Tee ja parkla on ehitusprojekti alusel juurdepääsuks kavandatavale ehitisele, mille ehitamise ja parendamise kohta taotletakse toetust.
- Tee ja parkla ehitamise kulude osakaal ehitise ehitamise ja parendamise abikõlblikus maksumuses ei ületa 30%.

Allikas: PRIA

Sõltuvalt huumusekihi paksusest võib eemaldamisele minna 0,3–0,5 m paksune kiht pinnast. Oluline on, et kogu pehme materjal oleks teetamist eemaldatud, vaid sellisel juhul peab tulevane tee vajumisele ja koormusele vastu.

Kui muldkeha eemaldatud, tuleb see millegagi täita. Teetamm peab saama ümbritsevast maapinnast kõrgem, nii pääsevad vihma- ja lumesulaveed ära voolama. Sadeveed ongi suures määral süüdi kruusakattega teede lagunemises.

Firma Collester kasutab tee täitmiseks ehitusjätmeid. Kuna kõikjal üle Eesti leidub vanu tootmis- või militaarobjekte, saab sealt sobilikku materjali. Küll aga on vajalik selliselt taaskasutatud materjali puhul taotleda keskkonnaametilt luba, et ehitusjätmete keskkonnohutus oleks tõestatud.

Vanadest hoonetest pärit silikaatkivid sobivad täiteks purustamata, betoonkonstruktsioonid tuleb enne kasutamist väiksemateks tükkideks teha. Sellise materjali hind on u 5 eurot kantmeeter, mis kujuneb töötlemise ja kohaleveo kulud kokku arvestades.

Kruusa või killustikuga siledaks

Täitematerjali peale veetakse kruus või killustik. Ehkki Eestis on sobilikku materjali palju, on selle kaevandamine keskkonnanõuetega vastuseisu tõttu üpris piiratud. Kuid enamasti on igal vallal oma kruusa- või killustikukarjäär ning materjalilimiit kohalike teede korrashoiu tarvis. Seega tasub alati vallast uurida, millised on valla võimalused elanikke teede ehitamisel aidata.

Saaremaal Tagavere karjääris, kust firma Collester oma tarbeks killustikku toob, maksab 32–90mm fraktsiooniga paekillustiku kantmeeter peaaegu 15 eurot, millele lisandub käi-

bemaks. Lisaks maksab ühe 20 kantmeetri killustikku sisaldava koorma laadimine 7 eurot ning sellele lisandub omakorda laadimisplatsilt kohapeale transportimise hind.

Tee pinnakihi sobib päris hästi ka kruus, mis on enamasti hulga odavam. Näiteks valla oma karjäärist pärit kruusa hind on keskmiselt 4 eurot, kuid siingi peab arvestama lisanduva laadimis- ja transpordikuluga.

Kokkuhoiuvõimalused

Sageli tehakse nii, et algul paneb ehitusfirma teele kruusa, et saaks ehitamiseks vajaliku tehnika ja materjalikoormatega paremini lähemale. Kui aga ehitus on lõppenud, võidakse tugev killustikukiht ära viia ja tee omanik katab selle odavama kruusakihi, mis peab piisavalt kaua vastu, kui liikluskoormus piirdub üksnes ühe pere liikumisega.

Kattekihi paksusega pole ka väga mõtet liialdada. Kui tee on korralikult täidetud, piisab Aaviku sõnul 10–20 sentimeetri paksusest kattekihist. Kui tee kaetakse 10cm kruusa- või killustikukihi, tuleks arvestada sellega, et 10 ruutmeetri tee katmiseks kulub üks kantmeeter kattematerjali.

Aaviku sõnul kujuneb korralikku täidet vajava tee ruutmeetri hinnaks 20 eurot. Seega sada meetrit kolme meetri laiust teed maksab umbes 6000 eurot.

Väikse liikluskoormuse puhul võiks kaaluda ka säästlikuma variandi ehk rööbastee ehitamist. Sel puhul kaevatakse muldkeha välja üksnes poole meetri laiuselt teerööbastest. Seejärel rööpad täidetakse ja kruusatakse. Rööbaste vahele jääb aga alles mururiba. Sellisel moel tehtud tee on küllalt vastupidav ja tunduvalt odavam võrreldes päris teega. *

Aiakujundajate lemmik kogu maailmas

Valley View MURUÄÄRIS

- ✓ Sobiv muruääris koduaeda
- ✓ Lihtne paigaldada
- ✓ Vastupidavaim päikesele ja külmakerkele
- ✓ Aastaid püsiv hea väljanägemine
- ✓ 20aastane garantii
- ✓ Parim hinna ja kvaliteedi suhe!

Aianduskeskustest leiab
sobiva Valley View toote
ka isetegija!

Valley View
kasutajad eelistavad
Barenbrugi
murusegusid

Sirged teed
ja looklevad
rajad
koduaias.

 SCHETELIG
LOOHE KASVU

www.schetelig.ee

☎ 6512950

Väge täis ilu koduaiast

Tekst Jana Koel
Fotod Janelle Koel, arhiiv

Sel suvel vaadake, kuidas aias kasvavad taimed oma ilu teenima panna.

Taimedest saate luua imelisi kreeme, võideid ja maske. Aed ja koduümbrus pakuvad selleks varakevadest hilissügiseni palju materjali. Kõige lihtsama, ent tohutult jõudu andva ja ergutava näomaski saate peenralt nopitud pihutäiest salatilehtedest. Lisage neile 1 tl taimeõli, laske saumikseriga siidiseks pudruks, kandke mask kohe näole ja nautige seda kümme minutit.

Igas kodus on kindlasti olemas kodumaine taimemääraja, kust leiate kahtluse korral kinnitust, kas taim sobib toiduks kasutada või mitte.

Kodus iluravivahendeid kokku segades kehtib nimelt tore reegel: kõik, mis kõlbab suhu pista, sobib ka nahale määrada. Olgu need siis koduaia vaarikad või maasikad, tomat või kurgiviil, riivitud õun või kirsimahla.

Pereliikmete võimalike allergiatega peate kosmeetikume luues muidugi arvestama. Kui maasikad ja mesi teile ei sobi, jätke need abikaasa või naabrainsa kasutamata.

Teine tähtis reegel on see, et kasutada võib taimi, mida kindlalt tunnete.

Alustades on kindlam piirduda ühe taimmega ja hiljem lisada neid, mis sinna juurde sobivad.

Sõnum ja õige lõhn

Vanarahvas teadis öelda, et taimed tulevad ise nende juurde, kellel neid vaja on. Kuidas see väljendub? Mõnda taime märkate suvel alatasa, igatahes palju sagedamini kui teisi. Nii ta teid kõnetabki. Enne kasutamist otsige igaks juhuks taimemäärajast taime sõnumile kinnitust.

Pruukige taimi, mille lõhn teile sobib, aroom on väga tähtis. On ju taimi, mille lõhna sisse mähkudes tahaks unistustesse rännata. Mõne teise taime lõhn paneb aga nina kirtsutama. Alateadvust tasub usaldada, see on alati abiks!

Enne kui kogutud taimi kasutate, võtke neilt lehekesi ja muljuge sõrmede vahel katki. Laske sel kooslusel end kõnetada. Nina on äärmiselt tundlik ja ütleb kohe, millise komponendi võid buketist sootuks ära jätta. Võib juhtuda, et välja jätma ei peagi midagi – kõik sobib.

Suhkur, sool ja säilitusained

Kosmeetikume kavandades vaadake läbi köögi-kapid. Taimedele saab näiteks lisada õunaäädikat, kohvikoort, mahejogurtit, mandlijahu, mett, kookospiima, muna, õlised, suhkruid ja soola. Pruunid suhkruid sobivad näiteks õrna lapsekeha koorijaks.

Jahutav
jõhvikageel
teeb naha
imepehmeks.

Harilikust maltsast saab väga head küüneõli.

Lavendliiköör maitseb nagu vedelseep, kasutage väärt eeterlikku õli pigem iluravis.

Punaste sõstardega saate pleegitada pigmendilaike ja tedretähne. Purustage sõstrad ühtlaseks massiks, laske sel u 10 minutit toimida ja loputage siis nägu. Kui nahk hakkab kipitama, peske mask kohe maha.

Mullased põlved ja varbad, käed ja küünarnukid saab puhtaks, kui lisate suhkrule rasvaineid (kookosrasv, kakaovõi, sheavõi jne) ning taimi. Võtke näiteks nurmenuku või saialille kroonlehti (rohelised tupplehed eemaldage), 2 tl fariin-suhkrut, 2 tl sulatatud sheavõid, 1 tl kodus leitud taimeõli.

Segage hoolikalt ja kandke masseerides nahale.

Värskaid taimi kasutades tehke koorijat just nii suur ports, nagu kohe ära kasutate.

Soolad kuuluvad täiskasvanud inimeste ilukraami hulka. Meresool ja soolahelbed on head naha desinfiikaatorid, kuid lapse õrnale nahale võivad nad tekitada mikrohaavandeid ja põhjustada ebameeldivat kipitust. Pipardega tasub ka täiskasvanul ettevaatlik olla. Samas kuulub tšilli sageli talviste kehakoorigate ja tselluliidikreemide koostisesse.

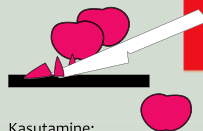
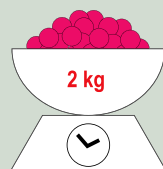
Ilusegusid luues on abivahendeist tihti tarvis uhmrit, sõela ja mikserit. Kuivi taimi tuleb pärast uhmerdamist sõeluda, et miski nahka ei vigastaks.

Emulgaatoriteks, mis seovad kreemi koostisaineid ja aitavad valmistatul säilida, on looduskosmeetikas peamiselt mesilasvaha, lano-liini ja letsitiini.

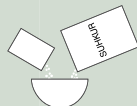
Üks tuntumaid looduslikke säilitusaineid on salvei eeterlik õli, kuid kõigi mikroobide ja bakterite tapmisega see siiski toime ei tule.

Vähem suhkrut, paksem moos!

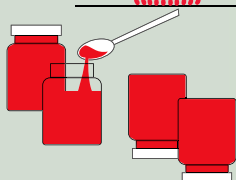
Moosilisand vähendab suhkru kulu ja lühendab keetmise aega. Moos tuleb paksem ja säilib hästi.

Kasutamine: Marjad või puuviljad pesta, puhastada. Puuviljad lõigata tükkideks, võib eelnevalt koorida. 2 kg puhastatud marjade või puuviljade kohta võtta 500-600 g suhkrut või fruktoosi. Mahlatarretise puhul 1,3 l mahla ja vähemalt 500 g suhkrut.

Moosilisand segada suhkruga, lisada laiapõhjalisse keedunõusse marjadele ja pideval segamisel kuumutada keemiseni (soovi korral võib marju vähese suhkruga eelnevalt keeta). Jätkata segamist ja keeta 5 kuni 10 min kuni kogu moos on korralikult läbi keenud. Eemaldada tekkinud vaht. Moos panna purki, purgid sulgeda, lasta jahtuda põhi ülespidi.

MOOSI-PAKSENDAJA

Koostisosad: Looduslik puuvilja-pektiin, sidrunhape, suhkur, säilitusaine kaaliumsorbaat.

MIKAADO

Sametine kehakoorija meestele

Uhverdage kuivatatud salvei ja lavendel ning sõeluge need anumasse. Mõlemat ürtil võiks pärast sõelumist olla 4 sl. Lisage 8 sl soolahelbeid (seda võiks kokku olla sama palju kui ürte). Segage kõik vedela meega ja lisage veel 1–2 sl külmpressitud oliiviõli. Ka mandliõli sobib imehästi.

Segage kõik puhta lusikaga hoolikalt läbi, nii et segusse ei jääks soolahelbe- ega taimetükke. Lisage veidi mõnd eeterlikku õli, mis teie mehele meeldib. Üsna neutraalse segu saate näiteks sidruni- ja greibiõliga. Mehisema aroomi annavad seedri- või nelgiõli. “Kuum mehe” segusse võiks lisada kaneeli, tüümiani ja ilangi ning paar noaotsatit jahvatatud punast pipart. Segu katke kaanega.

Jahutav suvegeel naistele

See mõnus suvine kehakoorija teeb naha väga pehmeks ja mõjub kuumaga jahutavalt.

Uhverdage jõhvikaseemned peeneks või litsuge need pisut katki, et head ained pääseksid mõjule ja toimiks nahal nobedamalt. Ühele naisele kulub 3–4 sl seemneid. Lisage sama palju jahvatatud pimsskivi ning segage läbi. Nüüd lisage 50–60 g aaloegeeli ja 5–8 tilka roosiõli. Kui roosilõhn ei sümpatiseeri, lisage sidruni- ja geraaniumiõli, kumbagi 3–4 tilka.

Mõlemat koorijat on lihtne kasutada, iluravi protseduurid viige läbi laval. Kui olete saunas naha kuumaks vihelnud ja end puhtaks pesnud, kandke koorija kehale hõltsalt masseerivate liigutustega. Laske ainetel mõjuda 5–7 minutit, samal ajal nahka ringjate liigutustega masseerides.

Loputage end seejärel jaheda veega puhtaks. Ärge kuivatage, laske kehal ise kuivada.

Kui sauna pole, nautige esmalt kuumu vanni ning siis kandke koorija nahale, laske sel natuke mõjuda ja siis loputage end jaheda veega.

Tugevama toimega on teepuuõli, seda soovitangi lisada kreemidele ja ihupiimadele. Kasutatakse ka lavendli-, tüümiani-, rosmariini- jt õlised, eeterlikke õlised saate osta apteegist või looduskosmeetika müüjailt.

Nahale on kõige parem see, kui valmistate koduseid hooldustooteid väikeses koguses ja tarvitate need nobedasti ära.

Koduste kosmeetikumide valmistamine võtab vähem aega, kui arvata oskate. Kui endal ideid napib, on teile ehk abiks minu raamat “Looduskosmeetika”.

Sealt teile innustuseks ka järgmine küüneõli retsept.

Maltsa-küüneõli

Võtke peotäis hariliku maltsa lehti, 100 ml seesami- või kanepiõli. Abivahendeist on tarvis laiapõhjalist kaanega purki, 100ml tilgutikorgiga tumedat pudelit ja kahekordset marlit.

Asetage noored puhtad päikesekuivad maltsalehed purki ja valage neile õli. Laske nädal aega pimedas kapis seista. Kurnake seejärel õli

Koorijaga, kuhu on muu hea kõrval segatud meresoola ja pimsskivi, käige üle ka jalad.

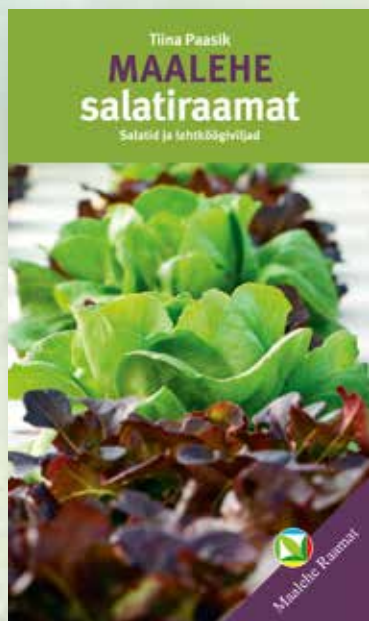
läbi marli tumedasse pudelisse. Õli sobib kuivade lõhenenud küünenahkade ennetamiseks ja põletikulise küünevalli leevendajaks. Eriti hästi toidab õli kuivi küüsi. Õli kasutades laske tilgal kukkuda küüneplaadile ja masseerige see siis sisse.

Kodune spaaõhtu

Ilutooteid on tore teha ja katsetada koos oma pere või sõbrannadega. Korraldage suvel ise spaaõhtu, kus pakute maitsvat kergelt toitu, kuid kõige tähtsam on ilunippide ja põnevate omatehtud iluravivahendite jagamine. Vaasi tooge seks puhuks metsa- ja niidulilli, õues aga sättige meeleolu loojaina põlema laternaid ja küünlaid.

Kehakoorijad tehke küll juba hommikul valmis, et nende koostisained saaksid tõmmata ja pääseksid mõjule. Jagan teiega selle tarbeks kaht uhiuut retsepti, mille lõin just Maakodu mees- ja naissoost lugejate tarbeks.

Soovin teile suveks entusiastlikku katsetamist ja taimede otstarbekat kasutamist! ✨

Maalehe salatiraamat

TIINA PAASIK

„Maalehe salatiraamat” tutvustab erinevaid salatitaimede ja teiste salatiteks kasutatavate köögiviljataimede aastaringse kasvatamise võimalusi ja viise.

Salatitaimede kasvatamine on muutunud traditsioonilisest aias või kasvuhoones peenral kasvatamisest palju mitmekülgsemaks: kasvatatakse rõdukastides, suurtes anumates, linnahaljastuses, püsikute peenral, vertikaalhaljastuses, samuti viimasel ajal kasvuhoones väikestes pottides. Kasvukoha valik sõltub aastaajast ja mõnel määral ka valitud sortidest.

Raamatust peaks igaüks leidma endale sobivad salati või lehtköögivilja taimed ja kasvatusviisid, lisaks leiate teavet ka haiguste, kahjurite ja kasvuhäirete kohta.

Maalehe kartuliraamat

LUULE TARTLAN

Meie kliimatingimustes kipub kartuli kasvuperiood jääma vajalikust lühemaks, seega on mugulasaagi parema kvaliteedi eesmärgil

otstarbekas rakendada agrotehnilisi võtteid kasvuperioodi täielikumaks ära kasutamiseks. Seesugusteks võteteks on näiteks eelidandamine, lehemädaniku tõrje, lehekaudne väetamine ja õigeaegne koristamine. Raamatust leiate soovitusi, kuidas kõiki neid võtteid tulemuslikult kasutada.

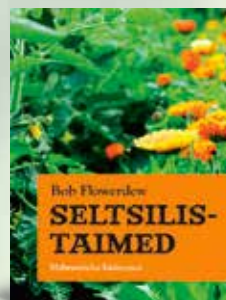

Maalehe arbuusi- ja meloniraamat

HARRI POOM

Arbuusi ja meloniga on juhtumas sama, mis on juba juhtunud viinapuuga: lõuna- maistest eksootidest

on saamas üsna tavalised koduaia taimed. Autori ligi paari aastakümne pikkuse kogemuse põhjal sobivad Eestis kasvatamiseks eelkõige Aasia päritolu arbuusi- ja Ameerika päritolu melonisordid, kusjuures paljudid neist õnnestub normaalse suvega kasvatada isegi avamaal.

Seltsilistaimed.

Maheaedniku käsiraamat

BOB FLOW

Seltsilistaimed on põhikultuuri- ga koos kasvatatavad taimed, mis

meelitavad põllule või peenrale kasulikke putukaid, peletavad kahjureid, varustavad mulda toitainetega, toestavad põhikultuuri ja peidavad selle lõhnasignaale. Õigeid taimi koos kasvatades saab aednik läbi ilma enamiku sünteetiliste väetiste, pestitsiidide, lisaainete ja ravimiteta.

Looduskosmeetika

JANA KOEL

Raamatust „Looduskosmeetika” saad põhiteadmised, kuidas enda tarbeks kosmeetikume luua. Siit leiad retsepte mees-

tele, naistele ja lastele. On šampoone ja kreeme, maske ja koorijaid. Kõiki neid saab kodus ise valmistada. Endaloodud kehaholdusvahendid on palju suurema väega, sisaldavad lisaks kõikidele headele koostisosadele erilise annuse armastust ja hellust, mida tänapäeval on meil kõigil hädasti vaja. Entusiastlikku katsetamist ja otstarbekat kasutamist!

Koduveini aabits.

Täiendatud väljaanne

TIINA KUULER

„Koduveini aabits” kirjeldab tänapäevast kodust veinitegu

algusest lõpuni, alates tooraine ettevalmistamisest ja lõpetades pudelitesse villimisega. Lisaks retseptid, hüdroometri näituste tabel, nõuandeid veinide serveerimiseks ja toitudega sobitamiseks.

„Koduveini aabitsa” täiendatud väljaandes on muu hulgas lisatud kolm uut teemat: malolaktiline käärimine, kontsentreerimine ja pastöriseerimine.

Kui sõjamaa oli vaibunud.

Geislingeni põgenike-

laagri laste mälestused

laagri laste mälestused

MAI MADDISSON ja PRIIT VESILIND

Eesti laste mälestused põgenemisest terrorihirmus ja kaoses Eestist ning teekon- nast Teise maailmasõja järgse Saksamaa põgenikelaagritesse ja seal edasi laiali Uude Maailma. Kolmkümmend kolm meenutust raamatukaante vahel, samuti vahetektides toodud faktid ja meilitsitaa- did maalivad Geislingeni põgenikelaagrist pildi kui miniatuursest Eesti Vabariigist, millel puudub vaid oma sõltumatu majanduselu ning riigikaitse.

Värvimängud *taimedega*

Tekst **Astrid Lepik**

Fotod **Astrid Lepik, reprod**

Suve värvid saate kinni püüda taimedega villast lõnga värvides.

Siis kui keemilistest aniliinvärvideist ei teatud veel midagi, värvisid meie esivanemad lõnga taimedega. Ka nüüd, mil on saada nii keemilisi värve kui värvikirevaid lõngu, ei ole taimedega värvimine kuhugi kadunud. Pigem vastupidi. Käsitööd armastavad inimesed õpivad seda kunsti ise ja õpetavad teistelegi.

Osa huvilisi hoiab sedasi elus rahvakultuuri, mõni vaimustub isetegemisest ja keegi jälle leiab, et taimedega värvimine mõjub rahustavalt. Retked loodusesse värvitaimede järele kosutavad vaimu ja turgutavad keha.

Tulemus üllatab alati

Taimedega värvimine tahab kannatust. Kuna lõnga värvimine pole just kõige puhtam töö, on hea see ette võtta just suvel õues või väliköögis.

Saavutatud värvitooni mõjutavad nii taime liik kui vanus, kasvukoht ja korjaeg, taimede hulk, lõnga ja peitsaine kogus, värvilahuse happesus jne. Seetõttu tekitab värvimine hasarti ning innustab katsetama üha uute taimede ja meetoditega.

Täpselt sama tooni ei õnnestu uuel värvimiskorral küll kunagi välja võluda, kuid saadud soojad, pastelsed ja looduslähedased toonid sobivad suurepäraselt kokku nii omavahel kui ka naturaalse valge, halli, pruuni ja musta lõngaga.

Aiast ja metsast

Värviandjaid otsides ei pea alustuseks kuhugi minema. Varakevadel võib lõnga värvida sibulakoortega, suvel kasvuhoonest korjatud tomativõsude ja lehtede või hoopis peenrast välja kitkutud umbrohuga. Sügisel sobivad hästi daalia- või pelargooniõied.

Värvimiseks kõlbavad nii värsked kui kuivatatud taimed, viimastega värvides saate vaid veidi tuhmimad toonid. Kui tahate värvida puukoortega, koguge neid kevadel. Varakevadel või hilis-sügisel varuge värvimiseks ka juuri. Marjad (v.a toomingamarjad) on küll ilusad ja värvilised, kuid

lõngu nendega ilusaks hästi ei saa – värvikindlus on kehvapoolne ning marjavärv tuleb pesus ruttu maha.

Töövahendeiks otsige välja sellised nõud, milles te toitu enam ei valmista. Värvinõu peab olema emailleeritud või roostevabast terasest ja nii suur, et lõng mahub sinna vabalt sisse ja segamiseks jääb piisavalt ruumi. Väiksemat emailleeritud või roostevabast terasest anumat läheb vaja peitsi lahustamiseks.

Segada saab tugeva sileda puupulgaga.

Kõige mõnusam on taimedega värvida suvel õues.

Taimede tükeldamiseks on vaja kääre või nuga. Peitsi ja lõnga kaalumiseks kasutage tundlikku kaalu. Vajaliku veekoguse saate välja mõõta mõõtkriipsudega kannuga. Veetermo-meetriga saab mõõta värvileeme temperatuuri. Värvivee kurnamiseks on tarvis sõela või hõredakoelist kurnariiet.

Et kemikaalid ja värvileem käsi ei kahjustaks, pange kätte kummist majapidamiskindad.

Villast lõnga peske enne värvimist villašampooniga, pärast peab seda korralikult loputama.

Peits ja peitsimine

Maarjajää e kaaliumpulviinumaarjas, keemilise valemiga $AlK(SO_4)_2 \times 12H_2O$, on tuntumaid peitse. See ei muuda värvi tooni, kuid teeb selle erksamaks ja säravamaks. Maarjajääga võib peitsida kolmel viisil: enne värvimist (eelpeitsimine), värvimise ajal ja pärast värvimist (järelpeitsimine).

Eelpeitsimisega saate tugevama ja paremini kinnistunud värvi. Korruga võiks eelpeitsida suurema koguse lõnga, seda saate siis hiljem jao kaupa kasutada. 100 g lõnga kohta võtke 2,5–3 l vett ning 5–20 g maarjajääd. Enne vette valamist lahustage maarjajää väheses soojas vees, siis lisage see peitsimisvette ja kuumutage 45 kraadini.

Eelnevalt pestud ja märg lõng pange lahusesse ja tõstke selle temperatuur siis aeglaselt 80–90 kraadini. Sel temperatuuril kuumutage lõnga, seda aeg-ajalt peitsimislahuses segades, umbes tund aega. Jälgige hoolega, et peitsimisvedelik ei läheks keema.

Kui protsess on läbi, võtke lõngad lahusest ning pigistage suurem vesi välja (väänata või loputada ei tohi) ning laske lõngal seejärel kuivada. Peitsitud kuiva lõnga saate edaspidi värvida siis, kui just vaja on. Kui värvite kohe pärast peitsimist, pole lõnga vaja vahepeal kuivatada. Sel juhul asetage märg peitsitud lõng kohe ettevalmistatud värvilahusesse.

Peitsimine värvimise ajal e koospeitsimine hoiab kokku teie aega – valate lahustatud peitsi kohe värvivedelikku ja asetate sinna ka märja pestud lõnga.

Järelpeitsida saab pärast lõnga värvimist. Värvitud lõng asetage siis peitsilahusesse. Järelpeitsimine aitab parandada värvivigu ja muuta värvitoone.

Hakkame värvima

Kogutud taimed puhastage prahist ja hakkige noa või kääridega peenemaks. Ettevalmistatud taimmaterjal pange jahedasse vette. Hea oleks kasutada pehmet vihma- või tiigivett. Vesi peab muidugi puhas olema.

Taimede kogus sõltub sellest, kui tumedat või heledat tooni soovite saada. Ligikaudne kogus on 500–800 g taimset materjali 100 g lõnga kohta. Kui taimi on rohkem, saate tumedama ja intensiivsema värvitooni.

Kui kasutate kuivatatud taimi, leotage neid enne umbes ööpäev. Ettevalmistatud taimi

Verkjas
vöödik
annab
kauni
punase
värvuse.

Punaste
daalia-
õitega
saab väga
erinevaid
toone.

Sibula-
koortega
saadud
toonid.

Seenetoonid üllatavad värvijat alati.

keetke tasasel tulel vähemalt tund aega. Käbide, puukoorte ja juurte puhul on keetmisaeg pikem, siis kulub 1,5–2 tundi. Valmis värvileem kurnake ja jahutage.

Värvilahusesse asetage kindlasti pestud, eelnevalt märjaks tehtud ja tahedaks pigistatud lõng. Kui lõng on juba eelpeitsitud, pole peitsi vaja lisada; kui mitte, siis lisage nüüd ka lahustatud peits.

Kuumutage värvilahus koos lõngaga 80–90 kraadini, kuid ärge laske sel keema tõusta. Keemine muudab värvi häguseks. Värvimine kestab sõltuvalt valitud taimest 1–3 tundi. Aeg-ajalt segage lõnga värvileemes, see tagab ühtlase värvumise ja lõng ei jää laiguline. Kui tahategi laigulist lõnga, võite segamata jätta. Seejärel laske leemel koos lõngaga maha jahtuda.

Kui lõng on värvileemest välja võetud, kuid värvilahus tundub veel tublisti värviline, võite seal uue satsi lõnga värvida. Tulemuseks on veidi tagasihoidlikum toon kui esimesel värvikorral.

Värvitud lõnga peske nõrgas villašampooni lahuses ning seejärel loputage hoolikalt ja mitmes vees. Loputusvesi peab jääma puhas. Viimasesse loputusvette võib lisada veidi äädikat, see annab värvitud lõngale sära juurde. Pigistage lõngast suurem vesi välja ning asetage õhurikkasse ja varjulisse kohta kuivama. Värvitud lõngad tasub varustada sildikesega, kus on kirjas, millega ja millal lõng on värvitud. ✱

Valik värvitaimi

Villase lõnga jaoks leiate värvandiandjaid lillepeenralt, köögiviljamaalt, aasalt ja metsast. Kasutatud on kõiki taimeosi: punge, õisi, vilju, lehti, juuri. Sobivad isegi käbid, puukoore ja samblad-samblikud ning mitmed seeneliigid. Kuid sama värvitaimede eri osad võivad anda väga erinevaid toone ning kui kasutada taime tervikuna, võite saada veel hoopis kolmanda värvuse.

Oranžikad toonid

- Lepakoor
- Kevadmagun
- Sibulakoored
- Porgandid
- Sirelioksad
- Mahoonia
- Kirsi- ja pirnikoor

Pruunid ja beežid toonid

- Ploomi- ja kirsijuured
- Tammekoor
- Võilillejuured
- Must tee
- Kadakamarjad
- Kohvipuru
- Tammetõrud
- Kärnoblikas
- Männikoor
- Naistepuna õied
- Kuldvitsa võrsed
- Haavakoor
- Vaarikavarred
- Kanarbik
- Tulikaõied

Roosad toonid

- Maasikad
- Kirsid
- Punased vaarikad
- Roosid ja lavendel
- Verkjas ja verev vöödik (seened)
- Viinapuu kõik osad, eriti viljad
- Tumepunase pojengi õied

Sinakasilillad toonid

- Kontpuu koor
- Punane kapsas
- Sinerõigas
- Punased viinamarjad
- Rukkilill
- Lillad hüatsindiõied
- Tumesinised ja lillakad iiriseõied
- Mahoonia viljad
- Toomingamarjad
- Mustad sõstrad

Punased toonid

- Äädikapuu viljad
- Võilillejuured
- Punapeedi juured
- Kibuvitsamarjad
- Hibiskiõied
- Alkoholis leotatud naistepuna
- Madarajuured
- Verev ja verkjas vöödik (seened)

Mustad ja hallid toonid

- Võhumõõgajuured
- Roostes naelad ja äädikas
- Angervaksajuur

Punakasilillad toonid

- Mustad läätsed
- Kermesmarja viljad
- Basiilik
- Päevaliiliate vanad õied
- Tumedad tokkroosiõied

Rohelised toonid

- Pujud
- Spinatilehed
- Hapu oblika juured
- Sõrmkübaraõied
- Sirelilehed
- Hanemalts
- Nõgesed
- Teelehejuured
- Raudrohi
- Piparmünt
- Karusammal
- Takjalehed
- Lupiinilehed
- Sinililli lehed

Kollased toonid

- Kukurpuukoor
- Punane ristik
- Sibulakoored
- Peuililleõied
- Paljulehed
- Kanarbik
- Naistepuna õied ja lehed
- Takjas
- Kuldvitsaõied
- Võililleõied
- Vägihein
- Daaliaõied
- Soolikarohu õisikud
- Raudrohi
- Haavalehed
- Kaselehed
- Kollase karikakra õied
- Punase sibula koored
- Kummel

www.mullamutt.ee

Võta kutsumata külalised oma aias väärikalt vastu.

Tellides korraka kaks mutilõksu, saad kingituseks kaasa professionaalse hiirelõksu koos meelitajaga!

Pakkumine kehtib kuni jaanipäevani!

Kalakohvik

soolases meretuules

Tekst Kristel Kirss
Fotod Sven Arbet

Kalana küla Hõbekala kohvikus kogete suussulavaid maitseid ja naudite vaimustavat merevaadet. Seal istudes ununeb kõik muu.

Kalana külas, Kõpu tuletornist umbes 10 kilomeetri kaugusel, on terrassiga Hõbekala kalakohvik. Looduskauni merevaatega kohviku tegid Siim Rätsep ja Kätlin Kiisk, kes juurte poolest ei tohiks õnnestunud ühistegevuseks üldse kokku sobida. Nimelt on Siim küll oma kodusaart armastav hiidlane,

kuid Kätlini juured on sootuks Saaremaal. Kohuti pealinnas.

“Elasime esialgu Tallinnas, aga kogu aeg nagu kripeldas miski,” meenutab Siim. “Arvasime, et peaks saarele tagasi kolima. Kõpu poolsaar mõjus mõlemale nii erilise paigana. Tundus, et just seal võiks meil kodu olla.

Eialgu plaanisime suvila moodi majakest, aga kui Kätlini isa meile plaane joonistas, kasvas sellest maja. Viis aastat tagasi, kui kodu valmis sai, sündis Simona,” meenutab Siim.

Kohvikumõte saigi siis alguse Siimu kalapüügikirest. “Käisime naabrimehega sageli merel ja saime kala päris hästi. Saagiga oli tarvis midagi teha. Mõtlesime ka suitsukala pakkuda.”

Sobiva kalamüügikohana jäi silma maatükk, mis kuulub RMK-le. Läbirääkimised kulgesid edukalt ning tipnesid hoopis kohviku ehitamisega. Peagi pandi tossama ka mahukas suitsuahi.

Hea tunne on kõige tähtsam

“Kalakohviku idee ja teostus lähtuvad sellest, mida tahtsime Kätliniga sellises kohas näha. Meie soovid olid lihtsad – kuid toolid peavad kindlasti mugavad olema, et saaks merevaadet nautida.

Sõbrad tulid ehitusele appi ja nii saime kohviku ruttu tööle. Inimesi hakkas kohe palju käima, ilma igasuguse reklaamita!”

Esialgul lootis hotellimajandust õppinud Kätlin ise küpsetada ja vaaritada. “Ta oskab väga hästi

süüa teha, maitsemeel on rikkumata. Ta on oma lapsepõlvkodust palju kaasa saanud, Kätlini ema teeb samuti väga hästi süüa,” kiidab Siim.

Kalakohviku menüü on lihtne hoitud, esimesel aastal oli loetelu lausa napp: mõned koogid ja soolased pirukad ning suitsukala. Rahvast aga muudkui vooris. “Asukoht on lihtsalt nii eriline, et isegi tavaline vesi, kohv ja tee tunduvad siin maitavamad,” usub Siim.

Järgmiseks suveks ehitati sõprade abiga kohvikule üks terrass juurde.

“Õnneks leidsime naaberkülalt kööki abilisi, kellest oli palju abi,” märgib Siim. Kokka või abilist umbes kolmeks suvekuuks ei ole saarel ju lihtne leida.

Siimu harrastuskalapüük jäi kohviku kõrval soiku. Kala ostetakse nüüd kalurilt. Jaanipäevast kuni augusti keskpaigani on kogu pere kohvikus ametis, voodisse jõutakse rampväsinult.

“Hommiikul, kui kala tooma või tööle sõidan, siis ootan ühte kindlat kohta – enne Kalana sadamat on väike kungas. See on üks hetk, kui

Kõpu poolsaare Hõbekala kalakohvikust avaneb kena vaade. Kohviku sisemus pakub palaval päeval varju. Kui kiiret pole, saab raamaturiilit vaimutoitu.

hooneid veel ei näe, aga meri juba paistab. Vaatan, kuidas päike tõuseb männilavade tagant, see annab terveks päevaks hea tunde ja energia,” räägib mees.

Kala saab igal juhul

Ka sel suvel pakutakse Kalana kohvikus mõnusat olemist ja muidugi mitut moodi kala: nii suitsutatult, marineeritult, küpsetatult, praetult kui supi sees.

Suve alguses on menüüs räim, tuulehaug, ahven ja lest, juuli keskpaigast lisandub siiakala. Soodsa tuulega peaks tulema turska, sekka ka angerjat ja linaskit.

Peremees kiidab just viimast: “See on vaese mehe angerjas ja tõesti väga maitsev. Enne paned suitsuahju ja siis marineerid – saab suusulav! Tegelikult on linask mageveekala, aga aeg-ajalt satub teda merre. Väliseltki väga ilus kala – helgib tumerohekalt, kujult meenutab ahvenat.”

Punast kala pakutakse ka, forelli tuuakse Saaremaa kalakasvandusest. “Forell jõudis eelmisel aastal meieni just õigel ajal. Merel möllas mitu päeva torm, kala ei olnud võtta. Forell kadus sõjate kõhtu siis hetkega,” meenutab Siim.

Parema puudumisel saab kohvik hakkama külmutatud kalaga. Siim ei pea seda sugugi kehvaks. “Kui kala on õigesti külmutatud ja pärast sulatatud külmkapi temperatuuril ehk aeglaselt, siis teevad vähesed asjatundjad vahet värskel ja külmutatud kalast valmistatud roal.”

Kätlin pakub kala kõrvale värsket salatit maitstvate kastmetega, et roa peategelast kala

Suitsuahjule ei anta armu – see tossab peaaegu vaheaegadeta.

mitte lämmatada. Kindlasti on menüüs ka üks supp. Köögivilja on seni ostetud Kärblast, tänava saab aedvilju ehk ka kohalikest kasvatajatelt.

Eelmisel suvel katsetati Hõbekala *maki*ga, mis tehtud jaapanlaste eeskujul, aga hiidlase maitse järgi. Merevetikalehe ja riisirulli kesmesse keerati lestafilee.

Joogikaardile on võetud Prantsuse ja Hispaania parimate piirkondade veinid, mida valmistatakse väikestes veiniistandustes. On suviseid kergelt mullitavaid veine, kalaga sobivaid valgeid

Hõbekala räimed seenekastme ja kartuli-pastinaagipüreega

Kukeseened ja räim ei käi tihti kokku, sest räim on parim kevadel, kui seened veel ei kasva. Hoolsatel on sügavkülmast veel kevadelgi seeni võtta, teinekord leiab metsast mürkleid, kevadkogritsaid ja varajasi kukeseeni.

Räimega sobivad seened igatahes päris hästi!

Püree jaoks keetke viilutatud pastinaak ja tükeldatud kartul. Vahekord võiks olla 1/4 kartulit ja ülejäänud pastinaaki. Kui köögiviljad on pehmed, tampige need pudrunuiaga puruks, lisage veidi soola, võid, vahukoort ja piima.

Seenekastme valmistamiseks kuumutage poti põhjas või, lisage peeneks tükeldatud sibul ja seened. Maitsestage soolaga. Kui vesi on aurustunud, lisage vahukoort. Vajadusel maitsestage veel soola ja värskelt jahvatatud pipraga.

Räimed puhastage, veeretage jahust ja soovi korral ka munast läbi. Praadige kuumas või ja õli segus.

AASTAST 500 000 000 E.M.A

ÜHEL 1967. AASTA KEVADPÄEVAL ALUSTATI GEOLOOG VLADIMIR TASSA EESTVEDAMISEL VÄRSKA LAHE LÖUNASOPIS ÕRSAVA JÄRVE KALDAL PUURIMISTÖÖDEGA, MILLE EESMÄRK OLII JÕUDA HARULDASE MAA-ALUSE VEEROGUNI. TERVE SUVE VÄLDANUD PUURIMISEGA JÕUTIGI LÕPUKS 470 MEETRI SÜGAVUSELE. JUST SELLEL SÜGAVUSEL PIDI GEOLOOGIDE LUUREANDMETEL VÄRSKA LAHE ALL ASETSEMA SUUR LOODUSLIK KIVIKAUSS, MILLE SÜGAVAM VEEHORISONT OLII TEKKINUD JUBA 500 MILJONIT AASTAT TAGASI. SEAL PEITUV KRISTALLPUHAS VESI PIDI OLEMA KIVIMITEST MILJONITE AASTATE JOOKSUL OMANDANUD VAJALIKKE MINERAALE. SEDA NATURAALSEL MOEL JA JUST PARAJAL MÄÄRAL. GEOLOOGIDE ENNUSTUS OSUTUSKI TÄPSEKS. ÕNNEKS LEIDUS SEDA HARULDAST VETT PIISAVALT JA MÕNED AASTAD HIJEM RAJATI PUURAUGU JUURDE KA TEHAS, KUS HAKATI VILLIMA NATURAALSET MINERAALVETT, MIS SAI TUNTUKS KUI VÄRSKA VESI. ET TRADITSIOONID JÄTRUKS, VILLIME SEDASAMA KRISTALLPUHAST VÄRSKA ORIGINAALI, MILLEL ON VANUST JUST PARASJAGU 500 MILJONIT AASTAT, TAAS TEMA VÄÄRILISSE KLAASPUDELISSE.

VÄRSKA
ORIGINAAL

Suussulava
tordi taustaks
on Meeli
Küttimi foto.

Pidupäevatort

Küpsetage tordipõhjaks biskviittainas. Kes biskviitpõhja ei viitsi küpsetada, saab põhja osta – nüüd on saada häid tordipõhju, mille säilivusaeg ei olegi enam kaks aastat!

Biskviittainas jaotage pooleks. Nüüd võtke beseeks 2 muna-valget ja 1 dl suhkrut. Vahustage munavalged, lisades vähehaaval suhkrut. Seejärel laotage vaht ühele tainaosale. Küpsetage ahju alaosas 175 kraadi juures umbes 20 minutit. Teine osa biskviidist immutage pärast küpsetamist meelepärase mahla või vedelikuga.

TÄIDIS

- 200 g vahukoort
- 200 g toorjuustu
- maitse järgi suhkrut ja veidi vanilli
- maasikaid, vaarikaid või neid marju-puuvilju, mis meeldivad

Vahustage vahukoor, lisage toorjuust ja suhkur. Alumisele kihile laotage värsked marjad või puuviljad, neile tõstke kiht täidist. Seejärel asetage nendele teine pool tordipõhjust. Tort kaunistage marjade, mandlilaastude, tuhksuhkru, piparmündi- või maasikalehtedega.

Retseptid koostas Kätlin Kiisk.

ning gurmaanide tarvis igaks juhuks ka mõned punased.

Kui kellelgi on kõht ikka väga tühi, soovitab Siim toekamat kõhutäit otsida Kalana sadamakõrtsist. Konkurentsi Siim ei karda, tema meelest mahuks suvel Kõpu poolsaarele tegutsema veel kolmaski toitlustaja.

Talvel on siin muidugi väga vaikne. Selleks et pere end Hiiumaal ka sügisel ja talvel ära toidaks, ehitati Kõrgessaarde väike kalaköök, mis plaanitakse avada mais.

“Hakkame tegema kulinaarseid pooltooteid, et neid enda kohvikus kasutada ja teistelegi pakuda, ehk mandrilegi turustada,” avaldab Siim.

Maakodu külaskäigu ajal päike küll säras, aga meri oli vahustes laineharjades. Eelmisel suvel

tuli kohvikupidajail päikesevarjud mõnel päeval tuule pärast turvakaalutlustel isegi kokku pakkida.

“Kord oli jaanipäeval nii kõva tuul, et võttis kohvikust ja külalistemajast elektri. Maja oli rahvast täis. Siis keetsime neile suppi näiteks grillil,” meenutab Siim.

“Kaks inimest istusid ka terrassil. Viisin supid lauda. Enne kui klient sai lusikatäie suhu pista, pühkis tuuleil supi lusikalt näkku. See oli ainus kord, kui tugev tuul veidi meie tööd segas.”

Tormise mere nautijad ja harrastuskalamehed, keda huvitab lestapüük, tulevad Kalana randa sügisel ning paljud peatuvad Hõbekala külalistemajas.

Ilusa nime andis hoonele legend. Üks merehädast pääsenud kapten olevat ehitanud Kalana kabeli ja kinnitanud selle seinale hõbedase kala. Usuti, et see hõbekala toob kaluritele õnne.

Hoones, kus kunagi oli kalurite klubi ning käidi kinos, on nüüd 16 voodikohta. Mõned kohad saab vajadusel juurde panna. Vilgas kohade broneerimine algab juba aprillis.

Nii suureks, et oma pere jõud enam peale ei hakka, ei taha Kätlin ja Siim kohvikut ega külalistemaja kasvatada. “Oleme oma asju *feeling*’uga teinud. Kevadel poeb põue kohviku taasavamise ootusärevus. Siiani on meie külalised väga meeldivad olnud,” kinnitab Siim. ✨

Kõik hea ühes leivas

Kuklite, saiakeste ja muu kergema kraami küpsetamine on sama kerge nagu meie jahuseguga! Sinu ainukeseks mureks jääb välja mõelda, et mida siis ikkagi teha. Sest seemned-helbed, korraliku jahu ning huvitava maitse ja hõrgu aroomi saad meilt kaasa.

 Tartu Mill

Eesti veski aastast 1885

Teadmata kadunud

Tekst Mari Karlson, Kaie Päike / Fotod Sven Arbet, Kristel Kirss ja Raivo Tasso

Kaotsi ei lähe sugugi ainult lohakate loomaomanike lemmikud. Õnnetute asjaolude kokkusattumisel võib see juhtuda igaiühaga.

Ingrid seisis trepil ja jälgis, kuidas tema takisikutsikas Karoliina koduõues oma pissitiiru tegi. Vilu hakkas... Kui Ingrid, jope seljas, uuesti trepile astus, oli taks Karoliina jäljelt kadunud.

★

Mart sörkis tuntud ja turvalist rada mööda oma igapäevahommikust jooksu: ühele poole jäi pankrannik, teisele meri. Hurdakoer Tuulel polnud siin ahvatlusi, keda küttimea tormata, luiged teda ei huvitanud. Äkki lendas üle pea motoriseeritud deltaplaan, see Karlssoniks kutsutu. Madalalt lendas. Tuul kadus nagu tuul. "Kurat," mõtles Mart tumedale täpikesele järele vaadates. Hüüda ega kutsuda polnud mõtet, saagijahil hurt niisama lihtsalt tagasi ei pöördi.

★

Rohkem neid lugusid ei jutusta, sest ilmselt on paljudel loomaomanikel siia endaga juhtunu lisada. Kas aiaaugu leidnud (või ise selle urgitsenud), rihma üle pea tõmmanud... Hirm ja mure

valdab peremeest. Ja natuke solvumist ka. Et kuidas ta ikka mulle nii teeb. Kõige selle eest, mis mina talle ... kuidas ta minu juurest ära läheb?

Miks nad jalga lasevad?

Koertetreener ja käitumisterapeut Alla Petrova rõhutab seda, mida ta koertest rääkides alati kohe esiteks rõhutab: "Ärge pange loomadele pähe omi mõtteid! Koerad ei mõtle nii nagu inimesed, nad ei tegutse inimlikel põhjustel."

Alla Petrova kinnitab, et koerad ei lähe peremeeste juurest ära isegi siis, kui peremehed neid halvasti kohtlevad. "See võib juhtuda puhul, kui koeral on valikuvõimalus: kui ta on saanud uue kodu, siis võib ta minna eelmist omanikku otsima. Kuid kui koera ainuke peremees on näiteks vägi- valdne, võib koer ennast küll ära peita peremehe vihahoogude eest, aga kodust päriseks ta ära ei lähe."

Alla toob välja kolm peamist põhjust, miks koerad hulkuma lähevad:

"Kõige sagedasem põhjus on instinktid: jahinstinkt, suguintinkt. Kui jahikoer märkab saaki ning on alustanud selle küttimeist, ei ole teda võimalik peatada. Samuti läheb indlevat emast haistnud isasloom kas või läbi aedade."

"Kodust lähevad ka väga iseseisvad loomad," toob Alla Petrova välja teise põhjusterühma. "Inimene kujutab ette, et tema koera "oma territoorium" võiks olla nende aiaga piiratud koduõu, aga koer nii ei arva. Väga iseseisva koera territoorium

võib olla palju avaram: see, mida ta pilguga suudab hõlmata, pluss kohad, kuhu teda jalutama viiakse. Selline koer ei "jookse ära", ta läheb lihtsalt oma territooriumi kontrollima."

Kolmandaks võib eraldi rühmana välja tuua hirmunud loomad. Kuuleme neist pärast iga aasta vahetust, kuid vaid paugukartliku koera omanikud teavad, mida see tegelikult tähendab. Lõhkeb kuskil auto sisekumm – koer on paanikas; kukub midagi suurema mürtsuga maha – koer hakkab rihma otsas rabelema. Alla ütleb, et hirmu tõttu põgenevatel koertel on raske koju tagasi pöörduda, sest nad ei taipa, kuhu tormavad, ja eksiivad seetõttu kergesti.

"Kui aga koer on kodust ära läinud maailma avastama ja tuttavaid otsima, see tähendab rahulikus meeleolus, võib üsna kindlasti loota, et kui temaga pole õnnetust juhtunud ning ta saab vabalt liikuda, tuleb ise koju tagasi. Linnas on koertel raske süüa leida, sellepärast naasevad nad ikka sinna, kust süüa saab."

Võru loomade varjupaiga juhataja Merike Torm kinnitab, et kõige rohkem jooksevad koerad kodust ära kevaditi ja aastalõppudel. "Kevadel seoses emaste koerte jooksuaegade buumiga lähevad maailma avastama nii armuvalus emased kui isased koerad, aastalõppudel on peamiseks põhjuseks paugutamised ning omanike liigne kesken-dumine pidustustele ja alkoholile. Pahatihti soodustab ka paks lumekiht koeral koduaia ületamist.

Loomade koduspüsimisele aitab kaasa nende steriliseerimine või kastreerimine," paneb varjupaiga juhataja kõikidele loomaomanikele, eriti aga püsimatute loomade omanikele südamele. See puudutab nii isaseid kui emaseid loomi. "See on ka parim võimalus soovimatute loomapoegade sündi vältida." Aastatepikkune varjupaiga praktika on selline, et koeri-kasse on kahjuks endiselt rohkem kui neile sobivaid kodusid.

Alla rõhutab, et inimesed oleksid oma lemmikute suhtes tähelepanelikumad: "Kui koer on hakanud tavapärasest erinevalt käituma, kas muutunud järsku agressiivseks või vastupidi, pelglikuks, ta on hakanud ennast peitma või põhjusetu ära jooksmata, siis peaks temaga kindlasti arsti juurde minema, sest selline käitumine on sageli põhjustatud haigusest ja valust."

Allal on selliseid kurbi kogemusi mitu, nii näiteks kuulas üks saksa lambakoer sõna periooditi, siis jälle ei kuulunud üldse ja isegi urises peremehe peale. Asja uurides selgus kurb tõsiasi – sellel koeral oli ajukasvaja.

Reeglid eri olukordadeks

Loo alguses toodud näited juhtusid päriselt. Täks Karoliinaga on kõik korras, ta on kodus tagasi. Tema langes varguse ohvriks, aga õnneks polnud vargad ilmselt professionaalid, vaid kasutasid lihtsalt juhust. Kui Karoliina perenaine oli lisaks otsimiskulutuste saatmisele raadiosse ja ülesriputamisele nii suhtlusportaalidesse kui tänavapostidele

Vaxol – looduslik kõrvahooldus ka Sinu lemmikloomale!

Kõrvaprobleemid on lemmikloomadel sagedane vaevus. Tähtis on esimeste tunnuste ilmnemisel võtta ühendust loomaarstiga.

Regulaarne Vaxoli kasutamine aitab:

- puhastada ja desinfitseerida väliskõrva
- pehmendada ja eemaldada kõrvavaha ja muud mustust
- vähendada nahaärritust (sh sügelust)
- niisutada kõrvanahka
- vältida bakterite kogunemist

Niisutava, pehmendava ja antibakteriaalse toimega oliiviõlist kõrvapihusti võimaldab lihtsalt ja ohutult hoolitseda lemmiku kõrvade eest.

www.vaxol.ee

Saadaval apteekides.

Tegemist on meditsiiniseadmega. Enne kasutamist lugege hoolikalt infolehte, vajadusel konsulteerige arsti või apteekriga.

Kindel aed hoiab kutsikad oma õuel.

alarmeerinud ka politseid ja moodustanud headest tuttavatest otsingugrupid, toodi taktsikutsikas lihtsalt koju tagasi – tõsteti üle aia.

Esimene reegel: kui koer läheb kaduma kodu-aiast, alustage otsinguid lähiümbrusest ja katsuge tegutseda läbimõeldult, mitte sahmida. Kõndige/sõitke läbi teie tavaline jalutustekond. Kui tegu on isase koeraga, hankige infot, kas läheduses pole indlevaid emasloomi. Võtke ühendust varjupaigaga. Ja andke koerale võimalus koju tagasi pöörduda: jätke näiteks värav lahti. Helistage läbi tuttavad, ärge häbenege panna teateid tänavapostidele või kuulutada raadios.

Esimese reegli täiendus: kui teil on põhjust kahtlustada vargust, teatage kohe politseisse.

Esimese reegli parandus: kutsikaid ei tohi ülepea valveta jätta, ka aiaga piiratud koduhoovi mitte.

Mida tegi Mart, kui tema koer oli läinud “Karlssonit” püüdma? Vandus, istus kivile, varus kannatust ja jäi ootama, sest koer pöördub tavaliselt tagasi kohta, kus tema ja peremehe teed

Lemmikloomal peab olema kiip ja see kiip peab olema kantud registrisse.

lahku läksid. Lõpuks Tuul tuligi, silmad häbi täis ja samm tõnts.

Teine reegel: kui koer läheb “saaki” taga ajama, kaob teil silmist ja ei kuuletu kutsele, ärge hakake teda kohe taga ajama (te ei jõua niikuinii temaga sammu pidada), vaid jääge ootele.

Teise reegli täiendus: võib juhtuda, et koer kaob täiesti võõras kohas (näiteks on sõbrad teid äsjasoetatud maakodusse külla kutsunud). Oletame, et teie koer on metsas jänese jälje üles võtnud ja kaduma läinud.

Alla Petrova soovib juhtudel, kui on arvata, et koer ei leia tagasiteed, jätta koerale tuttava lõhnaga esemeid (nt tema tekk, peremehe jope, kampsun), mida koer seostab koduga, mitmesse kohta maha ja siis käia perioodiliselt neid “maamärke” kontrollimas.

Teise reegli parandus: seaduse järgi võivad metsas lahtiselt liikuda ainult teenistuskoerad teenistusülesannete täitmisel ja jahikoerad jahi ajal.

Kui koer ehmub ja paanikas plagama pistab, siis tuleks käituda vastupidiselt 2. reeglile. Siis ei ole ootamajäämisest mingit abi, sest hirmunud looma võib ehmata järgmine pauk (kujutlege aastavahetuse tulevärki). Sellisel juhul tuleks püüda looma silmas pidada nii kaua kui võimalik ja talle järgneda, et näha, mis suunas ta liigub. Iga loom käitub stressiolukorras isemoodi, aga kogemused paugukartlike koertega on näidanud, et abi võib olla hõikumisest (koer tuleb turvalise hääle peale) või sellest, kui otsingusse kaasatakse teisi koeri, kes on hirmunud koerale tuttavad ja n-ö autoriteetid.

Kolmas reegel, mis on kõigist reeglitest üle, ilma igasuguste täienduste, paranduste ja vabandusteta: **lemmikloomal peab olema kiip ja see kiip peab olema kantud registrisse.**

Lukk on looma jaoks

Vanarahvas pidas silmas ilmselt kaitset sissetungijate eest, meil oleks aga vaja rohtu väljamurdjate vastu. Kuigi – lukus värav on imeliselt tõhus ränduriverega lemmikloomade taltsutaja.

Kastreerimine/steriliseerimine. Merike Tormi kogemused varjupaika sattunud isaste koerte kastreerimisega näitavad, et enamasti muutuvad opereeritud loomad leebemaks, kuulavad paremini inimeste sõna ning muutuvad sallivamaks teiste koerte suhtes. Samuti väheneb neil instinkt indleva emase lõhna suunas tormata – hormoonid ei sunni enam takka. Siiski ei pruugi neil loomadel, kes on aastaid harjunud isepäi jalutama, rännukihk päriselt ära kaduda. Parima tulemuse saab, kui lisaks kastreerimisele minna koeraga kogenud koolitaja juurde.

Need, kes kõhklevad, kas koera kastreerida või mitte, võivad lasta loomaarstil teha koerale nn keemilise kastreerimise, kus naha alla paigutatud kapsel pärsib isaste koerte sugutungi ligi pooleks aastaks.

Ära lase kirpudel ja puukidel rikkuda
neid hetki...

FRONTLINE Combo[®]

Spot-On toimeaine Fipronil ++ (S)-methoprene

Usaldusväärne tõrje kirpude ja puukide vastu koertel ja kassidel
Pärsib ka kirbuvastsete ja -munade arengu

Tähelepanu! Tegemist on ravimiga. Enne tarvitamist lugege tähelepanelikult pakendis olevat infolehte. Kaebuste püsivuse korral või ravimi kõrvaltoimete tekkimisel pidage nõu arsti või apteekriga. Ainult veterinaarseks kasutamiseks!

Kastreeritud
kõutsid püsivad
paremini kodus.

Raadiopiire. Abi võib olla ka nn nähtamatust aiast, raadiopiirdest, mida Eestis müüb näiteks firma Drammofon. Piire koosneb juhtmest, millega piiratakse territoorium, kust väljapoole loom minna ei tohi. Koerale pannakse kaela rihm, mille küljes olev karbik on nn vastuvõtja. Kui koer läheneb juhtmele, edastab juhe signaali kaelarihma ja koer saab esmalt piibitava hoiatuse; kui ta sellele ei kuuletu, väikese sutsaka. Imet siiski oodata ei tasu. Oht on selles, et indlev emast haistes tormab isane saadud nähvakaatest hoolimata “looduse kutsel” läbi aia, aga pärast ei julge tagasi tulla.

Parima tulemuse annab raadiopiire koos korraliku aiaga – koer ei tiku üle aia ega kipu ennast selle alt läbi kaevama. Selline piire on kõvasti abiks ka siis, kui tegu on väga suure territooriumiga. Muidugi on vaja koera selle rihmaga harjutada, õpetada ja õige käitumise eest kiita, asja hõlbustab see, et niisuguse piirde ostjale on ka DVD-l õpetus kaasa anda.

“Kindlustusehitised”. Merike Torm on oma töös kokku puutunud koertega, kes ronivad ka kahemeetrise aiast üle nagu kassid. Sel puhul on abi kavalusest – aia ülemine osa tuleb ehitada sissepoole kaldega. Aia alt kaevajaid ohjeldab aiaaluse betoneerimine.

Kuidas aidata omanikuta koera?

Ükski omanikuta liikuv koer pole normaalne nähtus, kuigi kahjuks leidub inimesi, kes arvavad, et koer võib iseseisvalt maailma uudistamas käia. Ent mitte alati pole omanikuta koera nähes mõtet kohe varjupaika helistada.

“Kui koer kaob sama kiirelt, nagu ta ilmus, pole varjupaigal selle infoga, et koera nähti seal või seal, midagi peale hakata,” räägib Merike Torm. “Selleks ajaks, kui varjupaiga auto kohale jõuab, võib loom olla juba kilomeetrite kaugusel või oma

kodus tagasi. Varjupaigale tuleks anda võimalikult täpselt teada koera asukoht ning oodata koos koeraga varjupaiga auto saabumist.”

Merike Torm soovib varjupaika helistajal hoida koer oma vaateväljas ning püüda võimaluse korral temaga kontakti luua looma sõbralikult kõnetades, ettevaatlikult liginedes, ning kui on, siis ka mõnd söögipalakest pakkudes. Kontakti luues tuleb olla väga ettevaatlik. Nii mõnigi koer, kes on segaduses, ei pruugi inimest usaldada, ja kui inimene tundub talle liiga pealetükkiv, võib loom kas pageda või isegi rünnata – sõltub looma iseloomust ja varasematest kogemustest.

Kui loom on nii sõbralik, et õnnestub ta kinni püüda, võib tema kiibi tuvastamiseks minna lähimasse loomakliinikusse või varjupaika.

Maakohas, kus pole täpselt teada, milline varjupaik seda piirkonda teenindab, saab abi omavalitsusest, aga kui see juhtub kinni olema, siis ka hädaabinumbrit.

Kuigi maale püütakse mõnikord liigseid loomi lihtsalt “ära sokutada” neid looma jaoks tundmatu kohas maha jättes, rõhutab Merike, et mitte iga küla vahele ilmunud koer pole alatult hüljatud. Ta räägib juhtumist, kus vanamemme õuele ilmus autolt löögi saanud koer, kelle too oma koduõuele ketti pani. Siiralt uskudes, et teeb loomale head, sai memmeke hakkama hoopis karuteenega: mõne aja pärast külla sõitnud noored sugulased teatasid vigastatud ja armetus seisukorras loomast varjupaika, ning kohe, kui varjupaiga kodulehele koera pildid üles said, ilmusid välja ka looma omanikud, kes olid teda otsinud ja oodanud kogu see aeg, mil koer kadunud oli.

“Panen kõigile südamele, et kui kuskile on ilmunud mõni võõras koer, teavitage kindlasti varjupaika. Sel koeral võib olla kodu, kus tema pärast südant valutatakse ning pisaraid valatakse,” räägib Võru varjupaiga juhataja Merike Torm. ✨

UUS
Vastupandamatu maitse!

Hoidke oma kassi
heas vormis!

Saadaval hästivarustatud loomakliinikutes ja lemmikloomapoodides.

Hill's™ Science Plan™ Sterilised Cat hoiab steriliseeritud kassi heas vormis ja tervena.

- Õige kogus L-karnitiini aitab hoida keha saleda ja vitaalsena.
- Optimaalne mineraalide tase ja uriini happesuse efektiivne kontroll hoiab urinaarsüsteemi tervena.
- Uued, vastupandamatult hea maitsega pehmed toidud annavad võimaluse valida erinevaid maitseid.

Young Adult
Tuna

Young Adult
Chicken

Mature Adult
Chicken

Kaks erinevat maitset ja -vanusegruppi kuivtoitel.

2 erinevat maitset üksikuna või multipakis
pehmetel toitel.

Kevade- ja suveüritused

Aprill

- 1.–3. aprillini kestab Tallinnas mess "Eesti ehitab 2013". Teave www.fair.ee.
- 5. aprillil on Türi kultuurimajas tulbi päev. Näitus, loengud jpm.
- 6. aprillil on Rapla kultuurikeskuses "Linnapea rock 2013".
- 6. aprillil kl 12 algab lauluvõistlus "Riispere laululaps 2013".
- 6. aprillil on Mäetagusel Ida-Virumaa rahvamuusikapäev.
- 7. aprillil on Missos XVI Võrumaa vokaalansamblite päev.
- 7. aprillil peab C. R. Jakobsoni muuseum Kurgjal maailma tervisepäeva. Teave www.kurgja.ee.
- 10.–13. aprillini on V Pärnu pärimusmuusikapäevad.
- 11.–14. aprillini on Stockholmis aiandusmess "Nordiska trädgårder". Vt www.tradgardsmassan.se.
- 11.–14. aprillini on Helsingis mess "Kevät puutarha 2013". Teave www.finexpo.fi.
- 12. aprillil on Viljandis "Haridusmess 2013" ja Vana-Vigalas Raplamaa lastekooride festival.
- 12.–14. aprillini on Riias Kipsala messikeskuses aiames "Darzs. Flora 2013", Kohtla-Järvel Vironia kaubanduskeskuse parklas on kevadlaul.
- 13. aprillil on Pärnu jõel Türi-Tori IV kiirlaskumine. Teave www.matkahunt.ee.
- 13. aprillil on Tallinnas Tehnikaülikooli aulas mess "Maale elama". Teave www.maale-elama.ee.
- 13. aprillil on Tõstamaal ja Viljandis vanakraamiturg.
- 13. aprillil on Lehtse kultuurimajas käsitööpäev "Vöökirir".
- 13. aprillil on Rakveres noortemoe-show "Höbetaageldus".
- 13.–14. aprillil on Värskas orienteerumisvõistlus "Peko kevad."
- 13.–14. aprillil on Jõhvi spordihallis Ida-Virumaa käsitöömess "Viru nikerdaja".
- 13.–21. aprillini on Tallinna Botaanikaaias näitus "Veidrikud taimeriigis".
- 14. aprillil õpitakse Kurgja muuseumi talukoolis aia-aasta programmis viljapuid lõikama.
- 18.–20. aprillini on Tartus "Maamess 2013". Teave www.tartunaitused.ee.
- 19. aprillil on Tallinnas Eesti Arboristide Ühingu kevadseminar, teemaks puude kahjustused, kahjurid, hooldus ja inventeerimine. Teave www.eestiarboristid.ee.
- 19. aprillil on Türi IX pärimusmuusikafestival "Regilaul uues kuues".

- 19.–20. aprillil on Paide ajakeskuses Wittenstein ajaloo- ja kultuurifestival "Aegade tuuled". 20. aprillil on Paide keskväljakul jürilaat.
- 19.–20. aprillil toimub nelja kuninga tee rattaretk Padiselt Paidesse.
- 19.–20. aprillil on Rakveres saksofonipäevad.
- 20. aprillil on Jõhvis kindral Tõnissoni jooks. Teave www.alutaguse.ee.
- 20. aprillil on Jõgeval akordioni- ja suupillifestival.
- 20. aprillil on Pärnus "Seeniola 2012".
- 20. aprillil sõidetakse Võhandu jõel aerutamismaratoni: Võrust Tamula järvelt Rāpinasse ja Vööpsu.
- 21. aprillil on Mulgikross.
- 22. aprillil on Paides jürilaat.
- 23. aprillil tähistatakse jüripäeva Eesti Vabaõhumuuseumis, Ülenurmel Eesti Põllumajandusmuuseumis ja Tammsaare muuseumis Vargamäel. Jüriööjooksud on Tõstamaal, Narva-Jõesuus, Sargveres, Võnnus.
- 24. aprillil jõuab näitus "Moodne rehemaja. Arhailise ruumi uuestisünd" Hiiumaa muuseumi.
- 24.–28. aprillini kestavad Tartus Supilinna päevad.
- 26. aprillil on Valtu seltsimajas "Külalava 2013".
- 26.–27. aprillil on Moostes rahvamuusikatõultse festival "Moisekatsi elohelü".
- 26.–27. aprillil kestab põllumajandusmuuseumis Ülenurmel lihavõtteprogramm.
- 26.–28. aprillini kestavad Tallinnas messid "Aiandus 2013" ja "Sisustus 2013". Teave www.fair.ee.
- 27. aprillil on Pärnumaal Saare-Tõrvaaugu aiandis pookimise õppepäev. Algab ka viinapuude teemaline õppustesari. Teave <http://e-aiand.net/39-oppepaevad>.
- 27. aprillil kl 9–15 on Riisiperes jüripäeva laul, registreerimine tel 5560 0276.
- 27. aprillil pannakse Paide valla Mustla külas Konstantin Pätsi tamme juurde mälestustahvel.
- 27. aprillil peetakse Mäetaguse rahvamajas üleilmset tantsupäeva.
- 27. aprillil avatakse Audru ringraja hooaeg.
- 28. aprillil on IV Paide-Türi kevadtriatlon.
- 28. aprillil on Sagadis Lahemaa looduse koolis "Linnulaulukool".
- 29. aprillist 5. maini kestavad Tartus tudengite kevadpäevad.

- 29. aprillil on Jõgeval tõrvikutega jüriööjooks.
- 30. aprillil on volbriõhtu Türi lauluväljakul.

Mai

- 1. mail on kevadlaul Kuusalus ja Eesti Vabaõhumuuseumis.
- 1. mail on suurjooks ümber Viljandi järve.
- 1. mail on Sillamäel tantsufestival "Stiilivisioon".
- 2.–4. maini on Tartus autorilaulufestival "Mailaul".
- 3. mail on Avijõe kanuuretk, sõidetakse Avinurmest Peipsile. Teave www.pakmt.ee.
- 3. ja 4. mail on Siguldal 10. Läti taimeparaad. Teave www.staduparade.lv.
- 3.–5. maini kestab Rāpinas Eesti I mälumängufestival.
- 4. mail on Jõhvis Ida-Virumaa rahvatantsupidu.
- 4. mail on kevadlaul Narva linnuses ja Tartus.
- 4. mail on Viljandi tänavasõit ja 5. mail Mulgi rattamaraton. Teave www.rattaklubi.ee.
- 4. mail on Paides kvartetikonkurs "Kuninglik nelik".
- 4. mail on Hiiumaa suur seiklussõit ja Ungru krahvi aarde otsing. Teave www.hiiumaa.eu.
- 5. mail on Obinitsas ja Värskas setu lihavõtted. 5.–15. maini Värskas setu muuseumis "Seto pitsi päevad".
- 5. mail on Kurgjal talgupäev.
- 5. mail on pankranniku ekstreemmatk (Toila-Sillamäe-Toila Motovilla).
- 5. mail perede rattaretk Türi maastikukaitsealal.
- 5. mail on Pärnumaal Neeva Aias kevadlaul. Teave www.neeva.aed.ee.
- 6. mail on Setumaa püha suurmärtar Georgiuse nimepäev. Vt www.visitpeipsi.com.
- 8.–9. mail on Ülenurme muuseumis endisaegset maaharimist tutvustav "Ader mulda, seeme kulda".
- 8.–11. maini on Meremäel roosifestival – teemaks roosimotiiv käsitöös. Teave www.visitpeipsi.com.
- 9. mail on Türi lasteaegade lillejooks.
- 9. mail on Pärnus Euroopa päeva jalgrattaorienteerumine teemal "Ajaloosid arhitektuuristiilid".
- 9. mail on lastepäev Soera talumuuseumis.
- 9.–12. maini on Tartus kirjandusfestival "Prima Vista".
- 10. mail tähistab põllumajandusmuuseum Ülenurmel emadepäeva.
- 10. mail avatakse KUMU kunstimuuseumis näitus "Aegade järjeelu", mis uurib aia ja pargi kui inimese kujundatud looduse kohta ja toimimist.
- 10.–11. mail on Tartus messid "Turism 2013", "Ilumess 2013" ning "Aia- ja lillemess 2013". Teave www.tartunaitused.ee.
- 10.–12. maini kestab roheliste 25. rattaretk "Kuidas elad, Pandivere?". Teave www.rattaretked.ee.
- 10.–12. maini kestab "Luige kevad". Teave www.luigelaat.ee.
- 11. mail on talgud Järvamaal Albu vallas A. H. Tammsaare muuseumi kultuurihiihes.
- 11. mail on Raplas XI käsitöölaul, Kosel kevadfestival, Valka–Valga piiriääre laul ja mailaalt Paide kultuurikeskuse juures.

2013

- 11. mail avatakse Kalevipoja laadaga Kalevipoja muuseumi hooaeg. Teave www.kalevipojakoda.ee.
- 11. mail on Pirital (teave www.piritaselts.ee) ja Türi kultuurimaja pargis rohevahetus, Türi Ultra galeriis avatakse eriotstarbeliste jalgrataste näitus.
- 11. ja 18. mail on Alutagusel karuvaatlus.
- 12. mail SEB 31. Tartu jooksumaraton ja Kohtla-Järve promenaadil purskkaevude avamise pidu.
- 12. mail on rohevahetus Viljandimaal Nõrga talus. Kuressaare kuursaali juures on kevadlaad.
- 13.–19. maini kestavad Tartus Karlova päevad.
- 15. mail avatakse Kadrioru pargis taastatud kanalid. Teave www.kadriorupark.ee.
- 15. ja 16. mail on Eesti Vabaõhumuuseumis kevadised talupäevad.
- 15.–18. maini kestab Tartus arhailise loomingu festival RegiÖÖ.
- 16.–19. maini on Tallinna Botaanikaiaias säntpooliate näitus.
- 17.–19. maini kestab XXXVI Türi lillelaad. Teave www.lillelaad.tyri.ee, 17. mail kl 21 on Türi Veskiõllal tantsupidu Kevadjubi.
- 18. mail on Heimtalis käsitöölaad, Vastse-Kuustes laad ja Värskas rohevahetus. Teave www.setomuuseum.ee.
- 18. mail on Tõstamaa vallas Lao sadamas RäimeWest, 18.–19. mail on Audru valla Neitsiraba külastuskeskuses vööllillefestival.
- 18. mail avatakse Ülenurmelt põllumajandusmuuseumis näitus "Taimede maagiline jõud".
- 18. mail on XV Räpina laste laulu- ja tantsupidu.
- 18. mail on kevadepealinna Türi motokross Kihlis.
- 18. mail on Pärnus Steineri aias laad "Vanade raamatute uus elu".
- 18. mail on Eesti Vabaõhumuuseumis, Kukruse Polaarmöisas, Jõhvi kindluskirikus, Kurgjal jpm muuseumiöö. Hageri muuseumi ümbruses ööorienteerumine.
- 18. mail on Sillaotsa Talumuuseumi kaasikus XXVI suviste kiigepidu.
- 18. mail on Valgas Lõuna-Eesti meistrivõistlused grillimises.
- 19. mail on Saare-Tõrvaaugu aiandis rohtsete taimede pookimise õppepäev, Neeva Aias on rohevahetus.
- 19. mail on Sagadil "Taimede lumuse päev", Kurgjal tähistatakse suvistepüha.
- 19. mail on Tarvastus memme-taadi suvepidu, Mikitamäel on kevadlaad.

- 20. mail algab Jõgeva linna 75. sünnipäeva nädal. Äratusmängu ja linna eri paigus pakutava hommikukohviga pidu on 25. mail. Järgnevad kevadlaad ja -jooks, rattaralli, rongkäik jpm. Teave www.jogeva.ee.
- 21.–25. maini kestab Londonis "RHS Chelsea Flower Show". Teave www.rhs.org.uk.
- 23.–25. maini kestab Tartus Indiefest.
- 23.–26. maini kestab Viljandis nukuteatritefestival "Teater kohvris".
- 24. mail on Rakvere Teatrimäel seniortantsupidu "Tantsime terveks".
- 24. mail avatakse Tallinnas Tornide väljaku pargis lillefestivali aiad, mis tänavu on teemadel "Aed kui kunstiteos" ja "Tervendav aed".
- 24. ja 25. mail on Narva linnuses festival Barokksepis.
- 25. mail jätkub Märjamaa raudteejaamas ürituste sari "Teedevõrk ja post läbi aja". 26. mail õpetatakse samas akende ja uste restaureerimist.
- 25. mail on Viimsis rannarahva muuseumis taluturu kalapäev.
- 25. mail on Valgas vanavara- ja käsitöölaad.
- 25. mail on Lätis Ventspilsis lilleturg.
- 25. mail on Pärnus hansatarkuste päev.
- 25. mail on Tamsalus 45. laulu- ja tantsupidu ning mälumäng.
- 25. mail on Orjaku sadamas tuulekala festival. Teave www.tuulekala.org.
- 25. mail on Audru ringrajal rallikrossi EM.
- 25. mail on Kadriinas kultuuripärandi festival.
- 25. mail avatakse Alatskivi lossi suvehooaeg. Teave www.alatskiviloss.ee.
- 25. mail on rahvajooks Jõhvi-Kohtla-Järve.
- 25. mail sõidetakse rattamaraton "Paluküla 66".
- 25.–26. mail on Jäneda aia- ja lillepäevad. Teave www.janedaturism.ee.
- 26. mail on Haapsalus lillepäev (www.kultuurimaja.ee) ja Neeva Aias roosipäev.
- 26. mail käib Rapla-Järvakandi teel rullisuvõistlus "Rapla rull", Jõgeval aga pargikabevõistlus.
- 26. mail on Värskas suvistelaad, Avinurme kirikupargis on laad "Kevadmätas".
- 26. mail õpitakse Kurgja muuseumis aia-aasta programmis suvelillepeenart kujundama.
- 26. mail on Järvakandis perepäev "Järvakandi juured", Tohisool on mõisapäev ja keraamikute "Poti laad".
- 28. mail on Tartus 48. Gustav Sule memoriaalvõistlus kergetõustikus.

- 28.–30. maini kestavad Hiiu maal Rudolf Tobiase 140. sünniaastapäeva üritused.
- 31. mail jõuab näitus "Moodne rehemaja. Arhailise ruumi uuestisünd" Eesti Vabaõhumuuseumi.

Juuni

- 1. juunil on Harjumaal Sadevälja aiandustalus teemapäev "Rododendronid koduaias". Teave www.sadevalja.ee.
- 1. juunil on Lääne-Virumaal Sõmerul lambafestival, Kärdlas lastefestival ja Moostes mõisapäev.
- 1. juunil on Türi Järvamaa laulu- ja tantsupidu.
- 1. juunil on Pärnumaal Saare-Tõrvaaugu aiandis õppepäev "Viinapuud suvel".
- 1. juunil on Tartus koguperefestival "Üle läve" ja Raplas "(M)elu mess 2013".
- 1. juunil on Hiiu maal III maraton ja rahvajooks.
- 1. juunil on Palmes mõisamuinasjutt - rõõmus perepäev.
- 1. juunil on Toilas Peipsi-äärsete maakondade laulupidu.
- 1. juunil on Aseri valla päev. Teave www.aserivv.ee. Narva-Jõesuu avab suvehooaja.
- 1. juunil on Narva linnuses "Põhjaõue ajamasin". 1.–2. juunil on samas pilli- ja tantsupäevad.
- 1. ja 2. juunil on Läti suurim käsitöölaad Riia lähedal vabaõhumuuseumis. Teave www.brivadabasmuzejs.lv.
- 2. juunil on Võhma IV lillepäev. Teave www.vaskanarbik.ee.
- 2. juunil on 32. Tartu rattaralli.
- 2. juunil on Pärnus võistutantsimine "Labajalg 2013" ja Vallikäärus võimlemispidu "Kevadvärvid", Kärdlas on Hiiu maal laulu- ja tantsupäev.
- 2. juunil on Türi noortepäev ja Paides perepäev.
- 2. juunil on Atla mõisas pühapäevalaad, Kehtnas on maakonna memme-taadi suvepidu.
- 4. juunil peetakse Pärnus, Türi jt paikades lipupäeva.
- 4.–13. juunini kestavad "Käsmu kaunid kontserdid".
- 6.–7. juunil kestavad XX Tõrva linna päevad.
- 6.–9. juunini on Tartus XII Eesti heliloojate festival ja Türi festival "Õitsvad tuuled".
- 6.–9. juunini kestab Valga-Valka kaksiklinnade festival "Tantsiv Liivimaa". Teave www.valga.ee.
- 6.–12. juulini on Pärnus ooperimuusikafestival "PromFest 2013".
- 7. juunist 30. augustini kestab XI Pärnu orelifestival.
- 7.–8. juunil on Räpina Floristaia ja "Hea kodu päev". Teave www.rapina.ee.
- 7.–8. juunil on Pärnus Grillfest.
- 7.–9. juunini kestavad Narva päevad ja Rakvere päevad koos Pika tänavalaadaga. 9. juunil on Vallimäel üle-eestiline mudilaste tantsupidu. Teave www.rakvere.ee.
- 7.–9. juunini kestavad Viljandi hansapäevad.
- 8. juunil on Tartu botaanikaiaias kevadine aiapäev.
- 8. juunil on Türi Järvamaa suvemängud, kultuurimaja pargis rohevahetus ja vanavaralaad.
- 8. juunil on Järvakandis vibuturniir "Järvakandi känd", Kohilas "Kapa rock" ja Raplamaa suvemängud.
- 8. juunil on Rakveres Eesti 3. õjooks.
- 8. ja 9. juunil on Eesti Vabaõhumuuseumis memme-taadi päevad.
- 8.–16. juunini kestab Viimsis "Valgete ööde festival".
- 9. juunil õpitakse Kurgja muuseumis aiaprogrammis muru rajama ja hooldama.
- 9. juunil on Rapla laululaval maakonna laulu- ja tantsupidu "Raplamaa lätted ja loitsud".
- 9. juunil on lisakul külalaad ja tantsupäev, Raadi järve kaldal peetakse Tartumaa tantsupidu.
- 10. juunil avatakse Sargvere mõisapargis Sale Talviste pink.
- 12. juunil on "Türi rull 2013" I etapp.
- 13. juunil on Käru raudteejaamas küüditamise mälestusõhtu.
- 14. juunil on Jõgeval jpt paikades küüditatute mälestamise hetked.
- 14. juunil on Kohtla-Järve Virula väljakul sõpruslinnade tantsufestival.
- 14.–15. juunil on Toila merepäevad.
- 14.–16. juunini kestavad Hageri kihelkonnapäevad.
- 14.–23. juunini kestab Pärnus purjetamisnädal.
- 15. juunil on Võnnu vallas Lääniste linnamäel kaerajaani võistutantsimine.
- 15. juunil on Narva-Jõesuu pere rattamaraton.
- 15. juunil on Saatse setu muuseumis sõrapäev, Paide kultuurikeskuse juures juunilaad.
- 15.–16. juunil on Vastseliinas maaraha laad ja Pärnus line-tantsu festival.
- 15.–16. juunil on Hiiu maal "Sõru Jazz", Otepääl motokokkutulek "Otepää Tour 2013". Teave www.annimatsi.ee.
- 16. juunil on Sagadis "Putukate suvekool".
- 16. juunil on Kohtla-Järve promenaadil EMT rullituur.
- 16. juunil on Türi Murumari mängupargis "Lapsukeste lustisõit 2013".
- 17.–23. juunini kestab Suure-Jaani muusikafestival. Päikesetõusu-kontsert Hüpasaare rabas algab 23. juunil kl 3. Vt www.muusikafestival.suure-jaani.ee.

- 19. juunil on Jõgeva linnas ja val-las lühima suveöö festival "Heli-sev suveöö".
- 20. juunist 20. juulini on Tartu Ülikooli botanikaiaia 210. aasta-päeva näitus. Aastapäevapidu on 28. juunil.
- 20.–22. juunini on Pärnus vee-festival Watergate, 21. juunil vee-festivali avadefilee Pärnu jõel ja suvepealinnas tiitli vastuvõtt.
- 21. juunil tähistatakse suvist põe-ripäeva Järvamaal A. H. Tamm-saare muuseumis.
- 21. juunil on Lätis Ventspilsis taimepäev.
- 22. juunil joostakse Pärnumaal võidupüha maratoni. Ka Toris Eesti Sõjameeste Mälestuskirikus süüdatud tuli rändab mööda vaatamisväärsustega jooksurada.
- 22. juunil on Türi jaanilõke, Türi Karjaküla Pähklimeel on küünisimman.
- 22. juunil on Kuremäe jooks ja jaanituli, Kalevipoja kogas "Hullu krahvi jaanituli".
- 22. juunil on Eidaperes Eesti meist-rivõistlused naisekärutamises ja Raplamaa võistlused köieveos.
- 22. juunil on Juurus ajaloolis-kultuuriline rännak "Tagasi Maht-rasse". 22. juunist 14. juulini kestab "Juuru VII orelisuvi".
- 22. juunil on Värskas rattamaraton.
- 23. juunil on Jõgeval, Türi, Raplas jpt kohtades maakaitse-päeva ja võidupüha üritused.
- 23. juunil on Avinurme XIV tünnilaat ja jaanisimman.
- 23. juunil peetakse jaaniõhtut Eesti Vabaõhumuuseumis, Palm-ses, Kurgjal, Vihulas, Mäetaguse-l jpt paikades üle riigi. Lehtse mõisa karjalautade juures on "Jaanipäev kolhoosi moodi". Teave www.lehtsekultuurimaja.ee.
- 23. juunil on Rapla "Võidujooks".
- 24.–28. juunini kestab ajaloolaa-ger Narva linnuse Põhjaõues.
- 26. juunil on talgu- ja tutvumispäev Türi vallas Rõugu dendraariumis.
- 26.–29. juunini peab Eesti Põllu-majandusmuuseum Ülenurmel 45. sünnipäeva. Samas konve-rents "Põllumajanduse ja maa-elu muuseumid kui maakultuuri pärandi säilitajad ja nende roll turismis arendamisel".
- 26.–29. juunini kestab Pärnus linnamaalijate sümposion.
- 27. juunil avavad oma ukseid kõik mõisate külasmängus "Unus-tatud mõisad" osalevad mõisad. Teave www.unustatudmoisad.ee.
- 27. juunist 14. juulini kestab XXI Rapla kirikumuusika festival.
- 27. juunil on Paide vallas Mustla-Nõmmes käsitööpäev.
- 27.–30. juunini on Pärnus noorte jalgpallifestival "Summer Cup 2013".

- 28.–29. juunil kestab Ranna-pungerja tuletorni festival.
- 28.–30. juunini kestavad Pärnu hansapäevad, suupillifestival "XII Pärnu Harmonica" ja liivaskulptuuride festival.
- 29. juunil on Suislepas paadipäev, Kuusiku lennuväljal lennupäev ja Rakvere linnuses muinasjutupäev.
- 29. juunil on Värskas leelopäev, Türi valla külade päev on Tagametsas.
- 29. juunil on Tartu linna päev ja samas peetakse popkooripidu.
- 29. juunist 4. augustini kestab Kabli "Päikeseloojangu festival".
- 29.–30. juunil on Narva linnuse päevad.
- 29. juunist 21. juulini kestab Cēsise kunstifestival.
- 30. juunil on Olustvere mõisa pargipidu.
- 30. juunist 7. juulini kestab Riias Läti laulu- ja tantsupidu. Teave www.dziesmusvetki.lv.
- 30. juunist 11. augustini kestab Pärnus kammermuusika kontserdisari "Raepromenaad".

Juuli

- 1.–7. juulini kestab XXVII Pärnu filmifestival.
- 1.–21. juulini kestab Tohisoo mõisas suurevormilise keraamika sümposion.
- 2. juulil on Türi linna 87. sünnipäeva puhul aedlinna kohvikute õhtu.
- 2. juunil tähistab Sillaotsa talumuuseum heinamaarjapäeva ja õpetab taimedega värvi.
- 2.–13. juulini kestab Ida-Virumaa "7 linna muusika festival". Teave www.concert.ee.
- 3., 10., 17. ja 24. juulil on öömuuseumid Sagadi mõisas. Teave www.sagadi.ee.
- 4. juulil jõuab näitus "Moodne rehemaja. Arhailise ruumi uuestisünd" Viimsi Rannarahva muuseumi.
- 4. juulil on Tartus folkloorifestivali Baltica avakontsert, 5. juulil on lisakul Baltica Virumaa päev.
- 4.–6. juulini kestab konkurss-festival "Pärnu ballaad".
- 4.–7. juulini kestab maasturite suvesõit – "ORV Summer Race".
- 5. juulil on Eesti Põllumajandus-muuseumis Ülenurmel mõisa- ja talupäev ning "Viss 2013".
- 5. juulil on Sangastes "Mee ja heina päev" ning folkloori-festivali Baltica maapäev.
- 5.–6. juulil kestab Pärnus muusi-kafestival "Kummardus Valgrele".
- 5.–6. juulil on Ida-Virumaa Maidla mõisa pargis ruuapäevad.
- 5.–6. juulil on Audru ringrajal Petrofifest.
- 5.–7. juulini kestavad Karksi ordulinnuse päevad, Viljandimaa virred ja Pärnus surfifestival.
- 6. juulil on Pärnumaal Saare-Tõrvaaugu aiandis "Viljapuude suvise lõikamise õppepäev".
- 6. juulil on Seidla mõisa pargis antiigilaat "Kila-kola 2013".
- 6. juulil on Sadevälja aiandustalus teemapäev "Püsililled südasuvel". Teave www.sadevalja.ee.
- 6. juulil on Varbuse maantee-muuseumis "Postitee pillerkaar".
- 6. juulil on liivaskulptuuride võistlus "Võru liivaliin 2013", Kilingi-Nõmmel on ilusa muusika festival "Schilling".
- 6.–7. juulil on Harjumaal Rosma-kori roosiaias "Roosimaania". Teave www.rosmakor.eu.
- 6.–7. juulil on Narva linnuses "Puust ja punaseks".
- 6.–7. juulil on "Palmse mõisa suvemusika". Teave www.palmse.ee.
- 6. ja 7. juulil saab osaleda külas-tusmängus "Unustatud mõisad".
- 7. juulil on Paide minitriatlon.
- 7. juulil on Kurgjal C. R. Jakobsoni talumuuseumis käsitööpäev.
- 8.–12. juulini on Suuremõisas mõisameistrite päevad.
- 8.–13. juulini kestab Viljandis "Noore tantsu festival" ja suvekoor.
- 9.–14. juulini kestab Viljandis "Vanamusika festival".
- 9.–14. juulini kestab "RHS Ham-ton Court Palace Flower Show".
- 10. juulist 10. augustini on Pärnus festival "Suveaaria".
- 11.–12. juulil on X Sõru käsitöö- ja kunstipäevad Sõru paadikuuris.
- 11.–13. juulini kestavad XI Paide paepäevad, 13. juulil on kreisilinnapäev ja laad.
- 11.–14. juulini kestab Pärnu saksofonimuusika festival.
- 11.–14. juulini kestab XIV sõjalis-sportlik retk "Põrgupõhja".
- 11.–15. juulini kestab XVIII Võru folkloorifestival.
- 12.–13. juulil on Moostes muusika-festival "Mõisakarneval" ja Tartus muusikafestival "Punk'n'roll".
- 12.–14. juulini kestab üritustesari "Nädalalõpp Varblas".
- 12.–14. juulini toimub Pärnus käsikellafestival "Bell Force 2013". Ida-Virumaaal Jõhvi, Illuka ja Mäe-taguse vallas on Poola päevad, Juurus kihelkonnapäevad.
- 12.–14. juulini kestavad XV Hiiu-maa kammermuusika päevad.
- 12.–14. juulini kestavad Kihnu "Mere pidu" ja Tallinna merepäevad.
- 13. juulil on Kuremaal öötantsu-pidu ja Missos Eesti meistrivõis-tuste IV etapp rallikrossis.
- 13. juulil on Türi rohevahetus ja Laossinas külade suvemängud.
- 13. juulil on Mäetaguse XVIII mõisapäev.

- 13. juulil on Soera talumuuseumis simman. Kärldlas on käsitöö- ja omatoodangu laad.
- 13. juulil on Lohusuu kalalaat ja Alatskivi kalalaat.
- 13. juulil korraldab rahvatantsurühm Tuur-tuirit Pärnus õpitoa ja annab sünnipäevakontserdi.
- 13. juulil on Porkuni päev ja samas XIII Eesti esivõistlused tünnisõidus.
- 13. juulil on Vihula mõisas vanade autode päev.
- 13. juulil on Illukal kepikõnni- ja jooksumaraton. Teave www.xtsport.ee.
- 13. juulil on Varbla vallas Kidise külas "Kidise tiigimusika". Teave www.kidise.ee.
- 13.–14. juulil on Pärnus vabariiklik külapiillimeeste kokkutulek.
- 13.–14. juulil on Käsmu päevad.
- 13.–14. juulil on Narva linnuse Põhjaõues keraamikapäevad.
- 13.–16. juulini kestavad Sillamäe merepäevad.
- 13.–20. juulini kestab 56. Muhu väina regatt.
- 14. juulil on Illuka mõisa päev ja kalurite päev Narva-Jõesuu sadamakail.
- 18.–23. juulini kestab Hiiu Folk ja Tartus festival "Klaaspärlimäng".
- 19.–21. juulini on Lillis Nava talus mulgi kultuurifestival "Nava lava". Kontserdil "Balti akord" esinevad Balti riikide tippakordionistid.
- 19.–21. juulini kestavad Tartu hansapäevad.
- 19.–21. juulini kestab Pärnus "Kuldrula 2013" ja Narvas motofestival "Narva Bike 2013".
- 19.–21. juulini kestab Lätis Salacgrivas muusikafestival "Positivus". Ventspilsis on Läänemere regiooni mootorratturite kokkutulek "Kurland Bike Meet 2013".
- 20. juulil on Võõpsu kalameeste päev.
- 20. juulil sõidetakse Kuimetsa krossirajal superkross.
- 20. juulil on Palmse mõisas veinifestival ning Rakvere linnuses "Mööga ja mantli päev".
- 20. juulil on Kurgjal konverents "C. R. Jakobsoni talumuuseum 65" ja Jakobsoni preemiate kätteandmine.
- 20.–30. juulil kestavad kogukonna-päevad "Kohtume Kapa-Kohilas!".
- 21. juulil on Türi vallas Järvamaa avatud talude päev, Narva-Jõe-suus on noore kunstniku päev.
- 22. juulil on Rapla kihelkonnapäev.
- 24. juulil on Kohilas keskõine vabaõhukontsert "Sume on öö".
- 24.–28. juulini on muusikafestival "Hiiumaa homecoming".
- 25.–28. juulini kestab XXI Viljandi pärimusmuusika festival.

August

- 1.–3. augustini kestab Viljandis "Rock ramp", Audru ringrajal "Grand Turismo Baltica". Teave www.audruring.ee.
- 1.–4. augustini kestab Tartus puhkpillimuusikafestival "Mürtsub pill".
- 2. augustil on Narva-Jõesuu rannas VI meremiiljooks.
- 2. augustil on Kehtnas valla teatripäev.
- 2.–3. augustil on Leigo järve muusika.
- 2.–3. augustil on Seto kuningriik Luhamaal.
- 2.–3. augustini kestavad "20. Hiiumaa karikas kardisportis" ning 2.–4. augustini XII Kärkla ratsupäevad ja Hiiumaa puhkpillipäevad.
- 2.–4. augustini kestavad Tapa päevad ja III vorstifestival.
- 2.–4. augustini kestab Ventspils festival. Teave www.ventspils.lv.
- 2.–4. augustini on Pärnus XVI gildipäevad ja XV portselanipäevad.
- 3. augustil on Harjumaal Karla külas "Lilleralli 2013": korraga võtavad külalisi vastu mitu aian dustalu. Roogoja talus on parimas õiehetes elulõngakolleksioon; Sadevälja talu iluaiaist saab aiaramajamise nõuandeid; Tõnise puukoolis näete suurt ilupõõsaste ja -puude kogu. Roosoja talu tutvustab oma roose Roogoja talus. Lisateave: aiandustalud.weebly.com.
- 3. augustil on Kärklaskohvikute päev, Kurgjal lambapäev ja Saulepis kodukandipäev.
- 3. augustil on Jõgeval 1. kolleksionaaride päev ja "Wanavara laat". Kesklinnas 22. Jõgeva Trefi motoparaad.
- 3. augustil on Otepääl pähkliliina käsitöö- ja rahvamuusikapäev.
- 3. augustil on X Alutaguse rattamaraton ja Suure-Jaani järvepidu.
- 3. augustil on Angla V pärimuspäev ja lõõtspilliühingu kokkutulek.
- 3.–4. augustil on Järva-Jaanis Eestis ise ehitatud või ümber ehitatud liikurite näitus ja killavoor "Ehitatud Eestis 2013".
- 3.–4. augustil on Alatskivi mõisa ajaloo päevad. Teave www.alatskiviloss.ee.
- 3.–4. augustil on Sagadi mõisas puupäevad.
- 3.–4. augustil on Kiviõli Tuhamäel motofestival.
- 4. augustil on vanamuusika kontsert ja mõisapäev Sutlemas, Narva-Jõesuu rannas on liivakujude konkurss.
- 5.–10. augustini on Tartus armastusfilmide festival taRTüFF.
- 7. augustil on "Paide rull 2013".
- 7.–10. augustini kestavad XVII Varbola puupäevad ja Tõrva loodusfestival, mis lõpeb etendusega "Tõrva loits".
- 8.–18. augustini kestab Lätis Jūrmalas festival "Summertime". Teave www.dzk.lv.
- 9. augustil on Kehtnas mõisapäev.
- 9.–10. augustil on Pärnus SPAfest.
- 9.–11. augustini on Narva linnuses ajaloo festival "Narva lahing".
- 9.–11. augustini kestab Viru Folk. Teave www.virufolk.ee.
- 9.–11. augustini kestab motokross "Mulgikakerdus", Valgas maasturite osavussõit "Klaperjaht" ja Järvakandis vibuturniir "Järvakandi open".
- 9.–11. augustini on Mustvees vanausuliste pärimuskultuuri festival "Peipus".
- 10. augustil on Türi kultuurimaja pargis rohevahetus.
- 10. augustil on Kiiklas keha ja kultuuri päev ning Narvas energiapäev.
- 10. augustil on Kurgjal eesti hobuse päev.
- 10. augustil on Narva-Jõesuu linnapäev ja laat, Albu vallas Tammsaare muuseumis on "Meistrite laat".
- 10. augustil on Palmes mõisapidu ja saate osaleda külastusmängus "Unustatud mõisad".
- 10. augustil on Pärnus Augustiunetus". Teave www.augustiunetus.ee.
- 10. augustil on "Kalevipoja kala- ja veefestival" Kasepäl.
- 10. augustil on Mahu rannas VI pilliroofestival.
- 10.–11. augustil on Kabala mõisas Raikküla valla käsitööpäevad.
- 10.–12. augustini on Pärnus Uue teatri ja 10.–14. augustini tänavakunsti festival.
- 11. augustil on Saare-Tõrvaaua aiandis õppepäev "Viinapuu suvel".
- 11. augustil on Narva-Jõesuu V puhkpillilahing.
- 12. augustil on Narvas noorsoofestival "N+FEST".
- 12.–17. augustini kestab Purtsse jõe kaldal jõefestival "PurFest". Teave www.iise.ee.
- 12.–18. augustini kestab Moostes kunsti- ja ideesümposium "Avamaa".
- 14.–17. augustini on Pärnus "Monomaffia" ja 15.–16. augustil rahvusvahemuste festival "Multikultuurne Pärnu".
- 16. augustil on Mulgi rattaralli ja matk "Rattaga Raplamaal".
- 16.–17. augustil kestab Tartus 8. Emajõe festival, Valgas militaarjaloo festival ja Kabala rahvamajas VIII kartulitruki festival. Teave www.printpotato.pri.ee.
- 16.–18. augustini kestavad Sadala rahvamajas külateatrite päevad.
- 16.–20. augustini kestab Põlvamaal "Ökofest". Teave www.ecofest.ee.
- 17. augustil on Mustvees "Kalevipoja rullimaratoni".
- 17. augustil on Tartu botanikaaias ravimtaimepäev.
- 17. augustil on Jõekäärü kontsert Pedeli paisjärvel. Teave www.valgalv.ee.
- 17. augustil tähistab põllumajandusmuuseum Ülenurmel rukkimaarjapäeva.
- 17. augustil on Lasva järve tulemuusika ja kontsert Kaali kaatris.
- 17. augustil on "Seto külävüü kostipäev" – Setumaa eri paigus saab perekohvikutes mekkida sõira, suullimi, tatipirakut jpt setu toite.
- 17. augustil on Hiiumaal lestafest. Teave www.lestafest.ee.
- 17. augustil on muusikafestival "Mäetaguse Big Bäng 2013".
- 17. augustil on Narva linnuses suvelaat, Rakvere linnuses on "Õuduste öö".
- 17. augustil on Vargamäe II võistutantsimine.
- 17. ja 24. augustil on küünla valgusõhtu Narva-Jõesuu Heledas pargis.
- 19. augustil on Obinitsa paasapäev e issandamuutmise püha.
- 19. augustil on Toilas Oru pargi promenaad. Teave www.promenaad.com. Raplas on "Sumeda suveõhtu kontsert".
- 20. augustil on Tahkurannas hapukurgifestival.
- 20. augustil on Türi järvekontsert ja Kärus VIII järve päev.
- 22.–25. augustini on Pühalepa II muusikafestival.
- 24. augustil on Lüübnitsa kala- ja sibulalaat.
- 24. augustil on Jõgeval 6. küüslaugufestival.
- 24. augustil on Paides kultuurilaat.
- 24. augustil on Aidu karjäärise veefestival. Teave www.aidu.ee. Kohtla-Järve Kunstlalleel on "Pärändkultuuriaasta käelises tegevuses". Teave www.kjkk.ee.
- 24. ja 25. augustil on Peipsi regatt.
- 24.–25. augustil on Narva linnuses hoidisefestival "Suvi purki" ja Türi Eesti brassansambli päevad.
- 25. augustil on Juuru kogukonnapäev.
- 25. augustil peetakse Toilas Oru pargis keaurite päeva.
- 25. ja 26. augustil on Narva linnuses "Eesti pitsipäevad".
- 28. augustil on Missos EMV VII etapp rallikrossis.
- 30. augustist 1. septembrini kestab Pärnus Jüri Jaanson "Kahe sila jooksuga" seotud üritused.
- 31. augustil on Kurgjal talupäev ja Hiiumaal "Nordic festival".
- 31. augustil on Kallaste kala- ja sibulalaat.
- 31. augustil on muinastulede öö Toilas, Viimsis, Pärnus jt randades. ✨

	vald Pärnumaal	Rahvarinne	L	puhang	turbodiisel	signalisatsiooniseade raudteel	maja osa	fosfor	spordikool										
õla kolmpea lihas																			
käpaline taim								kaalium											
raadius		alumiinium				Microsoft Network suhtlusportaal													Saksa Demokraatik Vabariik
soomusrongi kapten Vabadussõjas		Kreeka saar			seade töödeldava detaili kinnituseks														
	pildil olev lihaveisetöug																		koht Tallinna lähistel
	pohl																		
meremärk					tantsu ja kupleedega komöödia														kehaosa
																			sina
Advanced Design System					Irina neljapäev			sarnased tähed		koorijuht									Harjumaa vald
nimestik, loetelu						Regionaalne Transpordi Süsteem		piimaärimees üks inimene											naatrium
rahühik, lüh					naisenimi														
					inimese-õpetus														
kaalium		sitke																	
aasta		õotsuv koht soos																	Vanapagana kaaslane
		mehenimi																	
Skandinaavia lennu-kompanii					Prantsuse linn	saksa k. eessõna	kutsekeskkool												
							nähtus												
	imiku häälitsus							suurvaim		amper									maine olemine
	Kaukaasia lihatoit									iridium									taime alge
																			Society for International Affairs
																			
pildil olev lihaveisetöug																			piiritusevabriku küla
																			kinnisvara
alus		õpilasmalev				vapiteadus													ümar täht
		e-Book on Demand				liiklusseadus													...kiosk
pildil olev lihaveisetöug										asi, millest võib pakk tulla									üllatushüüd
koduloom, vana-moodsait							Piibli laevnik												
							saava käände lõpp												
hubane						tööriist võsa raiumiseks													
						jõgi Euroopas													
kolmapäev		kassi nimi								tonn									
		a-noot								sarnased tähed									
suguvõsa järglaskond							abikutsung												
							diameeter												
	Poos									ümar täht									

Lahendusi ootame 16. aprilliks aadressil:

Maakodu, Narva mnt 13, 10151 Tallinn, e-posti teel kristel.kirss@maakodu.ee

Lisage vastuse juurde ka oma selle numbri lemmiklugu.

Õigete vastuste vahel loosime välja raamatu!

AVANT

laadurid

**KOHTUME
MAAMESSIL
18.-20.04.2013**

AVANT laadurite maaletoomise, müügi ja hooldusega tegeleb AS SAMI müügiosakond. (Harjumaa, Saue, Tule 20)

Lisainfo tel 670 9040 ja 528 2732 või sami@sami.ee

www.sami.ee

SAMI
MASINAKESKUS

Klientide paremaks teenindamiseks on ettevõttel eraldiseisev AVANT laadurite müügihall koos hooldus- ja varuosade üksusega. Kohapeal on alati kohe saadaval lai valik masinaid ning töövahendeid.

AIANDUS on meie KIRG

TAIMEHOOV
alates 18. aprillist kõigis
Decora kauplustes

Püsililled, ilupuud ja -põõsad, seemned, istikud, muld, turvas, mulds, väetised, aiatööriistad, kastmistehnika, piirdeaiad, mänguväljakud, aiadekoratsioonid, potid, vaasid, prügikastid, kasvuhooned.

Tartu, Riia 128 • Pärnu, Lai 18
Viljandi, Leola 53 • Võru, Lepa 2
Jõgeva, Puiestee 38 • Põltsamaa, Viljandi mnt 2
www.decora.ee

DECORA
TAIMEHOOV